

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE HİZBULLAH

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ersin GÜNGÖRDÜ

İSTANBUL – 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE HİZBULLAH

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ersin GÜNGÖRDÜ

Danışman
Prof. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA

İSTANBUL – 2020

İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE HİZBULLAH

Yüksek Lisans Tezi

Ersin GÜNGÖRDÜ

Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü
Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı

İstanbul, Şubat 2020

Danışman: Prof. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA

ÖZET

Kavramın kuramsal araştırmacılarına göre stratejik kültür, ülkelerin güvenlik temalı strateji oluşturmadaki karar alma süreçlerine etki eden, duygu, düşünce ve davranış kalıplarının toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu tezde, ilk olarak stratejik kültür kavramının teorik içeriğinden bahsedildikten sonra, İsrail stratejik kültürünün, jeostrateji, tarih, din ve kamoyunun algı mercekleri üzerinden tanımlanan kaynakları ve kaynakları ile doğrudan ilişkili olan karakteristik davranış kalıpları belirlenmiştir. İkinci olarak ise İsrail stratejik kültüründeki karakteristik davranış kalıplarının, başta kabine, başbakanlık, savunma bakanlığı, genelkurmay başkanlığı, askeri istihbarat başkanlığı, dışişleri bakanlığı ve ilgili diğer kurumlar olmak üzere İsrailli karar alıcıların ilgili dönemlerin kendi bağlamları içerisinde, Hizbullah ile mücadele temalı güvenlik stratejileri oluşturmadaki karar alma süreçlerine nasıl etki ettiği tartışılmaktadır. Araştırma, Hizbullah'ın kuruluşundan itibaren, İsrail'in Lübnan'a düzenlediği askerî harekâtları içermekte ve son olarak 2006 yılındaki stratejik başarısızlığının nedenlerini stratejik kültür üzerinden sorgulamaktadır. Bununla birlikte, İkinci Lübnan Savaşı ve bilhassa Hizbullah unsurlarının önemli bir bölümünün Suriye'ye kayması sonucunu doğuran Suriye İç Savaşı'ndan sonra bölgede uzun bir süredir taraflararası, göreceli bir sessizlik hakim olmuştur.

Anahtar Kelimeler: stratejik kültür, İsrail, asimetrik çatışma, Hizbullah

HEZBOLLAH IN ISRAEL STRATEGIC CULTURE

Master's Thesis

Ersin GÜNGÖRDÜ

Marmara University, Institute of Middle East and Islamic Countries Studies
Department of Political History and International Relations of the Middle East

Istanbul, February 2020

Supervisor: Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA

ABSTRACT

According to theorical researchers of the concept, strategic culture is defined as the total of the emotions, thoughts and patterns of behavior that affecting security strategy themes of countries in their deccion making process. In this thesis, after mentioned the theoretical content of the concept of strategic culture at first, it has been determined sources of Israeli strategic culture that identified via geostrategy, history, religion and and public perception lenses, and characteristic behavior patterns that are directly related to these sources. Secondly, it is discussed that how the characteristic behavior patterns in Israeli strategic culture affected the decision making processes, in the creation phase of security strategies that related the fight themes against Hezbollah of decision-makers especially prime minister, ministry of defense, chief of staff, military intelligence, ministry of foreign affairs and other related institutions, in the context of the relevant period. The research includes Israeli military operations to Lebanon since Hezbollah was established, and finally questions the causes of the strategic failure of Israel in 2006, through strategic culture. For all that, after the Second Lebanese War and specially Syrian Civil War that resulted in an important part of the Hezbollah elements shifting to Syria, between both sides, it has been lasting a relative silence in the region for a long time.

Keywords: strategic culture, Israel, asymmetric conflict, Hezbollah

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ŞEKİL LİSTESİ	vi
KISATMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

STRATEJİK KÜLTÜR VE KURAMSAL TARTIŞMALAR

1.1. KÜLTÜRÜN STRATEJİ OLUŞTURMADAKİ YERİ.....	7
1.2. KÜLTÜRÜN GÜVENLİK KONSEPTİNDEKİ KAVRAMSAL GELİŞİMİ	7
1.3. STRATEJİNİN KAVRAMSAL İÇERİĞİ.....	9
1.4. STRATEJİK KÜLTÜR NEDİR ? : KAVRAM, BAĞLAM VE PARADİGMA ...	11
1.5. STRATEJİK KÜLTÜRÜN KURAMSAL TARTIŞMALARI.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

İSRAİL'İN STRATEJİK KÜLTÜRÜ

2.1. İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN KAYNAKLARI	25
2.1.1. JEOSTRATEJİK GÜVENLİK ALGISI	25
2.1.1.1. ORTA DOĞU ETKİSİ	26
2.1.1.2. ASKERİ DERİNLİK YOKSUNLUĞU.....	27
2.1.1.3. KANTİTATİF ASİMETRİLER.....	32
2.1.1.4. ZAMAN KISIRLIĞI	34
2.1.2. GÜVENLİK OKULLARI.....	35
2.1.2.1. GÜVENLİK ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM	38
2.1.2.2. ÇATIŞMA ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM.....	41
2.1.2.3. BARIŞ ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM	43
2.1.3. TARİHSEL ÖĞRETİLER : AM LEVADAD YİSHKON	46
2.1.4. YAHUDİ ÇATIŞMA ETİĞİ VE SİYONİZM.....	51
2.2. KÜLTÜRLEŞMİŞ DAVRANIŞ KARAKTERİSTİKLERİ.....	56

2.2.1. KÜMÜLATİF CAYDIRICILIK.....	56
2.2.2. ÖNLEYİCİ SALDIRI, MİSİLLEME ve HEDEF OPERASYON.....	64
2.2.3. ASKERİ DOKTRİNLERE İLGİSİZLİK	69
2.2.4. STRATEJİK PLANA DAİR HOŞNUTSIZLUK ve DOĞAÇLAMA.....	72
2.3. İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN BİLİŞSEL HARİTASI	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL'İN STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN HİZBULLAH İLE MÜCADELESİNE ETKİLERİ

3.1. HİZBULLAH ÖNCESİ DÖNEM	78
3.1.1. FKÖ'NÜN LÜBNAN'A YERLEŞMESİ	78
3.1.2. LİTANİ NEHRİ OPERASYONU (1979)	83
3.2. LÜBNAN SAVAŞI (1982).....	85
3.2.1. STRATEJİK BAĞLAM.....	85
3.2.2. KARAR ALMA SÜRECİ	88
3.2.3. CELİLE İÇİN BARIŞ OPERASYONU	92
3.2.4. GÜVENLİ BÖLGE'NİN KURULMASI.....	99
3.3. DOLAYLI CAYDIRICILIK STRATEJİSİ (1985-2000)	100
3.3.1. HESAP VERİLEBİLİRLİK OPERASYONU	104
3.3.2. GAZAP ÜZÜMLERİ OPERASYONU	109
3.4. LÜBNAN'DAN TEK TARAFLI ÇEKİLME (2000)	113
3.4.1. STRATEJİK BAĞLAM.....	113
3.4.2. KARAR ALMA SÜRECİ	116
3.4.3. BEKLENTİ ve SONUÇLAR	120
3.5. İKİNCİ LÜBNAN SAVAŞI (2006).....	125
3.5.1. STRATEJİK BAĞLAM.....	125
3.5.2. KARAR ALMA SÜRECİ	128
3.5.3 OPERASYONEL SÜREÇ: BEKLENTİ ve SONUÇLAR.....	135
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	149

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN BİLİŞSEL HARİTASI 76

KISATMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
s./sf.	: Sayfa
km.	: Kilometre
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMAN	: İsrail Askerî İstihbaratı
ATGM	: Güdümlü Tanksavar Füzesi
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CGS	: Genelkurmay Başkanı
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
COIN	: Kontrgerilla
COMINT	: İletişim İstihbaratı
DEFMIN	: Savunma Bakanı
DMP	: Karar Alma Süreci
EBO	: Etki Odaklı Operasyonlar
EYP	: El Yapımı Patlayıcı
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FK�	: Filistin Kurtuluş �rg�t�
FLA	: Özgür Lübnan Ordusu
HIC	: Yüksek Yoğunluklu �atışma

HUMINT	: İnsan İstihbaratı
İHA	: İnsansız Hava Aracı
İHK	: İsrail Hava Kuvvetleri
IRGUN	: İsrail Ülkesinin Millî Askerî Organizasyonu
İSK	: İsrail Silahlı Kuvvetleri
LIC	: Düşük Yoğunluklu Çatışma
MI	: Askerî İstihbarat
MOSSAD	: İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü
OTRI	: Operasyonel Teori Araştırma Enstitüsü
RMA	: Askerî İşlerde Devrim
SIGINT	: Sinyal İstihbarat
SLA	: Güney Lübnan Ordusu
SNS	: Özel Gece Takımları
SOD	: Sistemik Operasyonel Tasarım
SOF	: Özel Kuvvetler
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞABAK	: İsrail Yurtiçi Gizli Servisi
THEL	: Taktik Yüksek Enerji Lazeri
TOW	: Tüpten Fırlatılan Optik İzlenimli Kablo Güdümlü Füzeler
UNIFIL	: Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü
VISINT	: Görsel İstihbarat

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin klasik teorileri, genel olarak devletlerin karar alma süreçlerindeki tercih seçimlerinde rasyonel hareket ettiklerini belirtmektedir. Bu teorilere göre devletler, karar alma süreçlerindeki tercihlerinde bir fayda-maliyet analizi yaparak ve rasyonalitenin gerekliliklerine uyarak, akla en uygun olan seçeneği benimseme eğilimi göstermektedirler. Bununla birlikte, devletlerin karar alma süreçlerindeki davranış mekanizmalarını çözümleyebilmek için bilhassa 1970'lerdeki Neorealist yazarlar çeşitli rasyonel karar alma modelleri geliştirmiştir. Kuşkusuz ki, geliştirilen rasyonel tercih modelleri devletlerin dış politikadaki davranışlarını anlamlandırmada bir noktaya kadar işe yaramıştır. Ancak kimi zaman tüm şartlar elverişli iken bile devletlerin karar alma süreçlerinde rasyonel hareket etmediği durumlar da bulunmaktadır. Örneğin, ABD'nin Vietnam'daki başarısızlığı, gücü ve rasyonaliteyi merkeze alan uluslararası ilişkiler teorileri tarafından açıklanamamıştır. Bununla birlikte, devletlerin rasyonalite dışında da karar çıktıkları üretebildikleri sonucu ise bir kesim uluslararası ilişkiler kuramcılarını konunun nedenlerini araştırmaya sevk etmiştir. Bu araştırmaların sonunda ise yazarlar, devletlerin kendilerine özgü kültürel kodlarının bulunduğunu ve siyasa yapıcılarının, rasyonalitenin etkisini tamamen görmezden gelmemekle birlikte kendi ülkelerinin kültürel bağlamları içerisinde hareket ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sebeple; “Bir devletin; ordusunu yıpratma savaşlarından, kontrgerilla eğitimlerinden, konvansiyonel savaşlardan veya hibrit savaşlardan hangi birine veya birkaçına ağırlık vererek hazırladığı durumlar hangi koşullar altında belirlenmektedir?” “Ülkenin jeostratejik konumunun muharebe eğitimlerinde ağırlık verilecek türün seçiminde payı var mıdır?” “Şehitlik bilinci çatışma motivasyonunu artırır mı?” “Karar alma süreçlerinde, kurumsal kültürler ve ataletler ne derece belirleyicidir?” “Bir ulusun ordusu, hangi kolektif değer yargısı veya inanç dizgesi aşınmaya başladığı zaman çatışma motivasyonunu kaybeder?” gibi sorular, araştırmacıları çatışmanın güvenlik stratejileri oluşturma aşamasında rasyonalite dışında da ayrı bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken kültürel bir boyutunun olduğuna ikna etmiştir. Nitekim, stratejik kültür kavramının yeni olmasına rağmen kültürün ulusal güvenlik stratejileri yaratma ve uygulamalarına olan etkilerine dair genel kabul gören fikirler, Thucydides'ten Clouswitz'e kadar birçok klasik eserde zaten mevcuttur. Bu eserler, genel olarak çatışan tarafların fiziksel kuvvetleri ile etik/ahlak

olgusu arasındaki bütünlüğü yakalamaya odaklanmıştır ve eserlerde önerilen ana stratejik hedefler, düşmanın fizikî yenilgisinin dışında aynı zamanda ahlakının ve kültürünün yıkılması üzerine kurulmuştur. Stratejik kültür kavramının ilk adlandırıcısı olan Jack Synder ise 1977 yılında kaleme aldığı “*The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*” adlı makalesinde, iki kutuplu dünya düzeninin başat aktörleri olan Sovyet Rusya ve ABD’nin savunma doktrinlerini inceledikten sonra tespit ettiği davranışsal farklılıkların arka planında, aslında her iki ülkenin de kendi kültürel bağlamları içerisinde hareket ettiği gerçeğinin yattığını ifade etmiştir. Böylece Synder, devletlerin kendi kültürel bağlamları içerisinde hareket ettiği bu ‘haritayı’ “stratejik kültür” olarak adlandırmıştır. Bu çalışma ise İsrail’in stratejik kültürünün Hizbullah karşısındaki mücadele stratejilerine nasıl etki ettiğini araştırmaktadır.

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan ve İsrail’in stratejik kültürünün Hizbullah ile mücadele stratejileri oluşturmadaki karar alma süreçlerine nasıl etki ettiğini tespit etme amacı taşıyan bu çalışma, ülkemizde yeni yeni popülerleşmeye başlayan ancak diğer araştırma alanları ile karşılaştırıldığında göreceli olarak halâ yeteri kadar çalışma bulunmayan stratejik kültür araştırmalarındaki literatüre katkıda bulunmak amacıyla ve daha önce çalışılmamış olması sebebiyle önce İsrail’in stratejik kültürünü analiz etmekte, sonra ise İsrail’in stratejik kültürünün Hizbullah karşısındaki karar alma süreçlerine etki edip etmediğini ve eğer etki ettiyse nasıl etki ettiğini tartışmaktadır. Araştırma konusu, İsrail’in genel olarak güvenlik stratejisi oluşturmada izlediği süreci İsrail’in kendi stratejik perspektifinden aktarması sebebiyle önem arz etmektedir. Çünkü İsrail-Hizbullah çatışması hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalarda anlatımlar, genel olarak İsrail’in kendi güvenlik stratejileri çerçevesinde incelenmiş olmaktan daha ziyade Hizbullah’ın esas aktör olduğu bir yaklaşımla aktarılmıştır. Çalışma, bu açıdan aynı konudaki literatüre farklı bir bakış açısı getirmeyi amaçlaması nedeniyle önemlidir.

Tezin problemi ve varsayımı

Tez aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1. Kültür kavramı, uluslararası ilişkiler/güvenlik biliminin içerisinde nasıl yerleşmiştir ?

2. Stratejik kültür kavramı nedir ?
3. Stratejik kültür kavramının kuramsal tartışmalarındaki yazarların ele aldığı esas sorunlar hangileridir ?
4. İsrail'in stratejik kültürünün beslendiği kaynaklar ve bu kaynaklarla etkileşime girerek stratejik karar alma sürecine etki eden karakteristik davranış kalıpları nelerdir?
5. Çalışma bulgularındaki karakteristik davranış kalıpları, İsrail'in Hizbullah ile olan mücadelesinde de tekerrür etmiş midir?
6. Bulgulardaki karakteristik davranış kalıpları, ilgili eylemlerin karar alma sürecine nasıl etki etmiştir ve bu etkiler İsrail'in Lübnan'daki stratejik başarısızlığının nedenleri arasında sayılabilir mi?

Tezde başlangıç noktası olarak belirlediğimiz varsayımlar şöyledir:

Stratejik kültür kavramının ilk adlandırıcısı olan Synder'in devletlerin stratejik karar alma süreçlerinde her seferinde akla en uygun seçeneğin seçildiği salt bir rasyonelite ile karar almaktan ziyade kültürel etkilerin de karar alma süreçlerine etki ettiğini vurguladığı bilgisi ile İsrail'in de kendine ait bir stratejik kültürünün olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma, İsrail'in stratejik karar alma süreçlerine etki eden kültürel kaynaklarını; İsrail'in askeri coğrafyasını odak noktasına yerleştirerek açıkladığı 'jeostratejik güvenlik algılamaları', İsrailli karar alıcıların ve kamoyunun çatışmalara yaklaşım kalıplarını sınıflandıran 'güvenlik okulları', İsrail'in güncel güvenlik yaklaşımını şekillendiren 'tarihsel geçmişi' ve 'Yahudi ve Siyonist çatışma etiği' olmak üzere dört ana başlık özelinde ele almıştır. Bundan sonra çalışmanın ele aldığı bu kaynakların içerisinde çıkan ve İsrailli stratejik karar alıcıların tercih seçeneklerini etkileyen bir takım karakteristik davranış kalıpları belirlenmiştir. Çalışma, İsrail'in stratejik kültürünü besleyen kaynaklardan türeyen ve en temelde çalışmanın ikinci bölümündeki "kültürleşmiş davranış karakteristikleri" adlı başlıkta sıralanan davranış kalıplarının, aslında İsrail'in Hizbullah ile mücadelesindeki karar alma süreçlerinde de tekerrür ettiğini varsaymaktadır. Bununla birlikte bu çalışmadaki "İsrail stratejik kültürünün kaynakları" başlığında detaylıca bahsedilen ve bu sebeple ikinci bölümün ikinci alt başlığında

sıralanmayan “net stratejik hedefler belirleyememe”, “savunma kuruluşlarının karar alma süreçlerindeki baskın rolü”, “zayıf zaaf ve yıpratma savaşlarından kaçınma”, “çatışmayı düşman topraklarına taşıma” ve “erken uyarı hassasiyeti” gibi taktik ve stratejik davranış karakteristiklerinin de İsrail’in Hizbullah ile olan mücadelesine etki ettiği varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırma’nın esas sorusuna cevap veren üçüncü bölüm, İsrail’in Hizbullah karşısındaki güvenlik stratejisi oluşturma süreçlerini FKÖ’nün Lübnan’a yerleşmesinden sonra FKÖ gerillalarını Lübnan’dan çıkarmak için yapılan, ancak 1982 yılındaki savaşı beslemesi ile bir bakıma Hizbullah’ı da ortaya çıkaran Litani Nehri Operasyonu ile başlamakta ve kendisini İsrail’in Lübnan’a düzenlemiş olduğu son büyük askeri harekât olan İkinci Lübnan Savaşı’na kadar olan zaman diliminde derinlemesine analiz yöntemi kullanılarak tamamlanmaktadır. Bu zaman aralığının seçilmesinin en önemli sebebi sınırdaki güncel taciz eylemleri dışında, 2006 yılından bugüne bölgede önemli düzeyde aktif bir çatışma hâlinin görülmemesi sebebiyle bölgenin önceki hareketli yıllara nazaran göreceli bir durgunluk yaşıyor olmasıdır. Bunun bir sebebi de 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonrası Hizbullah unsurlarının bir kısmının Suriye rejimini desteklemek amacıyla Lübnan’dan Suriye kaymış olmasından kaynaklanmaktadır.

Tezin Yöntemi

Bu tez çalışmasında nitel yöntemler kullanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde kültür kavramının sosyal bilimlere ve uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki güvenlik araştırmaları çalışmalarına nasıl yerleştiğinin anlaşılması ile birlikte önce strateji kavramının, sonrasında ise stratejik kültür kavramının içeriği tartışılmıştır. Ayrıca Synder’in ABD ve Sovyetler Birliği’nin nükleer güvenliğe dair bakış açılarını karşılaştırarak adlandırdığı stratejik kültür kavramın, daha sonraki kuramcılar tarafından nasıl eleştirilerek geliştirildiği yine bu bölümde aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bilhassa İsrailli güvenlik uzmanlarının ve sosyologların İsrail’in güvenlik doktrini hakkındaki çalışmaları başta olmak üzere çeşitli askeri okulların, güvenlik merkezlerinin ve üniversitelerin İsrail’e dair ulusal güvenlik temalı çalışmaları ile yayınladıkları kitaplar, dergiler, monograflarla birlikte çeşitli yıllarda

yayınlanmış konferans dökümanları ve bildiri metinleri kullanılmıştır. Bu çalışmalarda bilhassa İsrail'in güvenlik doktrini oluşturmadaki esas kriterleri belirlenerek İsrail'in güvenlik stratejisi oluşturmada özellikle dikkate aldığı hassas noktalar ve bu hassas noktaların oluşturduğu davranış kalıpları aranmıştır. Ayrıca bahsedilen kriterlerin arkaplanındaki kaynakların İsrail'in stratejik kültürüne nasıl etki ettiği sorusuna cevap verilmeye çalışılmış ve İsrail'in veya Filistin'deki Yişuv¹ karar alıcılarının tarihsel süreç içerisinde kültürleşen davranış (kalıpları) tepkileri örnek olaylarla desteklenmiştir. Bununla birlikte çalışmada İsrail'in stratejik kültüründeki çoğu davranış kalıbının, aslında Yişuv yıllarından miras alındığı saptanmıştır. Ayrıca stratejik kültür çalışmasının özüne de uygun olarak, bulgulardaki davranış kalıplarının benzer durumlarda tekrarlandığı görülmüştür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, İsrail'in Lübnan'daki iki büyük savaşının (1982 İşgali ve 2006 Savaşı) ve 2000 yılındaki geri çekilme kararlarının karar alma süreçleri, öncesinde 'stratejik bağlam' başlığı altında karar süreçlerine etki eden iç ve dış etkiler de hesaba katılarak, kronolojik sıralama ile derinlemesine analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca bu süreçlere etki eden iç ve dış faktörlere yönelik vaka analizleri yapılarak, karar alıcıların verdiği tepkilerin İsrail'in stratejik kültüründeki karşılığı aranmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte İsrail'in 1985-2000 yılları arasında yapmış olduğu iki askeri harekât (Hesap Verilebilirlik Operasyonu ve Gazap Üzümleri Operasyonu) ise İsrail'in 'halihazır caydırıcılık' (*current deterrence*) stratejisindeki misilleme davranışlarına örnek teşkil etmesi ve önemli bir karar alma sürecinden geçmekten ziyade zaten var olan bir stratejinin uygulanması sebebiyle 'dolaylı caydırıcılık stratejisi' başlığı altında ele alınmıştır. Çalışmadaki karar alma süreçlerinde bilhassa İbranice kaynaklar kullanılarak İsrail Kabinesi'ndeki ilgili karar alıcıların çatışma sürecindeki görüşlerine yer verilmiş ve yapılan tercihlerin çalışmanın ikinci bölümünde aktarılan İsrail'in stratejik kültüründeki karakteristik davranış kalıpları ile ilgisi olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte birçok askeri stratejistin İsrail adına yenilgi olarak kabul ettiği 2006 Savaşı'nda karşılaşılan stratejik hataların

¹ İbranice Laşevet (oturmak) fiilinden türeyen sözcük, oturma (yerleşim) manasına gelmektedir ve çalışmada 'Yişuv dönemi' veya 'Yişuv yılları' gibi kavramsallaştırmalarla, İsrail'in Filistin'de kurumsallaşmış bir devlet aygıtının bulunmadığı 1948 yılı öncesine işaret edilmektedir.

birçoğunun aslında İsrail'in stratejik kültüründen kaynaklanan davranış kalıplarının, savaşın karar alma sürecinde tekrar tezahür etmesiyle yapıldığı saptanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise genel bir özet verilerek önceki üç bölüm ile ilgili kısa değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkiye'deki akademik güvenlik çalışmaları büyük ölçüde Milli Savunma Üniversitesi'ne ve Polis Akademisi'ne bağlı enstitülerde ve diğer birkaç üniversitede görevli akademisyenlerin çevirdikleri kitaplar, yazdıkları eserler ve organize ettikleri konferanslar vasıtasıyla sarf ettikleri çabalar sayesinde 'yeni yeni' gelişmektedir. Buna rağmen güvenlik araştırmaları veya uluslararası güvenlik çalışmalarının yüksek lisans ve doktora programlarının ülkemizde çok az üniversitede bulunması sebebiyle böylesine önemli bir alan diğer akademik disiplinler ile karşılaştırıldığında oldukça bakîr kalmaktadır. Öyle ki çalışmadaki uluslararası güvenlik çalışmalarına bazı temel kavramların da Türkçe'deki en net karşılığı anlaşılmaya çalışılırken bu kavramlar hakkında yapılan çalışmaların oldukça 'sınırlı' olduğu ve hatta birçok kavramın daha önce anadil olan Türkçe'ye hiç çevrilmediği farkedilmiştir. Çalışma kendi içerisindeki daha önce değinilmemiş yeni kavramları Türkçe'ye çevirme gayretiyle literatüre, teşvik edici yeni çalışma kavramları getirmekte ve nadirce değinilen kavramları kendi içeriği ile desteklemektedir. Bunun yanında çalışma metodolojisinde izlenilen stratejik bağlam (arkaplan) çizimi sonrası karar alma süreci başlıklarının ayrı ayrı ele alındığı yöntem, stratejik kültür konusuna ilgi duyan araştırmacılara yöntem tekniği açısından fayda sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Öyle ki benzer bir yöntem farklı devletlerin devlet-devlet ve devlet-devlet dışı aktör çatışmalarındaki stratejik kültür etkisi araştırması yapılırken de izlenebilecektir. Ayrıca çalışma, araştırmacıları kendi içeriği açısından İsrail'in stratejik kültürünün, örneğin HAMAS veya FKÖ karşısında nasıl etki ettiğini inceleme konusundaki yeni araştırmalara teşvik edebilme potansiyeline sahiptir.

BİRİNCİ BÖLÜM

STRATEJİK KÜLTÜR VE KURAMSAL TARTIŞMALAR

1.1. KÜLTÜRÜN STRATEJİ OLUŞTURMADAKİ YERİ

Uluslararası ilişkiler çalışmalarında güncel ve entelektüel bir konu olarak stratejik kültür araştırmaları, çoğu kez yazarların kendi fikir ve önyargılarını bağlı kalarak orjinal yorumlarından uzaklaşsa dahi devletlerin dış politika stratejilerini anlamada önemli sezgisel bir potansiyele sahiptir. Zaten, strateji ve kültür kelimelerinin bir araya gelerek oluşturduğu kavramın ilk bakışta yeni bir iddia taşımadığı anlaşılmaktadır. Kültürün, ulusal strateji yaratma ve uygulamalarına olan etkilerine dair genel fikirler Thucydides'ten Clouswitz'e kadar birçok klasik eserde mevcuttur. Özellikle bu eserler savaşlarda çatışan güçlerin fiziksel kuvvetleri ile etik/ahlak olgusu arasındaki bütünlüğü yakalamaya odaklanmıştır. Stratejinin bir diğer özgün amacı ise klasik çatışma mantığının odaklandığı gibi yalnızca düşmanın savaş alanındaki yenilgisini sağlamak dışında, aynı zamanda ahlakının ve kültürünün yıkılması üzerine kurulmuştur.

1.2. KÜLTÜRÜN GÜVENLİK KONSEPTİNDEKİ KAVRAMSAL GELİŞİMİ

Kültür kavramı, tarihsel süreçte kendi bünyesi içerisinde salt yazılı kaynaklardan, davranış ve geleneksel yapılarını da içine alacak biçimde bir büyüme süreci yaşamıştır. Farklı dönemlerde birçok yazarın kültür ve politika arasındaki bağlantıya atıfta bulunarak eserler üretmelerine rağmen, “kültür” kavramının (*coltura*) ilk kez Abbé Don Juan Andrès (1782) tarafından “Dell’origine Progressi E Stato Attuale D’ogni Letteratura” kitabında kullanıldığı düşünülürken, Mendenhall ve arkadaşları tarafından ise kavramın Latince ‘Cultura’ sözcüğünden teşekkül edildiğini ifade etmiştir. Andrès’in 1782 yılında yayınlanan eserinden itibaren, kültür kavramının anlam ve içeriğini genişletmeye yönelik olarak ise günümüze değin ulaşan kesintisiz bir süreç başlamıştır. Bu dönemdeki yazarlara göre kültür kavramı yalnızca yazılı kaynaklara indirgense de yaklaşık bir yüzyıl sonra 1865 yılında antropolog E. Taylor, kültürü; “*toplumun üyesi olan bir kişinin edindiği gelenekler, yetenek ve alışkanlıklar*” ile “*bilgi, inanç, ahlak,*

hukuk içeren karmaşık bir bütün” olarak tanımlamıştır (Theoderson ve Theoderson, 1979, s.95; Kelley, 1996, s.109).

Kültür, kavramsal içeriğinin şekillenmeye başladığı süreci takiben mevcut tanımlarına ek olarak epistemolojik bir işlev de kazanmaya başlamıştır. Kültür kavramının kazandığı yeni işlevler, günümüzdeki tanımlarıyla karşılaştırıldığında çoğu zaman tutarsızlık arz etse de Batı’daki bir kesim düşünürlerin eski dönem çalışmalarında pragmatik bir işlevsellik göstererek, uzunca bir süre grup (kolektivite) bilgisindeki önemli özelliklerin belirlenmesini mümkün kılmıştır. Böyle bir pragmatik işlevsellik içerisinde, özellikle Alman edebiyatçı ve filozof I. von Herder ve diğer romantikler, “zamanın ruhu” ve “ulusal ruh” gibi kültürel kavramlara ihtiyaç duyarak eser üreten yazarların öncüleri olmuştur (West, 1998, s. 586). Romantiklerin kültür kavramlarına yönelik ilgisinden sonra ise F.K. von Savigny ve L. von Ranke gibi Alman tarihçiler 19. yüzyılda dikkatleri rasyonalist ulusal tarihçiliğe ve hukuk geleneğinin oluşum sürecine toplamış ve bu dönem içerisinde, normlar, dil, gelenekler ve görenekler, Alman halkının ruhunun karakteristik birer ifadesi olarak görülmeye başlanmıştır (Reimann, 1990, s.837-897). Von Ranke, ayrıca daha da ileriye giderek, ‘tarihin inanılmış gerçeklerin bir karmaşası’ olduğu iddiasıyla, mevcut bilimsel hipotez ve fikirleri biçimlendirmekle de ilgilenmiştir.

Von Ranke’nin ilgilendiği gibi, tarihe ve tarihçiliğe yönelik sorgulayıcı yaklaşımlar, özellikle 20. Yüzyılın ilk yarısından sonra daha popüler hale gelmiştir. Hatta ABD’de, tarih ve tarihçiliğin mevcut yorumlamalarına ek olarak, kısmen dahi olsa genel kabul görmüş bir “kültür” tanımı henüz mevcut olmasa da, kültürel tartışmaların etkisi altında entelektüel tarih ve etno-kültürel çalışmalar adlı iki alt disiplin daha oluşmuş ve bu yeni alt disiplinler daha sonraki tartışma konularının belirlenmesi adına kilit bir rol teşkil etmiştir. Bununla birlikte, uluslararası güvenlik uzmanlarının kültür kavramının gelişimine destek verdikleri ilk gelişmeler ise 1973’te “*Kültürlerin Yorumlanması*” kitabını yayınlayan C. Geertz’in fikirleriyle belirginleşmiştir. Geertz, “her şeyden önce tarihsel olarak nesilden nesile aktarılan bir kitap” benzetmesi yaptığı kültür kavramını, eserinde “*insanların iletişim amacıyla kullandıkları sembollerle somutlaşan bir anlam örüntüsü ve yaşama dair bilgi ve tutumu sürekli kılarak geliştiren, sembolik bir biçimde ifade edilen kalıtsal kavramların bir sistemi*” olarak tanımlamıştır (Geertz, 1975, s.89). Böyle bir çalışma dolayısıyla kültür, uluslararası ilişkiler uzmanları

da dahil olmak üzere pek çok alan araştırmacısı tarafından, grubun zaman ve mekan içerisinde, sosyal yapılar aracılığıyla bilgiyi ilettiği bir semboller sistemi ile insan faaliyetini anlamlandıran sosyal yapılar veya uygulamalar bütünü olarak görülmeye başlanmıştır (Sewell, 1999, s.48). Bu nedenledir ki, Geertz ve takipçileri; yapısalcılık, tefsir, sosyoloji ve sembolik formlar felsefesi gibi unsurların da kültür çalışmalarına eklenmesini savunan yeniden yorumlayıcı bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Metodolojik seviyede, “kültüre dönüş” olarak adlandırılan bu yaklaşım, 20. yüzyılın ikinci yarısında epistemoloji ve sosyal/beşeri bilimlerin gelişim aşamalarıyla da etkileşime girerek bilimsel bilgi alanında o güne değin başatlığını koruyan pozitivistizmin kırılmasını sembolize etmiştir. Kültürel çalışmaların yükselişe geçtiği dönem içerisinde, pozitivistizm ise tam aksine ABD’nin Vietnam’daki politik ve ahlaki mağlubiyetinden sorumlu olarak gösterilmiş ve uluslararası ilişkilerdeki teknolojik ve davranışsalci düşüncenin büyük ölçüde reddedilmesiyle birlikte sosyal/siyasal fikirlerin “bilim” olarak değerlendirilmesine yol açmakla suçlanmıştır (Kolasi, 2013, s.174). Özellikle G. Morgentau da dahil olmak üzere bazı politik realistlerin dışında birçok kuramsal yönelim sahibi araştırmacılar kültür ve pozitivistizm eleştirileri ile ilgilenir hale gelmiştir.

1.3.STRATEJİNİN KAVRAMSAL İÇERİĞİ

Geçmiş ile bugünü arasında derin bir farklılaşma bulunan strateji kavramı, "strata geos" (generalin sanatı) mefhumu ile genel tasarımının aktarıldığı “askeri enstümanların siyasi hedeflerin kazanımına uyarlanması” mantığının çok daha ötesine geçerek, içerik genişlemesine uğramıştır (Heuser, 2010, s.2; Paret vd, 1986, s.6). Kavramın tarihsel süreç içerisindeki içeriksel genişleme arzı, aslında bir bakıma uluslararası ilişkilerin idealist ve realist yazarlarının güvenlik kavramlarının içeriğiyle ilgili olarak, güvenlik tanımlamalarının içerisine neyin dahil edilip edilmeyeceği tartışmaları boyunca kendi okulları odağındaki tehdit nesnelerini genişletmeleri süreciyle paralellik arz etmiştir. Uzunca bir süre, içerik analizi yoksunluğundan muzdarip olan strateji kavramının biraz da pozitivist bakışın materyalist doğası içerisinde ihmale uğrayarak gereken önemini göremediğinin belirtilmesi gerekmele beraber, uluslararası ilişkilerin güvenlik çalışmaları dahilinde de birbirlerini andıran çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Örneğin, Clausewitz (1976, s.177) stratejiyi “*muhaberelerin*

harp hedeflerine uygun olarak kullanılması” olarak tanımlarken; Basil Liddell Hart (1967, s.335) ise “*askerî (güç) enstrumanlarının politik hedefler yönünde dağıtılması ve uygulanması ustalığı*” olarak tanımlamıştır. Benzer bir biçimde, Gregory Foster’ın (1996, s.111) stratejiyi “*en sonunda kuvveti verimli kullanmak*” olarak tanımlamasının yanında; stratejik kültür kavramının kuramsal tartışmalarının odağındaki önemli bir isim olan Colin S. Gray (1999, s. 1) ise “*örgütlü gücün politik hedefler doğrultusunda kullanılması, maksatların kuram ve uygulaması*” olarak tanımlamıştır. Stratejiyi tanımlarken kullanılan birbirlerine benzeyen kavramların kavşak noktasına bakıldığında strateji kavramının öncelikli olarak amaçlarla araçlar arasında rasyonel bir ilişkiye çağrışım yaptığı farkedilmektedir. Nitekim uluslararası ilişkiler uzmanı JL Gaddis, stratejinin işlevselliğinden bahsederken; “*strateji, amacın araçlarla, yeteneklerin niyetlerle, kaynakların görevlerle ilişkili olduğu süreci basitçe anlamama yarıyor*” demiştir (Gaddis, 1982, s.VIII).

Stratejik düşünme veya hareket etme, bir anlamda mevcut kaynakların hedefe doğrudan ulaşmak için yeterli olmadığı durumlarda ya da başarı potansiyelini arttırmak için tüm taktik adımların bir sistemini kurmak ve kurgulamak gerektiğinde, karar vericilere sunulan hedefler ve kaynaklar arasında bir fayda/maliyet formülü aracılığıyla eldeki kaynaklar kullanılarak uzun vadedeki zorlu bir hedefe ulaşmak maksadı ile tutarlı bir korelasyon kurmaya çalışmaktır. Bu nedenle stratejik kültür kavramının ana eksenine yerleştiği “modern strateji” kavramı; devlet veya kurumun faaliyetlerinin analiz edilmesi, değerlendirilmesi, planlanması, modellenmesi ve kurulması ile ilişkilidir. Devletler, genellikle uzun bir süreyi içine alan zaman dilimi dahilinde bir strateji geliştirmekte, nadiren değiştirmektedirler. Ayrıca devletler genel stratejik çerçeveyi koruyan projeler, programlar, pratik faaliyetler ve yasal girişimler formüle etmektedirler. Bu nedenle, özel bir düşünce türü olan strateji, yeni olan bilişsel ve örgütsel sistemlerin keşfedilmesine imkan tanıyan; düşünsel, kavramsal, sistem odaklı, rehberlik eden ve faydalı olan tüm fırsatları kullanmaktadır. Stratejinin bu yaklaşımı gereğince, Casey ve Goldman’a göre (2010, s.167-185) stratejik düşünme süreci; gerçeği taramak, sorgulamak, kavramsallaştırmak ve son olarak test etmek üzere dört temel faaliyeti içermektedir. Bu aşamalar ise çark şeklinde çalışan ve stabil bir düzen gerektirmeyen dinamik süreçlerdir.

Strateji, yapılan tüm tanımlamalarının dışında, belirli bir hedefe yönelik olası hareketlerin farklı seviyelerdeki geniş vizyonunu öngörme anlamı taşımakta ve yalnızca uzun vadeli bir yönelimin toplamı olmakla da sınırlı kalmamaktadır. Türbülans, belirsizlik ve büyük resimdeki küçük parçaların hızlı ve ayrık değişimleri durumlarında, planlama safhalarındaki tipik değişikliklerin, tehditlerin ve fırsatları değerlendirmenin ve daha fazla harekete izin veren esnek cevaplar geliştirmenin iyi bir strateji oluşturmadaki önemini abartmamak zordur. Böylece, uluslararası ilişkiler/güvenlik araştırmaları disiplini içerisindeki iki farklı kavram olan strateji ve kültür kavramları yavaş yavaş stratejik kültür çalışmaları yapan ilk nesil araştırmacıların gayretiyle de birleşerek kendisine yeni bir temas noktası bulmuştur. Batılı akademik toplumda “stratejik kültür” teriminin literatürdeki yaratıcısının ise 1970’lerin sonlarında bu kavramı ilk kez kullanan Amerikan stratejist Jack Synder olduğu kabul edilmektedir (Körpe, 2016, s.151).

1.4.STRATEJİK KÜLTÜR NEDİR ? : KAVRAM, BAĞLAM VE PARADİGMA

Uluslararası güvenlik çalışmalarında iki zıt eksen olarak kabul edilen realist ve idealist yaklaşımlar, tehdit ve güvenliğin niteliğine dair olan belirleyici ölçütleri kendi teorik çerçeveleri üzerinden incelemiştir. Bilhassa uluslararası ilişkilerin realist teorileri, kaotik bir düzensizlik teşkil eden uluslararası sistemden gelen her türlü tehditlere karşın güvenlik önlemleri almak veya düşman olarak tanımlanan öteki devletler karşısında güç dengesi oluşturmak maksadıyla güç kapasitelerini artıran devletlerin, her daim çıkarlarını maksimize etme hedefi güden ve bu yönüyle rasyonel hareket eden aygıtlar olduklarını iddia ederken; idealist teoriler ise yine rasyonel aygıtlar yakıştırması yaptıkları devletlerin rasyonellik yönleriyle akılcı ve uzlaşmacı davranmaları sorucu uluslararası barışı elde edebilecek yeteneğe haiz olduklarını savunmuştur. Özellikle iki kutuplu düzenin gergin atmosferinde uluslararası ilişkilerin popüler hale gelen oyun teorileri, devletlerin karar alma süreçlerinde yine rasyonel olmanın sağladığı salt bir akıl ile hareket ettikleri varsayımı üzerine kurulmuştur (Körpe, 2016, s.158).

Stratejik kültür araştırmacıların çoğu, çalışma konseptlerine stratejik karar alma bağlamına araştırmanın bilişsel paradigma boyutunu eklemleyerek yaklaşmaktadır. Eleştirel söylem analizi metodlarıyla da tanınan Van Dijk ise bağlamı; “söylemin ve

sistematik olarak ilgili olan sosyal durumların özelliklerini bildiren bilişsel yapılar” olarak tanımlamış ve bağlamın dinamik bir yapıda olduğunu belirtmiştir (Van Dijk, 2009, s.5; Brekhus ve Ignatow, 2019, s.248). Stratejik kültürün bir bağlam olarak incelenmesi ise temelde iki hipoteze dayanmaktadır. Bunlardan ilki, araştırmacıların inceledikleri devletlerin geçmişte tam olarak nasıl hareket ettikleri sorusundan yola çıkarak, önceki dönemlerdeki davranışlarının uluslararası arenadaki geçmişlerine ve güncellerine ek olarak gelecekteki olasılıklar ve seçenekleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu varsaymaları üzerine kurulurken; ikinci hipotez ise devletlerin ve vatandaşların kendileri hakkındaki fikirlerine, kimliklerine ya da ulusal karakterlerine atıfta bulunarak belirli bir politika türüne yatkınlıklarının olduğunu öne sürmektedir. Buna paralel olarak stratejik kültürün söylemler düzeyinde incelenmesi ise yapısının geniş bir sosyal, kültürel ve tarihi bağlama dahil edilmesi ile oluşan, bütünlük bir sosyal araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirilmektedir.

Stratejik kültürün taşınmasında hafıza kavramının önemi büyüktür. Halbwachs’a (1992, s.22) göre ise hafıza, zihinlerde verili bir biçimde yer edinmekten ziyade sosyal inşa metodları ile oluşturulmuş bir kavramdır. Michale Schudson ise hafızanın bireysel olmak yerine ‘toplumsal’ bir nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Öyle ki Schudson’a (2007, s. 346) göre hafıza, bireyin kendi zihninde oluşmaktan ziyade kurumların kendi içlerinde; yapıların, yasaların, alışılmış davranış standartlarının, pratik ve gelenek yapılarının yerleştirilmesi ile varlık bulmaktadır. S. Crane’nin (1997, s.3) kolektif hafıza kavramına göre ise gruplar kendi içindeki bireylerin yaşam deneyimlerini desteklemektedir; çünkü bireysel deneyimler toplumsal bağlamlara atıfta bulunmadan hatırlanamamaktadır ve tarihsel bilincin her bir öz ifadesi, kolektifin diğer tüm üyeleri tarafından tam olarak paylaşılmasından ziyade eklemlemeyi mümkün kılan bu kolektif olduğu için, yani tarihsel bilincin bizzat bir unsuru haline geldiği için tarihsel hafıza kolektif belleğin güçlü bir ifadesi olarak belirlemektedir. Bu nedenle, devletlerin uluslararası sahnedeki davranışlarını değerlendirmek için stratejik kültür kavramını bir araç olarak kullanan analistlerin, kimliğin belirlenmesinde her şeyden önce hafızanın grup içerisindeki yerini tartışan tarihsel sosyolojiye yönelmeleri de alışıldık bir davranış olmuştur.

Stratejik kültür, bir araştırma problemi olarak, toplumsal gelişme türlerinin sürekliliğine dahil olan mitolojik topluluklarla da ilgilenmektedir. Bu nedenle, Fransız filozof M. Foucault'nun tabiriyle, esasında stratejik kültür araştırmacısı bir bakıma yapıları “retrospektif (geriye dönük) bir hipotez, biçimsel analogi oyunu varsayımı ya da anlamsal benzerlikler” olarak kullanmaktadır (Foucault, 1999, s.20-26). Bununla birlikte bazı araştırmacılar ise “ulusal karakter” başlığı altında tanımladıkları ve daha geleneksel kavramlarla işledikleri temalarla nispeten benzer konularda çalışma yapmışlardır. Her iki yaklaşımın da yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren ortaya çıkmasına rağmen tarihsel sosyoloji odağındaki bakış açısı daha geniş bir bilimsel kabul kazanmış; ulusal karakter çalışmaları ise tartışmalı bir alan olarak kalmıştır. Aslında ulusal yaklaşımçı araştırmacılar, “ulusal karakter” adı altında entelektüel meraklarının yöneldiği olgu ve kavramları kısmen de olsa tanımlamayı başarmışlardır. Ancak ulusal karakter kavramının tartışmalı kalmasında belki de en büyük sebep, geçmişte milli karakterlerin öjen ve ırkçılık ile doğrudan bir bağlantısı olduğu algısı olmuştur. İlk kez, İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD hükümetleri tarafından oluşturulan, kültürlerin iltifaflar üzerine etkisini inceleyen sistematik ve bilimsel uğraşı denemeleri, bilhassa Alman ve Japon muhaliflerinin ulusal karakterleri hakkında bilgi edinmeye çalışmak maksadıyla başlamış ve çeşitli fonlarla teşvik edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonrası, araştırılan aktörlerin arka planlarındaki kültürel kazanımlarıyla güncel rolleri arasında doğrudan benzerlikler olduğu keşfedilmiştir. Dolayısı ile “ulusal karakter” terimi, çalışmaların Almanya ve Japonya'yı analiz eden Amerikan konjonktüründen dolayı olumsuz çağrışımlarla anılarak, kötü bir üne sahip olmuştur. Bu nedenle akademik camia içerisinde sık sık söz edilmekten bile kaçınılmıştır. Yine de 1940-50'lerde ulusal karakter üzerine yapılan çalışmalar, kültür ve devletlerin davranışları arasındaki bağlantıyı antropolojik modellerle kurma girişimlerinin ilk örneklerini temsil etmiştir.²

Antropolojik yöndeki ilk çalışmalarda araştırmacılar, ulusal karakterin köklerini; kültür, dil, din, gelenek gibi yapıların sosyalleşme süreçlerinde ve kolektif

² Bu dönemde milli karakter üzerine öne çıkan eserlere iki önemli örnek için. Bkz : Benedict, R. (2005). *The chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture* Houghton ; Harcourt M. & Gorer, G. (1948). *The American people; a study in national character...* Ayrıca yapısalcı antropolojinin önde gelen isimlerinden C.Lévi-Strauss ve ABD'li kültür antropologu Margaret Mead da aynı konu ile ilgilenmiştir.

anılarının yorumunda tam olarak nasıl ortaya çıktığını göstermeyi arzulamıştır. Bir bakıma ulusal karakter tartışmasında etnik kökenlerin de son derece önemli bir rol oynadığı açıktır. Etnik köken vurgusundan kasıt ise araştırmalardaki “modal kişilik” (milli/ulusal karakter kavramına atıfta bulunan, toplumun üyeleri arasında paylaşılan kişilik tiplerinin istatistiksel olarak doğrulanmış özellikleri) gibi sosyo-psikolojik bir değişkendir. Bununla birlikte, araştırmacıların “ulusal karakter” kavramından “ulusal kimlik” kavramını kullanmaya geçtikleri dönemden itibaren yaklaşım bilimsel saygınlığını geri kazanmayı başlamıştır. Araştırmacılar ise esasen kavramsal kafa karışıklıklarını eleştiren occam usturası şartlarına aykırı olarak ve “ulusal karakter” gibi çekişmeli kavramı bir diğer kavram ile değiştirerek yeni kavramı hızla entelektüel literatüre yerleştirmeyi çalışmışlardır. Böyle bir dönüşümle, Batılı araştırmacıların baskın perspektiflerinde güçlü bir biçimde Marksist/Enternasyonalist niteliklerle anılan “evrenselleşme” kavramının yerini “küreselleşme” kavramının almasıyla da benzer bir durumun yaşandığını söylemek mümkün olsa da; ulusal karakter kavramından ulusal kimlik kavramına geçişin, sadece bir kelime alternatifi olduğunu söylemek yerinde olmayacaktır. Çünkü, “küreselleşme” kavramı gibi “kimlik” de çıkış noktası olan orijinal kavramda bulunmayan bir takım ek özellikler kazanmıştır. Nitekim M. Guibernau’ya göre ulusal kimlik; *“aynı millete ait olma inancına ve onu diğer milletlerden farklı kılan özelliklerin çoğuna dair konsensusa dayanan ortak bir anlamdır”* (Guibernau, 2007, s.11).

Kimlik, psikolojik, kültürel, tarihi, bölgesel ve politik esaslara sahiptir. Öncelikle psikolojik boyutun, aynı milletlerden gelen insanları birleştiren samimiyete dayalı bir grup bilinci oluşturduğunu belirtmek gerekmektedir. Kültürel boyut, belirli bir ulusun değerleri, inançları, dilini ve yaşam pratiğini tanımlanmakta; tarihsel boyut ise bir milletin geçmişteki kökleriyle gurur duyduğu ve köklerini bir istikrar, güç ve hatta üstünlük işareti olarak yorumladığı gerçeğini ifade etmektedir. Küreselleşmenin getirdiği zorluklarla mücadele eden bölgesel boyut ise; aile, iş ve idari yapı gibi kaynaklardan oluşmaktadır. Son olarak ulusal kimliğin siyasi boyutu ise kimliklerin, giderek çeşitlenen etnik nüfus ve kültürel yorumların dil ve kültür anlamında homojenleşmesi için çaba gösteren modern ulus devlet karşısında aldığı tavırlara işaret etmektedir. Nitekim kimlikler artık ‘ulusal olanın’ ötesine geçmektedir ve bugün birçok yazar kendilerini bölgesel

(örneğin, Avrupa) kozmopolit ve hatta küresel bir kimlik altında tanımlayarak çalışma yürütmektedir.

Kişinin, grubun veya ulusun kendisini tanımlama eylemi, yalnızca mevcut bir ilk belirleme durumu değil; aynı zamanda kişi, grup ya da ulusun bizzat bilinçli tercihlerini de ifade etmektedir. Hal böyleyken; kişi, grup veya ulusun tanımlanması süreci, öz-tanımlamaların tercihsel boyutu nedeniyle her zaman gerçek kimliklerinin elde edilmesine olanak sağlayamamaktadır. Bir bütün olarak kültür kavramı, başka kültürlerin gözünden; kişi, grup veya ulusun kendi gözündeki etnik veya sosyal-sınıf kimliklerinin belirlendiği, kişi, grup veya ulusun kendi içlerindeki “aitlik/yabancılık” muhalefeti ile ortaya çıkmakta ve mitolojik bileşenlerle desteklenmektedir. Kolektif bireysellik, kendimizi ve yabancıyı birbirinden ayıran ‘diğerlerinden’ farklı kılan ve genelde ulusal ideolojilerde temsil edilen değerlerdir. Bu nedenle stratejik kültür çalışmalarında bireysellik veya karakter yerine başka bir parametre ortaya koyulmaktadır. Çoğu araştırmacı ise bağlam olarak “kimlik” kavramını tercih etmektedir. İki kutuplu dünya sistemi sonrası, dış politika kararları alınırken kültürel değişkenlerin çok daha fazla dikkate alınması gerekliliğiyle örgütleyici bir kavram olarak kimliğin, uluslararası ilişkiler disiplinin inşacı teorilerinde merkezi bir konumda yer alması, hatta neredeyse ‘güç’ kavramının realist teorilerin içindeki önemine yakın konumda olması şaşırtıcı değildir. Nitekim uluslararası ilişkilerin inşacı teorileri ve hatta birçok gerçekçi teorisyen, uluslararası çıkarların özünü ortaya çıkarırken, kimlik kavramına ait olan sosyolojik köklerden yararlanmaktadır (Hopf, 1998, s.171-200). Buna paralel olarak T. Berger de, kültürel inançların ve değerlerin, olayların algılanmasını oluşturan ve bilhassa toplumun tehditlere yönelik olası tepkilerini ve bu tehditlere karşı mücadele yöntemlerine yön veren belirli “ulusal merceklerle” dönüştürüldüğünü vurgulamaktadır. Bu açıdan kültürler belli bir özerkliğe sahiptir ve gerçekliğin öznel bir yansıması olmaktan öte bir şeydir (Berger, 1998, s.9).

Stratejik kültürü bir bağlam olarak inceleme sürecindeki önemli bir olgu, yola bağlılık (*so-called*) teorisidir. 1985 yılında, P. David ve B. Arthur’un klavye yazım standartları konusunda kısa bir yazı yayınlamalarından sonra, sözcük oluşturacak harflerin dizilim seçimlerinde, sık kullanılan veya pozitif anlamlar içeren kelimelere rahat erişim için çeşitli klavye modelleri tasarlanmıştır. Yola bağlılık teorisinin temel iddiası,

klavye kullanımında, parmakların pozitif anlamlar içeren kelimelere ulaşmaktan çok, normal ve sık tekrarlanan, kaba tabir ile “gündelik olanın” (QWERTY etkisi) sürekli çoğaltılmasına ihtiyaç duyduğu mantığı üzerine kurulmuştur. Dolayısı ile aynı mantık içerisinde sosyal ve siyasal kurumların tercihlerini, dizaynlarını ve değişimlerini önleyen bir kurumsal atalet gerçeği olduğu vurgusu vardır. Değişime karşı olan bu direnç verimsiz, ancak istikrarlı bir şekilde tutulan tüm standartların nedenidir. Bu teorinin anlamı “burada ve şimdi yapılan seçimler”, “bir yerde veya ve bundan önce yapılan seçimler” tarafından önemli ölçüde belirlenir veya belirlenmiş olmalıdır mantığı üzerine kurulmuştur. Teorinin entelektüel öncüleri (örneğin, D. North), çalışmalarında “kurumsal inovasyonları mümkün kılan araçlar nelerdir” gibi sorulara yöneldiyse bile yola bağlılık teorisi destekçileri genel olarak kurumsal inovasyonları uygulamanın aslında her zaman görünenden çok daha zor olduğu gerçeğini kabul etmişlerdir. Bununla beraber belirtmek gerekir ki, yola bağlılık teorisinin atalet etkisi üzerinde tanımlanan benzer bir mantığı, günümüzde neredeyse her cebe ulaşan IOS veya Android işletim sistemli akıllı telefonların klavye seçeneklerindeki yazım denetleme, tahmin ve sık kullanılan kelimeleri hafızaya alma seçenekleri ile de karşımıza çıkmaktadır (APPLE, 2019).³

Zaman içinde araştırmacıların, kültürün dış ve güvenlik politikalarının oluşumundaki etkilerini daha doğru aktarabilmelerini sağlayan yola bağlılık teorisi, stratejik kültür çalışmaları içerisinde giderek daha fazla ilgi duyulan bir alan haline gelmiştir. Özetle, geçmişte yapılan seçimlerin, gelecekte de devletin olanaklarını sınırlamaya devam ettiğini/edeceğini vurgulayan teori, yaygın ölçüde kabul görmüştür. Yola bağımlılık teorisinde, “zamansal koşullandırma” ve “olayın gerçekleşme olasılığı” adlarında iki belirleyici parametre bulunmaktadır. Zamansal koşullandırmadan kasıt, kurum veya aktörlerin geçmişteki davranışlara körü körüne bağlandıklarını iddia etmekten ziyade, geçmişteki tepkilerini veya gelecekteki davranış şekillerini önemli

³ Q klavyenin tasarımcıları, İngilizce konuşan toplumların klavye kullanırken en sık kullandığı kelimelere rahat ulaşabilmelerini sağlayacak bir harf dizilimi geliştirmişlerdir. Qwerty etkisiyle, insanların sevgi, samimiyet, ya da olumluluk duygusu uyandıran kelimelere rahat ulaşmayı arzulamaktan ziyade “sık kullanılabilecek” başvuracaklarının bilinciyle hareket edilmiştir. Stratejik kültür çalışmalarında ise devletlerin (strateji aktörleri) karar alma süreçlerinde (DMP) kimi zaman rasyonel olmasa da önceki stratejistlerden miras aldıkları “davranış kalıpları”na uydukları görülmüştür. Akıllı telefonların klavyelerindeki otomatik düzeltme seçeneği de aynı mantıkla kodlanmıştır. Örneğin kodlayıcı sırasıyla “s”, “e” ve “l” tuşlarına basıldığında göndericinin öyle olmasa bile “selam” yazacağını tahmin etmektedir. Dolayısı ile ulusal dillerdeki “sık kullanılan” sözcükler gibi, devletlerin de kendilerine ait olan, önceki stratejistlerden miras aldıkları davranış kalıplarını barındırdıkları bir stratejik kültürleri bulunmaktadır.

ölçüde belirleyen süreksizlik (direnç) noktalarını takip etmektir. Bu süreksizlik noktaları; yeni eylemsizlik mekanizmalarını tetikleyen, değişimlere direnen, çatışma veya uzlaşılardaki işbirlikleri ya da fikir birliklerinin ana kriterlerini belirleyen temel parametrelerdir (Mahoney, 2000, s. 507-548). Bu nedenle, stratejik kültür aslında ülkenin kendi tarihinden ayrı düşünülemezdir. Stratejik kültürün başka bir özelliği ise geleneksel sonuçlardan, güncel sonuçlara neden-sonuç ilişkileri içerisinde birbirlerine benzeyen ardışık olay döngülerini inceleyerek farklılıkları araştırmasıdır.

Stratejik kültür, dış politika davranışlarını anlamlandırmada ister bir bağlam, ister bir bilişsel model olarak ele alınsın; her iki durumda da çalışmalarda hem benzerlikler, hem de farklılıklar yaratılmaktadır. Stratejik kültür, bir bağlam olarak ele alınırken, “kültür” kavramının niteliğini açıklamak açısından belirsizlik sorunu yaşanmaktadır. Bu durum, stratejik davranışın bağımlı mı, yoksa bağımsız değişken mi ya da davranışların mı kültürün, yoksa kültürün mü davranışların bir sonucu olduğu sorusuyla ilgilenen kavramsal tartışmalarla yakından ilişkili olmuştur. Nitekim, stratejik kültürdeki davranışın bağımlı/bağımsız değişken olduğu sorusuna eleştirel yaklaşımlarda bulunan yazarlar siyasal kültürün de benzer nitelikler taşıdığını yazmıştır (Reisinger, 1995, s.328-352).

1.5. STRATEJİK KÜLTÜRÜN KURAMSAL TARTIŞMALARI

Synder, uluslararası güvenlik çalışmaları literatürüne yerleştirdiği stratejik kültür kavramıyla yaklaşımını, aslında Soğuk Savaş yıllarında birbirleri ile silahlanma yarışına girerek dehşet dengesi oluşturan Sovyet ve Amerikan nükleer doktrinlerini karşılaştırmak için uygulamıştır. İki tarafın nükleer doktrin oluşturmada belirgin ölçüde farklılaşan yaklaşımlarının kaynağını ise iki devletin birbirlerinden farklı örgütsel, tarihi ve politik bağlamlarının ve kendilerine özgü teknik sınırlamalarının ürünleri olarak nitelendirmiştir (Synder, 1977, s.8-9). Synder’e göre, Sovyetler Birliği’nin nükleer savaşa bakış açısı ABD’ninkinden oldukça farklıdır. Ayrıca, sınırlı bir nükleer savaş ihtimalini öngören davranışsal uluslararası ilişkiler teorileri ve nükleer bir savaşın iki taraf için de yıkım olacağı iddiasıyla gelen karşılıklı mahvolma (*Mutual Assured Destruction: MAD*) kaygısı, nükleer doktrinlerin doğasını anlamada fazla Amerikancı yaklaşımda ve tarihsellik, coğrafya, toplum yapısı veya sivil-asker ilişkileri odağında askeri güç

kullanımı gibi kültürel bazlı yerel bağlamları net bir şekilde analiz edememektedir. Ayrıca, her iki devletin önemle incelenmesi gereken birer stratejik kültürleri vardır. Ancak bu durum, devletlerin stratejik kültürlerinin sonsuza kadar değişmeyeceği anlamına da gelmemektedir (Synder, 1997, s.40). Synder'e göre herşeyden önce, stratejik karar alma mekanizmasının uygulayıcı aktörleri olan stratejik karar alıcılar, iyi tanımlanmış bir stratejik düşünce etrafında sosyalleşmiş ve kamuoyunda geniş yer edinmiş olan eşsiz (biricik) bir stratejik kültür ile hareket etmektedirler. Stratejik düşüncenin, karar alıcılar üzerindeki belirgin etkisi ise; nükleer stratejiye ilişkin inanç dizileri, ulusal güvenlik yaklaşımları veya davranış kalıpları gibi karar alma süreçlerinin bütünleyici parçalarını, nihayetinde politik olmaktan ziyade 'kültürel' olana evrilten bir nevi 'yarı-otomatizm' statüsüne dönüştürmektedir.

Kültürel faktörlerin stratejik davranışlara olan etkilerini incelemeye yönelik diğer strateji uzmanlarından C.Gray de, ana akım gerçekçi teorisyenlerin aksine Snyder gibi stratejik kültürün güvenlik politikası üzerindeki yarı-otomatizm etkisini kabul ederek stratejik kültürün dış politikaları anlamlandırmadaki mahiyetini savunmuştur. Synder'den sonra kavrama önemli düzeyde bir ilgi gösteren C. Gray, stratejik kültürün, "ulusal düzeyde oluşturulacak davranışa hitaben, ulusun tarihsel tecrübe algılamaları ile şekillenen ve ihtiyaç temelinde yönetim kararlarıyla ilgili olarak ortaya çıkan düşünce ve eylemlerin türüyle ilgili bir kavram" olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle stratejik kültür, stratejinin tartışılıp uygulandığı bir gündemi yaratmakta ve stratejik politikanın bağımsız bir belirleyicisi (değişkeni) olarak hareket etmektedir. Gray, stratejik kültür yaklaşımında özellikle iki noktada Synder'in fikirlerini paylaşmaktadır. Bunlardan ilki, ABD ve Sovyetler Birliği'nin kendilerine özgü ayrı ayrı birer stratejik kültürlerinin olduğu; diğeri ise karşılıklı mahvolma caydırıcılığının, yani olası bir nükleer savaşta hiçbir tarafın galip gelemeyeceği anlayışının Amerikan merkezli olduğu ve Sovyetler Birliği'nde bir karşılık bulmadığıdır (Gray, 1981, s.24-25; Johnston, 1995, s.36-39). Öyle ki Gray, bu görüşleri ile 1970'lerin Reagan dönemindeki ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama (*detant*) girişimlerini de eleştirmektedir. Ayrıca, Gray'ın stratejik kültürü stratejik politikanın bağımsız bir belirleyicisi olarak kabul etmesi, üçüncü kuşak teorisyenlerden Alaistar Johnston'ın eleştirisinden sonra stratejik kültür tartışmalarının ana eksenindeki Johnston-Gray tartışmasını başlatacaktır.

Stratejik kültür çalışmaları içerisinde başka bir önemli isim olan K.Booth, Clausewitz'in "Savaş Üzerine" kitabında yer verdiği savaş sisi⁴ (*fog of war*) kavramından esinlenerek, stratejik kültür literatürüne uyarladığı "kültür sisi"nin strateji faaliyetlerinin gerçekliğini bulandırabileceği riskinden söz etmektedir (Booth, 1979, s.9). Booth'a göre stratejik kültür araştırmacılarının devlet davranışlarını salt bir kültürel çerçeve ile analiz etmesi sakıncalı sonuçlar doğuracaktır. Booth, stratejik kültür araştırmacılarının çalışmalarında göreceli kültürel davranış analizleriyle birlikte, harmanlanmış kompleks bir realizm anlayışıyla hareket etmelerini ve konuya salt bir kültür bağınazlığı ile yaklaşmak yerine kültürel görelilik ile yaklaşmak gerektiğinin önemini vurgulamıştır (Booth, 1979, s.16-19). Stratejik kültür araştırmacısının gerçeklikten kopmaması gerektiğinin altını çizen Booth, kültürlerin kimi zaman stratejistleri çarpıtmaya uğratabileceği gerçeğinden dolayı dikkatli olunması gerektiğinin altını çizerken, Synder'den da kavramın gelişimine katkı sunduğu gerekçesi ile takdir almıştır (Synder, 1990, s.3). Booth, stratejik kültür araştırmalarının niçin büyük bir önem arz ettiğiyile ilgili de birtakım gerekçeler sıralamıştır. Booth'a göre, stratejik kültür çalışmaları kültürel bağınazlığı (entosentrizm) bir panzehir oluşturarak engellemekte; düşman olarak tanımlanmış herhangi bir ülkenin tarihsel geçmişlerinden de yararlanılarak stratejik davranışlarını ilgili ülkenin kendi terimleri ile anlamlandırmaya yaramakta; tehdit değerlendirmesi hususunda, araştırması yapılacak olan ülkenin iç ve dış siyasetini birbirinden bağımsız düşünen yaklaşımları frenlemeye ve nihayetinde devletlerin rasyonel görünmeyen davranışlarını anlamlandırıp sebeplere dayandırmada büyük bir önem taşımaktadır (Booth, 1979, s.125).

Booth'ın görüşlerine paralel olarak, stratejik kültür araştırmalarının hasım olarak tanımlanan ülkelerin stratejik davranışlarını araştırmadaki önemi büyüktür. Sun Tzu'nun kendisini ve düşmanını iyi tanıyan komutanın yüzlerce savaştan galip çıkacağını⁵ ifade

⁴ Clausewitz'in gerçek savaş ve mutlak savaş ayrımı yaptığı kitabında, "gerçek savaş"ın, politik hedef niteliği veya ihtimal hesaplamaları gibi sürtünmeler nedeniyle, salt şiddet kullanılan savaş olan "mutlak savaş" a dönüşmeyeceğini ifade eden "belirsizlik" durumlarıdır. Bkz : Clausewitz, C. von. (1999). *Savaş Üzerine*. Çev. H. Fahri Çeliker, İstanbul :Özne Yayınları, Kitap II, Bölüm 2, Altbölüm 24.

⁵ M.Ö 6. yüzyılda komutanlara savaşta uygulanması gereken taktik bilgiler vermek amacıyla yazılan kitabın öne çıkan özdeyişlerindendir. Tzu'ya göre kendisini ve düşmanı tanımayan komutan savaşı baştan kaybetmekte; kendisini tanıyıp düşmanı tanımayan komutan risk almakta; hem kendisini (ordusunu) hem de düşmanını tanıyan komutan ise gireceği tüm savaşlarda kazanma ehliyetini elinde bulundurmaktadır. TZU, S. (2008). *Savaş Sanatı* (Çev. Adil Demir). İstanbul: Kastaş Yayınları, 3. Baskı, sf. 5.

eden kitabı “*Savaş Sanatı*”nda söylediği gibi, stratejik kültür araştırmaları aslında karşı tarafı tanıma ile de ilgilidir. Nitekim birçok stratejist, kültürel faktörleri irrasyonel bir faktörün özünü, yerini ve askeri gücü uygulamada ya da güç uygulanması için bir strateji geliştirmek maksadıyla kullanımını doğru anlamamanın büyük bir önem taşıdığını kabul ederek, bunları ihmal etmenin ve eylemleri sadece rasyonel modeller üzerinde tanımlayarak aşırı genellemeler yapmanın önemli bir ‘eksiklik’ olduğu kanısındadır. Bu nedenle yazarlar, stratejik kültürlerinin özelliklerini karşı tarafa aktarmanın ve onlara kendi stratejik kültürlerinin prizmasından baktırmanın tehlikeli olduğunun da farkında olmuştur. Hatta 1987’de, birçok siyaset bilimcisinin çalışmalarında siyaset bilimine kültürel yaklaşım modelleri ile Amerikan karar alma kültürlerini dışarıya tanıttıkları gerekçesiyle APSA’dan (Amerikan Siyaset Bilimi Derneği) birçok defa itiraz ve yaptırımlar aldığını da belirtmek gerekmektedir (Widalsky, 1987, s.3-21).

Yukarıdaki yazarlara ek olarak, kavramı belki de teorik anlamda en iddialı biçimde yorumlayan yazarın 1990’ların ortalarında yürüttüğü stratejik kültür çalışmaları ile Amerikan araştırmacı A. Johnston olduğunu belirtmek gerekmektedir. C.Geertz’in kültür kavramı hakkındaki fikirleri ile paralel düşünmesine rağmen, Johnston’un stratejik kültür konseptinin kavramsal ve sembolik gelişimine önemli katkılar sağladığı özellikle belirtilmelidir. Johnston’a (1995, s.32-64) göre stratejik kültür en temelde, “devletlerarası politik ilişkilerde askeri güçlerin etkinliği ve üstlenilen rol kavramlarının formülasyonu yoluyla sürdürülebilir ve uzun vadeli stratejik tercihler oluşturmayı mümkün kılan entegre bir semboller sistemi”dir. Johnston, ayrıca stratejik kültürün sunduğu “stratejik tercihlerin” sadece askeri düşünceler anlamına gelmediğini, aynı zamanda ulusal hedeflere ulaşmak için kullanılabilecek tüm ekonomik ve politik düşünceleri içerdiğinin de önemle altını çizmiştir. Böylece Johnston, kültürle siyasal realizm arasına deyim yerindeyse bir ‘köprü’ atmıştır. Fikirsel temellerini oluşturduktan iki yıl sonra, 1997’de yayımladığı eserini, -siyasal realizmdeki yazarların henüz ele almadıkları yeni bir ilgi alanı gibi görünse de- “Kültürel Realizm” olarak adlandırmıştır. Bu eserde Johnston, stratejik kültürü “*çatışmaların ve düşmanın doğası ile ilgili paradigmatik varsayımlardan doğan ve karar vericiler tarafından kolektifçe paylaşılan daha büyük stratejilerin öncelikli tercihleri*” olarak tanımlamıştır (Johnston, 1998, s.40-41).

Johnston, ayrıca günümüzde de Çin askeri söyleminin bir parçası olmaya devam eden ve Ming Hanedanlığı dönemindeki (1369-1644) stratejik düşüncenin temeli olan “*Eski Çin’in Yedi Askeri Klasığı*”⁶ eserinin kapsamlı bir metinsel analizini yaparak, Çin’in stratejik kültürünün doğasının tamamen savunmacı olduğunu iddia eden Çinli sosyal bilim adamları ile de tartışmaya girmiştir. Johnston, Konfüçyüs’tan gelen stratejik kültürün, güç kullanımına aldırış etmediğinde hem fikiirdir. Ancak “Yedi Askeri Klasik” eserini inceleyen Johnston, Çin’in güvenlik yaklaşımına sirayet eden iki temel stratejik kültür parametresinin varlığına dair kanıtlar bulmuştur. Bunlardan biri, siyasetteki Konfüçyüsçü tercihlerdir; ki bu tercihlerde öz-mükemmellik (*self-perfection*) ve ahlak (*moral*) yoluyla rakiplere karşı zafer önerilir. Ancak bu durum, hem Çin stratejisini kültürel olarak kabul edilebilir düzeyde algılama konusunda, hem de çoğunluğun gerçekliğe bakışı konusunda gerçek doğada ‘sembolik’ kalmaktadır. Öte yandan, ikinci olarak Çin’in stratejik kültüründe de dünyanın geri kalanının büyük bir bölümünde görülen ‘realpolitik’e çok yakın bir dizi inanç ve fikir vardır. Bu nedenle, eski Çin düşünürlerinin tüm pasif eğilimlerine ek olarak, bir tehdide yanıt vermenin en iyi yolunun onu ‘zor kullanarak yok etmek’ olduğunu savunmaları Johnston’a göre hiç de şaşırtıcı değildir.

Johnston, Çin klasiklerinin, gerçek doğada sembolik kalan pasifist eğilimlerin yanında güç olgusunun değerini de önemle vurguladıklarını ifade etmektedir. Öyle ki Johnston aynı zamanda, pasifist görünen Çin klasiklerinin, şiddetten bütünüyle kaçmaktan daha ziyade ‘daha güçlü bir düşmanla uğraşırken’ şiddet içermeyen araçların kullanılmasına izin veren ‘esneklikler yapma’ çağrısında bulunduklarını ifade etmiştir. Ancak bu süreç yalnızca geçici olarak işlemekte; yani Çin, zayıf durumdan kurtulup üstünlüğü elde edene kadar sürmektedir. Özellikle Çin stratejik kültüründe müzakereler, harekât eylemlerinin doğru zaman gelene kadar ertelenmesi için bir araç olarak görülmektedir ve aslında burada da düşmana pasifist bir görünüm algılatılsa dahi asıl amaç yine “düşmanın imhası” olarak devam etmektedir. Johnston’un Ming hanedanı tarafından yazdırılan hatıra analizlerini inceledikten sonra çıkardığı temel sonuç ise Çin’in stratejik geleneğinin pasifizme eğilimi olmadığı; fakat Realpolitik’in

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tzu, S., Qi, W., Liao, W., Rangju, S., & Ziya, J. (2017). *The seven military classics of ancient China*. Arcturus Publishing.

“Konfüçyüsçü Akılcılık” içerisinde kılık değiştirdiği gerçeği üzerinedir. Stratejik kùltürü “davranış seçimini sınırlayan ideolojik bir menü” olarak tanımlayan Johnston, böylece stratejik kùltür çalışmalarında yeni bir yol açmıştır. Ayrıca, alt kùltürlerin dış politika kararları üzerindeki etkisinin önemini kabul etmesine rağmen, Johnston’a göre bilhassa değişimlere direnerek mevcut statükoyu koruyan egemen stratejik kùltürün varlığını araştırmak daha önemlidir.

Johnston’ın stratejik kùltür çalışmalarındaki bir diğer önemli özelliği, kavramın, ne olduğu, nasıl olduğu ve ne derecede doğru tanımlandığı üzerine belirsizliklerin ve kafa karışıklılıklarının olduğu yönünde, bilhassa kendinden önceki yazarlara eleştiriler getirmiş olmasıdır. C.Gray’i Synder’in kavramına büyük bir önem vererek ABD’nin Sovyetler Birliği karşısısındaki savaş kabiliyetini artırma yönünde politikalar seyretmesine sebebiyet veren diğer dış politika danışmanları gibi davranmakla eleştiren Johnston, stratejik kùltür çalışmaları yapan yazarları da üç kuşak halinde kategorileştirmiştir. Jack Synder ve Colin Gray’ın yanında, David R. Jones ve Carnes Lord’u birinci nesil yazarlar arasında değerlendiren Johnston’a göre, bu nesildeki araştırmacılar stratejik kùltürü; tarihsel miras, coğrafi çerçeve, milli davranışlar, inanç dizgeleri ve teknoloji gibi değişkenler tarafından biçimlendirmektedir. Ancak Johnston, birinci nesil yazarların çalışmalarında başta stratejik kùltürün, stratejik karar alıcıların (liderler) kendi çıkarları doğrultusunda politika meşrulaştırıcı (araçsallaştırma) yönünü atlamak gibi bir takım önemli eksikliklerinin olduğunu iddia etmiştir (Johnston, 1995, s.37-39). Johnston’a göre birinci nesil araştırmacıların bir diğer eksikliği ise araştırmalarında her ÷lkenin kendine ait bir stratejik kùltürü varmış gibi davranmaları ve stratejik kùltürlerin değişmeyeceği imajını yaratmalarıdır (ALAGÖZ, 2019, s.114). 1980-90 yılları arasında, başta Klein ve Luckham gibi strateji araştırmacılarının bulunduğu ikinci kuşak araştırmacılar ise stratejik karar alıcıların, stratejik kùltürü araçsallaştırarak kendi davranışlarını (veya çıkarlarını) meşrulaştırmaya yönelik hareket etme ihtimali sorunsalına yönelik çalışmalar yapmışlardır (Klein, 1988, s.133-148). Bu yazarlar, stratejik kùltürün Gramsci’nin kullandığı “hegemonya” kavramına benzer olarak stratejik karar alıcıların; karar, söylem ve davranışları arasında farklılaşmalar olduğunu ve stratejik davranışların büyük ölçüde stratejik karar alıcıların şahsi çıkarları odağında şekillendiğini, yani davranışlarının arkasında çok çeşitli nedenler yatan liderlerin, bir tarihsel tecrübe dizgisi sonucu oluşan

stratejik kültürü etkileri altına aldıklarını aktarmaktadır (Johnston, 1995, s.32-64; Klein, 1988, s. 133-148). Klein ve Liu Kang gibi yazarlara göre ise karar alıcıların yaptıkları bu hegemonik araçsallaştırma ülkedeki tarihsel deneyimlerin sonucudur. Yani stratejik karar alıcılar, araçsallaştırmayı bireysel olarak tasarruf etmemekte; tarihsel tecrübelerin etkisiyle, öncekilerin davrandığı gibi davranmaktadır (Johnston, 1995, s.15). Dolayısıyla stratejik kültürler ülkeden ülkeye değişiklik arz etmektedir (Klein, 1988, s.136).

İkinci kuşak yazarları, lider çıkarlarını ön planda tutmakla eleştiren Johnston, stratejik kararların stratejik kültür yerine bütünüyle liderlerin çıkarları odağında belirlendiği fikrine katılmamaktadır. Çin realpolitiğin tekrarlanan davranışlarını “Kültürel Realizm” kavramı açıklamasıyla dönemin neo-realistleri ile görüş ayrılığı yaşayan Johnston, Legro ve Kier gibi kendisini de üçüncü kuşak araştırmacılar arasına yerleştirmektedir. Bununla birlikte, stratejik kültürün teorik ve uluslararası akıl yürütme metodolojisinde önemli bir yer edinmeye başladığı andan itibaren yazarlar, uluslar arası ilişkilerin realist, özellikle de neo-realist (yapısal) teorisyenleriyle sert bir biçimde argüman tartışmalarına girmeye başlamıştır. Realistler için kültür ve tarih asla öncelik değildir; çünkü kültürel teori destekçileri daha en başından kaybetmiştir. Neo-realistlerin bu fikrinin arkasında, stratejik kültürün ulusal/uluslararası güvenliği sağlama sürecinde sabit bir temel olarak ele alınmasından ziyade, öteki bir çok değişkene göre belirlenecek “bağımlı bir değişken” olduğu iddiası yatmaktadır. Bu nedenle neo-realistler stratejik kültürün ulusal davranışı belirleme ve anlamlandırma paradigması olma konusunda, bir “amaç” kabul edilmesine şiddetle karşı çıkmışlardır. Yine de, tüm bu eleştirilere rağmen aynı dönem içerisinde kültürel-realistlik çalışmaların sürdüğünü söylemek mümkündür. Örneğin R. Kagan, Amerika’nın “Mars’tan” olduğunu ve “güvenlik zorluklarına” çok hızlı bir şekilde tepki verdiğini; Avrupa’nın ise “Venüs’ten” olduğunu ve tepkilerine karşı temkinli davrandığını realistik/kültürel tartışma çerçevesi içerisinde ifade etmiştir (Kagan, 2001, s.1).

Johnston’un da kendisini konumlandığı üçüncü kuşak yazarlara göre, en temelde bir teorinin kullanışlı kabul edilebilmesi için herşeyden önce sınanmaya açık olması gerekmektedir. Bu nedenle davranışlar, stratejiyi test ederken bağımsız değişken olarak ele alınmamalı, stratejik kararların bağımlı değişken olarak kabul edildiği bir fonksiyon içerisinde, stratejik kararlara etki edecek olan; askeri-siyasal kültür, kurumsal

kültür, örgüt kültürü vb. kültürel gösterge değişkenleri ise stratejik kararlarda etki yaratıp yaratmayacağı ya da farklı bağımsız değişkenlerin aynı etkiyi yaratabileceği olasılığının temkinliliği içerisinde çok dikkatli seçilmeli ve dolayısı ile kültürlerin stratejik kararlar üzerindeki etkileri sınanmalıdır (Johnston, 1998, s. 41). Johnston, stratejik kararların veya davranışların bağımsız değişken olarak ele alınmasının sakıncalarından bahsederken, farklı devletlerin aynı kültürü paylaşabileceğine de dikkat çekmektedir. Kültürlerin davranışlar veya kararlar üzerindeki etkisinin sınanabilmesi için, stratejik kültür tanımının da bir bakıma da sınırlandırılması gerekmekte olduğunu düşünen Johnston'un daraltılmış tanımına göre stratejik kültür en kaba haliyle *“devletlerin rol ve askeri güç etkileri formülasyonlarına gerçekçi kalıplar giydirerek uzun soluklu stratejik tercihler sunan bütünleşik bir işaretler sistemidir”* (Johnston, 1995, s.46). Karar alıcıların halihazırdaki manzaraları anlamlandırmasında bir prizma örneği teşkil eden stratejik kültür, davranışın nedenleri açıklamak veya devletlerin gelecekteki davranışlarını tahmin etmek yerine mevcut olanı anlamaya yardımcı olmak maksadıyla kurulan bir bağlamı temsil ettiğini ifade eden Gray ise Johnston'un sınırlandırılmış stratejik kültür yaklaşımına karşı çıkmaktadır (Körpe, 2016, s.167). Nitekim Gray'e göre bu prizmalar hem davranışlardan koparılması mümkün olmayan kültürü ele almada bir bağlam örneği, hem de bizahiti stratejik davranışların tamamlayıcı bir bileşenidir (Gray, 1999, s.50).

İKİNCİ BÖLÜM

İSRAİL’İN STRATEJİK KÜLTÜRÜ

2.1. İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN KAYNAKLARI

2.1.1. JEOSTRATEJİK GÜVENLİK ALGISI

İsrail, Orta Doğu coğrafyasındaki diğer ülkelerden farklı bir dine ve bu farklı dinin paydaşlarının bir araya gelerek oluşturduğu etnik çeşitliğe sahip olmasından dolayı sui generis bir ülkedir (Selzer, 1971, s.21). Ayrıca tarihsel geçmişinde yaşamış olduğu savaş tecrübelerinden dolayı ülkenin içerisinde bulunduğu haritanın çevresindeki ülkeler, 1980’lerin sonuna kadar İsrail için yoğun bir konvansiyonal tehdit algısı oluşturmuştur. Bununla birlikte, İsrail’in yüzölçümü olarak etrafını çevreleyen ülkelerden oldukça küçük bir ülke olması nedeniyle muzdarip olduğu toprak asimetrisi, savaşlarda askeri/stratejik derinlik kullanabilmesini engellemektedir. İsrail ise toprak asimetrisi problemin çözümünü 2. Dünya Savaşı Almanya’sını anımsatan Blitzkrieg⁷ tarzı bir taktik-uygulama ile çatışmayı düşman topraklarına taşıyarak yapay stratejik derinlikler yaratmakta bulmuştur (Kopeć, 2016, s.139). Çatışmayı düşman topraklarına taşıma taktiği ise İsrail’i tehdit algıladığı durumlarda saldırgan davranışlar sergileyen, savaşlarda ise Lübnan örneğinde olduğu gibi işgalci pozisyonunu sürdürmek zorunda kalan ve bu yönüyle tepki toplayan bir ülke haline getirmiştir. Bununla birlikte yaklaşık sekiz milyonluk küçük nüfusu hem geçmişte, hem de günümüzde aktif bir askeri güce sahip olmak için oldukça iyi tasarlanmış bir rezerv sistemi geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Geçmişinde birçok kez Arap devletlerinin kombine saldırıları ile karşılaşan İsrail, kendi güvenlik stratejisini geniş anlamda Tevrat’ın Çölde Sayım (Num, 23: 8-9). kısmında geçen “*ulusların arasında yalnız kalan ve yalnız yaşayan biri*” (am levadad yishkon) fikriyatı ile kurgulamıştır (Bar-Tal, 2001, s.615). Böyle bir bakış açısı içerisinde İsrail, yapayalnızdır

⁷ 1967 Savaşı sırasında İsrail’in ve Mısır’ın kullandığı silah, tank ve uçakların bir çoğu 2. Dünya Savaşı’nda kullanılanlar ile aynı özellikleri taşıyordu. Örneğin, Sherman tanklar dahil İsrail tarafından kullanılan İngiliz yapımı tanklar ile Suriye ve Mısır tarafından kullanılan Sovyet yapımı T-34 tankları, her iki savaşta da aynıydı. Bununla beraber topçu silahları, her iki savaşta da oldukça benzerdi. Bu sebeple üst düzey İsrailli strateji kurmayları İkinci Dünya Savaşı doktrinlerini öğrenmek için Almanya’ya uçtular ve Alman ve İngiliz eski komutanlarla konuştular. Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı dönemi uyguladığı Blitzkrieg doktrini gibi hazır doktrinler aldılar ve İsrail Savunma Kuvvetleri’nin (İSK) ihtiyaçlarına uyarladılar (Hacohen, 2017, s.1).

ve hedeftedir. Bu nedenle güçlü olmalı, kendi güvenliğini ise ancak kendisi sağlamalıdır. Bununla birlikte düşman kuvvetlerine karşı İsrail'in demografik (insan gücü) kısıtı, toprak asimetrisi ve iç ve dış tehdidin sürekliliği gibi etmenler İsrail'in yıpratma savaşına girmesine izin vermemektedir. Dolayısı ile yıpratma savaşından kaçınan İsrail'in öncelikli savaş hedefi, savaşı 'en hızlı biçimde mutlak üstünlük' ile bitirmektir.

2.1.1.1. ORTA DOĞU ETKİSİ

Orta Doğu haritasına kabaca bir göz atıldığı takdirde, farklı etnik-dini yapısı ile göze çarpan İsrail'in, düşmanca duygular beslemeseler bile etrafındaki Arap ülkeleri tarafından çevrelendiği görünümü algılanmaktadır. Bu görüntüye ek olarak, Yahudiler'in diasporada geçirdiği 2000 yıllık travmatik tecrübeler de, haritadaki kuşatılmışlık fikri ile birbirini desteklemekte ve ülkenin dış politikada bu doğrultuda refleksler üretmesine yol açmaktadır. Böyle bir harita algısı, aslında ülkenin kurulduğu ilk yıllarda; Yahudi diasporasının kolektif deneyimlerinden, Filistinliler'le çatışma döngüleriyle geçen Yişuv yaşamından ve 1948 Savaşı yorumlamalarından da beslenen İsrail toplumunun kolektif bilinçaltında çok katmanlı bir tehdit görünümü ile varoluş kaygısı barındıran bu soruna stratejik karar alıcılar tarafından kalıcı çözümler geliştirilmesini gerekli kılmıştır.

İsrail bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılından özellikle 1979'yılında Mısır ile imzaladığı Camp David anlaşmasına kadar; 1967 ve 1973 yıllarında olduğu gibi, sonuçları gerek topraklarını genişletmesine, gerekse "savunulabilir sınırlar politikası" (Batı Şeria ve Sina Yarımadası'dan çekilmiştir) bağlamında işgal ettiği topraklardan çekilmesine sebebiyet versin; bir süreklilik döngüsü içinde etrafındaki Arap ülkelerinin kombine savaşları ve tehditleri ile meşgul olmuştur. Ana güvenlik kaygısı düşmana yenilmekten ziyade, "topyekün imha" edilmemek olan İsrail'in, toplumsal belleğindeki - ağırlıklı olarak 1948 Savaşı ve Holokost travmaları ile şekillenen - kolektif bilincinin, sürekli tekrarlayan çatışma hali ile birleşmesi sonucunda ortaya çıkan bu tür bir karamsar algı ise gerek İsrail nüfusu, gerekse İsrailli güvenlik bürokrasi içerisindeki politik ve askeri karar alıcıların bilinçaltlarındaki güvenlik kaygılarını daha da perçinlemiştir (Roth, 2009, s.378-393). Dolayısı ile İsrail Silahlı Kuvvetleri açısından olası bir savaş yenilgisi kabul edilemez bir durumdur ve yenilgi hali, ulusun topyekün imha edilmesi olarak algılanmaktadır.

İsrail haritasından kaynaklanan izole olmuşluk düşüncesi, uluslararası ilişkilerin realist teorileri perspektifinden bakıldığında Hobbes'un "*insan insanın kurdudur*" vecizesine atıf yapmaktadır. Dolayısı ile İsrail haritası, kendi gücüne güvenmek zorunda olduğu realist algıdan hareket ile güç maksimizasyonu, güç ve tehdit dengesi gibi kavramlara önem verilmesini zorunlu kılmaktadır. Askeri strateji uzmanlarına göre, bu türden bir ülkenin stratejik karar alma mekanizmaları kısa-vadeli ve ardışık kararlar almaya daha yatkın çalışmaktadır. Çünkü uzun vadeli kararlar alma, tehditten uzak olan, daha kapsamlı bölgesel işleyişlere ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle coğrafya ve yakın tarihten kaynaklanan realist bakış, İsrail'in en azından kendi bölgesine diplomasi gibi yumuşak güç unsurları ile hareket ederek nüfuz etmesinin önünü tıkarken, (özellikle 1979 yılına kadar) sert güce önem atfetmesi sonucunu doğurmuştur (Giles, 2009, s.25). İsrail'in kendi zorunlu gücüne önem atfetmesi sonucu ise savunma bürokrasisini ve İsrail Silahlı Kuvvetleri'ni kamusal hayatın kilit kurumlarından birisi haline getirmiş ve böylesi durum ise ülkede sivil-askeri ağının üretilip güçlendirmesine bütünüyle etki etmiştir (Barak ve Sheffer, 2007, s.17-18). Bununla beraber İsrail, üzerinde bulunduğu kendi jeopolitiğinden kaynaklanan tehdit algılamalarından dolayı güvenlik harcamaları yüksek olan ve bundan dolayı da kimi zaman borç alan bir ülke olmuştur (Ulutaş vd., 2012, s.25).

2.1.1.2. ASKERİ DERİNLİK YOKSUNLUĞU

İsrail jeopolitiğinin stratejik kültürüne etki eden özelliklerinden birisi de yüzölçümü olarak küçük bir ülke oluşudur. Özellikle komşu ülkeleri ile karşılaştırıldığında bu durum belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Komşuları ile birçok kez savaşmış bir ülke olan İsrail'in, olası bir senaryoda ön cephede kötü sonuç aldığı bir durumda geri çekilip toparlanma, ya da destek için gelecek takviyeye kadar bekleyeceği bir zaman diliminde düşmanı oyalayarak zaman kazanma şansı yoktur.⁸ Zamanı stratejik derinliğe çevirebilmek maksadıyla İsrail'in çatışmalardaki temel hedefi,

⁸ Mustafa Kemal Atatürk'ün Sakarya Meydan Muharebesi öncesi, taarruz halindeki Yunan kuvvetlerine karşı, 25 Temmuz 1921'de Türk Ordusu'nu Eskişehir'in doğusu ve Seyitgazi hattına çekerek gerçekleştirdiği taktik savunma planlamasında Anadolu'nun askeri derinliği etkin kullanılmış ve zafer kazanılmıştır. Sovyetler Birliği'nin Stalingrad muharebesinde Alman ordusunu geniş steplerin içine kadar çekerek bölme taktiği ise yine geniş bir yüzölçümü büyüklüğü bulunan Sovyet Rusya'nın askeri/stratejik derinlik kullanabilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Milli Mücadele yıllarında TBMM'nin Ankara'da açılması ve hatta 2. ve 3. Ordu'nun sırasıyla Malatya ve Erzincan'da bulunması da stratejik derinlik kurgusuna örnek olarak gösterilebilmektedir.

savaşı kendi sınırlarından düşman ülkenin topraklarına taşımaktır. Bununla birlikte stratejik derinlik kavramı, Aharon Yaniv'in (1980, s.3) tanımına göre; *“bir ülkenin başka bir ülkenin egemenliğini etkilemeden savunma maksadıyla askeri güçlerini konuşlandırabileceği en ileri hat ile, düşman tarafından işgal edildiği olası bir senaryoda, sorunlu bölge ile kendi hayati noktaları arasındaki boşluk ya da mesafe”* dir. İsrail'in hayati ise bölgesi Kudüs - Tel Aviv - Hayfa üçgenidir ve bu şehirler deyim yerinde ise İsrail'in kalbi olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber, 1949 sınırlarını incelendiğinde ve tanımdaki ileri hat ile İsrail'in hayati bölgeleri arasındaki mesafe göz önüne alındığında mevcut harita İsrailli stratejik karar alıcılar tarafından güvenli olarak algılanmamış; dolayısı ile bu sınırlar 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı'na kadar savunulamaz kabul edilmiştir. Bu nedenle İsrail, konvansiyonel savaşlarda çoğu zaman çatışmayı düşman topraklarına taşıyarak, düşmanı kendi içerisindeki hayati stratejik noktalardan uzak tutmakta ve bir nevi “yapay” stratejik derinlik yaratmaktadır. Bu sebeple, İsrail'in stratejik güvenlik politikası caydırıcılık temeline oturmuş, statükoyu koruma amaçlı savunma olsa da, operasyonel/taktik güvenlik yaklaşımı tam tersine, toprak asimetrisinin doğal bir sonucu olarak savunmacı olmaktan ziyade saldırgan bir nitelik taşımaktadır (Maoz, 2009, s.13).

1949 sınırları, sadece hayati noktalara olan kısa mesafelerinden dolayı değil aynı zamanda topoğrafik yapısından dolayı da güvensiz sınırlar olarak kabul edilmiştir. Nitekim bu sınırlar dahilinde, özellikle kuzeydoğuda Suriye'nin kontrolü altında olan Golan Tepeleri; İsrail'in en tehlikeli düşmanlarından birine önemli bir stratejik avantaj kazandırmaktaydı. Aynı zamanda kuzeyde Lübnan sınırındaki topraklara askeri birliklerin konuşlandırılması için elverişsiz doğal bir engel olması sebebi ile bu sınırlar, Araplar için de saldıran tarafın içerisindeki yüksek tepeleri aşmasını gerektiren (Golan Tepeleri) bir topoğrafik avantaj olarak görülmüştür. Bununla birlikte, Ürdün ile olan doğu sınırıyla ilgili olarak tanımlanan güvensizlik ise sınırın İsrail'in nüfus ve sanayi merkezlerine olan kısa mesafesi ile ilişkili olmuştur. Bu yakınlık, İsrail'in doğusundan gelecek olan olası bir saldırı senaryosundaki eşgüdümlü Arap saldırılarına yönelik tedirginlik dolayısıyla, o dönemlerde algılanan tehdidin şiddetini de pekiştirmiştir. Öyle ki, 1949 sınırları dahilinde Arap ordularının İsrail'in derinlerine girmesi ve İsrail'i yok etme potansiyeli için, İsrailli askeri karar alıcılar yalnızca birkaç saatlik zaman payı

biçmiştir. Bunun yanında Mısır ile olan güney sınırı, İsrail aleyhine ciddi bir askerî/stratejik derinlikten yoksun olmasa da; diğer Arap orduları ile karşılaştırıldığında Mısır Ordusu, herşeyden önce nicelik (silah ve insan gücü) açısından altı çizili bir tehdit olarak algılanmıştır (Horowitz, 1975, s.11). Toprak asimetrisi ve 1949 Ateşkesi'nden sonra Araplar ile İsraililer arasındaki stratejik derinlik yoksunluğu; İsrail stratejik karar alıcıları arasında derin bir güvensizlik, tedirginlik ve kırılabilirlik duygusu oluşturmuş ve 1967 Savaşı'na kadar bölgelerin işgal sürecinin devam etmesine yol açmıştır. Bu nedenle stratejik derinlik yoksunluğu, İsrail'in askeri güvenlik doktrinini -resmi olmasa da- oluşturan stratejik karar alıcıları, en temelde askeri derinlik sorununu çözmek maksadıyla uygulama (taktik) alanında saldırgan davranışlar oluşturmaya yönlendirmiştir. 1967 Altı Gün Savaşı'ndan sonra ise İsrail, işgal altındaki bölgelerle doğal bir stratejik derinlik kazanmış ve bu bölgelerden kendi güvenliği için öncelikli olduğunu iddia ederek çekilmemiştir. Bununla birlikte bu yeni bölgeler, stratejik avantajlara rağmen İsrail güvenliği için yeni güvenlik sorunları (*indefensible borders*) yaratmıştır.

İsrail'in, yazılı olmayan stratejik güvenlik doktrini, özellikle asimetrik çatışmalardan gelen tehdidin yükselişe geçtiği 1978 Güney Lübnan İşgali'ne kadar bizzat stratejik caydırıcılık, erken uyarı (teknoloji sistemleri ve etkin istihbarat) ve savaş alanına hızlıca yerleşme hedefleri üzerine kurulmuştur. Nükleer ve konvansiyonel caydırıcılık gücünü ise 80'li yıllara kadar, olası bir yenilgi halinde, kendisine topluca saldıracak olan Arap ülkelerini bu hedeflerinden alıkoyacak bir araç olarak görmüştür (Giles, 2009, s.25). Ayrıca, İsrail'in önemli güvenlik kaygılarından biri de nükleer silahların Ortadoğu'da yayılması ve teslimat yollarının kontrolsüzlüğüdür. Bununla birlikte, kaba tabir ile bir “one bomb state”⁹ olan İsrail'in nükleer/stratejik caydırıcılık kabiliyetini sürdürme isteği, niçin komsularının nükleer programlarına karşı sürekli uzlaşmaz bir tutum içerisinde olduğunu göstergesi olarak kabul edilmektedir. Tüm bunlara ek olarak İsrail, Dimona Nükleer Santrali'nde çalışan görevli bir memurun 1986 yılında *London Sunday Times* gazetesine röportaj vermesiyle gündeme gelen nükleer başlıklı füzelerinin bulunduğu iddiasını kabul ya da red etmemiştir. En azından bununla

⁹ İsrail'in olası bir nükleer saldırı sonrasında yüzölçümü açısından oldukça küçük olan kendi topraklarından “ikinci vuruş” yapabilme kabiliyeti çok azdır. Bu sebeple İsrail, nükleer başlıklı füze taşıma kapasiteli denizaltı yatırımlarına ağırlık vermiştir (Kerr vd., 2010, s.157).

ilgili bölgesinde herhangi bir sismik radar kaydı oluşmamış olması sebebiyle bugüne kadar nükleer silah denemesi yapmamış; ancak nükleer silahların sınırlandırılması ile ilgili antlaşmalara da hiçbir koşulda imza atmamıştır. Literatüre “nükleer opaklık/belirsizlik stratejisi” olarak geçen bu belirsizlik durumu neticesinde İsrail, hem potansiyel düşmanları üzerinde belirsizlikten doğan bir kaygı durumu yaratmakta, hem de uluslararası camiadan tepki çekmemeyi hedeflemektedir (Raska, 2007, s.22-33).

İsrail’in konvansiyonel savunma stratejisi içerisinde ‘erken uyarı’ olarak adlandırılan bir diğer sacayağı, olası bir saldırı senaryosunda destek ve yedekleri çağırarak için gerekli zamana atıfta bulunmaktadır. Bu zaman aralığında erken uyarı ile hem saldırıdan önce etkin bir istihbarat desteğiyle taktik karar alıcılar harekete geçirilecek, hem de operasyon sahasındaki düzenli ordu, düşmandan ilk gelen saldırıya direnç göstererek gerekli olan yıpratma harbini organize edecektir. Son sacayağı ise önceki iki aşamayı takiben, yıpratma harbinin dışında kalmış görece olarak daha küçük kalan düzenli askeri birlikleri belirlenen noktalara hızlıca yerleştirme hedefidir. Bu aşamada ise İsrail, karşılaşma harbi sonrası kara gücüne hava gücünün yakın desteğinin de katılarak hareket ettiği bir manevra harbi uygulayarak saldırıya geçmektedir. Bu tekniğin entelektüel ilham kaynağı, garip ironisine rağmen büyük ölçüde Alman Blitzkrieg’ine (yıldırım savaşı) işaret etmektedir. “İsrail usulü Blitzkrieg”, kendisini açıkça resmi bir doktrin olarak ifade etmese de yapılan ayrıntılı analizler, askeri eylemlerin tıpkı Nazi Almanyası’nda (Üçüncü Rejim) olduğu gibi uygulandığına kesinlik getirmektedir. Bu durum, İsrail’in uyguladığı askeri pragmatizmin, tarihsel ironinin ve negatif çağrışımların önüne geçtiğini göstermektedir (Kopéc, 2016, s.136-139).

İsrail’in uyguladığı operasyonel (taktik) saldırganlık yaklaşımının olumsuz bir yönü, saldırı kültürünün savunmadaki değişim ihtiyaçlarına karşı büyük bir direnç göstermesi olmuştur. Öyle ki bu direnç, altı gün boyunca şiddetli bir saldırı zihniyetiyle ilerlenen ve nihayetinde 1967 yılındaki sınır değişikliğiyle oluşan yeni stratejik koşulların getirdiği askeri savunma mantığını yeniden değerlendirememiştir. Dışişleri Bakanı Abba Eban’ın tabiri ile, 1967 öncesi sınırlar “savunulabilir” olarak görülse de, yeni sınırlar (1967) İsrail’in saldırıdan ‘savunma’ pozisyonuna geçmesini gerekli kılmıştır. Nitekim, 1973 Savaşı (Yom Kippur) sırasında bu kez İsrailli askeri karar alıcılar, taktik saldırganlıktan vazgeçilmesi gerektiğini daha savaşın ilk safhalarında ağır bedeller

ödeyerek ancak anlayabilmiştir (Kober, 2016, s.115). 1980'lerden bu yana ise İsraili askeri strateji seçkinleri değişen koşulları anlamlandırarak daha dengeli bir savunma/saldırı yaklaşımı benimsemiştir.

İsrail'in geçmişte karşılaştığı merkezi tehdit Arap devletleri koalisyonundan oluşan ve hava gücü destekli kombine bir kara saldırısı iken, günümüz Orta Doğu'sundaki stratejik/askeri dengelerde böyle bir tehdit artık tesirini yitirmiştir. Mısır'ın öncü olduğu Pan-Arap ideolojisinin çökmesi neticesinde, Arap koalisyonunun olası bir ortaklaşa saldırısında liderliği üstlenecek olan Mısır'ın etkisini zaten ortadan kaldırmasının akabinde Mısır ve Ürdün Krallığı ile yapılan ve hala yürürlükte olan barış antlaşmaları veya 2003 yılındaki Amerikan işgali sonrası Irak'ın askeri kuvvetlerinin ortadan kaldırılması gibi gerekçelerden ötürü İsrail stratejik karar alıcılarının mevcut koşullarda hazırlanması gereken öncül tehditler daha ziyade balistik füzeleri kullanımı veya kitle imha silahlarının yayılımı gibi stratejik tehditlerin yanında terörist ve gerilla taktikleri kullanarak devletin teknolojik ve niceliksel (silah miktarı ve insan gücü) üstünlüğüne karşı koyma stratejisi uygulayan devlet dışı aktörler karşısında asimetrik savaş stratejileri geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Nihayetinde Arap devletlerinin de Rusya ve ABD gibi kendilerini destekleyecek bir süper güçten mahrum olmaları ve Mısır ile Ürdün gibi ülkelerle yapılan barış ile bu ülkelerin tehdit çemberinin dışına alınması veya İsrail'in artık Orta Doğu'da diplomasi kanalları geliştirmesi gibi nedenlerin düşmanca duygular besleyen öteki Arap devletlerinde yol açtığı ümitsizliklerden ötürü, İsrail'in konvansiyonel manevra savaşlarına dair maddi yatırımları eskiye nazaran oldukça azalmıştır; ancak bu kez de İsrail'in bölgesel güç mücadelesine Arap olmayan bir oyuncu olarak İran sahneye çıkmıştır. Bununla birlikte 1980'lerin ortasından bu yana, özellikle düşük yoğunluklu çatışmalar (low intensity conflict:LIC) İsrail'in temel stratejik tehdidi haline gelmiş ve stratejik karar alıcıları hem askeri düşünce (teorik) hem de uygulama düzeyinde (pratik) açıdan yeni gerçeğe adapte olmak zorunda bırakmıştır. Değişim, özellikle Blitzkrieg döneminin bittiğini ve İsrail'in artık bilhassa Hizbullah'ın gerilla eylemleri ve İntifada'lar sonrası değişen tehdit türünün, çatışmaların veya yıpratma faaliyetlerinin doğasını anlamak için gerekli olan güçlü entelektüel çalışmalara ihtiyacı olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, çatışmaların değişen doğasıyla, uluslararası

hukukun saldırı ve savunma kavramlarından hareketle, bölgede oynan rollerde daha dengeli bir yaklaşım modeli geliştirilmesi de gerekli kılınmıştır (Kober, 2016, s.111).

2.1.1.3. KANTİTATİF ASİMETRİLER

“Eşsiz bir askeri problemimiz var. Sayıca az olan tarafız ve düşmanlarımız çok. Nüfusumuz büyüyecek olsa bile... Yani iki, üç hatta dörde katlansa bile çoğunluğa karşı azınlığız. Aynı zamanda, gelecekteki gerçek ya da potansiyel düşmanımızla sayıca mukayese edilebileceğimiz hiçbir gerçekçi ihtimal de yok. Ve bakan, bilirsiniz, bu bir orduda temel bir faktördür; genellikle belirleyici bir faktördür...” David Ben-Gurion. (Levite, 1989, s.31).

Ben-Gurion’un yukarıdaki sözlerle altını çizdiği nüfus asimetrisi sorununun çözümü için ilk olarak zorunlu askerlik hizmetinin yanında rezerv görevi ve olası krizler karşısında çabuk tepki oluşturma yeteneğinin artırılması için hızlı mobilizasyon sistemi düşünülmüştür. Askerlik süresinin kadın ve erkeklerde sırasıyla yirmi bir ve otuz altı ay olduğu İSK; vatandaşlarına, ek olarak yılda yaklaşık bir aylık süre zarfında icra edilmek üzere rezerv görevi yüklemiştir (Ze’ev, 1999, s.436). Nüfus asimetrisi konusundaki ikinci bir çözüm ise geniş ve hızlı kitlesel göçleri desteklemek olmuştur. Askeri amaçlar için de oldukça önemli olan bu siyasi çözüm, yeni kurulan devletin öncelikli güvenlik hedeflerinden biri olarak kabul edilmiştir. 1949 yılında başlayan kitlesel göçler neticesinde 1952 yılında ülke nüfusu iki katına çıkmış, gelenlerin ülkeye entegrasyon süreci ve askeri eğitimi İsrail Silahlı Kuvvetleri’nin sorumluluğuna devredilmiştir (Littwak ve Horowitz, 1983, s.81-82). Bununla beraber, nüfus asimetrisini dengeleme çabalarının bir diğer somut tezahürü ise İsrail’in Yahudi yerleşim planlarıdır. Örneğin, 1967 savaşından sonra, Savunma Bakanı Yigal Allon Kudüs odaklı yerleşimleri konu alan bölgelerde, Yahudi nüfusun çoğunluğu elde etmesi amacıyla literatüre “Allon Planı” olarak geçen stratejik bir yerleşim planı hazırlamıştır (www.mideastweb.org)

İsrail’in Arap orduları ile kıyaslandığında ilk zamanlarda muzdarip olduğu bir diğer husus, nüfus ve insan gücü niceliğine ek olarak silah kapasitesi sorunu olmuştur. Bu kantitatif dezavantajın çözümü için geliştirilen strateji, aradaki miktar farkını yüksek kalitede (iyi yetişmiş) askeri personel ve yüksek kaliteli teknolojik silahlar ile telafi etmeyi amaçlayan “miktar karşı kalite” stratejisi olarak tasarlanmıştır. Nicel yoksunluğu,

niteliksel üstünlükle telafi etmeyi amaçlayan İsrail'in, 80'lerden sonra Arap devletleri ile kıyaslandığında en belirgin farklılıkları, ilk olarak sofistike füzeleriyle öne çıkan hava filoları ve mobil topçu birimleriyle kara üstünlüğü sağlayan silah teknolojisi; ikinci olarak pilotlarının ve muharebe subaylarının refahet içerisinde olması; üçüncü olarak da gelişmiş ve iyi eğitilmiş bir topluma sahip olması dolayısıyla oluşmuştur (Horowitz, 1983, s.77).

İsrail'in kalite üstünlüğü stratejisi, Arapların niceliksel üstünlüklerine rağmen savaşlarda ciddi avantajlar sağlamıştır. Ancak yine de tüm (hava, deniz ve kara) kuvvetlerindeki silah sayısını artırma zorunluluğunun farkında olan İsrail, 1973'ten bu yana silah çeşitlilik ve miktarını da büyük bir hızla yükseltmiştir. Bununla birlikte, askeri harcamalar açısından, hem niteliksel üstünlüğe hem de kaliteli silahlara sahip olmak, büyük bir bütçe gerektirdiğinden, İsrail söz konusu dönemlerde zaten oldukça yüksek olan politik, sosyal ve ekonomik giderlerine rağmen yıllık bütçesinin üçte birini savunma harcamalarına ayırmıştır (Shimshoni, 1988, s.32). Bu dönem teknolojik araştırmalara, silahların geliştirilmesi ve üretilmesi maksadıyla önemli yoğunlukta çaba sarfeden İsrail'in, bazı silahların üretiminde bir dereceye kadar kendi kendine yeterlilik sağladığı bir dönemdir. Hatta İsrail, 1980'lerde 50'den fazla ülkeye kendi imal ettiği silahların ihracatını da yapmıştır (Sanders,1990, s.62). Ancak, tüm bunlara rağmen üretemediği silahlara olan ihtiyacı ve savunma harcamaları için gerekli büyük bütçe zorunluluğu, İsrail'in ABD'ye olan bağımlılığını artırmıştır. Bununla birlikte İsrail, yalnızca silahlar için değil aynı zamanda diğer askeri, politik ve ekonomik nedenlerden dolayı, küçük bir devlet olarak büyük bir güce, özellikle de ABD'ye büyük bir bağımlılık duymuştur. Tüm bunlara ek olarak, yüksek nüfus asimetrisi, İsrail'in zayıttan (asker, teçhizat, toprak) kaçınmasına neden olurken, 80'lere kadar Mısır gibi daha büyük düşmanları ise tam aksine İsrail ile girişebileceği olası bir savaş senaryosunda zayıt vermenin kolayca göze alınabileceği yıpratma savaşı taraftarı olmuştur. Mısır'ın eski Devlet Başkanı Abdülnasır, İsrail'den bahsederken; “savaşa katılan her askerin fotoğraf ve biyografilerinin teker teker gazetelerin ön sayfalarında yayımlanabileceği, yıpratma harbiyle başa çıkamayacak olan basit bir ülke” olduğu küçümsemesinde bulunmuştur (Kober, 2005, s.216–240). Öyle ki, 1967 Savaşı sırasında, Arap koalisyonu, 2.9 milyon İsraili'ye karşılık, kabaca 120 milyon Arap'tan oluşmaktadır (Ben-Horin ve Posen, 1981, s.5).

2.1.1.4. ZAMAN KISIRLIĞI

İsrail'in stratejik kültürüne etki eden güvenlik davranışlarının karakteristik özelliklerinden birisi de, yüksek yoğunluklu çatışmaları (HIC: High Intense Conflict) en kısa sürede mutlak üstünlükle sona erdirmektir. Uzayan çatışmalar, İsrail stratejik kültüründe kabul edilebilen bir durum değildir. Bu durum, Soğuk Savaş döneminde büyük devletlerin veya BM'nin, savaş sırasında tam da stratejik hedeflerine en fazla ulaştığı noktada İsrail karar alıcılara baskı yapmış olmasından kaynaklanmaktadır (örn: 1956 Sina Operasyonu). Günümüzde de “en kısa sürede mutlak üstünlük” hedefi geçerliliğini korumaktadır. Şüphesiz bunun bir nedeni de, ordu-sivil toplum ilişkilerini olumsuz etkileme potansiyeli olan ulusal ve uluslar arası kamoyunun baskısından kaçmaktır. Örneğin 2006 yılındaki İkinci Lübnan Savaşı, savaşın hedeflerine ulaşmadan büyük ölçüde BM'nin ve İsrail halkının baskısından dolayı sonlandırılmıştır. Dolayısı ile İsrail stratejik kültüründe, “anlık” çatışma eğilimleri bulunmaktadır. Öyle ki, Cemal Abdülnasır'ın kalp krizi geçirmesine neden olan 1969 yılındaki Raviv Operasyonu, “On Saat savaşı” olarak adlandırılmaktadır (Gawrych, 2000, s.62).

Demografik kısıtlar, aynı zamanda İsrail'in uzun süre savunma doktrini üretememiş olma nedenlerinden biridir: ordu sivil olan rezervlere bağlı olduğundan, ülke ekonomisi uzun savaşlara tahammül edememekte; bu nedenle kesin zaferlerle sonuçlanan kısa savaşları yeğlemektedir (Mandelbaum, 1998, s.357). Ancak, bilhassa rezervlere dayanan ve “ordu millet” olarak adlandırılmaya müsait olan böyle bir yapı, her şeyden önce kendi iç sınırlamalarını da beraberinde getirmiştir. Örneğin, İsrail'in sürpriz bir taktik-saldırı yapma kabiliyeti çok azdır; çünkü ilk önce savaşı başlatmak için rezervlerini mobilize etmesi gerekmektedir. Uzun süren çatışmalar ise niceliksel kısıttan muzdarip bir orduda şüphesiz ki dezavantajdır. Bu yüzden İsrail, stratejik olarak arzuladığından çok daha fazla üstünlük elde edebilme potansiyeline veya K.V.Clausewitz'in tabiriyle “zaferin doruk noktası” olarak adlandırılan yerde askeri üstünlüğünü karşı tarafa bütünüyle kabul ettirebildiği bir barış antlaşması ile sonuçlanabilecek bir zaman

diliminde askeri-stratejik hedeflerine hiç olmadığı kadar ulaşmaya yakınlaşsa bile çatışmayı aniden bitirme eğilimindedir (Lissak, 1993, s.66).

İsrail'in toprak asimetrisinin getirdiği bir diğer sınırlama ise nihayetinde Araplar'ın lehine sonuçlanacak yıpratma harbi gibi çatışma tarzlarından kaçınma gerekliliğidir. Toprak asimetrisi, İsrail'in düşman insan gücü ve maddi kaynaklarını tüketmesini “bekle-gör” süreci içerisinde yorumlamasını gerekli kılmaktadır. Ancak bu eğilim, sınırsız kaynaklara mâlik imajdaki düşman karşısında İsrail'e sadece geçici bir avantaj sağlamaktadır (Levite, 1989, s.34-35). Toprak asimetrisinin nüfus asimetrisi ile birleştiği bu türden bir ülkenin stratejik kültürü; ordusundaki yüksek çatışma motivasyonu, esneklik ve fedakarlık duygusuyla çift yönlü bir ilişkiden beslenmektedir. Özellikle 1967 Altı Gün Savaşı'nda, savaşın koşulları değiştikçe; İSK, kuvvetlerini bir cepheden diğerine hızlıca kaydırma kabiliyeti sayesinde operasyonel düzeyde dikkate değer bir esneklik örneği sergilemiştir. İSK birliklerinin yüzde 25'i, bu savaşta birden fazla cephede; örneğin birkaç gün arayla çöl, kent ve dağlık arazide savaşmıştır. Hatta, kırksekiz saatlik zaman dilimi içerisinde Sina çölünde Mısır kuvvetlerine karşı görev alan İsrail paraşütçü birliklerinin, operasyon biter bitmez bu kez Batı Şeria'daki Ürdün kuvvetlerine yönelik operasyonları desteklemek için tekrar görevlendirildikleri ifade edilmektedir (Van Creveld, 1998, s.195).

2.1.2. GÜVENLİK OKULLARI

İsrail'in son yıllarına bakıldığında güvenlik tehdidi algılamalarının temelde iki alanda toplandığı görülmektedir. Bunlar, temelde büyük ölçekli bir konvansiyonel bir saldırı eşiğinin altında veya üzerinde olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir çok kaynakta birincisinin, konvansiyonel altı tehditlerin - terörizm ve bölgesel yoğun çatışmalar (devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen, ancak dış devletler tarafından desteklenen faaliyetler) olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, konvansiyonel-üstü riskler ise kitle imha silahlarının geliştirilmesi programlarının uygulanması (özellikle nükleer silahlar) ve bunların Ortadoğu ülkeleri tarafından teslimat yollarının kontrolden çıkması olarak kabul edilmektedir. Böyle bir tehdit kavramsallaştırması odağında, İsrail'in güvenlik politikası üç basamakta tanımlanan risk evreleri ile etkileşime girmektedir. Birincisi, sınırlar arası riskler; ikincisi çevresel riskler; üçüncü ise diğer ikisinden daha uzak olan (sınır ötesi)

riskler olarak kabul edilen ve kimi zaman sınır ötesindeki düşman devletler tarafından desteklenen asimetrik güçlerce İsrail içindeki terör saldırılarıyla ortaya çıkan tehdit biçimi olan alt-klasik risklerdir. Çevresel riskler ise İsrail'in toprak bütünlüğünü tehdit eden ve komşu ülkelerden gelme ihtimali olan konvansiyonel saldırılara atıfta bulunmaktadır. Son olarak, uzak riskler ise İsrail'den komşulara nazaran biraz daha uzak mesafedeki devletlere gönderme yapmakta ve güvenlik analizlerinde füze menzilini güç parametresi olarak baz almaktadır. (örn:İran)

Synder, esasında stratejik kültür çalışmalarının ana çerçevesini, Sovyet ve Amerikan nükleer öğretilerinin farklı organizasyonel, tarihsel ve siyasi bağlamların çıktıkları olarak kabul ederek bu ülkelerin teknolojiye ulaşım kısıtlarını baz almış ve yorumlayarak raporlamıştır. Ancak konuya İsrail'in bilhassa İran ve Arap dünyasından bağımsız ele alınamayan asimetrik çatışmalardaki mücadelesi yönünde bakıldığında stratejik kültüründeki risk veya tehdit algılamalarının boyutlarına yönelik, İsrail toplumu ve stratejik karar alıcılar nezdinde, özellikle ülkenin tarihsel ve siyasi geçmişinden beslenen münhasır bazı farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla beraber uluslararası ilişkilerin neo-realist kuramına göre, tehditler gerçek tehditler ve algılanan tehditlerin toplamıdır. Ayrıca inşacı kurama göre ise tehdit, tehditten ne anlaşıldığıdır. Sosyolog Baruh Kimmerling, zaman içinde oluşarak her biri Yahudilik, İsrail toplumu ve Yahudi-Arap ihtilafının farklı toplumsal tabakalara ve siyasi seçmen davranışlarına göre saptanmış, birbirinden farklı algı ve bakış açıları içeren üç temel sosyopolitik yönelim belirlemiştir. Ancak, bütünüyle kapsayıcı olmayan bu sosyopolitik yönelimler, İsrail toplumunun bazı marjinal gruplarını veya kesimlerini kendi içlerinde barındırmamakta ve Kimmerling'in kalıplarına tam olarak uymamaktadır. Bu kalıplara uymayan gruplar genel olarak İsrail'in alt sınıflarına mensup olup: yoksul İsrailliler, İsrail'in Filistinli vatandaşları, diğer azınlıklar (bazı geleneksel görüşlü dindar kadınlar ve ultra Ortodoks İsrailliler) ve kendi kabarcık kültürlerini geliştiren; özellikle de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra İsrail'e yerleşen Rus göçmenlerdir. Oryantasyonlardan hiçbirine birine ait olmayan bu gruplardan bazıları orduda hizmet etmemekte ve bu nedenle de İsrail toplumunda da yabancı olarak tanımlanmaktadırlar (Kimmerling, 2001, s.217).

Kimmerling'in barışçıl, çatışmacı ve güvenlikçi oryantasyonu olarak kavramsallaştırdığı üç politik-kültürel yönelim, aslında tamamen Yahudi-İsrail

toplumunun bütün bir ideolojik haritasını içermemekte; yalnızca Weberyani anlamında ideal türlerini sunmaktadır. Üç güvenlik oryantasyonunda da, İsraililer'in dünya ile olan ilişkisinin niteliği ve dünya görüşlerinden çıkardıkları politik/güvenlik algılamalarındaki büyük farklılıklara rağmen göze çarpan ortak noktalar da bulunmaktadır. Oryantasyonlardaki en önemli ortak payda ise özellikle ordunun İsrail siyasetinde merkezi rol aldığı gerçeğinin özümsemesidir. Nitekim, İsrail'in hayatta kalabilmesi için özel öneme sahip bir kurum olan ordu söz konusu olduğunda, İsrail'in işgal ettiği bölgelerden tamamen veya sınırlı bir barış anlaşması karşılığında vazgeçmesi taraftarı olan ve birçoğu 'iki devletli çözüm' önerilerini destekleyen güvercinlerin bile zaman zaman oldukça militarist bir kimliğe büründükleri görülmüştür. Aynı zamanda, İsrail'in nükleer güç kabiliyetlerini bir sigorta poliçesi olarak geliştirmek ve 'en kötü senaryo'ya hazırlıklı olmak da, İsrail'deki neredeyse tüm sosyal grupların ortak yelpazesinin topyekün olumlu tepki verdikleri ve ortak paydalarda bulunduğu güçlü-militarist-metakültürel kodların merkezi bir bileşeni olmuştur.

Periyodik şiddet eylemleri, intihar bombaları, tam boyutlu konvansiyonel savaş riski veya Ortadoğu'daki şiddetli çatışmalar Yahudi göçmen yerleşimcilerini çoğu zaman zora sokmuştur. Bu çatışmaların ve savaşların yoğunluğu, örüntüleri ve kapsamı ile ilgili taraflar zaman zaman değişse de kuşatılmışlık hissedilen İsrail toplumunun algıladığı kalıcı dış tehditler, doğal ve sürekli kalmıştır. Böyle bir ortamda çatışma yönetiminin gerekliliği, İsrail toplumunda ulus oluşum sürecine fiktisel ayrılıkların ortaya çıktığı bir tabakalaşmaya ve alt grupların oluşuma doğal bir etkide bulunmuştur. İsrail, çatışma yönetimi sürecinde etkili bir düzen sağlamak için, çeşitli kurum ve kuruluşların inşası yapmıştır (örneğin, silahlı kuvvetler, rezerv sistemi, yerleşimler, askeri sanayiler ve Ar-Ge projeleri). Öyle ki, sosyal grupların kurumlara yönelik tutum ve tepkileri de belirli bir oryantasyonda toplanmalarında belirleyici rol almıştır (örn: kadın komutandan emir almamak için askere gitmeyi reddeden Harediler). Doğal kurumlar veya ortaya çıkan problemlerin üstesinden gelmek için uyarlanmış ve dönüştürülmüş başka amaçlara hizmet eden kurumlar da (aile, cinsiyet rolleri, eğitim sistemi, dini kurumlar, gençlik hareketleri, göçmen emme kurumları, kültürel organizasyonlar ve kitle iletişim araçları gibi) zaman zaman çatışma yönetiminin karar alma süreçlerine dolaylı olarak etkide bulunmuşlardır.

2.1.2.1. GÜVENLİK ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM

Güvenlik odaklı yaklaşım (İbranice: Bitchonist) paydaşları heterojen bir yapıda olup; İsrail'deki “ana” sosyal grubun (karar alıcı veya vatandaş) politik ve stratejik yaklaşımını ifade etmektedirler. Bu oryantasyonun siyasal dayanağını ise en büyük iki parti olan Likud ve Ha'Avoda (İşçi Partisi)'nin yanı sıra 1999 seçimlerinden sonra Knesset'e giremeyen Tzomet (Kavşak) Partisi oluşturmaktadır (Kimmerling, 2001, s.217). Yaklaşımın öncüsü ve İsrail'in kurucusu Ben-Gurion'a göre ‘güvenlik’ terimi yalnızca askerî örgütleri değil; aynı zamanda İsrail'in hayatta kalması, savunulması ve müreffehleştirilmesi ile ilgili olan tüm kurum ve yapıları da içermektedir. Her vatandaş ‘ulus oluşum’ sürecine katılmalıdır ve İsrail Silahlı Kuvvetleri, bu formu gerçekleştirecek en büyük birleşim aracıdır (Barnet, 1990, s.540; Popper, 1998, s.167-180). Güvenlikçi görüşün fikrîsel kaynağı, İsrail'in Arap komşularıyla savaşa karşı olarak askerî bir yenilgi almasının pratikte ülkenin imhası anlamına geldiğidir. Bu yıkımı önlemenin birincil yolu bölgedeki mutlak ve sürekli İsrail'in askerî üstünlüğünün korunması ve toplumun her bir ferdinin en yüce görevini yerine getirerek, yani ordusu için canla başla çalışarak en üst düzeyde hizmet vermesi ile sağlanmaktadır. İsrail Devleti ise askerlik hizmetinin organizasyonunu, yerini, süresini ve amacını belirlemek ve özellikle her bir bireyin ordudaki rolünü tanımlamak için nihai otorite olarak kabul edilmektedir. Ancak bu otorite tamamen koşulsuz değildir ve devletin de bireylerin itaat ve fedakârlığını sistematik olarak emeyerek; orduyu sadece ulusun hayatta kalma sorunu ile karşılaştığı zaman kullanması gerekmektedir. Örneğin, 1982'deki Lübnan Savaşı sırasında yaşanan gönülsüzlük örneğinde olduğu gibi devletin bu ‘sosyal sözleşmeyi’ ihlal edip etmediği konusunda tartışmalar yaşanmıştır (Kimmerling, 2001, s.217).

Askerlik meselelerini, hayatın her alanına yerleştiren yaklaşımın sistemli düşünsel kökenlerini oluşturan Ben-Gurion, İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin genç ve dinamik subay topluluğu görünümü kazanması için literatürde “temizlik sistemi” adı verilen, bir çeşit orduda erken emeklilik sistemi getirmiştir. Ayrıca ironik olarak Ben-Gurion, her ne kadar ordu-siyaset ilişkilerinin birbirinden ayrılması taraftarı olduysa da, getirdiği sistemin neticesinde, emekliye ayrılan kırk yaş üzeri subaylar ekseriyetle yeni bir uğraş alanı olarak siyasete atılmıştır. Literatürde “paraşüt sendromu” (Ben-Eliezer, 2002, s.149) olarak adlandırılan emeklilikler nedeniyle 2000 yılına kadar, İsrail Savunma

Bakanları'nın (DEFMIN) sekiz tanesi emekli subaylardan oluşmuş ve sivil kökenli olmayan aynı subayların üç tanesi de başbakanlık koltuğuna oturmuştur.¹⁰ Ek olarak, siyasi partilerin de emekli üst düzey subayları kendi parti bünyelerine kazandırmaya çalıştıkları paraşüt sendromu, stratejik karar alıcıların niteliği açısından İsrail stratejik kültürü özelinde ordu-siyaset ilişkilerinin iç içe geçmişliğinin bir göstergesi olmuştur (Goldberg, 2008, s.24-25). Böylece, emekli askerlerin siyasete atılarak Weberyen anlamdaki uzmanlıkları dolayısıyla ulusal güvenlik meselelerinde de özellikle 1967 Savaşı sonrası saygınlıkla söz dinletir olması ve güvenlikçi yaklaşımın İsrail stratejik kültüründe merkezi noktada bulunması gerekçesiyle, İsrail'in ilk nesil liderleri orduyu politika aracı olarak kullanmış ve İsrail neredeyse 'sivil güçle birleşmiş bir ordu' şeklini almıştır (Arian, 2005, s.330). Nitekim İsrail akademisindeki ünlü sosyologlardan Udi Lebel de konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

“İsrail savunma politikası her zaman en kritik politika olarak kabul edilmiştir. İsraililer için en önemli kamu hizmeti, güvenlik aracı olan ve dini bir statü ile donatılan ordudur. Güvenlik devlet bütçesinden aslan payını alır ve savunma politikası, vatandaşın oy kullanma şeklini belirleyen en kilit unsurdur.” (Lebel, 2007, s.71).

Güvenlik odaklı yaklaşımda 'güvenlik', askerî tehdidin çözülmesinden başka faktörleri de içeren daha geniş anlamlarıyla yorumlanmaktadır. Bu faktörlerden biri İsrail'in demografik yapısı, bir diğeri ise özellikle ABD'yi referans alarak geliştirip korunmaya çalışılan, İsrail'in uluslararası konum ve imajıdır. Dolayısı ile demografi sorunu ve uluslararası imajı zedeleyecek problemler de güvenlik tehdidi olarak anlaşılmaktadır. Güvenlik odaklı yaklaşımın bir diğer hedefi ise İsrail ekonomisini bütünüyle yeniden yapılandırılmış ölçek ekonomiye dönüştürecek askerî-sanayi komplekslerin oluşturulması ve bürokratik savunma kuruluşlarının yükseltilmesi olmuştur (Kimmerling, 2001, s.218-220).

Yukarıda bahsedildiği gibi, silahlı kuvvetler ve zorunlu askerlik, güvenlikçi oryantasyonun temel kurumsal tezahürleridir. İsraililer, bireysel kimliklerinden ziyade geniş bir ailenin ya da birincil bir grubun (eş, kız, oğul, kuzen, okul arkadaşları veya

¹⁰ Savunma Bakanı (DEFMIN) olan sekiz emekli subay Dayan, Weizman, Rabin, Şaron, Mordechai, Ben Eliezer, Mofaz ve Barak'tır. Bunlar arasından İsrail Başbakanı olan subaylar ise Rabin, Barak ve Şaron'dur (Goldberg, 2008, s.25).

gençlik grubu) kimlikleri ile orduya katılırlar. Orduya herhangi bir ailenin herhangi bir üyesi hizmet ettiğinde hizmeti bütün aile sağlamış gibi algılanır. Bu durum kurumun kendine has özelliği olarak, sosyal bir kuşaktan bir sonraki sosyal kuşağa değişir (örneğin, Palmach kuşağı, Altı Gün Savaşı kuşağı, Yom Kippur Kuşağı ya da İntifada Nesilleri). Bu kuşaklar ise çatışmaya katılan birincil grubunun bir parçası olarak kendi savaşı jargonunu, argosunu ve kültürel dünya görüşünü kazanmaktadırlar (Lomsky-Feder, 1992, s. 393–408).

Güvenlik oryantasyonu İsrail'in uzun bir dönem, stratejik kültürünün en etkili güvenlik odağını oluştursa da, oryantasyonun baskınlığı 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı sonrası dönemde azalmış; 1987 İntifada'sında ise etkinliğini neredeyse kaybedecek noktaya gelmiştir. Yom Kippur Savaşı'nda, İsrail'in yavaş ilerleyişi Mısır ve Suriye birliklerin bir araya gelmesini kolaylaştırmış ve ordunun kombine savaşlardaki başarısı şüpheyne düşmüştür. 1982 Savaşı'nda Lübnan ile olan sınırları koruyamaması ve 1987 yılındaki İntifa'dayı bastıramamış olması ise İSK'nın kamoyu nezdinde 'iş yapma kabiliyeti'nin sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun neticesinde çatışmacı ve barışçıl gibi stratejik alt kültürler ortaya çıkmıştır. Bu sürecin sebepleri arasında İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin savaşın ilk safhalarındaki operasyonel başarısızlığının sorgulanmasının yanı sıra; demografi ve kuşak değişimleri, medyanın ve akademi rollerindeki kaymalar, bireyciliğin yükselişi ve dini milliyetçiliğin ortaya çıkması gibi olgular da yatmaktadır.

İsrail toplumdaki demografik değişiklikler, stratejik kültür konusundaki geleneksel fikir birliğinin değişmesine ve güvenlikçi oryantasyondan kaymasına sebep olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından İsrail'e yerleşen yaklaşık 800.000 Rus-Yahudi göçmen, ulusal kimliğin emilimi ve korunması konusunda büyük bir zorluk yaratmıştır. Bu aşamada İsrail Silahlı Kuvvetleri, yine Ben-Gurionist bir fonksiyonelleştirme ile ulus oluşum sürecinde bir birleştirme aracı olarak kullanılmaya çalışılmış; ancak genişleyen insan gücü havuzunun silahlı kuvvetlerce absorbe edilemeyeceği anlaşıncaya; zorunlu askerlik, rezerv politikası ve vatandaşların ulusal güvenlik adına fedakarlık yapması gerektiği fikri büyük ölçüde zarar görmüştür. Askerlik mesleği ise önceleri toplumsal elitizmin zirvesindeki Aşkenazlar tarafından en saygın meslek grupları arasında görülmesine rağmen, daha sonraları gerçekleşen demografik değişiklikler sonrası daha az ilgi görür olmuştur.

2.1.2.2. ÇATIŞMA ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM

İsrail stratejik kültürünün biçimlendirici dönemi (1936-1956) baskın görüş çatışma odaklı yaklaşımın bir türevi olarak kabul edilen, “aktivist” düşünce okulunda toplanmıştır. Şahin olarak adlandırılan aktivist ve güvenlik merkezli düşünce okulu; ılımlılık, müzakerecilik ve salt diplomasi kullanımının karşısında iken çatışmacı yaklaşım ise güvenlik yaklaşımından farklı olarak, “askerî güç kullanılmadan” edinilmiş bir diplomatik zaferin ‘bütünüyle’ karşısındadır. Yaklaşım çoğu kez, İsrail ve Araplar arasındaki yabancılaşmaya işaret ederek, “biz ve onlar” ayrımı yapmış; karşı tarafa ilkel, şiddetli ve fanatik bir düşman imajı yüklemiştir. Okulun düşüncesine göre Arapların anladığı tek dil gücün dilidir ve bu yüzden İsrail’in zaman zaman askerî gücünü kullanması veya kullanma isteğini belirtmesi gerekmektedir. İsrail’in güç kullanımı, Arapların İsrail’in varlığını kabul etmelerine imkân sağlayacak ve nihayetinde aradaki anlaşmazlığa istikrarlı bir çözüm getirecektir. Güvenlik odaklı yaklaşımın aksine çatışmacı yaklaşımda, geniş güvenlik paylarını muhafaza etmek koşulu ile siyasi avantajlar elde etmek amacına yönelik potansiyel askerî riskler almak, fayda-maliyet analizi perspektifinde tercih edilebilir bir tutumdur. Aynı zamanda diplomatik anlaşmalar, bağlı oldukları fiziksel güvenlik payına göre tamamen işlevsel ve araçsal terimlerle değerlendirilir. Bu perspektifte kalıcı barış ise yalnızca Arapların İsrail’in yenilmeyeceği gerçeğini anlamalarına bir yan ürün olarak gelecektir (Petrelli, 2016, s.34).

Çatışmacı yaklaşım, esasen 1923’te yayımladığı “Demir Duvar”¹¹ ve “Demir Duvarın Maneviyatı” başlıklı makaleleri ile revizyonist Siyonist lider Ze’ev Jabotinsky’nin, Filistinliler ve Arap dünyasıyla ortaya çıkan çatışmalarla başa çıkmak için geliştirdiği uzun vadeli stratejik görüşlerine dayanmaktadır. Kullandığı tabir ile askerî güce gönderme yapan Jabotinsky’e göre güçlü ve dayanıklı “Demir Duvar” ın inşası, Siyonistlerin projelerine devam etmelerini sağlayacakken; Arap umutlarını ve kurtulma çabalarını hayal kırıklığına uğratabilecek olan ve vazgeçilmesi mümkün olmayan tek -

¹¹ 1923 tarihli “Demir Duvar” makalesinde Jabotinsky üç noktaya vurgu yapmıştı: (1) Siyonizm, uzun vadede başarıya ulaşmak için Orta Doğu Araplarıyla barışa ihtiyaç duyuyordu; (2) Filistinliler, ülkeyi büyük bir Yahudi göçü ve Yahudi devlet inşası yoluyla dönüştürmemeleri için Siyonist hedeflere şiddetle direnerek aslında rasyonelce davranıyorlardı; (3) Araplar ile, ancak onlarca yıl sürecektir savaşların sonucunda, Araplar’a Yahudi varlığının yok edilemezliğini kanıtladıktan sonra müzakere edilebilirdi (Inbar ve Lustick, 2008, s.7).

simgesel- araçtır. Böyle bir vizyon, Araplar ve Siyonizm arasındaki çatışmaları ‘toplumlar-arası’ doğal bir çatışma olarak kabul etmiş ve Arap topraklarında Yahudilerin toplanma eğilimlerinin devam ettiği müddetçe, Arapların da Yahudileri engelleme girişimlerini sürdürecekleri hissiyle çatışma döngülerinin devam edeceğini varsaymıştır. Problemin çözümünde kullanılacak “Demir Duvar” ise uzun vadede Siyonistler’in Araplarla müzakere etme fırsatına sahip olacakları karşı konulamaz bir güç pozisyonu yaratacaktır.¹² Yaklaşım, problemin özü olan çatışma sebeplerine meşruiyet tanımaktan ziyade, yalnızca düşmana zaferin imkansızlığı gerçeğini göstermek koşulu ile önce Siyonizm’e ve daha sonra İsrail Devleti’ne güvenli ve kalıcı bir barış vaat etmiştir (Petrelli, 2016, s.34).

Çatışma odaklı stratejik yaklaşım, ilerleyen süreçte Holokost ve 1948 Savaşı deneyimleri ile güç kazanmış ve içeriğine Jabotinsky’nin analizlerinde bulunmayan doğal bir varoluşsal kaygı unsurunu da eklemiştir. Çatışmaların, çıkarları uzlaşmayan iki toplum arasında hayatta kalmaya yönelik bir mücadele olduğunu benimseyen görüş; saldırgan tarafın Siyonistler, savunan tarafın ise Araplar olduğunu kabul etmesine rağmen, İsrail için en iyi seçeneğin yine de Arapları düşmanca davranmaktan vazgeçirmeye zorlayacak olan askerî güç kullanımı olduğunu ifade etmiştir. Araplar’ı ötekileştiren çatışma odaklı stratejik yaklaşımın bir diğer özelliği ise Arap-İsrail çatışmasının Avrupa’daki antisemitizmin Orta Doğu’daki yeni bir enkarnasyonu olduğunu varsaymasıdır. Arapların saldırgan davranışları aslında, süreç ve yöntem analizleri yapılmaktan ziyade; uzun vadeli, korunan, desteklenen ve değişmez bir gerçeklik olarak kabul edilmiştir. Böyle bir gerçeklikte İsrail’in güvenliğini sağlayacak askerî güç, hayatta kalmanın tek etkili yoludur. Bununla birlikte, çatışma odaklı stratejik yaklaşıma göre hem mevcut jeopolitik durumda, hem de yakın gelecekte olası bir barış anlaşması bulunmamaktadır. Uluslararası ilişkilerin klasik realist teorisine uygun bir biçimde, askerî gücün ilişkileri etkileyen en önemli faktör olduğu düşünülür. Böyle bir durumda, savaş tekrarları kaçınılmazdır ve kalıcı barış, ancak İsrail’in mutlak askerî

¹² Jabotinsky, manifestosundada, sömürgeleştirilmiş bir insanın şiddetle isyan edeceği için sürekli çatışma beklentisi olacağını belirtmiştir. Makalesinde, Yahudiler ve Araplar arasında sonunda bir barış yapılabileceğine inandığını belirtse de; bu barış sadece Demir Duvar Doktrini’nin uygulanması ile elde edilebilecektir. Jabotinsky, Yahudilerin barışmakta daha cömert davrandıklarını ve kurallara uymakta Filistinliler’den daha istekli olduklarını iddia etmiştir (Harman, 2016, s.20).

zaferi ile sağlanacaktır. Ayrıca bütün toplumsal gruplar (dini gruplar dahil) ya da bireysel hedefler nihai zafer amacına bağlı kalmalıdır (Kimmerling, 2001, s.221-223). Böylesi bir stratejik yaklaşım, aynı zamanda İsrail toprakları ile manevi ve dini bağlılığı da vurgulayarak Yahudi nüfusun mümkün olduğunca çok toprağa sahip olması gerektiğinin altını çizmektedir (Bu yönelimin somut fraksiyonu da Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimcilerdir). Bu tutum, kısmen bilgi eksikliğine, etnosentrik inançlara ya da Arapların zafer umutlarına kayıtsızlık olarak atfedilse de, aslında Moshe Dayan gibi Arap dünyası ile güçlü empati kurma yeteneği ve bilgisi ile tanınan liderlerde bile aynı nedenlerden ötürü uzlaşma ihtimali son derece kötümser görülmüştür. Yıllar boyunca devam eden savaşın süreklilik durumu, asimetrik savaşların yükselişi ve Arap dünyasıyla diplomatik çıkmazlar, İsrail'in siyasi ve askerî karar alıcılar arasında Arap dünyasının sürekli bir tehdit oluşturduğu konusunda fikir birliği oluşturmuştur. Tüm bu çıkmazların eşiğinde askerî gücün ihtişamını ifade eden "Demir Duvar" ise Araplara kendi askerî basitliklerini gösterecek ve barış yolunu açacaktır.

Siyasi-askerî tarih alanında yapılan akademik çalışmalar, Ze'ev Jabotinsky'nin çatışmacı güvenlik yaklaşımı içerisinde bulunan temel öncüllerin, ana akım Siyonist liderlerin fikrîsel yelpazesinde ne denli hızlı bir biçimde kabul edilip sürdürüldüğünü açıkça göstermiştir. Berl Katznelson'dan Menachem Begin'e ve Chaim Arlosoroff'tan Chaim Weizmann'a ve belki de en önemlisi ülkenin kurucusu David Ben-Gurion'un Arap İsyanları sırasında oluşturduğu ve literatürde "Bitchonism" olarak geçen ve 1967 Savaşı'na kadar merkezdeki ağırlığını koruyan realpolitik esinli güvenlik odaklı yaklaşımın öncüllerinde de yer alan Jabotinsky analizinin merkezi çizgileri, İsrail'in stratejik kültüründe kalıcı bir iz bırakmış ve İsrail'in stratejik düşüncesinin temeline nüfuz ederek, ulusal güvenlik politikasını belirleyen en etkili referans noktalarından biri olarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır (Petrelli, 2016, s.35).

2.1.2.3. BARIŞ ODAKLI STRATEJİK YAKLAŞIM

İsrail'in, sözgelimi 'kılıç zoruyla' yaşamak zorunda olduğunun altını çizen karamsar yaklaşımlara itiraz eden barış odaklı yaklaşım, İsrail'in saldırgan davranışlarının Araplar üzerindeki etkisini tamamen hiçe sayan çatışma odaklı stratejik yaklaşımların ya da güvenlik odaklı yaklaşan 'aktivistlerin' aksine, İsrail'in Filistinliler

ve Arap dünyası ile arasındaki temel sorunun, aynı ülkenin egemenliğini ve kontrolünü kazanma eğilimi dolayısıyla oluştuğunu ve kıt kaynakların¹³ bölüşümünden kaynaklanan doğal bir çıkar çatışması olduğunu vurgulamaktadır (Petrelli, 2016, s.34). Moshe Sharett (1948'den Haziran 1953'ya kadar dışişleri bakanı ve Aralık 1953'ten Kasım 1955'e kadar başbakan) tarafından temsil edilen barış odaklı stratejik yaklaşım, aynı ülkenin egemenliği konusunda sürekli bir İsrail-Arap çatışması potansiyelini kabul etse bile bu düşünce okulunun temsilcileri mutlak zaferle sonuçlanacak herhangi bir askeri çatışmayı gerekli görmemişlerdir. Arap eylemcilere karşı, güç kullanımının yalnızca son koşulda ve ancak mecburi durumlarda bir çare olarak kullanılması görüşünde olan Sharett, bu mecburiyetin de her zaman vicdanlı ve seçici olması gerektiği konusunda ısrar etmiştir. Barış odaklı stratejik yaklaşımın görüşüne göre İsrail, aynı zamanda Arap dünyasına uzun süreli çatışmalarda meydan okuyacak kadar etkin kaynaklara sahip değildir ve bu yüzden de mümkün olduğu kadarıyla Arap düşmanlığını alevlendirmemek zorundadır. Buna ek olarak barış odaklı düşünce okulu, barış olasılığına yüksek bir inanç besleyerek güvenlik odaklı ve çatışma odaklı okullardan daha esnek bir imaj sergilemiş ve İsrail'in orantısız güç kullanımının Araplar üzerindeki etkilerine daha empatik yaklaşmıştır (Bar Siman Tov, 1988, s.330-356).

Barış odaklı yaklaşımdaki bazı çevre üyeler, İsrail'in işgal ettiği kimi bölgelerde (örneğin: 1982-85 savaşı sırasında Lübnan'da) askerlik ya da rezerv görevlerini yapmayı reddetmişlerdir. 1983 yılında Kudüs'deki "Peace Now" hareketi gösterilerinde el bombası saldırısı ile öldürülen bir öğrenci olan Emile Greenzweig örneğinde olduğu gibi, bu oryantasyonun düşünce paydaşları hapsedildiklerinde ya da 'demokrasi şehidi' ilan edildiklerinde, düşünce okulunun 'panteonları' olarak anılmaktadır (Friedmann, 1998, s.173). Ek olarak, askerlikteki vicdani ret ile ilgili fikirsel ayrılıklar ise barış odaklı yaklaşım paydaşları arasında güncelliğini halen koruyan bir sorun olmaya devam etmektedir (Kimmerling, 2001, s.225).

Çatışma odaklı yaklaşımın antitezi olarak kabul edilebilen barış odaklı yaklaşım, çatışma odaklı perspektifin aksine İsrail-Arap çatışmasını Yahudilere yönelik daha

¹³ Görüşe göre İsrail-Arap çatışmasının esas sebebi, tarihsel düşmanlık ve kin odaklı (toplumlar-arası) kimlik çatışmasından daha ziyade ekonomik çıkarların bölüşümünde aranmalıdır. Örneğin: Toprak, su veya ekonomik pazarların yönetimi... (Petrelli, 2016,s.34).

önceki zulümler bağlamında algılamamaktadır. Yitzhak Rabin döneminde uygulanan “toprak karşılığı barış” (*adama leshalom*) fikrinin de mimarı olan yaklaşım; barışı, komşu ülkeler tarafından meşrulaştırılan İsrail’in tanınmasıyla birlikte, güvenlik ve kalkınmanın en iyi garantisi olarak görmekte ve bunun sağlanabilmesi için ise devlet ile toplum arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğundan bahsetmektedir. Devletin görevi insanın güvenliğini, refahını ve haklarını güvence altına almak; vatandaşın görevi ise yasaya itaat etmek, vergi ödemek ve gerekli durumlarda orduda hizmet etmektir. Ancak, barış odaklı yaklaşım paydaşları diğer fikirsel yönelimlerin savunucularını yasalara, devlete ve zorunlu askerlik hizmetine kendi siyasi programlarını empoze etmek ve ulusal fikir birliğini kötüye kullanmakla suçlamaktadır. Bu düşünce kanadının en önemli temsilcileri ise çoğunlukla laik-Aşkenazi alt-orta sınıf, gazeteciler, şairler, eğitimciler, şarkıcılar, sanatçılar, üniversite profesörleri (veya öğrenciler) ve siyasi parti örneği olarak da Meretz partisidir. Bununla birlikte Yitzhak Rabin de öldürülüşünden sonra barış odaklı yaklaşımın ana ‘panteonları’ arasına eklenmiştir (Kimmerling, 2001, s.223-226).

Barış odaklı stratejik yaklaşım ironik bir şekilde toplumsal yabancılaşma temalarına vurgu yaparken, üyelerinin birbirlerinden yalnızca İsrail’e göç ettikleri coğrafyalar açıdan farklılaşma gösteren çatışma yaklaşımının aksine; kendi düşünce paydaşlarının sert ve ılımlı çekirdekleri aralarında katı sosyal tabakalaşmalar bulunmaktadır. Buna ek olarak, İsrail’in Müslüman Arap vatandaşları yalnızca güvenlikçi ve çatışma yaklaşımlarından değil; aynı zamanda barış yaklaşımından da dışlanmaktadır. Barış ve savaş gibi olgular burada da, yalnızca ‘Yahudi işi’ olarak algılanmaktadır. Ayrıca, çoğu asker kökenli “Peace Now” aktivisti, askeri rütbelerini ve uzmanlıklarını siyasi rakipleriyle yaptıkları tartışmalarında gururla kullanmakta; iddialarını ve söylemlerini genellikle militarist terimlerle formüle etmektedirler. Oryantasyonun fikir paydaşlarının çoğu, Arap vatandaşlarını tartışmaların ve devletin geleceği konusundaki siyasi savaşın dışında bırakmanın daha iyi olacağı konusunda tam olarak hemfikirdir. Bazı seçim taktiklerinin sonucu olarak, ‘Arap davasına’ bağlı olduğunu belirten ve İsrail’in Arap vatandaşları arasındaki ortak barış formülünü olan: “İki Millet, İki Devlet” (*shetei adama leshte amim*) sloganında birleşmelerine rağmen, görüştekilerin çoğu yine de İsrail’deki güvenlik meselelerinin tartışmasız bir “Yahudi iç meselesi” olduğuna inanmaktadır (Kimmerling, 2001, s.225).

2.1.3. TARİHSEL ÖĞRETİLER: AM LEVADAD YISHKON

İsrail stratejik kültürü, karar alıcıların söylem oluştururken tarihsel değerlerine ayrı bir başlık atfetmesini gerektirmektedir. Öyle ki söylemler, gerek Antik İsrail'e, gerek Roma dönemine kadar giden güçlü temellendirmeler içermektedir. Bununla beraber, Yahudi halkının neredeyse tüm tarihi, aralıklı dalgalanmaların olduğu fiziksel şiddet sahneleri arasına serpiştirilmiştir. Popüler Yahudi tarihçiliği de böyle bir nedenden hareketle 'komşu şiddetinin' ebedi kurbanı olan ve deyim yerinde ise "kurtların arasındaki kuzu" olarak tahayyül ettirilen bir Yahudi imajı tasvir etmiştir. Birçok akademisyene göre, Yahudilerin ve İsrailliler'in algı, tutum ve davranışlarında büyük ölçüde kendilerini popüler tarihsel öğretinin bahsettiği bir gereklilikle Tevrat'ın "Çölde Sayım" kısmında geçen "am levadad yishkon"¹⁴ (yalnız yasayan insanlar) terimi ile gördükleri algısal lensler bulunmaktadır (Arian, 1989, s.603). Diaspora'daki Yahudi ruhuna damgasını vuran uzun soluklu kötü deneyimlerin öyküsü içinde birleştirilen böyle bir motif, daha sonra Yişuv'un yeni jeopolitik gerçekliğine aktarılmış ve Roma döneminden Orta Çağ'a kadar, akabinde Reform ve Sanayi Devrimi Yahudileri dahil, Yahudiler'in neredeyse dünyanın her yerde zulüm nesnesi olduğu bilincini kuşaklararası anlatımla hikayelendirmiştir.

Antisemitizmin zirveye ulaştığı dönemlerde (örneğin: yaklaşık olarak 1881'den 1921'e kadar devam eden pogromlarda) giderek artan sıklıklarla görülen psikolojik ve fizyolojik şiddet, hemen hemen her genç Yahudi kuşağına değinip iç savaş deneyimlerine dahi yol açan bir gerçeklikle, ulusal seviyeye varabilecek bir kolektif anksiyeteye yol açmıştır. Nitekim, 1917'de Bolşevik Devrimi'nin¹⁵ başlamasıyla Yahudiler, bu kez Kızıl

¹⁴ Eski Ahit'te geçen kıssaya göre Mısır'dan çıkan İsrailoğulları'nın ülkesine yerleşmesinden korkan Moav kralı Balak, Tanrı ile konuşan Balam'dan İsrailoğulları'nı lanetlemesini ister. Ancak Tanrı, Balam'ı Balak'ın karşısında konuşturarak: "Yakub'un soyundan olan ve kendisini diğer uluslardan soyutlayarak yalnız yaşayan halkı ben nasıl olur da lanetlerim! sonum onlarınki gibi olsun" sözlerini söylettirir.

¹⁵ Bolşevik Devrimi sonrasında kurulan geçici hükümet Çarlık rejiminin Yahudiler'e uyguladığı kısıtlama programını, Batı Avrupa'daki emansipasyon sürecine paralel olarak 'resmiyette' ortadan kaldırmıştı. Hatta Lenin, Mart 1919'daki bir konuşmasında "Yahudiler'den nefret edenlerden utaniyorum" sözleri ile antisemitizm eleştirisi yapmıştı (Korey, 1972, s.111). Ancak Lenin, aynı yıl savaşta Yahudileri öne süren ve devlet kadrolarında memurluk vermeyen "Ukrayna Politikaları" yönergesinin de mimarıydı. Bununla beraber, Çarlık rejiminin zulmünden kaçarak Avrupa'ya giden fakir Yahudiler ise Batı Avrupa'daki antisemitler tarafından "Bolşevik" olmak ve rejimleri yıkmak ile suçlandılar (Brustein ve King, 2004, s.39). Bolşevik Devrimi sonrasındaki iç savaş yıllarında Yahudiler, Polonyalıların, Ukrayna milliyetçilerinin ve Kızıl Ordu'nun failleri olduğu, pogromları anımsatan ve binlerce Yahudi'nin katliam kurbanı olduğu farklı bir şiddet sürecine maruz kaldılar.

Ordu askerleri ve Ukraynalı milliyetçilerin uygulamış olduğu pogrom benzeri şiddet eylemleri sonrasında pogromların artık yinelenen ve tamamen kalıcı bir fenomen olduğunu düşünerek daha yirminci yüzyılın en başlarında varoluşsal bir kaygının güçlenmesine yol açan ve gün geçtikçe büyüyen bir tehdit duygusuna kapılmıştır. Theodor Herzl ile Siyonizm'in milliyetçilik ideolojisinin yayılması ve Yahudi göçünün Eretz İsrail'e (İsrail Toprakları) yoğunlaşması sürecinde ise bu kez Filistinliler ile yaşanan çatışmalar, Yahudiler'e 'güvensizlik' algısının önemli ölçüde değişmediği düşündürmüştür (Shapira, 1999, s.80). Böylelikle, Yahudiler'in diasporadaki durumu ile anavatan kabul edilen Zion'a geri dönme halleri arasında önemli bir farklılaşma görülmemiştir ve hatta yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasıyla, Yahudilerin anavatanları olarak algıladıkları yere geldiklerinde bile güvende olmadıkları anlayışı ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile, Yişuv'daki yeni 'güvenli yaşam' imajı oldukça hızlı bir şekilde çözülerek yerini kabul edilmesi zor bir gerçekliğe bırakmıştır. Buna göre: Yahudiler, güvenli bir yaşam elde etme yolunda çabalarlarken, sürekli olarak fiziksel bir tehdit altındadırlar ve mekansal değişim tehdidi bütünüyle yok yetmek yerine varoluşsal bir tehdidi bir diğer tehdit ile değiştirmektedir. Henüz 1911 yılına gelindiğinde Filistin toprakları boyunca yayılan Yahudi karşıtı şiddet ise ilk zamanlar yalnızca kıvılcımları parlayan algının daha da alevlenmesine aracılık etmiştir (Mandel, 1976, s. 217).

Stratejik kültür, büyük ölçüde tarihsel kaynaklardan beslenmektedir. Yişuv topluluğu da, kurtlar arasındaki kuzu imajındaki izleniminden sıyrılmak ve Filistin toprakları boyunca yoğunlaşan Yahudi karşıtı şiddet ile savaşıma amacıyla kurulan paramiliter silahlı örgütler bünyesindeki kişilerin çatışma ve örgüt motivasyonunu artırmak için, Yahudi tarihindeki cesur karakterlerin pozitif imaj ve hikayelerine atıfta bulunma yoluna başvurmuştur. Örneğin; 1909-1920 yılları arasında, Filistin'deki Yahudi yerleşimcilerin topraklarını gözlemleyen, sonrasında Hagana (Savunma) ve akabinde 1948 yılında İsrail Silahlı Kuvvetleri'ne dönüşecek olan Haşomer (Gözlem) organizasyonunda ölenler, Roma Savaşları'ndaki Yahudi ve cesur isyancılar olarak bilinen Bar Giora¹⁶ ve Bar Kohba'nın torunları olarak anılmıştır (Rickover, 2016, s.84).

¹⁶ Bar-Giora'nın efsanevi ismi, 28 Eylül 1907'de Yahudilerin Arap milislere karşı kurulan bir Yişuv çete örgütünde yaşatıldı. Bar Giora Organizasyonu'nun kurucuları 1909'yılına gelindiğinde Hashomer'i kuran isimler ile aynıydı. Her iki örgütün de sloganı Yaakov Cohen'in Habiryonim (*Haydutlar*) şiirinde geçen

Bununla beraber, Roma askerinin M.S. 73 yılında Massada tepesine sıkıştırdıkları 960 Yahudi'nin teslim olmamak için (özgürlük namına) intihar ettiklerini anlatan Massada efsanesi, günümüzde de Arap ülkeleri ile çevrelenmiş İsrail'in askeri kültüründe "yığınlar karşı bir avuç" söylem ve algısını perçinlemektedir (Rickover, 2016, s.85). Ayrıca Massada¹⁷ tepesi, İsrail Devleti'nin ve ordunun kurumsallaşmasından sonra askerlerin İsraillilik bilinci kazanmak maksadı ile bir nevi hac ziyareti yaptıkları tepe haline gelirken; aynı bilincin inşasına hizmet eden Massada isminde bir birim de İsrail İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü'nde (MOSSAD) görev yapmaktadır (Brooks, 2002, s.217). Dolayısıyla tarihsel/kolektif hafıza, İsrail stratejik kültüründe söylem ve adlandırma yoluyla canlı tutulma ve birliktelik ruhunu güçlendirmek için araçsallaştırılmaktadır.

Nisan 1920'deki El Nebi Musa kutlamalarını takiben 1 Mayıs 1921'de birkaç gün devam eden ve öncekine nazaran daha uzun süren Yahudi karşıtı şiddet olayları Yişuv'u oldukça tedirgin etmişti. Bu olaylar, bir bakıma Filistin Yahudi Cemaati'nde eski Yahudi-Yahudi olmayan ilişki modellerinin gündelik gerçeğe uyarlanması gerekliliğini hissettirmiş ve Yahudiler'in dünyaya dair bakış açılarına öncekilerden farklı bir pencere getirmiştir. Yişuv, bu dönemde karşılaşılan şiddet eylemleri sonrası Yahudi Cemaati'nin şiddete maruz kaldıklarında, İngiliz makamlarının kendilerini göz ardı etmekten öteye gitmediklerinin düşünüldüğü genel bir kanıya varmış ve diasporadaki (Doğu Avrupa) Yahudi karşıtı pogromlar ile Filistin'deki ayaklanmalar arasında benzerliklerin olduğunu hissetmiştir. Bununla beraber, Yişuv'un savunmasızlık hissiyatı, Ağustos 1929'da Arap milislerinin El Halil'de 67 Yahudi'yi öldürdüğü ayaklanmalar sonrasında bu kez bütünüyle içselleştirilerek daha da büyümüştür. 1929'daki ayaklanmaların getirdiği büyük endişeler, daha sonraları alevlenecek olan 1936-1939 Arap Ayaklanmaları'nın yarattığı tedirginlik hali ve Filistin'deki şiddet eylemlerinin

"Judea ateşler ve kanlar içerisinde düştü; Judea ateşler ve kanlar içerisinde yükselecek..." idi (Zerubavel, 1991, s.135).

¹⁷ 1925'te Yosef Klausner'in ve 1942'de Yosef Braslavsky'in eserlerinde rastlanan Massada güzellemeleri neticesinde devlet öncesi dönemde gençlik hareketleri üyeleri ve Siyonist yeraltı örgütleri ile birlikte 1948'den sonra İsrail Savunma Kuvvetleri'nin sık sık düzenlediği Masada'ya yapılan hac ziyaretleri, İsrail askeri kültüründe, Yahudi halkının dünden bugüne sirayet eden cesaretini pekiştirmede önemli bir dini ve tarihsel kaynak olarak büyük önem taşımaktadır. Yüksek fiziksel uygunluk, cesaret ve kararlılık gerektiren Judean Çölü'ndeki doğa yürüyüşü macerası sonrasında Masada'ya yapılan saha gezisi, Masada'nın aktivist ruhunun ritüel olarak yeniden canlandırılmasına hizmet etmektedir (Zerubavel, 1994, s.76).

Avrupa'daki olaylarla zamanlama açısından örtüşmesi, Yahudiler'deki böyle bir varoluşsal anksiyeteyi çok daha güçlü hale getirmiştir (Petrelli, 2013, s.20).

Eylül 1939 ve Mayıs 1948 arasındaki dokuz yıl, belki de Yahudi tarihinin en travmatik dönemi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa Yahudileri'nin sınır dışı edilmesi, Orta Doğu'ya kaçan mültecilerle ilgili sorunların artması, İsrail Bağımsızlık Savaşı ile sonuçlanacak yeni bir devlet kurmak için yoğunlaşan mücadele sırasında verilen kayıplar ve Holokost'un travmatik ve acı gerçekliği ile tecrübe edilen yıllar, söz konusu psikopatolojik rahatsızlığın başlıca sebepleridir. Son derece kısa ve yoğun bir zaman dilimi içinde bir art arda gerçekleşen olaylar; açlık, mültecilik, savaş ve pogrom gibi sıkıntılara yüzyıllardır zaten aşına olan Yahudi toplumu üzerinde bu kez öncekilerden çok daha farklı ve güçlü bir iz bırakmıştır. Bununla beraber 2. Dünya Savaşı süresince Yişuv toplumunda, gelecekteki potansiyel Alman işgalcileri beklemenin yanında; aynı zamanda Filistin Arapları'nın eliyle de toplu biçimde imha edilebilecekleri algısı hızla yayılırken, Avrupa ve Orta Doğu'daki olaylar ise varoluş kaygılarının en çetrefilli yüzünü her geçen gün biraz daha ortaya çıkarır olmuştur. Bu dönemde Yahudiler, Arapları'nın tutum ve davranışlarının aslında dünyanın kendilerine duydukları düşmanlığın somut bir tezahürü içerisinde nesneleştirilmiş biçimsel bir ifadesi olarak algılar olmuştur. Böyle bir dönemde "kuşatma-zihniyeti", diğer anlamıyla 'dünyanın geri kalanının' kendilerine yönelik olumsuz davranış niyetleri olduğunu düşünen grup üyeleri tarafından paylaşılan 'içsel inanç' gereği, Yahudiler, sürekli saldırı tehdidi altında oldukları bir kolektif hissiyat paylaşmışlardır. Yahudi tarihinin bu önemli döneminde kuşatma zihniyeti algısının zirve yaptığı en uç nokta ise Büyük Britanya'nın Filistin'e Yahudi göçünü durdurma kararı sırasında görülmüştür. Nitekim, Siyonistler'in 'düşmanlık' olarak algıladıkları böyle bir karardan sonra Büyük Britanya'ya karşı hissedilen duygulardaki karamsar tepkiler, 1945'teki Yişuv liderlerinin kamuoyu açıklamalarında da birçok kez açıkça görülür olmuştur. Yaklaşık olarak aynı dönemde Yişuv toplumundaki Yahudilerin, Avrupa'daki Holokost ile ilgili öğrendikleri ayrıntılar ise Yahudi halkının artık tamamen fiziksel bir imha tehdidiyle karşı karşıya olduğu bilincini diğer tüm olası iyimser ihtimallerin ayrılmaz bir parçası haline getirerek kolektif psikolojinin en merkezi bileşenine dönüştürmüştür (Petrelli, 2013, s.21). Böyle bir psikolojinin etkisiyle bu dönemde Filistin'de çatışan taraflar arasındaki (Arap ve Yahudi)

güç dengesi, aslında Yişuv'un aleyhine olmamakla beraber, 1948 savaşı Filistinli Yahudiler tarafından Yahudi bir “Davut” ile bir Yahudi bir devletinin çaresizlik içinde savaştığı Arap bir “Celüt”¹⁸ arasında gerçekleşen eşitsiz bir savaş olarak görülmüştür. Öyle ki bu savaş, bir bakıma İsraililer tarafından kendi zihinlerinde inşa ettikleri devasa düşmanın ezici üstünlüğe karşı bir nevi ‘hayatta kalma savaşı’ olarak algılanmıştır (Morris, 2008, s.8).

1948 İsrail Bağımsızlık Savaşı öncesi Yahudi toplumunda, rakip silahlı kuvvetlerin güç kapasitesinin (genel olarak milli kaynakların, örn: insangücü, silah gücü) tam olarak ne miktarda olduğuna dair genel bir bilgi eksikliği olduğundan, Filistin'deki Yahudi karar alıcılar, çatışma öncesi analizlerini basit sayısal tahminlerle ele alma eğiliminde olmuştu. Buna göre ise Arap devletlerinin nüfusu Yahudiler'in nüfusundan en az on kat daha büyüktü. Bu sebepten dolayı Yahudilerin, Arapların Yişuv'un sahip olduğu kaynaklardan çok daha üstün olan kaynaklarına (insan gücü, silah) ve saha güçlerine (coğrafi/askeri derinlik) karşı direnebileceklerini hayal edebilmeleri böyle bir dönemde oldukça zor olmuştur (Petrelli, 2013, s.22). Ancak bu zorluğa karşın varoluşsal kaygının yoğun yaşandığı psikopatolojik rahatsızlık, Yahudiler'e karşı taraftaki güç büyüklüğünün Yahudiler'in kolayca ezilebileceği anlamına gelmediğini, yalnızca fedakarlık istediğini öğretmiştir ve hatta kolektifin hayatta kalma mücadelesinde itici bir güç haline gelmiştir. Nitekim böyle bir bilinç sonraki yıllarda İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin (İSK) zorunlu askerlik ve rezerv sisteminde de tezahür olmuştur. Buna göre, zorunlu askerlik ve rezerv sistemi kolektif düşmana karşı, deyim yerinde ise bireyin kendisini ulusu için feda etme bilincinin açığa çıktığı bir toplumsal kadercilik ve birliktelik duygusu yaratmaktadır. Öyle ki, İsrail Genelkurmay Başkanı Rafael Eitan'ın, yurtdışı seheyatinde iken aniden ordu görevine çağırılması üzerine söylediği şu sözlerin de zorunlu savaşın kaçınılmazlığını ve tıpkı Yahudi tarihinde olduğu gibi, düşmanca bir eyleme karşı her bir bireyin ulusunu hayatta tutması gerekliliği ile bağdaştığı görülmektedir:

¹⁸ Eski Ahit'e göre İsrail Tanrısı'na karşı meydan okuyan, alaycı hareketleriyle kafir bir kavmi temsil eden ve oldukça iri cüsseli olan Celüt'u (Goliath) Hz. Davud: “Bana kılıç, mızrak ve ciritle karşı çıkıyorsun, ama ben sana karşı Rab'bin adıyla geliyorum...” (1 Samuel 17:45) sözlerini söyledikten sonra alnından sapan ile vurarak öldürmüştür. Hz Davut'tan yüzlerce yıl önce ise Tanrı, Yeşu'ya da (Hz.Musa'nın halefi) her bir İsraili'ye, binlerce düşmanın kendilerinden kaçırarak kudreti vereceğine dair söz vermiştir (Yeşu 23:10 - 11). Yahudilik inancına göre bu söz ve Celüt hadisesi, Tanrı'nın verdiği sözü tuttuğunu ifade etmektedir.

“İşte evime döndüm. Savaş var. Şikayet etmiyorum. Çünkü her insan kaderiyle yaşar” (Inbar, 1989, s.23)

2.1.4. YAHUDİ ÇATIŞMA ETİĞİ ve SİYONİZM

İsrail stratejik kültüründe, savaş kararı alma ve çatışma etiğinin belirlenmesinde hiç şüphesiz dini öğretilerin ve Siyonizm kültürünün etkisi oldukça büyüktür. Tevrat’ın on emrinden biri olan “öldürmeyeceksin” ilkesi ile, yaratıcının kendi suretinden yarattığı insanın kanını dökmek haram sayılmış, Eski Ahit ve onun şerhi olarak kabul edilen Talmud öğretilerinin bir çok yerinde insan yaşamının öneminden bahsedilerek esas gereklinin “barış” (*shalom*) olduğu vurgulanmış ve ayrıca Yahudi olsun ya da olmasın barışın tesis edilip korunmasında merhamet duygusunun ehemmiyet teşkil ettiği belirtilmiştir. Böyle bir inanç gereği barış olağan bir durum, savaş ise ancak bir gereklilik durumu olarak kabul edilmiş ve savaşın yalnızca yaratıcının bir cezalandırma usûlü olduğu üzerinde durulmuştur. Bu fikirden hareketle savaş kötülere cezalandırmak üzere harekete geçen ‘yaratıcıya’ aittir ve savaşın koşulları yalnızca yaratıcının istemiyle oluşmaktadır. Yaratıcıya ait olan, yani mecburi ve meşru nitelikler taşıyan savaşın (*milhemet khovah/milhemet ein brira*) ortaya çıkış sebeplerinden bağımsız olarak oluşan her türlü savaşın ise ‘gayrimeşru’ sayılıp yasaklanması dolayısı ile dini emir ve öğretiler sonucu mecburi savaş ve seçimlik savaş (*milhemet reshut/milhemet habrira*) olmak üzere iki tip savaş biçimi ortaya çıkmaktadır. Örneğin Yahudi milletine karşı yok etme duyguları besleyen Amalekler’le girilen savaş mecburi savaş olması nedeniyle meşru kabul edilirken; Hz. Davut’un ise yine mecburi (*khovah*) savaşlar sonucu çok fazla kan döktüğü gerekçesiyle barış tapınağı inşa etme ehliyetinin elinden alındığı bilgisi verilerek, barış olgusunun önemine ve çatışmalarda ölçülülüğe atıfta bulunulmuştur (Balpınar, 2016, s.459). Bununla beraber Eski Ahit, Talmud ve Yahudilik öğretisinde genel anlamda, İsrail topraklarının Yahudi halkı için verili kabul edildiği gerekçesiyle dini yaymak amaçlı dahi olsa fetih savaşları gibi haksız ve yetkisiz kabul edilen savaşlara karşıt bir tutum benimsendiğini ve sivillerin yaşam haklarının korunmasına bilhassa önem gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Öyle ki, Eski Ahit’te son çare olarak kararlaştırılan savaşın öncesinde karşı tarafa önce barış teklifi götürülmesi ve karşı taraftan muharip olmayan insanlara asla zarar verilmemesi gerektiği bilgisiyle birlikte, saldırılardan önce

kuşatmacıların savaşmak istemeyenlerin çıkması için mutlaka bir yolu boş bırakması ve sivillerin asla rehin alınmaması gerektiği emri görülmektedir (GoldFeder, 2014, s.648). Ayrıca Babil Talmudu'nda bilhassa karşı tarafın 1/6 sından fazlasının ölümüyle sonuçlanabilecek bir çatışmadan kaçınılması gerektiği bilgisi vardır (BALPINAR, 2016, s.461).

Savaşa dair genel öğretiler, MS.70 yılı sonrasında ikinci tapınağın yıkılması neticesi dolayısıyla iki bin yılı aşkın bir süre boyunca devam eden sürgün döneminde bütünüyle değişime uğramış ve bu süre boyunca Yahudiler, mecburi dahi olsa savaşın yüklenicisi olmaktan çıkarak savaşın ancak 'mağduru' oldukları kabulünü içselleştirmişlerdir (Walzer, 2006, s.149-150). Bu süre boyunca savaş olgusu, dini öğretiler boyunca kötümser bir bakış açısıyla, bilhassa mitsel bir öge olarak tasavvur edilmiş ve diasporadaki mağdur Yahudi halkların zihinlerinde yüzyıllar boyunca yalnızca mesihçi spekülasyonlarla birlikte, ancak teorik düzeyde varlık bulabilmiştir (Solomon, 2005, s. 297-298). Bununla beraber, savaş olgusunun ve çatışma etiğinin İsrail Devleti'nin kuruluş yıllarında, bilhassa zorlu bir coğrafyada yeniden inşa edilecek olan bir toplum nezdinde nasıl karşılık bulması gerektiği sorunsalı yoğun tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Bemporad, 2009: 118, 124). İsrail'in kurucusu Ben-Gurion, bu tartışmaların odağında, savaş olgusunun özellikle diaspora yıllarındaki zayıf imajlı Yahudiler'in görüntüsü ile belirginleşen ve din adamlarının yorumlamalarına dayanan öğretilerden (*Midrash*) bağımsız olarak ele alınması gerektiğini ve bunlardan ziyade daha çok Eski Ahit'in rehber alınması gerektiği fikrini savunmuştur. Çünkü Ben-Gurion'a göre, diaspora yıllarında şekillenen yorumlamacı-pasifist duruş, yeni kurulacak olan devletin siyasi egemenliği odağa alan çıkarlarına hizmet etmemekte ve varoluşsal tehditlerin bertaraf edilmesine dair operasyonel bir karşılık sunamamaktadır¹⁹ (Solomon, 2005, s. 298). Dolayısı ile gerek yorumlamacı-pasifist bakışın, gerekse salt Eski Ahit

¹⁹ Ben-Gurion'un din temelli pasifizme karşı çıkmasının Türkistan tarihindeki örneğine, Göktürk Kağanlığı (8.yy) yabgusu Tonyukuk'un, Budizm ve Tao dinlerini benimseme ve çevresi surla çevrili şehir inşa etme fikrinde olan Bilge Kağan'a karşı çıkmasında da rastlanmaktadır. Tonyukuk'a göre Türkler sayıca Çinliler'in üçte biri kadar olmasına rağmen şükür gerektiren bir ruh ile Çin'e defalarca kez karşı koymuştur. Böyle bir durumda sur inşa etmek Türkler'in savaşçı ruhunu zayıflatacaktır. Hareketsizliği öğütleyen bu dinler ise insana miskinlik ve yumuşaklık getirecektir. (Atasoy, 2013, s.33)

öğretilerinin ortak noktasında savaş ancak mecburi durumlarda meşru olduğu kabul edilebilir; ancak İsrail Devleti için ‘savaş şekli’ seçilebilirdir (Sucharov, 2005, s.182).

İsrail Devleti’nin kuruluş aşamalarında, devletin güç kullanımının meşruiyet genişliğine dair toplumda üç farklı oryantasyon görüşmüştür. Bu oryantasyonlar, Siyonist yaklaşım, milliyetçi yaklaşım ve İşçi Hareketi yaklaşımıdır. İsrail’de Yahudilerin bir ulus devlet edinmesi gerekliliği ile ortaya çıkan Siyonist hareket, Filistin’deki etki alanı nedeniyle İngiltere’nin tepkisini çekmemeye yönelik pragmatik bir bakışın da etkisiyle prensip olarak İsrail’in her ne sebeple olursa olsun meşru bir temele dayanmayan koşullarda güç kullanmaması gerektiğini vurgularken; milliyetçi oryantasyon toplum çıkarları için kullanımına özel bir önem atfettiği gücü merkeze almış; İşçi Hareketi oryantasyonu ise bu iki grup arasında bir görüş beyan ederek öldürmenin yalnızca hayat kurtarma amacı taşıdığı durumlarda meşru sayılabileceği fikriyatında toplanmıştır (Kutz, 1995, s.139-149). Bununla birlikte güç kullanımında esas dengenin, karşı tarafa verilen zayıflık ile önlenilen zarar arasındaki hakkaniyeti eşit paylaşması üzerine kurulması gerekliliği ise meşru müdafa anlayışının temelini oluşturmuştur (Cohn, 1977, s.326-327). Tüm bu görüşlerin ışığında güç kullanımı, bilhassa meşru müdafa hallerinde esas kabul edilmiş ve İsrail’in toplumun kişisel, siyasi ve egemenlik haklarına olası tecavüz durumlarında uygulanmaya koyulması gereken bir ‘savunma’ anlayışı temeline oturtulmuştur (Norman, 1995, s.133).

İsrail stratejik kültüründe, dini öğretilerle harmanlanan ve ancak gerekli görüldüğü takdirde meşru müdafaya önem atfeden yaklaşımlarda, meşru müdafa nasıl yorumlanacağına dair temelde iki oryantasyon ve uygulama modeli bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sınırlama (*Havlagah*) ²⁰ diğeri ise Silahların Saflığı (*Tohar-Haneshek*) kavramlarıyla somutlaşan politikalarıdır (Chazan, 2009, 89). Henüz Arap Ayaklanmaları’nın ilk gününde, 19 Nisan 1936’da Tel Aviv’de düzenlenen bir saldırıda 19 Yahudi’nin hayatını kaybetmesi sonucu Tel Aviv Belediyesi tarafından Yahudi halkının olayların çığrından çıkmaması adına galeyana kapılmaması için yaptığı çağrıyla somutlanan sınırlama politikası, aslında uzun yıllar boyunca meşru müdafa yaklaşımının ana görüntüsünü oluşturarak Yişuv’un tavrını temsil etmiş ve İsrail’in aktif savunmacılığa

²⁰ Havlagah (kısıtlama), Ben-Gurion dışında Rabin döneminde (Birinci İntifada sırasında) uygulanmıştır.

geçmesini deyim yerinde ise buzlamıştır (2009, s.92). Böyle bir savunmacılık çerçevesinde pusu operasyonlarına çıkılmamış, misilleme yapılmamış ve 30'ların sonuna kadar yalnızca Yahudi yerleşim yerlerine yapılan saldırıları uzaklaştırmak ve bertaraf etmek amacıyla hareket edilmiştir. 1937 Eylül ayına gelindiğinde ise Arap Ayaklanmaları'ndaki şiddetin dozunun günden güne artmasıyla beraber, halâ Havlagah politikası ile hareket eden Yişuv'daki Yahudilerin, Araplar'ın kendilerini korkak olarak algıladıkları fikrine istinaden bir caydırıcılık oluşturamadığı düşüncesi sebebiyle Vladimir Jobotinsky ve bilhassa teşkilatı İrgun²¹, misilleme operasyonları yapma yönünde hareket oluşturmaya başlamış ve eylemlerinde çoğu zaman sivilleri de hedef almıştır. Bununla birlikte, sivillere karşı caydırıcı misilleme operasyonları yapma taraftarı olmayan Hagana teşkilatı ise Ağustos ve Eylül aylarında artan şiddet olayları sonucunda kendi içerisinde misilleme operasyonlarına karşı fikrîsel bütünlük kaydetmekte zorlansa da, sınırlandırma politikasına bağlı kalarak şiddet olayları ile ilgisi olmayan Araplar'a zarar verilmemesi yönündeki tutumuna sadık kalmıştır (s.104).

Arap Ayaklanmaları sürerken sınırlama politikasına uyum göstermeyen milis örgütlerin dışında, 1939 yılına toplanan Siyonist Kongre'de İşçi-Siyonizm lideri Berl Katznelson tarafından bu kez Silahların Saflığı kavramı vurgulanmış, bütünüyle pasifist nitelikler taşıyan bir savunma anlayışından (havlagah) daha kalıcı çözüm sunabileceğine inanılan; silahların sivillere zarar vermeden, insan onurunun itibarına gölge düşürmeden ve gerekli güçten fazlasına başvurulmayacak biçimde kullanılması kararlaştırılmış ve alınan kararlar Yişuv içerisinde bilhassa Hagana tarafından önemle benimsenmiştir (Shlaim, 1999, s.151). Böylelikle, İsrail stratejik kültüründeki 'Silahların Saflığı' kavramı, siyasi liderlerin savaş kararı alma süreçlerine etki etsin ya da etmesin; İsrail'in çoğu meselede içeriğine riayet etmese de çatışma yönetimindeki etik ve ahlak olguların dünya kamoyuna nasıl yansıtılması gerektiği konusundaki soru işaretlerini giderme amacını da içinde taşımıştır. Devletleşme sürecinden 1948 yılındaki Bağımsızlık

²¹ İbranice'de "organizasyon" manasına gelmektedir. Tam adıyla Irgun Zvai Leumi b'Eretz Yisrael (İsrail Ülkesinin Milli Askeri Organizasyonu), olan ve Revizyonist Siyonizm fikirlerinin temelini oluşturmakla ile bilinen Jobotinsky ideolojik liderliğindeki örgüt, 1929'daki Arap ayaklanmaları sırasında Yahudi Ajansı'nın kısıtlama (havlagah) politikalarını reddedenlerin Hagana'dan ayrılması ve 'Yahudi Devleti'nin inşası için şiddet (terörize eylemler) dahil her yolun mübah olduğu fikriyle ortaya çıkmıştır. 1931-1948 yılları arasında aktif olan örgüt, Moshe Rosenberg, Avraham Stern ve David Raziel liderlerin komutasında, Filistin'e yasadışı göçü örgütlemenin yanında, bilhassa 1939 yılındaki ayaklanmalar sırasında Arap sivillere yönelik eylemleri ile bilinmektedir (Green, 2011, s.1).

Savaşı'na da taşınan doktrin, aslında İsrail'in Arapların yol açtığından çok daha fazla kayba yol açması ile sonuçlansa da savaşın uluslararası camiada İsrail lehine bir haklılık imajı oluşturmaya imkan vermiştir. Bununla birlikte, aslında, Bağımsızlık Savaşı sonrası bilhassa Mısır tarafından İsrail'e yönelik sızmalar nedenli başlatıldığı iddia edilen 1956 Sina Savaşı'nda İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin Kahire'yi işgal etmesi veya 1967 yılı "Altı Gün Savaşı"nda²² topraklarını neredeyse dört kat genişletmesi, Silahların Saflığı kavramı ile uyumsuzluk gösterse de bu savaşların askeri uzmanlar tarafından önleyici savaş (*preemptive war*) olarak kabul edilmesiyle çelişkinin doktrine uyumsallaştırılması hedeflenmiştir. 1973 Savaşı'na ise İsrail'in, Arap ülkelerinin kendisini "doğal düşman" olarak tanımladıklarını algılamaları dolayısıyla saldırıya uğradığı gerçeğini içselleştirerek girmesi, doğal olarak meşru/mecburî savaşın gerekliliklerini oluşturmuş ve Silahların Saflığı doktrininden kopuş yaşanmamıştır. Ancak 1982 (Lübnan) Savaşı diğer savaşlardan farklı olarak mecburi savaş (*milhemet ein brira*) tanımının gereklilikleri ile çatışarak doktrin ile çelişmiş ve ilk etapta üç bini aşkın İsrailli askerin bu savaş içerisinde yer almak istemediğini beyan edip gönülsüz davranması ile birlikte "Yesh Gvul" (Sınır Var) adında bir vicdani red grubunun doğuşu görülmüştür (Sucharov, 2005, s.181; Zemlinskaya, 2008, s.21). Bununla beraber, 1978'den sonra ise Mısır ile yapılan Camp David Barış Antlaşması ile İsrail'in algıladığı çok boyutlu konvansiyonel savaş tehdidi büyük ölçüde azalmış ve 1990'lara gelindiğinde, Mısır'ın yanında Ürdün ile yapılan barış sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması ile gerek uluslararası gerekse bölgesel dinamikler değişime uğramış; İntifada'lar ile başlayan yeni dönem, tehdit algılamalarının daha ziyade devlet-dışı aktörlerin rol aldığı asimetrik çatışmalar üzerinden tanımlandığı bir dönem olmuştur (Ben-Shalom ve Fox, 2009, s.110). 1994 yılına gelindiğinde İsrail Silahlı Kuvvetleri, İntifada eylemlerine müdahalelerde insani değerlerin korunması dikkatli davranılması adına Yahudi değerlerinin ve Eretz İsrail'in

²² İsrail'in stratejik derinlik ve kaynak yoksunluğu kimi zaman dini ve tarihsel öğretilerdeki savunma stratejilerinin benimsemesini engellemiştir. İsrail'in neredeyse tüm erkek nüfusunu silah altına alan tam seferberlik sisteminin yüksek sosyal ve ekonomik maliyeti, savaşın kaçınılmaz olduğuna olan inancının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. İsrail'in 1967'deki ikilemi de tam olarak bu konuyla ilişkili olmuştur. Mısır'ın seferberlik ilanını ve Tiran Boğazı'nın kapatılmasını, İsrail'in caydırıcılığının aşınması olarak algılayan İsrail, caydırıcılığının yeniden inşası için yeni bir Arap-İsrail savaşının gerekli olacağına inanmıştır. İSK'nın seferberliği on günden fazla zaman aldığı gerekçesiyle, İsrail 1967 Savaşı'nda (silahların saflığı ilkesi ile çelişse de) önleyici saldırı yapma kararı almıştır. Bununla beraber 1967 Savaşı'nda elde edilen çarpıcı askeri başarı, birçok İsrailli'nin kendilerini "Tanrı'nın seçilmiş insanları" olarak algıladığı "ilahi bir mücadele"nin meyvesi olarak görülmüştür (Giles, 2009, s.19).

kutsiyetinden bahseden ve 34 ilkel bir cep kitapçığı yayımlamış ve 2001 yılında kitapçığın maddelerinde yapılan düzenlemelerle birlikte, komutan emirlerinden önce vicdan duygusunun önemine atıfta bulunularak, kanunsuz emirlere uyulmaması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu maddelere göre ordu, herşeyden önce İsrail'i, insan haysiyetini ve İsrailli vatandaşları korumakla mükellef kabul edilmiş ve askerlik görevini icra edenlerden bu bilgileri içselleştirerek davranmaları beklenmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen çoğu askeri uzman, İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin etikten daha ziyade pragmatizm içerisinde hareket ettiğini belirterek, Silahların Saflığı kavramının uygulamada yetersiz kaldığı fikrindedir (Balpınar, 2016, s.471). Ayrıca, çoğu zaman Silahların Saflığı doktrini yerine “misli ile caydırıcılık” ve “orantısız güç” stratejileri ile Filistin'deki eylemcilere uyguladığı yoğun şiddet nedeniyle İsrail; birçok ülkeden, medya kuruluşlarından, siyasi liderlerden ve sivil toplum örgütlerinden kınama alarak kötü bir ün kazanmıştır.

2.2. KÜLTÜRLEŞMİŞ DAVRANIŞ KARAKTERİSTİKLERİ

2.2.1. KÜMÜLATİF CAYDIRICILIK

Bilimsel literatür içerisinde birçok çalışma, İsrail'in çatışmalarda diplomatik ve siyasi hedeflerini net bir biçimde tanımlamayı başaramamakla birlikte tam olarak ne istediğini kavramsallaştıramadığını ve bunun sonucunda yıllık bütçesinin önemli bir miktarını savunma harcamalarına ayırmakla beraber askeri/güvenlik kaygılarının gereksiz yere uzadığını söylemektedir (Shimshoni, 1988, s.32). Bununla birlikte, İsrail'in çatışma yaklaşımının diplomatik boyutu, diplomasi çabalarının ancak ülkenin stratejik kültürünün geniş resminde yer aldığı takdirde anlaşılabilir. Askeri doktrinler esasen üç farklı askeri amaca dayanmaktadır: Bunlar, düşmanı silahsızlandırmayı ve silahlı kuvvetlerini imha etmeyi amaçlayan saldırgan doktrinler, düşmanın ulaşmaya çalıştığı hedefi korumayı amaçlayan savunma doktrinleri ve bir saldırıyı, zarar görmeden bertaraf etmeyi hedefleyen caydırıcılık doktrinleridir (Posen, 1984, s.14). Bu doktrinlerden hangisinin seçileceğini etkileyen ana parametreler, tüm olası tehditler karşısında, ülkenin jeostratejik durumu ile teknolojik ve insan gücü kaynaklarının tespit edildiği güvenlik politikalarınca belirlenmektedir. Tüm bu faktörler göz önüne

alındığında, resmen yayımlanmasa da İsrail'in caydırıcılık politikası ile birlikte stratejik-savunmacı duruşuna rağmen taktik-saldırgan bir askeri doktrini olduğu görülmektedir.

1948-1949 ihtilafından sonra, statükoyu koruma ihtiyacı yeni bir savaşın çıkmasının bir süre dahi olsa önüne geçmiştir. Buradaki asıl amaç ise Araplar İsrail'i yok etmeden, ülkenin hayatta kalmasını sağlamak adına sürdürülebilir güvenlik tedbirlerini aramak olmuştur. Ancak istikrarsız stratejik çevre, Ben-Gurion'un öncülük ettiği güvenlik odaklı stratejik yaklaşımda (*bitchonist*) olduğu gibi İsrail toplumunda askeri güç kullanımının uygulanabilir sınırlarına dair kötümser bir farkındalık yaratmıştır. Bu durum, İsrail'in strateji ufuklarını sınırlandırmış ve savaş hedeflerinin ve özellikle savaş fiilinin oldukça "olumsuz" bir biçimde algılanmasına yol açmıştır. Ayrıca gelişen süreç, çatışma odaklı stratejik düşüncenin merkezinde bulunan Jabotinsky'in "Demir Duvar" fikirlerinden etkilenerek, stratejik karar alıcıların Arap dünyası ile olan çatışmayı yönetme maksadı ile İsrail'in stratejik davranış kalıplarına münhasır bir caydırıcılık stratejisinin eklemlenmesine yol açmıştır. Gerçekten de doğrudan savaşmak yerine caydırmak, yalnızca direkt askeri saldırıları önleme girişimi anlamına gelmemekle birlikte, aynı zamanda nükleer şantaj, diplomatik provakasyon veya sınırlı savaş gibi tehditleri engelleme çabasını da içinde barındıran çok boyutlu bir çözüm olarak görülmüştür (Singer, 1984, s.76). Buna paralel olarak İsrail, son yıllarda askeri gücü ile bütünleşik olarak kurguladığı siyasi ve ekonomik ilişkileri ile de caydırıcılık gücünü artırmayı hedeflemiştir (Efegil, 2013, s.56).

Caydırıcılık yaklaşımı, İsrail'in kuruluşunun ilk yıllarında kurulan güvenlik stratejilerinin en güçlü bileşenlerinden birini temsil etmiştir. Bu yıllarda İsrailli siyasi ve askeri karar alıcılar, Filistin sorununun veya Arap hoşnutsuzluğunun çözümünde (henüz) siyasi yöntemler uygulayacak güçte olmadıklarını algılamışlardır. Böyle bir algı ise İsrail'in, Arap tehdidini, askeri saldırılarını veya ileride süreklilik kazanacak olan intikam duygusunu uluslar arası çatışmalarda tanımlanabilir ve çözülebilir olası klasik tarzlar ile tutarlı olan herhangi bir büyük stratejiyi kullanmasını engellemiş ve karşı tarafı caydırılması gereken bir tehdit faili haline getirmiştir. 1953-1958 yılları arasında 4. Genelkurmay Başkanı olan (CGS) Moshe Dayan'ın vurguladığı: "*Onların bize olan bu yoğun nefreti tartışma konusu mu?... Gözlerinin önünde, kendilerinin ve atalarının bize ait olan mirasta yaşamış oldukları toprakları ve köyleri dönüştürüyoruz*" (Cohen, H.,

2010, s.95) sözlerinde olduğu gibi İsraili stratejik karar alıcılar, Arapların tehdit yaratmaktaki haklılık payını da hesaba katarak tehdidin süreklilik arz edeceği algısını içselleştirmiş ve caydırıcılık yaklaşımı ile önlem almayı kararlaştırmıştır.

Rakip davranışlarını etkilemeye yönelik alternatif politika araçlarının olmaması nedeniyle İsrail strateji topluluğu, Filistinliler ve Arap dünyası ile olan çatışmanın yönetilmesinin yanında işgalin sürdürülebilmesinin yalnızca caydırıcılık yoluyla olabileceğı kanaatine varmıştır. Bu yüzden kritik bir öneme haiz olan caydırıcılık yaklaşımının, her ne kadar çelişkilerle dolu, ölçülmesi karmaşık veya doğası gereğı istikrarsız nitelikler taşıdığının farkında olunsada, yeni inşa edilen güvenlik stratejilerinde hızla Yahudi devletinin özel bir güvenlik standardı olduğu ve önemli bir kavram haline geldiğı görülmüştür. Buna paralel olarak, 1948 sonrası ve özellikle 1951'den sonra İsrail'in düşük yoğunluklu çatışmalara karşı, (bilhassa Mısır sınırından gelen sızmalar) hızlı ve orantısız misillemeler yaptığı “misli ile caydırma” yaklaşımı uygulanmış ve caydırıcılık fikrinin mimarlarından olan Moshe Dayan ise politika ile ilgili belki de en fazla gerekçeyi gösteren karar alıcı liderlerden biri olmuştur. Konuyla ilgili İSK uzmanlık dergisi olarak bilinen Ma'arachot'un ilgili döneme ait sayısında söylemiş olduğu sözler dikkat çekicidir: *“Bizler, su borularının patlatılmasının, ağaçların sökülmesinin ya da işçilerimizin yataklarında öldürülmelerinin önüne geçemeyiz. Ancak, akan kanımızın bedelini kendimiz belirleriz. Bu bedel ise Arap toplumuna, Arap ordusuna ve Arap hükümetlerine çok pahalıya patlar!”* (Petrelli, 2016, s.38). Dolayısı ile Moshe Dayan'ın ile desteklenen ve çok boyutlu olarak tasarlanan bir “yoğun misilleme” politikası, özellikle İsrail'in kendini savunma mekanizmasını desteklemek; karşı tarafın ulus moraline zarar vermek; kendini imgelemek ve güçlü tutmak gibi pek çok işlevi gerçekleştirme maksadını da içerisinde taşımıştır. Aynı zamanda, caydırıcılık yaklaşımına tüm bunların ötesinde farklı bir misyon daha yüklenmiş; İsrail'deki sivillerin normal bir yaşam sürebilmesi adına, İsrail'in düşmanları üzerinde kısıtlayıcı davranış normları üreten ve sürdüren dolaylı caydırıcılığa ulaşma fikri, güvenlik mantığının temel uygulamalarından birini temsil etmiştir. Bu tür kısa vadeli caydırıcılık yaklaşımı, (misillemeyi içeren ve düşmanların cesaretini yıkmayı amaçlayan, ya da düşük yoğunluklu çatışma bağlamında status quo değişimini engelleyen) İsraili sosyolog Uri

Bar-Joseph tarafından “hâlihazır caydırıcılık” (*current deterence*) olarak adlandırılmıştır (Bar-Joseph, 1998, s.145-181).

İsrail’in ilk yıllarında şekillenen istikrarsız (aralıklı eylemlerle) düşük yoğunluklu çatışmalar (LIC) bağlamında hâlihazır caydırıcılık, bölgedeki siyasi istikrar yoksunluğuna bir tür ikame olarak tasarlanmıştır. Yaklaşımın altında yatan ana fikir ise hâlihazır caydırıcılığın risk ve tehdit oluşturan durumlarda, gerek algısal (neo-realist/konstrüktivist) gerek gerçek (realist) tehditler karşısında, ikinci bir güç kullanımına gerek duyulmasını önleyen cezalandırıcı bir yöntem olarak amansız düşmanların şiddetini önlemenin tek yolu olduğudur. Böyle bir yaklaşımın amacına ulaşması için ise İsrail ile muhalifleri arasında sözcelimi “oyunun kuralları” olarak adlandırılan orantısız güç kullanımı yöntemi, İsrailli stratejik karar alıcılar tarafından caydırıcılığın itici gücü olarak kabul edilmiştir. Buna göre, misilleme ve orantısız güç kullanımı, düşmanların fayda-maliyet hesaplamalarını ılımlı hale getirmelerine yarayacak ve İsrail ile ilişkilerini istikrara kavuşturabilmelerini (en azından sınırlı bir süre için) sağlaması sonucunda çatışmaları da engelleyecektir. Bununla birlikte, İsrail’in 1950’lerin başından beri düşük yoğunluklu çatışmalara (LIC) yaklaşımını belirleyen caydırıcılık vurgusu, sonraki yıllarda yüksek yoğunluklu çatışma (HIC) alanında da gitgide kendisini pekiştirmiştir (Petrelli, 2016,.s.39). Ancak yine de belirtmek gereki ki, böyle bir durumda caydırıcılık, savaş kararı kavramının kendi iç parametreleri ile sınırlı kalmıştır. Aslında, İsrail’in rakiplerine karşısındaki yapısal (toprak, nüfus, silah v.b) asimetrisi, ülkenin strateji oluşturup geliştirme becerisini ciddi biçimde sınırlamıştır. Bu nedenle de İsrail’in HIC’deki stratejik akli, negatif barış²³ haline son derece olumsuz bakmaya başlamıştır. Dolayısı ile, varoluşu güvence altına almak ve karşı tarafın muharebe kabiliyetini ezerek üstünlük bildirimi yapmak için tanımlanan açık savaş kararı, karşı tarafın sonraki girişimlerini engelleyecektir. Bu doğrultudaki savaş hedefi kavramsallaştırılması, İsrail stratejik karar alıcılarının bilişsel haritalarında uzun yıllar boyunca aktifliğini korumuştur. Savaşın, ya da yüksek yoğunluklu çatışmaların ana

²³ Galtung’un (1969, s.169) barış sınıflandırmasına göre negatif barış örgütlenmiş bir şiddetin (çatışma, savaş v.b) olmayışıdır. Pozitif barışın varlığında ise en kaba haliyle doğrudan bir şiddet durumunun olmamasıyla beraber hukuk ve düzen tesisi de oluşturulmuştur. Dolayısı ile İsrail strateji aktörleri, savaş kararı sonrası elde edilecek ezici bir zafer ile birlikte negatif barıştan (diplomatik tanınmanın gerçekleşeceği) pozitif barışa geçilebileceğini kurgulanmıştır.

hedefi ise savaş kararıyla düşmanı yenmek ve düşmanın muharebe kabiliyetini küçümsemektir (Petrelli, 2016, s.39).

İsrail'in caydırıcılığından bahsederken sahip olduğu nükleer gücün güvenlik stratejilerindeki etkilerinin de altının çizilmesi gerekmektedir. Henüz 1955 yılı gibi erken bir tarihte İsrail, Arap düşmanları karşısında yalnızca gelişmiş bilim faaliyetleri ve teknolojinin ülkeye güvenlik açısından önemli avantajlar sağlayabileceğine inanan David Ben-Gurion'un desteğiyle nükleer projelere başlamıştır (Telhami, 1990, s.401). İsrail'in güvenliğinin bütünüyle bir süper gücün şemsiyesi altında ele alınamayacak kadar önemli olduğunu düşünen Ben-Gurion gibi, Moshe Dayan da süper güçler için, *"Barış zamanında onlara ihtiyaç yoktur, kriz zamanında ise yararsızdırlar"* sözüyle, İsrail'in kendi güvenliğinden bizzat sorumlu olacağı bir güç motivasyonu yakalaması gerektiğinin altını çizmiştir (Liden, 1979, s.118). Ayrıca, milyonlarca Yahudi'nin soykırıma uğradığı Holokost travması sonrası söylenen meşhur *"never again"* sloganının içselleştirilmesiyle İsrail topluluğunda oluşan varoluşsal kaygının itici güç olduğu nükleer programları geliştirme motivasyonu ise bir daha asla bu türden bir acının yaşanmaması gerektiği üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte, nükleer silahlarının bulunduğunu kabul veya red etmeyen ve nükleer silahların sınırlandırılması antlaşmalarının hiçbirine imza atmayarak belirsizlik (*nuclear opacity*) stratejisi uygulayan İsrail, birçok güvenlik stratejisinin iddiasına göre önemli sayıda nükleer silah geliştirmiştir. Ayrıca, Seymour M. Hersh'in 1991 yılında yazdığı *"The Samson Option: Israel's Nuclear Arsenal and American Foreign Policy"* adlı kitabında İsrail'in, Eski Ahit'teki Samson ²⁴ karakterinin intikamından alınan ilhamla kavramsallaştırdığı "Samson seçeneği" fikri, varoluşsal tehlikenin kapıya dayandığı olası bir senaryoda İsrail'in nükleer silah kullanmasını ifade etmektedir.

1960'lı yılların sonuna doğru Arap liderlerin İsrail'in nükleer gücü ile bölgede tehdit yarattığını iddia etmeleri sonucunda İsrailli stratejik karar alıcılar, yanlış bir tespit

²⁴ Eski Ahit'te geçen öyküde Samson (erkek) İsrail halkını temsil etmektedir. Tek başına bir aslanla bile savaşılabilen Samson, oldukça güçlü bir savaşçıdır ve Filistinliler karşısında yenilmezdir. Filistinliler ise Samson'u yenmek için Delilah'ı (kadın) kullanır. Delilah'a aşık olan Samson'un gücünün sırrını (uzun saçları) söylemesi ile Delilah bir gece dizinde uyuttuğu Samson'un saçlarını keser. Gücünü yitiren Samson orada yakalanır, gözleri oyulur ve Filistinli rahipler tarafından zindana atılır. Ancak Tanrı'nın Samson'a eski gücünü yeniden bahşederek intikamı lütfetmesiyle Samson, Filistinli rahiplerin kendisini hapsedtikleri zindanı, kendisiyle birlikte Filistinli rahiplerin de başına yıkar ve ölür (Judges 16:4-30).

olsa da, böyle bir caydırıcılığın neticesinde hem Suriye'nin hem de Mısır'ın 1973 Savaşı'nda İsrail'in 1967 yılı öncesi (iç) sınırlarına saldırılarının engellenebileceğini düşünmüşlerdir. Bununla birlikte, İsrail'in nükleer gücü, kimi yazarlara göre ise caydırmadan etkilenen Enver Sedat'ı yıllar sonra İsrail ile barış yapmaya ikna eden önemli sebeplerden biridir (Slater, 1998, s.426). Dolayısıyla yayımlanmamış askeri doktrininde “bir savaşı kaybetmenin devleti kaybetmek” olduğu anlamı çıkarılan İsrail'in nükleer caydırıcılık kabiliyetini geliştirmesi, düşmanlar karşısındaki hem insan gücünün hem de geleneksel (konvansiyonel) silahlardaki asimetrisini telafi etmesinin en önemli araçlarından biri olarak algılanmıştır (Lanir, 1984, s.12). Soğuk Savaş döneminde ise SSCB'nin desteklediği Arap ülkelerinin de nükleer silahlanma olasılığının artması riskiyle İsrail, nükleer kabiliyete sahip olma arzusunu doruk noktasına çıkarmıştır. Ancak İsrail, bu dönemde büyük güçlerin olası baskılarını engellemek için “nükleer silahları bölgeye getiren ilk ülke” olmayacağı beyanı ile birlikte, nükleer silahlarının olduğunu kabul veya reddetmemiş; nükleer silahların sınırlandırılması ile ilgili uluslararası antlaşmalara imza atmamış; fakat nükleer enerjinin gelecekte pazarlık kartı olacağına inandığı için nükleer kabiliyetini geliştirmeye devam etmiştir (Handel, 1973, s. 48). Bu konuda İsrail, her ne kadar Dimona Nükleer Santrali'nde çalışan bir memur, *London Sunday Times* gazetesine İsrail'in bir fabrikanın bodrum katında silah ürettiğine dair röportaj verse bile bunu kabul veya reddetmeyerek literatürde “bodrumdaki bomba” (*bomb in the basement*) veya “nükleer opaklık” (*nuclear opacity*) adı verilen bir belirsizlik stratejisi izlemektedir. Hatta kimi araştırmacılara göre, ülkesinde İsrail'in sırlarını açığa vurmaktan dolayı on sekiz yıl hapis yatan Mordehay Vanunu adındaki teknisyen memurun *London Sunday Times*'a verdiği röportaj, aslında bizzat caydırıcılık oluşturmak isteyen İsrailli stratejik karar alıcıların arzusuyla gerçekleşmiştir.

Diplomatik alandaki yetersizlikler ve askeri başarıların siyasi kazançlara dönüştürülememesinin getirdiği zorluklar, İsrailli stratejik karar alıcıların algı dünyasında İsrail'in elde edebileceği en önemli siyasi kazanımın ancak fiziki güç kullanarak başarabileceği durumlarda, saldırıyı başlatan taraf olmak yerine düşman saldırılarını engelleyen taraf olmanın daha kabul edilebilir bir durum olduğu bilgisini içselleştirmelerine yol açmıştır. Böyle bir mantık ise stratejik karar alıcıların stratejik yaklaşımın özünü sanki bir savaş hedefiymiş gibi, düşmanlar üzerinde göreceli avantajı

sergilemenin farklı bir aracı olarak kendi savaş kararını verebilme konusunda cesaretlendirmiştir. Ancak savaş kararı almak, İsrail stratejik kültüründe tamamen Clausewitzci anlamda algılanmamıştır. İsrail'in stratejik yaklaşımı, kendi iradesi ile savaşma isteğini bütünüyle reddederek, düşmana empoze etmiştir. Dolayısı ile savaş kararı “operasyonel karar” gibi strateji kavramı ile düşünülmüştür. Önce karar alıcının yapacağı tahmine göre bir duruş belirlenecek ve ilkin düşmanın hareket kabiliyeti ve direniş gücü kırılacaktır. Böylece, savaştan beklenen hedeflere bir adım daha yaklaşılacak, düşman etkili hareket kabiliyetini kaybettiğinde, savaş kararı durumu kabul edilebilir hale gelecektir (Petrelli, 2016, s.40). Bu nedenlerden ötürü, İsrail'in ulusal güvenlik kavramında (sırasıyla) caydırıcılık, erken uyarı ve savaş kararından oluşan ve literatürde “kutsal üçgen” olarak isimlendirilen bir strateji yapısı bulunmaktadır. İsrail'in stratejik güvenlik üçgenindeki önemini korusa da, “savaş kararı” (*declaration of war*) deyim yerinde ise bir son çare ve aynı zamanda bir araç olarak kullanılmıştır. Bu yüzden savaş kararı esasında, caydırıcılık pillerini yeniden şarj edecek ve statükoyu sürdürecektir olan nihai (siyasi) hedefe ulaşmada araçsal bir strateji ayağı olmuştur.

Konvansiyonel tehditlerin yanı sıra birbirini besleyen farklı tehditlerle, terörizm, gerilla eylemleri ve yıpratma savaşıyla da yüzleşmek zorunda kalan İsrail, aslında bölgesinde uzun süreli caydırıcı bir duruş kazanabilmek için onlarca yıl çabalamıştır. Bu çabalar sonucunda, Arap dünyası ile çatışmaları yönetmek maksadıyla İsrail stratejik düşüncesine (Bar-Joseph'in tipolojisine göre) hem stratejik caydırıcılık hem de halihazır caydırıcılık (*current deterrence*) kavramlarının bir toplamı olarak, “kümülatif caydırıcılık” (*cumulative deterrence*) olarak adlandırılan, daha geniş bir büyük-stratejik paradigma yaratma ihtiyacını gerektirmiştir. İsrail'in savaştaki konvansiyonel/askeri başarılarını, varoluşunu sürdürmek için bir araç olarak kullanma kararlılığı, (daha sonrasında nükleer opaklık stratejisi ile tanımlanan, belirsiz bir nükleer kabiliyeti de dahil olmak üzere) öncelikle düşmanlarını İsrail'in yok edilmesinin imkânsız olduğu algısına ikna etmek için tasarlanmıştır. Ancak bu tasarı, İsrail için uzun savaşlar devam ederken, beklediği faydaları fazlasıyla aşan gereksiz maliyetleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, uzun vadeli caydırıcılığın bu türden kavramsallaştırılması, kamoyunun daha sonraları ülkeye etki eden tüm kısıtlamaların ve ortadan kaldırılamayacağı düşünülen tehdit algısının süreklilik bilincini içselleştirmesiyle zihinlerde tekrar eden sonsuz bir

döngü yaratmıştır. Kombine savaşlar, İntifadalar ve Hizbullah'ın gerilla eylemleri böyle bir döngünün ürünleridir (Ben-Horin ve Posen, 1981, s.13-16). Dolayısı ile İsrail'in oluşturmaya çalıştığı yenilmezlik algısı, düşmanını (en azından belli bir süre) daha çok saldırmaya itmiş, İsrail için ise “tehdidin sonsuzluğu” duygusunu yaratmıştır.

İsrail'in caydırıcılık stratejisinin arkaplanındaki mantık, düzensiz bir devlet dışı aktör veya bir herhangi bir devletin düzenli ordusuyla karşı karşıya kalınması durumunda, rakiplerine artan mağlubiyetler yaşatması ve her çatışma turundan sonra nihayetinde karşı tarafın çatışma teşebbüsüne yönelik arzu iradesini kırabilmek maksadıyla deyim yerinde ise bir “nakavt etkisi” yaratmaktır. Düşman, böyle bir yaklaşım neticesinde, fayda-maliyet analizi yapacak ve şiddetin somut bir sonuç vermeyeceği gerçeğini eninde sonunda içselleştirecektir. Bununla beraber kümülatif caydırıcılık stratejisi, görünüşte birbirlerinden bağımsız olan farklı savaşları, gerilla eylemlerine yönelik misillemeleri ya da asimetrik veya düşük yoğunluklu çatışmalara verilen tepkileri temsilen İsrail'in, örgüt liderlerine yönelik hedef operasyonları (*decapitation*) ile birlikte; kısacası operasyonel ve konvansiyonel tüm çatışmaları birbirlerine bağlayan stratejik bir yaklaşımı temsil etmiştir. Dolayısı ile kümülatif caydırıcılık yaklaşımı, İsrail'in misilleme gücünün hızlı ve etkin kullanımının ortaya çıkarılmasının yanı sıra uzun vadeli caydırıcılığın başarısı için gerekli olan temel bir koşul olarak görülmüştür (Petrelli, 2016, s.41). İthilaf çözümünün ise tamamen Arap devletlerinin isteğine bağlı bir durum olduğu varsayımına dayanan İsrail, yalnızca caydırıcılık yoluyla rakibin tehdit ve çatışma iradesini kırmayı başarabileceğine inanmıştır. Böyle bir algı içerisindeki İsrail için Jabotinsky'nin Demir Duvar Stratejisi (*kir habarzel*) ise yenilgilerden sonra diplomasiden başka çözüm yolu olmadığını kabullenmek zorunda kalacak olan düşmanların siyasi müzakerelere sürüklenebilmelerini sağlayabilecek güçlü bir enstrüman olarak tasarlanmıştır (Maoz, 2003, s.44). Dolayısı ile İsrail perspektifinden bakıldığında, istikrarlı ve etkili bir caydırıcılık gücü, Filistinliler ve Arap dünyasıyla olan çatışmaların sonlandırılması amacıyla yapılacak olan olası bir siyasi çözümün vazgeçilmez bir dayanağını temsil ederek; barışın veya kaba anlamıyla düşmanın mağlubiyetini kabulünün tesisine dair uzun vadede sonuç verecek olan bir istikrar aracı olarak kabul edilmiştir.

2.2.2. ÖNLEYİCİ SALDIRI, MİSİLLEME ve HEDEF OPERASYON

Yişuv döneminde olduğu gibi İsrail'in ilk yıllarında da, gerek Holokost yıllarında yaşanan ve ulusal güvenlik yaklaşımlarını önemli ölçüde şekillendiren karamsar algı, gerekse 1948 Savaşı sırasında edinilen kolektif tecrübelerin İsraili karar alıcılarda yarattığı psikolojik etkiler, uzun yıllar boyunca kolektif düşmanın bilişsel inşasına bir süreklilik durumu kazandırmıştır. Bununla birlikte 1949 sınırları ile İsraili strateji aktörleri, askeri/stratejik derinlik yoksunluğuna dikkat çekerek, derinlik (*strategic depth*) ve insan gücü (*man power*) eksikliğinin İsrail'i yıpratma savaşlarına dayanamayacak ölçüde zayıf kıldığı fikrini paylaşmışlardır. İsraili güvenlik mimarlarına göre İsrail devleti için bir fayda-maliyet analizi yapıldığında; uzun süren savaşlar, gerek can kaybına gerekse ekonomiye vermesi muhtemel zararlar açısından düşman/rakip devletlerden önemli ölçüde daha yüksek bir maliyet gerektirmiştir. Bu yüzden İsrail'in güvenlik mimarları, uzun süren ve uzun vadede can ve mal kayıplarına yol açabilecek yıpratma savaşlarına dair büyük bir çekingenlik yaşamışlardır.

İsraili güvenlik mimarlarının, henüz İsrail'in kurulduğu ilk yıllardan beri paylaştığı yıpratma savaşlarına karşı karamsar tavırlar, daha sonraları İsrail stratejik kültüründe kalıcı bir etki bırakarak; askeri komutanlar ve politikacılar arasında, sorunun çözümü için hangi yolların izlenmesi gerektiğine dair uzun soluklu tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların nihai bir sonucu olarak ise İsraili stratejik karar alıcılar, İsrail güvenliğinin operasyonel yaklaşımını hiper-saldırgan taktiksel bir doktrinle ele alarak, saldırı-önlem-hız üçlüsünde birleştirdiler (Handel, 1973, s. 48). Dolayısıyla İsrail için öncelikli hedef, çatışma amacının derhal yerine getirip tamamlanması ile birlikte çatışmanın en kısa sürede sona erdirilmesi olmuştur. Böyle bir operasyonel çerçevede önleyici saldırı (*preemptive strike*) yaklaşımı ise İsrail'in kendisine yapılması muhtemel saldırılara henüz eylem gerçekleşmeden önce reaksiyon göstermesinin (engellemesine) ve eksik insan/asker gücü sayısını göreceli olarak telafi edebileceği inancını pekiştirmenin yanında, bilhassa çatışmaların yerini ve hızını dikte edebilmesine de imkan tanıyacaktı. Böylelikle İsrail, çatışmanın yerini ve hızını da kontrol ederek, kendisine yönelik olası bir saldırı hazırlığı içerisinde olan düşmanı, kendi istediği yerde ve kendi istediği zamanda (önceden) çatışmaya zorlayacak ve düşmanı afallatıp

tepkinsizliğe sürüklemek yoluyla operasyonel hakimiyeti tamamen ele geçirecekti. Tüm bunlara ek olarak, önleyici saldırılar İsrail'in caydırıcılık politikasının itibarını sağlam zeminleri oturarak korumasını sağlayacaktı. Dolayısıyla, İsrail stratejik kültüründe önleyici saldırı yaklaşımı, caydırıcılığın itibarıyla bütünleşik olarak düşünülmüştür. Caydırıcılık stratejisi ile de tamamen uyumlu olan böyle bir operasyonel yaklaşım, saldırı ve hızlı-blokaj taktikleri ile birlikte caydırıcılığı besleyerek; savaşın veya çatışmanın en erken süre zarfında, en net ve en istenen sonuçları vermesi beklentilerinin karşılanması açısından önem arz etmiştir (Ben-Horin ve Posen, 1981, s.102).

İsrail stratejik kültüründeki önleyici saldırı ve misilleme davranışlarının kökleri aslında bir bakıma Yişuv yıllarında kurulan düzensiz birliklerin, Arap köylerine yaptıkları karşı saldırılarda, intikam alma ve misilleme yapma arzularıyla ortaya çıkan çete taktiklerine veya özellikle Yahudi karşıtı saldırılara karışan Arap köylerindeki tarlaları yakma veya sürüleri tahrip etmek gibi davranışlarına kadar uzanmaktadır. 1920'lerde ilk kıvılcımları görülen böyle bir yaklaşımı 1930'larda Hagana örgütü de kendine özgü etik çerçevesi (*Havlagah*) dahilinde misilleme ve misilleme sonrası saldırı davranışları ile beraber devam ettirmiştir. Yişuv halkına zarar verilmemesi gerektiği yönündeki caydırıcılığı da besleyen böyle bir yaklaşım, sonraları Arap Ayaklanmaları sırasında (1936-1939) Yahudi savunma gruplarını eğiten İskoç Kaptan Charles Orde Wingate tarafından daha da geliştirilmiştir. Haziran 1938'den faaliyete geçen 'Özel Gece Takımları' (SNS) adındaki bir saldırı örgütünün yaratılmasının arkaplanındaki beyin olan Wingate, düşman topraklarında devriye gezen ve baskınlar yapan karma yapıdaki (İngiliz ve Yahudi) çete birimleriyle, İsrail stratejik kültürünün operasyonel/taktik misilleme davranışlarına kalıcı bir etki bırakmıştır. 'Özel Gece Takımları' sadece bir yıl faaliyet göstermesine rağmen, operasyonel yaklaşımdaki etkilerini Haganah ve daha sonra IDF'yi önemli ölçüde etkilemiştir. Öyle ki İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin ekip ruhunu (*esprit de corps*) şekillendiren önemli isimlerden olan Moshe Dayan ve Yigal Allon da, SNS kökenli komutanlar olarak ilerleyen dönemlerde İSK'da görev yapmışlardır (Petrelli, 2016,s.44).

Resmi belgelerde "karşı-çete" stratejisi olarak anılan Wingate yaklaşımı, geleneksel diğer yaklaşımların aksine, temel olarak son derece saldırgan bir biçimde "önleyici saldırı/misilleme" baskınları yapan, düşmanları kendi topraklarında avlayarak

dengelerini bozan ve düşman destekçileri veya sempatizanları ile birlikte potansiyel suçluları pasifliğe sürükleyerek, düşmanlara karşı yine düşmanların kendi operasyonel ve taktiksel yöntemlerinin bazılarını kullanarak şiddetli operasyonlar yapmaya dayanmaktaydı. Özellikle Palmach'a da aktarılan böyle bir operasyonel gelenek daha sonraları İsrail Bağımsızlık Savaşı (1948) ile kazanılan taktik deneyimler birlikte, İsrail stratejik kültüründe neredeyse doğal bir stratejik davranış kalıbına dönüşmüştür. Böylelikle Arap saldırılarına karşı orantısız güç kullanılmasına dayanan sürekli bir misilleme modeli ile 1948-1949 savaşının sona ermesinden 1956 Ekimine kadar, İsrail'in düşmanlarına karşı 'Bağımsızlık Savaşı'nda' kazandığı statükoyu koruması amacıyla stratejik kültüründe deyim yerinde ise bir nevi "oyunun kurallarını belirleme" girişimi olarak tanımlanmıştır (Vardi, 2008, s. 295-324). Bunu yaparken ise İSK, aslında bir bakıma Haganah yıllarında kazanılan taktik tecrübeler ile birlikte, 1948 Savaşı'nın da olgunlaştırdığı ve İngiliz askeri teorisyen Liddell Hart'ın düşmanın fiziksel yıkımının yanında çok daha geniş kapsamlı düşünülmüş saldırı modellerine yönelik olarak tasarladığı (ekonomi, psikoloji vs.) bir dolaylı tutum tarzını kendine has bir şekliyle benimseyerek uygulamıştır.

İSK, kendine özgü dolaylı tutum stratejisiyle, askeri operasyonlarını bilhassa yalnızca düşman saldırılarının asıl faillerine değil; aynı zamanda düşmanın yumuşak karnı olarak nitelendirilebilen, saldırganın köyü veya bölgesi odağında sivil nüfusun kontrol edilmesine yönelik olarak da gerçekleştirmiştir. 1949-1951 yılları arasındaki işgal tepkilerine karşı misilleme eylemleri, saldırıların gerçek faillerini vurmayı hedeflese de kısmi bir başarısızlık görülmüş; bundan sonra komşu Arap hükümetlerini, kendi vatandaşları olan sızma eylemcilerini bizzat kendilerinin cezalandırması yönünde zorlamak için, karşı atak ve misillemeleri etkin bir caydırma taktiği olarak kurgulamıştır. 50'li yıllar boyunca artış seyreden İSK'nın saldırı baskınları ve misilleme operasyonları, önceleri tim boyutunda başlamış; 1954'te bölük büyüklüğüne ulaşmış ve 1956 Sina Savaşı'nda ise tugay büyüklüğüne erişmiştir (Petrelli, 2016, s.45). İSK'nın karşı atak ve misilleme saldırılarındaki tutucu tavrı, sadece operasyonel bir taktik seviyesinde kalmayarak İsrail'in siyasi ve askeri kademeleri üzerinde önemli bir etki yaratmış ve bilhassa bu vesileyle İsrailli politikacılar veya stratejik karar alıcılar, caydırıcılığı besleyen bir stratejik savunma ve operasyonel saldırıların karmaşık bir birleşiminin,

İsrail'in barış veya siyasi bir çözüm üretmediği düşman komşular karşısında hayatta kalmasının en önemli dayanak noktalarından biri olduğunu düşünmüşlerdir. Böylelikle, İsrail stratejik kültüründe köklü bir yer edinen tatkik saldırganlık, neredeyse düzenleyici bir norm haline gelmiştir (Heller, 2002, s.10). Öyle ki, bilhassa Sina Savaşı (1956) ve Altı Gün Savaşı (1967) sonrasında gerçekleştirilen askeri müdahaleler; taktik saldırı süpürmeleriyle birlikte yürütülen, daha az risk kabul edebilen, yüksek bir çaba sarfederek düşmanın yalnızca askeri alandaki fiziki yıkımını elde etmeyi amaçlayan Clausewitz yaklaşımının tersine, düşmanın dengesini sarsarak çatışma kabiliyetini altüst etmeye yönelik her türlü psikolojik ve fiziki tedbiri alan LiddelHart'ın dolaylı tutum tezinin İsrail tipi özgün versiyonları ile uygulanmıştır (Ben-Horin ve Posen, 1981, s.31).

İsraili stratejik karar alıcılar, İsrail'in çatışmalarda stratejik derinlik yoksunluğu bulunduğunu içselleştirerek, 'ilk vuruş' kavramının, İsrail'in çatışmaları kontrol altına alması için oldukça önemli bir araç olduğunu kabul etmişlerdir. Böylelikle ilk vuruş İSK tarafından, İsrail'in belirlediği alanda ve zamanda yapılacak, çatışma kontrolü İsrail'e geçecek; düşman topraklarında yürütülen çatışmalar, karşıdan gelebilecek saldırıları kendi topraklarında emme gücü bulunmayan İsrail'e yapay bir stratejik derinlik kazandıracak ve düşman, saldırı planları etkisiz hale getirilecek bir biçimde 'doğaçlama' bir savaşın içerisine çekilecektir. Operasyonel doktrinde açık bir biçimde belirtilmese de fiilen sürekli tezahür eden olan böyle bir yaklaşım, gerçekten de 1956 yılındaki Sina Savaşı'ndan sonraki on yılı nispeten daha rahat geçiren İsrail'de düşman topraklarında yapay stratejik derinlik yaratan saldırgan manevranın caydırıcılık mantığı ile derinden bağlantılı olduğu fikrini daha da güçlendirmiştir (Petrelli, 2016, s.46). Bununla beraber ülkenin bekası tehlikede olduğunda toplumun yıpratma savaşlarının maddi, manevi ve psikolojik maliyetlerine gösterdiği yüksek toleransa rağmen, İsrail her zaman uzun süreli yıpratmaya dayalı çatışmalardan kaçınmaya çalışmış ve savaşı en kısa sürede mutlak zaferle bitirme taraftarı olmuştur (Kober, 2005, s.220). Aslında 1950'lerde sıkça görülen, Mısır'ın eğittiği Filistinli 'Fedaî Hareketi' üyelerinin İsrail'e sızmalarına karşın engelleme operasyonlarında orantısız güç kullanılmasının bir diğer nedeni de düşmanı yıpratıcı çatışmalardan caydırma arzusu olmuştur. İsrail'in yüksek yoğunluklu çatışmalardaki (HIC) caydırıcılık arzusu, düşük yoğunluklu çatışma (LIC) bağlamına da sirayet etmiş ve tıpkı HIC'daki gibi ağır silahlar kullanmasına, daha büyük formasyon

tekniklerine veya önleyici-saldırı operasyonları yapmasına imkan yaratmıştır (Heller, 2002, s.29).

1967 yılında, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde geniş kapsamlı bir silahlı eylem başlatma kararı aldığıında İSK; düşman örgütlerinin altyapısını, ağlarını ve liderlik birimlerini sürekli ve sistematik bir şekilde baskı altına almak amacıyla, önleyici operasyonlara dayalı ultra saldırgan bir kontrgerilla yaklaşımı geliştirmiş ve Yişuv'un son yıllarını hatırlatan bir biçimde Özel Harekat Kuvvetleri (SOF) komandoları ile FKÖ'ye karşı misilleme saldırıları uygulamıştı. İsrail'in LIC'te öne çıkan karakteristik bir özelliği de önleyici saldırı anlayışıyla komplike bir korelasyonu olan ve İkinci İntifada yıllarında da sıkça uygulanan "hedef odaklı" operasyonlara ağırlık vermesiydi. 1948 Bağımsızlık Savaşı sırasında da, Yahudi paramiliter örgütü Haganah tarafından gerçekleştirilen hedef odaklı operasyonlar, önde gelen İsrail karşıtı Arap liderleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştı. Örneğin Zarzir Operasyonu olarak bilinen hedef odaklı saldırılarda Arap liderleri öldürülürken, suç çoğu zaman üstlenilmiyor ve cinayet failleri olarak ise bu liderlerin yine Arap olan düşmanları gösteriliyordu. Benzer bir biçimde, 1956 yılında İsrail, Gazze Şeridi'nden İsrail içine yönelik olan fedai sızmalarını engellemek için Mısır Askeri İstihbarat Şefi Albay Mustafa Hafez'e yönelik oldukça kurnaz bir hedef suikast düzenlemişti. Öyle ki görünürde Mısır için çalıştığı düşünülen bir İsrail ajanı Mısır istihbaratına sızmış ve hedef olarak seçilen Hafez'e 11 Haziran 1956 günü bomba düzenekleri ile dolu bir paket vermişti. Birkaç gün sonra benzer bir paket alan Ürdün'deki Mısır askeri ateşesi de Hafez ile aynı kaderi paylaşmıştı (Cohen, S., 2010, s.109). Bunun gibi Münih Katliamı'nın ardından "Tanrı'nın Gazabı" operasyonları ile düşman örgütün önde gelen liderler ve şahıslarına karşı önleyici hedef operasyonları, artık İsrail'in saldırı normunda belirgin bir özellik haline gelmişti. Ayrıca önleyici operasyonlar, İsrail'in çatışma etiğinde risk almayı da gerektiren Silahların Saflığı (*tohar haneshek*) doktrini ile de çelişmiş ve İSK'nın düşünce ve hareket modellerini bütünüyle saldırgan bir etiğe oturtmuştur. Bununla beraber, yıllar geçtikçe bu davranış, profesyonel askeri mantığın dışına da çıkarak, İsrail siyasetinde politika yapma düzeyine kadar yayılan güçlü bir kült haline gelmiştir (Petrelli, 2016, s.44-47).

2.2.3. ASKERİ DOKTRİNLERE İLGİSİZLİK

İsrail stratejik kültüründe, bilhassa İsrail Silahlı Kuvvetleri mensuplarındaki entelektüel (doktriner) çalışmalara duyulan ilgisizliğin temellerini, Siyonist kültür ve güç kullanımı ilişkisinin İsrail'deki ilk kurumsallaşma dönemlerine kadar götürmek mümkündür. Siyonizmin Yahudat Shiririm (Kaslı/Güçlü Yahudiler) kimliği inşası, aslında diaspora Yahudilerinin antitezi olan güçlü bir Yahudi imajı yaratılmasını öngörerek, saldırı karşısında pasifistliği benimseyen “Tevrat Yahudisi”nden, ülkesi için gerektiği yerde güç kullanarak milletini ve hayatını korumaya her an hazır bir popüler imaj ile ilişkilendirilen, kaslı “Saban ve Tüfek Yahudisi” ne geçişi sembolize etmektedir (Adamsky, 2001, s.119). Yahudat Shiririm’in görüntüsü, daha sonraları Yahudilerin kurduğu bir silahlı kuvvetlerinin nasıl görünmesi gerektiği konusunu da aydınlatacak bir bağlantı görevi görmüştür. Tahayyül edilen görüntüdeki Yahudi, sabanı ile İsrail toprağını bir çiftçi edası ile işlerken, aynı zamanda tüfeği ile de gerektiğinde güç kullanmaya hazırdır (Hollander, 2012, s.92-95). Dolayısı ile tüfeğin saban ile ilişkilendirildiği böyle bir resmin kurgusundaki askerlik icrası, Siyonist liderler tarafından hiçbir zaman başlı başına (sabandan) bağımsız bir meslek olarak düşünülmemiş; ancak yalnızca kriz dönemlerinde onur atfedilmeye layık bir ‘uğraşı’ olarak kabul edilmiştir. Bunun bir neticesi olarak, gelecekte kurulacak herhangi bir Yahudi silahlı kuvveti ise modern anlamdaki profesyonel bir ordudan daha ziyade ideal olarak tasarlanmış bir ‘halk ordusu’ görüntüsünü taşıyacak ve vatandaş-savaşçılardan oluşan böyle bir kurum, askeri doktrin üretim merkezi olmaktan çok Olim Hadashim (İsrail’e yeni gelen göçmenler) için eğitici bir entegrasyon aracı olacaktı. Böyle bir araçsallaştırma ile yeni gelenlerle bütünleşmek, ülke güvenliğinin en önemli hizmetlerinden biri olarak kabul edilmişti (Petrelli, 2016, s.51).

İSK’nın askeri konulardaki entelektüel çalışmalara az ilgi duymasında önemli olan bir diğer faktör, pratiğin teoriler üzerinde hakimiyet kurması geleneği olmuştur. Özellikle, Filistin’deki İngiliz mandası dönemlerinde Yahudi paramiliter ve savunma milislerince karakterize edilen pratiklik geleneğinin ortaya çıkışı, en temelde zorlu koşullar altında düzgün bir askeri eğitim almanın imkansız olmasından ve mevcut çatışmalarda olabildiğince hızlı olma zorunluluğundan kaynaklanmaktaydı. Böylece dışardan dayatılan zorlukların daha sonraları kurulacak İsrail Silahlı Kuvvetleri

tarafından da içselleştirildiği ve kurum psikolojisine yansıtıldığı görülmektedir. Özellikle İngiltere'nin manda döneminde kurulan Palmach, Yişuv'un en alışılmadık ve sıradışı deneyimlerini tatmış, taktik iddialı, operasyonel yaratıcılık, cüretkârlık ve yüksek oranda kurlsızlık ve hukuksuzluğa dayanmak gibi münhasır göstergelerini ve profesyonel ordudan oldukça uzak bir “partizan tarzı” kültürü ilerleyen yıllarda tabii olarak İSK'ya da taşımıştı. Ayrıca, özellikle Palmach'tan gelen komutanların bir çoğunun 1948'deki Bağımsızlık Savaşı'nda²⁵ göstermiş oldukları üstün performans, (Örneğin Yigal A'Alon) komuta ve liderlik yetenekleri de profosyonellik-dışı milis tarzı bir kültürün benimsenmesine imkan sağlamıştır (Petrelli, 2011,s.52). Bu sebeple, İSK'nın bir kurum olarak entelektüel (doktrin) çalışmalarına eğilim göstermeden, çatışmaları büyük ölçüde komutanların tecrübe ve karizmatik nitelikleriyle yönetebileceği varsayımı ve bunun da resmi (teorik prosedürlere dayalı) askeri eğitimin yerine geçebileceği iddiası, İsrail'in daha ilk yıllarında oluşan anti-entelektüel bir tutumun benimsenmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca her ne kadar İSK'nın kurulmasından sonraki ilk yirmi yıl içinde büyük ölçüde İngiliz, Alman ve Rus askeri düşüncesinden etkilenen subaylar arasında teorik ve doktriner tartışmaların yaşandığı görölse de 1960'lara kadar dışardan eğitimli subaylar ve Sabra (İsrail kökenli) subaylar arasındaki sayı dengesinin, özellikle Agranat Komisyonu²⁶ içerisindeki örnekte olduğu Sabralar lehine kaymasıyla, teori-sever subaylar yerine performans ve tecrübe odaklı Sabralar'ın düşünceleri baskınlık kazanmıştır. Böylesi bir değişikliğin ilerde İSK içerisinde daha yoğun bir biçimde hissedilmesiyle durum sadece pratik veya tecrübe ağırlıklı subayların orduda teorik eğitimli subaylara karşı sayıca üstün sağlamasıyla kalmamış, aynı zamanda düşük veya yüksek yoğunluklu çatışma deneyimleri bulunan subayların muntazam-düzgün askeri eğitimlerinin az ya da hiç olmamasına rağmen önemli stratejik görevlerine terfi edilmesini de beraberinde getirmiştir (Adamsky, 2001,s .123) Bununla birlikte, askerlik mesleğinin teorik ve soyut yönlerinin ihmal edilmesi, İSK'nın, komutanın beceri değerlendirme sistemini de

²⁵ 1948 İsrail Bağımsızlık Savaşı'nda Palmach komutanları olan Moshe Dayan ve Yitzhak Sadeh gibi ünlü isimler, gelecekteki İSK komutanlarına aynı savaşta inisiyatif, saldırı ve savaş hileleri öğretiler (Shamir, 2013, s.5-10).

²⁶ Yom Kippur Savaşı'nda yaşanan başarısızlığın sebeplerini araştırmak amacıyla kurulan araştırma komisyondur. Komisyonun yaptığı çalışmalar sonrasında savunma bakanlığı, genelkurmay başkanlığı ve başbakanlığın görev ve yetki tanımlamaları açıklığa kavuşturulmuştur (Akçay ve Anlı, 2013, s.158; Varol, 2017, s.77).

etkilemiş; iyi bir komutanın hangi nitelikleri taşıması gerektiğine dair genel-geçer bir çerçeve çizilememiştir (Levite, 1989, s.14-20).

İsrail'in Arap Devletleri ile yapmış olduğu ilk üç büyük savaş olan, 1948, 1956 ve 1967 savaşlarında bilhassa komutanların cesaretlerinin ve doğaçlama davranışlarının efsaneleştirilmesi, profesyonel bir ordunun içerisinde olması gerekenden daha dar bir bakış açısının oluşmasına yol açmıştır. Komutanlar muntazam disiplinde yetişen bir beyin takımı olarak görülmekten ziyade deyim yerindeyse dişleri arasında kasatura ile dolaşan cesaret timsalleri olarak tahayyül edilmiştir. Özellikle Palmach döneminden gelen böyle bir askeri kültür, komutanların terfi derecelendirilmesinin savaş tecrübeleriyle bütünleşik olarak tasarlandığı düşünüldüğünde İsrail Silahlı Kuvvetlerindeki subayların, özellikle entelektüel bir ruha sahip olmaktan daha ziyade savaşın veya çatışmanın materyal boyutlarına daha fazla ağırlık verdiklerini görmek şaşırtıcı olmamaktadır. Bu durum neticesinde askeri personelin taktik, operasyonel ve doktrinel konularda teorik analizlerin yoğunlaştırılması gerektiği anlaşıldığında gerekli çalışmalar yapılırken, özellikle de 1973 Yom Kippur Savaşı'ndan sonra bu kez sivil stratejistlerin de askeri düşüncenin daha soyut yönlerini bırakarak, “materyal” yönleriyle ilgilenmeye başladığı görülmüştür (Gilboa, 1979, s.155-162). Özellikle 1960'lardan sonra ortaya çıkan kuşak değişimi, İsrail stratejik kültüründe İsrail'in kendine özgül bir jeotrateji ve güvenlik bağlamında bulunduğu inancını güçlendirerek, öteki ülkelerin askeri entelektüel çalışmalarına gösterilen ihmalkarlığı daha da güçlendirmiştir. Öyle ki, İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin öteki ülkelerin entelektüel doktrinleri ile ilgili araştırma ve çalışmalar yapması İsrail'in kendi stratejik bağlamını asimile etmesi olarak algılanmıştır. Bu durum ise güvenlik stratejilerine dair durum ve olgulara daha geniş bir tarihsel perspektiften bakmada ve yararlı referans çerçevelerinin çıkarılacak yabancı tarihsel olguların analizlerinin yapılmasında İsrail stratejik karar alıcıların belirli bir aşamaya kadar niçin zorlandığının ana nedenleri arasında düşünülmektedir (Petrelli, 2016, s.53).

Askeri entelektüel bilgi üretimi konusunda düşük bir eğilim gösteren İSK, 70'li yıllardan itibaren artış gösteren FKÖ'nün sabotaj eylemlerine karşı, gerilla ve kontrgerilla savaşına ciddi bir ilgi göstermiş ve başta Walter Laqueur'un “Gerilla Harp kitabı: Tarihsel ve Kritik Bir Çalışma” adlı eseri olmak üzere birçok ithal çalışmayı İbranice'ye çevirerek

gerilla harbi ve düşük yoğunluklu çatışmaların teorik yönlerini anlamak için entelektüel bir çaba içerisine girmiştir. Ancak birkaç yıl sonra patlak verecek olan Yom Kippur Savaşı ile yüksek yoğunluklu (geleneksel) çatışmalar, düşük yoğunluklu çatışmaların önüne geçmiş ve silahlı kuvvetler içerisindeki bu tarz araştırmalar sekteye uğramıştır. Bundan böyle, 80'lerin ortalarına kadar İSK'nın yazılı olmayan doktrinel düşüncesi içerisinde HIC veya temel güvenlik (bitachon yisodi) olarak adlandırılan yüksek yoğunluklu çatışma ilgisi ve deneyim odaklı yaklaşımlar, LIC veya mevcut güvenlik (bitachon shotef - batash) ilgisinin önüne geçmiştir (Petrelli, 2016, s.54).

Uzun yıllar boyunca, İSK'nın askeri teorilere aşina olmayışı, bilhassa kendi savaşlarını ve operasyonel faaliyetlerini inceleyerek tutarlı ve birleşik (taktiksel, operasyonel, stratejik) bir askeri meslek bilgisi üretme kabiliyetini olumsuz etkilemiş ve bütünlük analizlere yoğunlaşmasına engel teşkil etmiştir (Adamsky, 2001, s.124). İSK Operasyonlar Direktörlüğü tarafından 1991 ve 1992 yıllarında yürütülen çalışmalar ise İSK'nın aslında hiçbir zaman 'mevcut güvenlik' (current security) misyonlarına dair, LIC hakkında bir prosedür üretmediğini ortaya çıkarmıştır. 70'lerden günümüze ise İSK içerisindeki az sayıdaki komutan savaşın entelektüel boyutları ile ilgilenir olmuş; ancak İSK entelektüel çalışmalardan daha ziyade, deneyim ve deneyim temelli sezgiler ile hareket eden komutanların ağırlık kazandığı bir kurum olma geçerliliğini pek fazla değiştirmemiştir.²⁷ (Petrelli, 2016, s.55)

2.2.4. STRATEJİK PLANA DAİR HOŞNUTSUZLUK ve DOĞAÇLAMA

İsrail'in stratejik karar alma süreçlerindeki doğaçlayıcı tutumu, Siyonizm fikirlerinin Filistin'e göçü tetikleyerek harekete geçtiği ilk yerleşim günlerine kadar uzanmaktadır. Bölgeye yerleşen ilk Yahudi göçlerinden beri, Yişuv toplumunun güvenlik durumu her zaman tehlikede ve öngörülemez algılanmıştır; ki böyle bir durumda güvenlik yönetiminde ve karar alma süreçlerinde belirli bir dereceye kadar doğaçlama kaçınılmaz olmuştur. Bir yandan kuşatma zihniyeti, politika yapıcılarının ve yüksek askerî rütbelilerin

²⁷ Tuğgeneral Shimon Naveh ve arkadaşlarının OTRI'de geliştirdiği, 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'ndan önce dönemin Genelkurmay Başkanı Dan Halutz tarafından da resmen onaylanan Systemic Operational Design (SOD) Doktrini, İsrail strateji aktörlerinin doktriner çalışmalara ilgisizliğinin bir istisnasıdır.

psikolojik durumu üzerinde sürekli bir aciliyet ve anksiyete hissini tetiklerken, öte yanda ise İsrail'in kurulmasından sonra ülkenin muhalifleriyle olan asimetrikleri, karar alıcılara stratejik çevreyi “kullanamaz” olarak algılatarak, askeri ve politik strateji üretiminden maksimum fayda elde etme arzularını karşılıksız bırakmıştır (Ben-Ari ve Lomsky-Feder, 1999, s.12). Böyle bir algıdan hareketle, birden fazla tehdit katmanını içerisinde, güvenlik sorunlarının sürekli varlığı, İsrailli stratejik karar alıcıları çatışma yönetiminde kısa vadeli yaklaşımla geliştirmeye mecbur kılmıştır. Orta Doğu coğrafyasının realist algısı, çatışma ve çözümün bütünüyle Arap devletlerine bağlı olduğu inancıyla birlikte, İsrail'in strateji toplumunda “bekle ve gör” tutumu yaratarak ve güvenlik sorunlarına kısmi ve kısa vadeli çözümler üreterek yaklaşmasına neden olmuştur. Böylece ülkenin ilk yıllarında varoluş tehdidi en şiddetli şekliyle algılanırken, ülkenin varlığını korumak için geçici ve kısa vadeli çözümlerle yaklaşım kaçınılmaz görülmüştür (Petrelli, 2016, s.55).

İsrail'in yıllarca tehdit ve tehlikeler ile mücadele etme zorunluluğu, güvenlik sorunlarına kalıcı olmayan daha ziyade esnek çözümler üreterek yaklaşmasını mecbur kılarak, stratejik karar alıcıları büyük stratejileri yönetirken bile gün-gün bazında çalışmaya itmiştir. Ayrıca ulusal strateji tasarımı özerkleşememiş, uzun yıllar içerisinde küçük değişiklikler olsa da, başbakan, savunma bakanı, genelkurmay başkanlığı ve diğer birkaç kurumun elinde kalmıştır. İsrail'in kuruluşundan itibaren eşitlikçi-Siyonist bir toplum karakterize eden yalınlık ve sosyal kayıtsızlık odaklı İsrailli stratejik karar alıcıları yıllar boyunca gayri resmi ve zayıfça bürokratikleşen bir örgütsel yapı içerisinde, formalitelerden uzak ve basit bir çalışma tarzını şekillendirmiştir. Böyle bir yaklaşımın en önemli sebepleri ise sık karşılaşılan ve aciliyet teşkil eden durumlarda hızlı iletişim, problem çözme odaklı tavır ve askerî operasyonlarda gayri nizami karar alma mekanizmaları içerisinde kısa vadeli çözümler alabilme kabiliyetini artırma gücü etrafında şekillenmiştir. İsrail'in stratejik kültüründe güvenliğe dair konularda ayırt edici bir özelliği olarak, milli imkanlarını gururla seferber ederek uyguladığı pragmatik doğaçlama yöntemlerini, kasten reddettiği bütüncül bir planlama sistemine tercih ettiği bu yaklaşımı, kimi yazarlar tarafından “zorunlu bir müsibetten doğan yangınla mücadele normu” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca ulusal güvenlik meselelerinde görülen kısa vadeli çözüm odaklı doğaçlama eğilimleri, Ben Gurion'un geliştirdiği orduda erken emeklilik sistemi sonrası İSK'dan ayrıldıktan sonra siyasete atılan üst düzey askeri subayların

politik arenaya dahil olmasıyla, İsrail'in siyasi karar alma süreçlerindeki davranışlarına da sirayet etmiştir (Maman ve Lissak, 1996, s.67-68).

İsrail'in kurulduğu tarihte İSK, geçmişte de Haganah, Palmach ve İngiliz Ordusu'na karşı savaşan yeraltı Yahudi örgütleri olan İrgun Tzavai Leumi (Ulusal Askeri Örgütü) ve LHI (Lohamei Herut İsrail-İsrail Özgürlük Savaşçıları) askeri dünya görüşlerini şekillendirecek herhangi bir açık tarihsel referanstan yoksundu.²⁸ İSK, bu nedenle daha ileride kendi askeri doktrinini miras almadan bizzat geliştirmek zorunda kalmıştır. Özellikle 1948 Bağımsızlık Savaşı sırasında, başta insan gücü olmak üzere karşılaştığı ciddi askeri kaynakların İsrail'in planlama ve eylem yeteneğini daraltması sebebiyle oluşan imkansızlıklar, İSK'nin daha ziyade eşgüdümünden kopuk muharebelerde daha yerel ve daha taktiksel amaçlar odağında çalışan küçük çaplı savaş birimleri oluşturmasını mecbur kılmıştı.²⁹ İSK'nin mecburiyetten doğma bu yaklaşımı, Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra da uzunca bir süre devam etmekle beraber sınır savaşları döneminde daha da güçlendi. Bu yaklaşım, aslında bir bakıma da İSK'nin Palmach'ın uyguladığı taktiksel aktivizmi komuta kalıpları içerisinde kullandığı gerilla (küçük savaş) zihniyetinin 'baskın' bir savaş modeli olarak revize edilmesine benziyordu (Hoffman, 1986, s.66-72). Ayrıca ilerleyen yıllarda da, özellikle Genelkurmay Başkanı Moshe Dayan ve İSK'daki askeri karar alıcıların büyük bir çoğunluğu emirlere itaatsizlik anlamına gelse dahi İSK subaylarının inisiyatif olarak özgüven taşıması gerektiği konusunda hemfikir olmuştu. Böyle bir yaklaşımın neticesi olarak, zorlu koşullar altında dahi öğrenmeye odaklandırılan ve taktik inisiyatif alma konusunda cesaretlendirilen İSK komutanları muharebe alanlarında hızla harekete geçerek, stratejik bir anlam taşıyan ya da taşımanın mevcut olan her türlü operasyonel fırsatı değerlendirmeye teşvik edildiler. Ancak inisiyatifin askerde doğaçlama yaratmasına imkan veren ve geniş bir hareket kabiliyeti sunan bu yaklaşım, aslında çoğu zaman askerî eylemlerin siyasi etkilerden koparılmasına neden olmuştur (Petrelli, 2016,s.57).

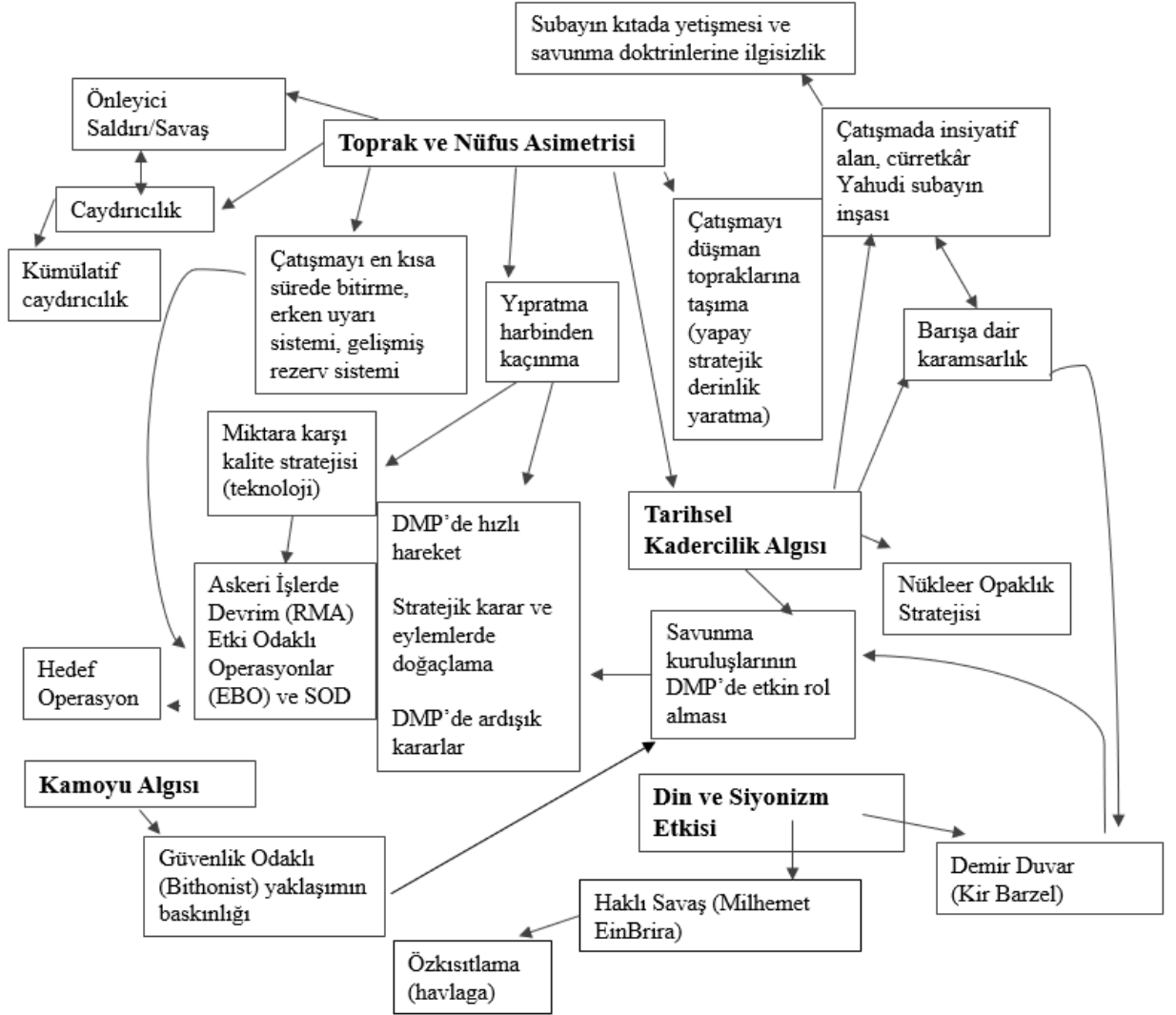
²⁸ İngilizlere karşı gerilla birlikleri kuran V.Jabotinsky komutasındaki İrgun'un kendine ait bir taktik doktrini olmadığı gibi, Hagana'nın Havlaga (İbr: Lehavlig-'Kısıtlamak' fiilinden türemiştir: kendini sınırlama) yaklaşımını da reddetmiştir (Marshall, 2002, s.111-112).

²⁹ İsrail, Bağımsızlık Savaşı'da İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin resmen kurulduğu 26 Mayıs 1948 tarihine kadar, karşındaki Irak, Mısır, Ürdün, Suriye, Suudi Arabistan ve Lübnan devletleri ile toplam sayısı yaklaşık 26 bin olan Haganah, Lehi, Palmach, Hish, Him ve İrgun gibi düzensiz birlikler ile çatışmıştır (Bregman, 2002, s.12).

Askeri uzmanlar, İsrail subaylarının yüksek derecede inisiyatif aldığı süreçlerin İSK içerisinde bitsuist (uygulayıcı) bir kültürüne dönüştüğünü ifade etmişlerdir (Sacher, 1987, s.218;McIntyre vd., 2006, s.10). Bir bitsuist (*doer*) en temelde birçok görevi hızlı ve başarılı bir şekilde yürütebilen kişi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısı ile görevlerini icra eden taktik komutanlara geniş bir özgürlük kabiliyeti bırakmak, İsrail askeri sisteminin temel bir özelliği haline gelmiştir. Özellikle 60'ların jeostratejik ortamında ise aynı anda birçok tehditle mücadele etmek zorunda kalan İSK'nın bitsuist kültürü, merkezî olmayan askeri operasyonlarda subaylara tanınan böyle bir yetkinliği deyim yerinde ise operasyonel bir ilke statüsüne taşımıştır (Adamsky, 2011, s.118).

İsrail stratejik kültüründe daha fazla hareket kabiliyeti kazanmak için verimlilikten kısıtlı ölçüde vazgeçme davranışı, plan yapma mantığını uzun yıllar boyunca neredeyse yalnızca halihazırdaki operasyonlarda değişiklikler yapma eylemine odaklandırmıştır. Bununla beraber, güvenlik kuruluşlarında çalışanların yetenek, liderlik, doğaçlama kabiliyeti veya askeri eylemlerde sıradışı çözümler bulabilme becerisi gibi karakterize edimimleri operasyonel plan mantığını ikinci planda bırakmıştır. Askeri tarihçi ve teorisyen V. Crevel'd'in (2008, s.161) "örgütlü kaos" olarak tanımladığı ve büyük ölçüde Palmach kültüründen gelen böyle bir özellik, İSK'daki yüksek rütbeli subayların siyasete girmesi ile, İsrail'deki siyasi karar alıcıların da büyük stratejilere vizyon eksikliği ile yaklaşmasını ve siyaset arenasında da doğaçlamayı benimseme eğilimleri taşımasına sebebiyet vermiştir.

2.3. İSRAİL STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN BİLİŞSEL HARİTASI

Şekil 1. İsrail stratejik kültürünün bilişsel haritası

Yukarıdaki bilişsel haritada, İsrail stratejik kültürünün kaynakları ve stratejik karar alma süreçlerinde sık tekrarlanması sebebiyle kültürleşen davranış kalıplarının birbirleriyle olan ilişkilerinin, bir bütün halinde İsrail'in stratejik kültürünü nasıl oluşturduğu aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin İsrail stratejik kültürünün toprak ve nüfus asimetrisi temelli jeostratejik kaynağı, çatışmayı en kısa sürede bitirme stratejik hedefini kültürleştirmekte, çatışmayı en kısa sürede bitirme kültürü ise örneğin İsrail'in RMA unsurlarını benimsemesine yol açmaktadır. Ayrıca RMA unsurları ve EBO eğilimi, İsrail'in hedef operasyonlar yaklaşımlarında sıkça başvurduğu araçlardır. Bununla

birlikte çift yönlü oklar ise gösterilen koşulların birbirleri ile karşılıklı etkileşim içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Örneğin İsrail'in caydırıcılık ve önleyici saldırılar kültürü hem birbirlerinden etkilenmekte, hem de birbirlerini beslemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL’İN STRATEJİK KÜLTÜRÜNÜN HİZBULLAH İLE MÜCADELESİNE ETKİLERİ

3.1. HİZBULLAH ÖNCESİ DÖNEM

3.1.1. FKÖ’NÜN LÜBNAN’A YERLEŞMESİ

23 Temmuz 1952 tarihinde Hür Subaylar Darbesi ile Mısır’da iktidarı ele geçiren Cemal Abdülnasır, 1948 Savaşı’nda İsrail karşısında alınan yenilginin getirdiği mağlubiyet hissiyle İsrail’den intikam almak istiyordu. Bununla birlikte Abdülnasır, bilhassa İsrail’in Batı sınırlarına sızma operasyonları yapma maksadıyla gerilla eğitimleri vererek yetiştirdiği Filistinlilerden oluşan ‘Fedaîler’ adındaki küçük para-militer örgütleri kullanmaktaydı. Ancak 1956 Savaşı’nda, İsrail’in Kahire ile birlikte Gazze’yi de işgal ederek ‘Fedaî Hareketi’ üyelerinin isim listesinin büyük bir bölümünü ele geçirmesi ile birlikte Abdülnasır destekli organizasyon bir bakıma sona ermişti. Ayrıca, 1956 Sina Savaşı’nın en önemli sonuçlarından birisi de Filistin sorununun çözümünde Arap devletlerinin dışında ve tamamen Arap devletlerine bel bağlamadan, bilhassa Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkının olduğuna inanan Filistinlilerin kendi aralarında örgütlenmeye başlamalarıydı. Bu örgütlerden biri ise Arap devletlerine güvenmeyen ve Arap devletlerinin, Filistin sorununun çözümünde retorik üretmekten başka bir çözüm üretemediğine inanan Yaser Arafat’ın, Salah Khalaf ve Halil el Vezir (Abu Cihat) gibi arkadaşlarıyla, 10 Ekim 1959 tarihinde Kuveyt’te kurmuş olduğu El-Fetih örgütüydü (Rubin ve Rubin, 2003, s.2). Öyle ki Arafat’a göre Filistin Davası, ‘tamamen Arap devletlerinin insiyatifine emanet edilmeyecek kadar’ önemliydi (The Institute on Palestine, 1968, s.298).

Harakat al Tahrir al Watani el Filistini sözcüklerinin baş harflerinin tersten okunması ile isimlendirilen El-Fetih örgütün lideri Arafat, Mısır’da inşaat mühendisliği

okuduğu öğrencilik yıllarında Müslüman Kardeşler Örgütü ve Marksizizm ³⁰ ideolojilerinden etkilenmiş; sol-milliyetçi ideolojik görüşlü bir kişiliğe sahipti. 1948 Savaşı'ndan sonra Filistin milleti için acı bir problem olarak ortaya çıkan mülteci sorununu, bir halkın bağımsızlık savaşına dönüştürmeyi arzulayan ve pan-Arabizm'den ziyade "Filistinlilik" vurgusu ile söylemlerinde Filistin milliyetçiliğini ön plana çıkaran Arafat; örgütün nihai amacını ise İsrail'i yok ederek, ulusal bir mücadele sonucuyla kazanılacak bağımsız bir Filistin Devleti kurmak olarak tasarlamıştı. Nitekim 1967 Savaşı'ndan sonra pan-Arabizm ve Nasirizm ideolojileri bütünüyle zarar görmüştü. Bununla birlikte, gelenekselci Arap devletleri Filistin'in arkasında durmamış; SSCB ise Altı Gün Savaşı'nda Mısır'ı yanlış telkinlerle yönlendirmişti (Morris, 2001, s.365). Böyle bir realite ile hareket eden El-Fetih, silahlı mücadeleye kazandırılması gereken insan gücünü bilhassa mülteci kamplarında yürüttüğü çalışmalarıyla topladı. Böylelikle, 1 Ocak 1965 tarihinde silahlı mücadeleye başlayan El-Fetih, Ağustos 1965 tarihinde ise hareketin askeri kanadı olan El-Asifah'ı kurdu. 28 Mayıs 1964 tarihinde ise Mısır'ın da desteği ile birlikte Arap Birliği Zirvesi'nde alınan bir karar sonucunda, Filistin'in kendi kaderini tayin hakkı olduğuna inanan İsrail karşıtı tüm örgütlerin Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) adındaki tek bir örgütün şemsiyesi altında toplanması kararlaştırıldı. Bununla beraber, artık El-Fetih'in de bir parçası olduğu yeni kurulan FKÖ'nün, en önemli karar alma organı olarak kabul edilen Ulusal Konsey; Siyonizm fikrini ırkçılıkla suçlayarak, Balfour Deklarasyonu sonrası yerleşimleri bütünüyle reddettiğini ve 1947 Taksim planını tanımadığını açıkladı.³¹ Ayrıca Ulusal Konsey, bu kararlara ek olarak Yahudi devletinin yok edilmesi gerektiğini,³² Filistinlilerin mesleki sendikalar etrafında toplanmasının önem arz ettiğini, Filistin Ulusal Fonu'nun kurulmasını ve Filistin halkının silahlı mücadeleye hazır hale gelmesi için askeri eğitim kampları açılması gerektiğini vurguladı. (Halloum, 1989, s.93). Kuruluşundan 80'li yıllara kadar genel manzarası içerisinde, Marksist Fraksiyon, Maocu Fraksiyon, Ürdün Fraksiyonu, Müslüman Kardeşler

³⁰ Arafat, bilhassa Kral I.Fuad Üniversitesi'ndeki (Hür Subaylar Darbesi'nden sonra: Kahire Üniversitesi) öğrencilik yıllarında (1952) katıldığı, SSCB'nin Çekoslovakya'da düzenlediği öğrenci liderliği toplantısında gördüklerinden etkilenmiştir (Rubin ve Rubin, 2003, s. 6).

³¹ FKÖ kuruluş bildirgesinde İsrail yok edilecek, ancak bölgede az bir Yahudi'nin yaşamasına izin verilecekti. Bkz : (Morris, 2001, s.365). Buna göre Araplar'ın anayurdu olan Filistin'de, İngiliz mandası sınırları geçerlidir. Bir bütün teşkil eden bu sınırlar bölünemez. Siyonist işgal öncesinde Filistin'de bulunan Yahudiler de tıpkı Müslümanlar gibi Filistinlidir. Bkz: (Halloum, 1989, s.93).

³² Örgüt 1976 yılından sonra "iki devletli çözüm" fikrini söyleme taşır (Armaoğlu, 1984, s.483).

Fraksiyonu, Suudi Fraksiyon veya Amerikancı Fraksiyon vb. gibi çok renkli izlenimler veren bir şemsiye örgüt olarak FKÖ,³³ Filistin'in kendi kaderini tayin etme hakkını savunan tüm diğer örgütler içerisindeki öncü pozisyonunu uzun yıllar boyunca korudu (Weinberg ve Pedahzur, 2009, s.114).

1967 yılındaki Altı Gün Savaşı ile İsrail'in birçok komşu ülkesinin haritası değişmiş ve aynı zamanda Ürdün, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü kaybetmişti. Bununla birlikte 1967 Savaşı sonrasındaki mülteci akını ile gelen Filistinlilerin Ürdün'deki nüfusu, ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ünü geçmiş ve FKÖ, 1967'den sonra merkezî karar alma organlarını Ürdün'e taşımak zorunda kalmıştı. Böylelikle FKÖ gerillaları, İsrail'e artık daha ziyade Ürdün'ün batısından saldırıyor ve aralıklı olarak taciz eylemleri düzenliyordu. Böyle bir atmosfer karşısında İsrail'in, Ürdün'deki FKÖ gerillalarını sınır dışı etme maksadıyla savaş kararı alması neticesinde ise FKÖ, aslında Arafat'ın liderlik kariyerini derinden etkileyecek bir başarı elde etti. 1967 Savaşı'ndan henüz 11 ay sonra, İsrail'in "İnferno Operasyonu" ismini verdiği ve harekate 15 bin askerle başlayarak Ürdün'ün batısından saldırıya geçtiği Kerame Savaşı'nda³⁴ FKÖ, Ürdün Ordusu'nun desteğini de alarak İsrail'i püskürtmeyi başarmıştı (Terrill, 2001, s.91). Aslında Ürdün Ordusu'nun da 15 bin askerinin yanında yalnızca 300 gerilla ile savaşa girmesine rağmen FKÖ, savaş sonrasında başta Filistinliler olmak üzere hem Filistin'de, hem de Ürdün'de oldukça büyük bir sempati elde etmişti (Sayigh, 1997, s.178). Bilhassa, El-Fetih liderlerinden Salah Khalaf'ın (Ebu İyad), FKÖ'nün saldırı istihbaratını önceden elde ettiğini belirtmesi, örgüte üzerindeki dışsal algıda kurumsal bir imaj yaratmış ve Halil el Vezir'in (Ebu Cihat) yaptığı bir basın açıklamasında İsrail Savunma Bakanı Moshe Dayan'ın muharebe sırasında gazetecilere, Karamah'teki savaşın çok kolayca ve oldukça kısa bir sürede biteceğini ve ele geçirilen Filistinli (esir) liderlerle Kudüs'te geçit töreni düzenleneceğini söylediğini iddia etmesi, savaşın başarısı adına, hem Filistinliler'den hem de 1967 Savaşı'nda 'elim' bir başarısızlıkla karşılaşan Ürdün halkından takdir toplamıştı (İyad, 1981, s.50-72;Hart, 1984,s.259). Nitekim Karamah başarısından sonra,

³³ 70'lerin sonuna doğru örgüt söylemlerinde İslamî değerlere de ağırlık vermeye başladı (Robin, 2008.s.43).

³⁴ Her iki tarafın da zafer ilan ettiği Karamah Savaşı'nda bazı kaynaklara göre, FKÖ 200 kayıp ve 150 esir verirken, Ürdün Ordusu 40-84, İsrail Ordusu'nda ise 30 kayıp ve 69-161 arasında yaralı zaiyatı oluşmuştu (Hertsog ve Gazit, 2005, s.205).

Mayıs 1968’de, Filistin Ulusal Konseyi’ndeki 100 sandalyenin 38 tanesi El-Fetih Örgütü’ne verildi. Ayrıca Şubat 1969’da ise Arafat, FKÖ’nün en önemli lider pozisyonu olan İcra Komitesi Başkanı seçildi. Dolayısıyla, Karameh Savaşı sonrası El-Fetih için FKÖ liderliğinin yolu da açılmış oldu (Kerr, 1971, s.136-137).

1970 yılına gelindiğinde, bilhassa Karameh Savaşı’nın ardından Ürdün’de nüfuz kazanan Filistin Kurtuluş Örgütü ve Ürdün yönetimi arasında karşılıklı bir rahatsızlık başlamıştı. FKÖ üyeleri, genelde Ürdün’ü sömürü çarkının bir parçası olarak görüyordu. Arafat ise Ürdün’de İsrail’e karşı askerî bir üs kurmak istiyor ve söylemlerinde Ürdün Ordusu’ndaki çoğu askerin Filistin asıllı olması dolayısıyla Ürdün Kralı Hüseyin’in bu isteği yerine getirmesi gerektiğini belirtiyordu. Kral Hüseyin ise Ürdün’ün FKÖ’nün kışkırtması sonucu İsrail operasyonlarına maruz kalan güvensiz bir yer olmasının ve kendi ülkesinde Suriye destekli FKÖ karşısında nüfuz kaybetmenin tedirginliğini yaşamaktaydı. Bununla beraber Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) militanlarının 1 Eylül 1970’te Kral Hüseyin’e karşı bir suikast girişimi ile gündeme gelmesinin hemen beş gün sonra 6 Eylül 1970 tarihinde, FHKC’nin İsrail ve Avrupa hapishanelerindeki tutuklu militanların serbest bırakılması talepleriyle kaçırdığı üç adet uçağı Zerka’ya indirmesi ve taleplerinin reddedilmesinin hemen akabinde uçakları uluslararası basının önünde dramatik bir biçimde patlatması ise bardağı taşıran son damla olmuştu (Ashton, 2006,s.101;Salibi, 1998, s.236). Aynı gün, Filistin yanlısı Ürdün Genelkurmay Başkanı Mashour Hadeetha el-Jazi istifa etti ve yerine Habis Majali getirildi. Sıkı yönetim ilan eden Ürdün Krallığı’nın ABD’nin de desteğini alarak Wehdat ve Hüseyin mülteci kamplarını bombalaması³⁵ sonrasında FKÖ, Ürdün’ü terk etmek zorunda kaldı (Shalaim, 2008, s.311-326). Böylelikle Ürdün, FKÖ için İsrail’e saldırılabilecek bir üs bölgesi olmaktan çıkarıldı ve FKÖ, lojistik hattını etkin bir biçimde kullanabileceği, yine İsrail’in merkezi bölgelerine yakın bir seçenek olarak gördüğü Lübnan’a taşındı (Sirriyeh, 2000, s.74-86). Böylece tarihe “Kara Eylül” olarak geçen 1970 Eylül’ünde, Ürdün’den Lübnan’daki kamplara doğru yoğun bir Filistinli mülteci göçü başlamış oldu (Crom ve Collings, 1994, s.323).

³⁵ Çıkan çatışmalar sırasında FKÖ’yü destekleyen Suriye, Ürdün’e 200 adet tank gönderdi (Mansfield, 1992, s.370).

Fransız manda yönetiminin sona ermesiyle, henüz 1943 gibi erken bir tarihte bağımsızlığını kazanan Lübnan'da; Maruniler'in, Sünniler'in, Şiiler'in ve Dürziler'in 1932 yılındaki nüfus sayımları baz alınarak, ülke yönetiminde görev aldıkları mezhebe dayalı-çoğunluk esaslı bir demokrasi modeli bulunmaktaydı. 1932 nüfus sayımına göre, Lübnan nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ı Hristiyan Maruniler'den oluşuyordu. Literatürde mezhepsel demokrasi (*confessional democracy*) olarak geçen Lübnan'daki devlet yönetiminde, böyle bir nüfus oranının neticesinde imzalanan Lübnan Ulusal Paktı'na göre; Cumhurbaşkanı Hristiyan Maruniler'den, Başbakan Sünniler'den, Meclis başkanı ise Şiiler'den seçilmekteydi (Brewer, 1992, s.358-359). Ayrıca, paktın imzalandığı dönemde koltuk sayısı 55 olan Lübnan Meclisi Genel Kurulu'nda, 6 Hristiyan'a karşılık 5 Müslüman milletvekilinin bulunacağı bilgisi bulunmaktaydı (Haddad, 2002, s.201-208). Ancak Lübnan Ulusal Paktı'nda, nüfus oranının ileride her bir mezhep için artması veya azalması gibi durumlarda, mezheplerin yönetime katılmasındaki oransal değişiklikler üzerine ne yapılacağı hakkında herhangi bir bilgi bulunmuyordu. Bununla beraber, 1980'lere gelindiğinde artık en büyük nüfus yüzdesi 1932 sayımındaki gibi Marunileri işaret etmek yerine Şiileri gösteriyordu ve buna rağmen paktta herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Ayrıca 1948 Savaşı, 1967 Savaşı ve 1970'teki Kara Eylül sonrasında Lübnan'a gelen Filistinli mülteciler, nüfus oranını Müslümanlar lehine artırarak değiştirmişti. Bununla birlikte 1974'teki OPEC petrol krizi döneminde ise FKÖ, Kuzey Afrika ülkelerine petrol yatırımı yaparak önemli miktarda gelir elde etmiş, Güney Lübnan'da nüfuz kazanmış ve eğitim kampları kurmuştu (Ciment, 1997, s.104-105).

Lübnan'da bulunması sebebiyle ülkedeki nüfus oranını Müslümanlar lehine artıran FKÖ'nün, Güney Lübnan'da gerilla eğitim kampları kurarak İsrail'e saldırı eylemleri düzenlemesi bölgeyi güvensizleştiriyor ve bir bakıma İsrail'in karşı saldırılarına açık hale getiriyordu. Ayrıca, Güney Lübnan, çeşitli ülkelerden gerilla eğitimi almak maksadıyla gelen yabancı savaşçılarla dolup taşmıştı ve tüm bunların yanında FKÖ, Güney Lübnan'da önemli bir silahlı güç haline gelmişti. Bu güç neticesinde, bir süre sonra FKÖ'nün Güney Lübnan'daki etkinliğinden rahatsız olan Maruniler ve ülkedeki diğer mezhepler arasında ise görüş ayrılığı meydana gelmiş ve taraflar Lübnan Cephesi ve Ulusal Komite adlarında kamplaşmışlardı. Böyle bir kamplaşma nihayetinde, 13 Nisan 1975'te Falanjistlerin (Hristiyan) Filistin Kurtuluş

Örgütü'ne saldırmayla, on beş yıl sürecek olan Lübnan İç Savaşı başladı. Savaş sonrası, 1989'da Suriye arabuluculuğunda imzalanan Taif Antlaşması'yla ise Suriye, Lübnan'da, hiç olmadığı kadar nüfuz kazanmış olacak ve İsrail'i tedirgin edecekti (Fakhoury, 2014, s.230).

3.1.2. LİTANİ NEHRİ OPERASYONU (1979)

11 Mart 1978'de, Mısır'ın İsrail ile yaptığı barış görüşmelerini sabote etmek amacıyla Lübnan karasularından şişme botlarla İsrail sahillerine giriş yapan bir grup FKÖ gerillası, sahildeki birkaç İsrail vatandaşını vurduktan sonra Hayfa-Tel Aviv hattında çalışan bir otobüsü kaçırdı ve Tel Aviv yakınlarındaki güvenlik güçleri ile silahlı çatışmaya girdi. "Sahil Yolu Katliamı" olarak adlandırılan bu olay sonucunda, kaçırılan otobüsteki 35 yolcu ile birlikte 11 FKÖ gerillasının 9'u hayatını kaybetti ve 70 sivil yaralandı (Yorke, 1978, s.1994-202; Mahler, 2004, s.259). Saldırının İsrail'de ulusal bir matem havası yaratması ile birlikte güvenlik bürokrasisi, İsrail istihbaratının Lübnan'ın güneyinde yaklaşık 5000 FKÖ gerillasının bulunduğu tahmini bilgisiyle Lübnan'ın güneyine bir süpürme operasyonu yapmayı kararlaştırdı (Mommsen, 2011, s.246). 14 Mart'ta İsrail, Güney Lübnan'a 25.000 kişilik bir zırhlı/mekanize piyade tugayını gönderdi ve operasyon hava ve deniz kuvvetleri ile desteklendi.³⁶ Operasyonun stratejik hedefi, temelde üç ana öğeden oluşmaktaydı. Bunlar, Lübnan'ın güneyindeki FKÖ gerilla eğitim kamplarını aramak ve yok etmek, komşu Arap devletlerin FKÖ'yü finanse etmelerini caydırıcı bir imaj vasıtasıyla engellemek ve ileride yapılacak barış müzakereleri sırasında İsrail'in masada daha avantajlı bir konumda oturmasını sağlamaktı (Dayan 1968, s.122-129; Blechman, 1972, s.155-181). İSK'nın ilk etapta, belirlediği en önemli operasyonel hedef ise FKÖ gerillalarının İsrail'e sızması engel olacak 10 kilometrelik bir tampon bölge oluşturmak ve Saad Haddad komutasındaki (Falanjist) Özgür Lübnan Ordusu'nu (FLA: Free Lebanon Army) oluşturulacak tampon bölgeye yerleştirmektir. İSK, bu operasyonda, tıpkı 4 yıl sonraki Lübnan işgalinde yapacağı gibi

³⁶ Operasyona, İsrail stratejik kültüründeki dini, mitolojik ve tarihsel kaynaklara uygun olarak, Babil Talmudu (Megillah;13a) ve Midraş (Leviticus Rabba 1:15) metinlerinde Hz. Musa'nın kişilik anlatımına atıfta bulunan "Mivtza Ava Hachohma" (Bilgelik Babası Operasyonu) adı verilmişti. Yahudilik'teki kutsal metinlere göre Hz. Musa, 50 bilgelikten 49'una sahip olmasından dolayı "Bilgelik Babası" olarak anılmaktadır. Kısa bir süre sonra belirlenen hedeflerin Litani nehrine doğru genişlemesi ile birlikte, ise operasyonun adı "Litani Operasyonu" olarak değiştirildi.

önceden belirlenen hedefleri ele geçirmeden durmadı ve Lübnan'ın güneyindeki Litani Nehri'ne kadar ilerlediği için harekâta “Litani Operasyonu” adı verildi.

Operasyon sırasında İSK'nın hantal davranması ve piyade-topçu birimlerinin hava operasyonlarını geriden takip etmesi (yetişememesi) neticesinde, FKÖ gerillalarının çoğu Suriye'ye geçmek için gerekli zamanı kazanmış oldu ve örgüt arzu edilenden oldukça daha az hasar gördü (Vertzberger, 1998, s.328). Bununla beraber İSK'nın şiddetli hava saldırıları ve topçu atışları sonrasında, Güney Lübnan'da oldukça önemli yoğunlukta teminat hasarları ve yüzlerce Lübnanlı'nın hayatını kaybettiği sivil zayıatlar meydana geldi. Nitekim saldırılar yaklaşık olarak 250.000 kişilik yeni bir iç mülteci göçüne de yol açtı (Yaniv, 1987, s.72). Ayrıca, İSK'nın operasyon sırasında “savunma” amacıyla teslim aldığı msket bombalarını kullanması ve bu silahları ABD ile yaptığı anlaşmayı suistimal ederek Saad Haddad güçlerine vermesi, ABD Başkanı Jimmy Carter'in tepkisine neden olmuştu (Carter, 1993, s.92-93).

19 Mart 1978 tarihinde BMGK, Lübnan'daki duruma müdahale etmek maksadıyla İsrail'in Lübnan'ın tamamından acilen çekilmesinin öngören 425 sayılı karar ile İsrail'in Lübnan'dan çekildiğini doğrulamak; uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve Lübnan Hükümeti'ne güneydeki otoritesini yeniden sağlamasında yardımcı olmak amacıyla, 10 ülkenin katılımıyla oluşan ve toplam 7.000 kişilik askerden müteşekkil olarak İsrail-Lübnan hattında bir tampon bölgesi oluşturmayı hedefleyen BM Lübnan Geçici Barış Gücü'nün (UNIFIL) kurulmasını öngören 426 sayılı kararı onayladı. Ancak BMGK kararına rağmen Lübnan'daki istikrarsız manzara ve Suriye'nin ülke içerisindeki manipölasyonu nedeniyle UNIFIL'in Lübnan'daki barışı tesis edememesinden dolayı İsrail, operasyonun stratejik hedeflerine hiçbir zaman ulaşamadı. Bununla birlikte İsrail, Lübnan'da işgal ettiği bölgelerden çekilirken UNIFIL'e duyduğu güvensizliğin bir göstergesi olarak, bölgeleri Saad Haddad komutasındaki FLA güçlerine teslim etti; ancak buna rağmen FKÖ'nün bölgedeki İsrail karıştı eylemleri azalmadı. Hatta tam tersine 1981 yazında İsrail'in kuzeyindeki 33 yerleşim biriminin 10 gün boyunca Rus Katyuşa füzeleri tarafından eşzamanlı olarak bombalanması ve özellikle Celile'de yaşayan yüzlerce İsrail vatandaşının şehri terk etmek zorunda kalmasıyla, Lübnan'dan gelen tehdit algısı zirveye ulaştı. Olayların sonunda, Temmuz 1981'de Reagan İdaresinin, ABD'nin kıdemli

diplomatlarından Philip Habib'i, İsrail ile Lübnan arasında yapılması öngörülen ateşkes görüşmesi için göndermesi ise İsrailli güvenlik bürokratlarına göre BMGK kararlarının, İsrail'in güvenliğini sağlamadaki yetersizliğinin bir göstergesiydi (Catignani, 2009, s.71).

3.2. LÜBNAN SAVAŞI (1982)

3.2.1. STRATEJİK BAĞLAM

1982 yılına gelindiğinde İsrail'in stratejik çevresindeki tehdit algısında önemli değişiklikler olmuştu. 1979 yılında Mısır ile yapılan Camp David Antlaşması'ndan sonra, tam boyutlu konvansiyonel bir savaşta birincil tehdit olarak görülen Mısır'ın yerini artık Suriye almıştı. Ayrıca Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak, 1975'te Fransa ile bir nükleer işbirliği antlaşması imzalayarak nükleer tesis kurmuş ve 1976 yılında Fransa'dan bilimsel faaliyetler yapmak maksadıyla Osiris sınıfı nükleer reaktör satın almıştı (Ramberg, 1985, s.xvii; Cordesman, 1999, s.605). Bu gelişmeler karşısında ise İsrail'in, Fransa'ya karşı yürüttüğü tüm diplomatik³⁷ çabalara rağmen, tesisin çalışmaları engellenememişti. Bununla beraber Nisan 1981'de İSK, Zahle Havzası'nın kuzeyindeki Hristiyan birliklerine saldıran iki Suriye helikopterini düşürmüştü; buna karşılık olarak Suriye ise İsrail'in Lübnan Vadisi'ndeki FKÖ gerillaları ile mücadelesindeki hareket özgürlüğünü ve manevra kabiliyetini kısıtlayacak bir biçimde, bölgeye karadan havaya füze (SAM) bataryaları yerleştirmişti (Ben-David, 2012, s.28-32). Suriye'nin bu hamlesi, aynı zamanda İsrail'in kuzey bölgesindeki genel güvenlik çıkarlarına ve genel caydırıcı duruşuna açık bir meydan okuma olarak algılanmıştı. İsrail'in bakış açısına göre, bu füzelerin konuşlandırılmasını kabul etmek, Lübnan'daki Suriye 'hegemonyasını' kabul etmek anlamına gelirdi. Ayrıca Lübnan, 1949'dan beri İsrail'in kendisine savaş açmayan tek komşusuydu. Bununla beraber, Askeri İstihbarat (MI) raporlarında, Suriye'nin Camp

³⁷ Nükleer çalışmaların barışçıl amaçlarla yapıldığını iddia eden Saddam Hüseyin'e karşın İsrail, Fransa Cumhurbaşkanı d'Estaing ve Mitterrand'i ikna edemedi (Sciolino, 1991, s.152). Bununla beraber, 1981 Mayıs'ında yapılması beklenen Opera Operasyonu, Şimon Perez tarafından Fransa'daki seçimlerin beklenilmesi gerektiği düşüncesiyle ertelenmişti. Ancak Fransa'daki seçimler, İsrail'in arzu ettiği neticeleri getirmedi. Riskli operasyon, tesiste çalışan Fransız mühendislerin tatilde olma ihtimali hesaplanarak 7 Haziran 1981 (Pazar) günü yapıldı.

David Antlaşması sonrasında kombine savaşlardaki kadim müttefiki Mısır olmadan da, kendisini İsrail ile konvansiyonel bir savaşa hazırladığı ve silah kapasitesini önemli miktarda artırdığı bilgisi yer almaktaydı. Dolayısıyla Suriye'nin füze şemsiyesi de olası bir konvansiyonel savaşta, İsrail'in etkinliğini büyük ölçüde kırmayı amaçlamıştı (Shiffer, 1984, s.76; Tamir, 1988, s.145). Böyle bir stratejik çerçevede, İsrail strateji bürokratlarının gündeminde cevaplanması gereken iki temel soru; operasyon önceliğinin Irak'ta inşa edilen nükleer reaktör alanlarına mı, yoksa Suriye'ye konuşlandırılan SAM bataryalarına mı verilmesi gerektiği üzerineydi (BenDavid, 2012, s.28-32). Niyahetinde, ilk saldırının Irak'taki reaktör bölgesine yapılması kararlaştırıldı ve 7 Haziran 1981'de Irak'taki Osirak³⁸ nükleer tesisi, İsrail F-16'ları ile bombalandı (Wilson, 1991, s.10).

Suriye'nin SAM füzelerinin konuşlandırılmasından sadece üç ay sonra, Temmuz 1981'de FKÖ, 1.000'den fazla roket ve top mermisi ile 10 gün boyunca İsrail'in kuzeyini bombalamıştı. FKÖ'nün roket saldırıları neticesinde İsrailli sivillerin bölgeyi terk etmeye başlamasından sonra ise FKÖ, ilk kez İsrail için bir terör örgütü olarak algılanmaktan ziyade gerçek boyutlu bir askeri tehdit haline gelmişti. Nitekim İsrail'in kuzeyindeki en büyük kasaba olan Kiryat Shmonah'taki nüfusun yüzde 40'ı roket saldırıları nedeniyle evlerini terk etmişti. Bu durum, kamuoyu üzerinde yıkıcı bir etkisi olan ve daha önce benzeri görülmemiş bir olaydı. İsrail açısından tabloyu daha da kötüleştiren ise FKÖ'nün hafif silahlı bir gerilla kuvvetinden, neredeyse İsrail için beka tehdidi oluşturabilecek bir güç haline dönüşmesi evrimiydi. Bununla beraber, Askeri İstihbarat'a (AMAN) göre FKÖ, İsrail'in kuzey bölgesine var gücüyle yeniden saldırmak için hazırlıklar yapıyordu (Freilich, 2012, s.43). İSK ise Mayıs 1981'den beri Kuzey Komutanlığı'nı Lübnan'daki potansiyel savaşlara hazırlamaktaydı. Bu çerçevede, askeri eğitim birliklerinin çoğunu

³⁸ Haziran 1981'de Irak nükleer tesislerine yönelik düzenlenen Opera Operasyonu bir bakıma İsrail stratejik kültürünün karakteristik bir özelliği olan önleyici saldırılara (*preemptive strike*) örnek teşkil etmektedir. Benzer bir önleyici saldırı 1963 yılında Abdülnasır'ın Alman mühendislerle, İsrail karşısındaki güç kapasitesini artırmak maksadıyla nükleer atık başlıklı roket yaptırma girişimi sonucunda, MOSSAD tarafından gerçekleştirilen Demokles Operasyonu'dur. MOSSAD, Nasır'ın programında çalışan Avrupalı mühendislerle, bomba düzenekli kargolar göndererek ününü dünyaya duyurur olmuştur (Black ve Morris, 1992, s.193-200). İsrail'in, düşman devletlerinin nükleer faaliyetlerini engelleme girişimi ise stratejik kültürüne bütünüyle sirayet eden Holokost travması ile yakından ilişkilidir. Nitekim Demokles Operasyonu'nun sloganı Holokost'a atıfta bulunarak söylenmiş olan "Never Again" (Bir Daha Asla) dır.

güneyden kuzeye kaydırmıştı. Ayrıca, Ağustos 1981'de Ariel Şaron'un Savunma Bakanlığı'na gelmesi ile birlikte, Lübnan'a yapılması gerektiği düşünülen harekâtın stratejik amaçları daha da belirginleşmişti. Şaron, Lübnan'da kurulan Arafat devletini silmek; Suriye'yi Lübnan'dan kovmak ve Lübnan'da Hristiyan kontrollü bir yapı oluşturarak istikrarlı bir otorite ile barış anlaşması yapmayı arzuluyordu. Tüm bunların yanında Şaron'a göre, İsrail'in yoğun bir tehdit ile karşılaştığı son gelişmeler, artık katlanılmaz hale gelmişti (BenDavid, 2012, s.28-32). Dolayısıyla Suriye ve FKÖ, İsrail'in en azından orantılı yanıtlar vermesini gerektiren ciddi tehditler olarak algılanıyordu.

İSK'nın, FKÖ'nün roketli saldırılarını durduramaması konusundaki sıkıntılarının artması, Begin hükümetinin Lübnan'daki FKÖ'nün gerilla altyapısına ölümcül bir darbe vurulması için çatışmayı tırmandırmayı düşünmesine yol açtı. Aslında, İsrail'in 1981 yazının başlarından beri süregelen Lübnan işgaline yönelik hazırlıklarını gizlemesi zordu ve Nisan 1982'ye gelindiğinde ise artık İSK, Lübnan'ı işgal etmeye tamamen hazırды; ancak İsrail'in işgale başlaması için net bir provokasyona ihtiyacı vardı. Bu sırada FKÖ, ABD'li kıdemli diplomat Philip Habib ile imzalanan ateşkese neredeyse tamamen riayet etmişti. Sonuç olarak İsrail, kendi provakasyonunu hazırlamak zorunda kaldı. 9 Mayıs'ta İSK'nın Lübnan'daki FKÖ üslerini hedef almasıyla, FKÖ da karşılık olarak Kiryat Shmonah'a karşı top ateşi başlattı ve böylece ateşkes hızlı bir şekilde çöktü. Ancak İsrail stratejik karar alıcıları, böylesi küçük bir değişimin, İsrail'in en başından beri hazırlandığı büyük çaptaki işgal planlarını karşılama konusunda yetersiz kaldığını düşündü (Catignani, 2009, s.71).

En nihayetinde Şaron ve Begin'in büyük bir ciddiyetle aradıkları provokasyon, İsrail'in İngiltere Büyükelçisi Shlomo Argov'a yapılan başarısız suikast girişimi ile kendiliğinden gelmiş oldu.³⁹ İronik olarak suikast, aslında FKÖ tarafından değil, tam aksine Yasser Arafat'ın ve FKÖ'nün de ezeli rakibi olan Abu Nidal grubu tarafından gerçekleştirilmişti. Ancak İsrail, saldırının faili olarak gösterdiği FKÖ'yü suçladı ve ertesi gün Lübnan'daki FKÖ kamplarına büyük çaplı hava saldırıları düzenledi. Nitekim

³⁹ 2 Haziran 1982'de Abu Nidal örgütü militanlarının İsrail'in İngiltere büyükelçisi Shlomo Argov'a düzenlediği başarısız suikast sonucunda Shlomo Argov ağır yaralandı ve 2003 yılında vefat edene kadar ömür boyu boynundan felçli olarak yaşadı (BenDavid, 2012, s.28-32).

suikast, İsrail için yaklaşık bir yıl önce FKÖ tarafından maruz kalınmış olan Katyuşa roketleri tehdidini uzaklaştırmanın en gerekli nedeniydi (BenDavid, 2012, s.28-32). Böylelikle İsrail, 6 Haziran'da *"Suriye Ordusu birliklerimize saldırmadıkça onlara saldırılmayacak"* kararıyla giriştiği "Celile için Barış Operasyonu" ile, sonraki 18 yıl boyunca Lübnan'daki etkileri devam edecek olan ve stratejik hedeflerine hiçbir zaman ulaşamadığı bir savaşa başlamış oldu (Freilich, 2012, s.41; BenDavid, 2012, s.28-32).

3.2.2. KARAR ALMA SÜRECİ

İsrail Savunma Bakanlığı'nda uzman olarak görev yapmış isimlerden Charles D. Freilich, İsrail'in 1982 Savaşı'ndaki karar alma sürecine etki eden başlıca faktörleri; stratejik değişikliklere proaktif kararlarla cevap verme hissi, açıkça tanımlanmamış hırslı hedefler, bilgi paylaşım sürecinde kurumsal tahakküm, arka arkaya doğaçlama kararlar verme, etkin ve resmi bir karar alma mekanizmasını yokluğu, partizan siyaset ve savunma kuruluşlarının diğer karar alıcı kuruluşlar arasındaki dominant etkisi olarak sıralamıştır (Freilich, 2012, s.41-75). Nitekim ilk kez, 1981 Aralık ayında Lübnan'a yönelik olarak yapılması planlanan "büyük işgal" betimlemesini içeren operasyon planının reddedildiği tarihten, "sınırlı işgal"ın kabul edildiği Mayıs 1982 tarihine kadar, İsrail Kabinesi beş farklı operasyon planını iptal etmiş ve 1982 Savaşı'nın aktif karar alıcılarından Savunma Bakanı Ariel Şaron'un veya karar alma sürecinde Şaron'dan daha az baskın olan Başbakan Begin'in, işgal hedeflerinin gerçekleştirilmesinin önünde önemli bir engel oluşturarak karar alma sürecinin uzamasına sebebiyet vermişti.

1982'deki Lübnan işgalinde, İsrail'in daha önce tecrübe etmiş olduğu büyük savaşların aksine Kabine, karar alma sürecinin yönetimi açısından çok daha etkin bir pozisyonda bulunmaktaydı. Bununla beraber Kabine'nin onaylamış olduğu sınırlı işgal planının dışında 1981 Aralık ayında Savunma Bakanı olarak atanan Ariel Şaron'un farklı planları daha bulunmaktaydı. İşgalin resmi hedefleri, kabine tarafından onaylandığı üzere; FKÖ topçularını menzil dışına itmek için kuzey sınırı boyunca tasarlanmış bir güvenlik bölgesinin kurulması, Lübnan ile bir barış anlaşması yapılması ve Lübnan'da tam anlamıyla "yeni bir siyasi düzen" in yaratılmasıydı. Bununla birlikte Kabine,

operasyon onayını verdiğinde İsrail'in saldırıya uğramadığı sürece Suriye kuvvetlerine saldırmayacağını da şart koşmuştu. Ancak Kabine, operasyon sonunda Lübnan ile yapılması planan barış antlaşması da dahil olmak üzere, tüm bu stratejik hedefleri gerçekleştirmede hangi yolların izlenilmesi gerektiği hakkında herhangi bir yöntem bilgisinden veya stratejik bir fikir sahibi olmaktan muaftı (Sharon, 1989, s.426). Bununla beraber, 1982 işgalinin Begin ve Şaron tarafından tasarlanan görünenlerin dışındaki gerçek hedefleri (kabinenin dahi bihaber olduğu) ise oldukça iddialı, belirsiz ve tutarsızdı. Buna göre Lübnan işgali FKÖ'nün Lübnan'dan sınır dışı edilmesine yol açacak; Lübnan'daki askeri çözüm daha sonraları Filistin sorununun çözümü olacak; Filistin milliyetçiliği ivme kaybedecek ve dolayısıyla Lübnan'da sağlanan başarı, domino etkisiyle Batı Şeria'nın İsrail'den kopma olasılığını büyük ölçüde azaltacaktı. Suriye'nin Lübnan'daki faaliyetlerinden epey rahatsız olan Şaron, kabinenin onayladığı sınırlı işgalin aksine, büyük ölçekli bir işgalin İsrail ile barış antlaşması yapması temenni edilen daha baskın bir Lübnan Hükümeti'nin kurulmasına yol açacağına inanıyordu. Dolayısıyla 1982 yılındaki işgal, Ariel Şaron'un tahayyül ettiği Ortadoğu dönüşümünün temel basamak taşıydı. Nitekim Şaron, uzun bir süredir, eğer bir Filistin devleti kurulacaksa, bunun Batı Şeria'dan ziyade Filistinli nüfusun büyük bir kısmının oluşturduğu Ürdün'de kurulması gerektiğini savunan "Ürdün Filistin'dir" tezinin savunucusuydu. Dolayısıyla FKÖ'nün Lübnan'da, ilgili dönemdeki karar alıcıların söylemi ile 'harabeye dönmesi' sonucunda Filistinlilerin ulusal isteklerini Ürdün'de sürdürmekten başka alternatifleri kalmayacaktı (Naor, 1986, s.30-35).

Mayıs 1982'de onaylanana kadar beş kez değişen işgal planının arkasında, aslında bir bakıma karar alma sürecini dominant oyuncularından Şaron ve Begin'in, büyük ölçekli bir işgal planı isteyen "ya hep ya hiç" prensibi yatmaktaydı. Bununla beraber 5 Haziran 1982'de kabul edilen sınırlı işgal planı da dahil olmak üzere; Kabine, Askeri İstihbarat'ın (AMAN) işgal planının kusurlu varsayımlara dayandığı ve hedeflerinin neredeyse 'ulaşılamaz' olduğu sonucuna vardığından habersizdi. AMAN'a göre Şaron'un kurduğu stratejinin temel kartlarından olan Falanjistler'e güvenilmezdi ve her halükarda Falanjistler olası bir durumda çağrıda bulunulduğu takdirde Beyrut'ta kontrolü ele geçirebilecek bir güce sahip değildi. AMAN ayrıca, böylesi riskli bir operasyon neticesinde İsrail'in Lübnan'da 'bataklığa' saplanabileceği ihtimali ile birlikte,

operasyon planının öngörüldüğü kadar kısa sürede gerçekleştirilemeyeceğini ve Suriye hedeflerine yönelik sınırlı bir saldırının bile İsrail'in en başından beri kaçındığı riskleri tırmandırabileceği ihtimalleri üzerine önemli değerlendirmeler yapmıştı. Nitekim İSK'nın operasyon öncesi yaptığı simülasyon oyunu da, hem AMAN'ın, hem de benzer değerlendirmeler yapan MOSSAD'ın risk değerlendirmelerini neredeyse tamamen doğrulamıştı (Naor, 1986, s.30-55). Ancak tüm bu risklere rağmen Begin ve Şaron, Başbakan ve Savunma Bakanı olma erkiyle bilgi akışının tahakkümünü ellerinde tuttular ve kabineye gerçeklerden ziyade büyük çaplı operasyon onayı almak maksadıyla kendi istedikleri, seçilmiş, öncelikli ve sıralı bilgiler sundular.⁴⁰

Büyük işgale yönelik, daha önceki operasyonel planların Kabine tarafından defalarca reddedilmesinden rahatsız olan Şaron'un, bir süre sonra dolambaçlı bir yaklaşım benimseyerek isteklerini parça parça koparma stratejisini benimsemesiyle, karar alma sürecinde arka arkaya-doğaçlama karar alımları görülmeye başlandı. Örneğin 5 Haziran'da Kabine'nin onayladığı sınırlı işgal planına göre İSK 25 mil ilerleyecekti; ancak 25 millik mesafenin daha ilk günden katedilmesiyle birlikte Şaron, Suriye güçleri ile karşı karşıya gelmeme bahanesiyle Kabine'den yeni ilerleme onayı istedi. Bununla beraber Suriye güçleri ile çatışmama vaadinde bulunan Şaron, FKÖ gerillalarının kovalama gerekçesiyle (ancak uygulamada yeni ilerleme eksenleri açma maksadıyla) Beyrut-Şam otoyoluna doğru ilerleme izni istedi ve Kabine 7 Haziran'da Şaron'un isteğini onaylamak zorunda kaldı. Ayrıca, Kabine'nin 5 Haziran'da onayladığı sınırlı operasyon planına aykırı olarak İSK, 12 Haziran'da Beyrut'un doğusuna girdi ve Haziran ayının ilerleyen günlerinde şehri tamamen kontrol altına aldı. Böylelikle Kabine'nin en başından beri reddettiği büyük işgal planı, Şaron'un İSK kurmaylarına "büyük bir işgal izlenimi yaratmama" talimatı verdiği, parça parça koparma stratejisiyle uygulamaya geçmiş oldu (Shiffer, 1984, s.99; Naor, 1986, s.38-60). Operasyonel karar verme erkinin,

⁴⁰ Ayrıca belirtilmelidir ki, Şaron'un hem Kabine'yi hem de İSK kurmaylarını ikna ederken verdiği vaatlerinin aksine İSK Beyrut'un doğusuna girdiğinde Begin'in kendisi bile bunun farkında değildi (Freilich, 2012, s.41-75). Benzer bir biçimde 5 Haziran'da verdiği operasyonel emirlerin, Suriye ile çatışmadan kaçınma şartını ihlal ettiğinden Kabine'nin haberi bile yoktu. Şaron, 1982 Savaşı'nda bilgi tahakkümünü elinde tutuyor, operasyonu neredeyse fiilen kontrol ediyordu. İsrail stratejik kültürünün karakteristik özelliği olan "subayın, stratejik plandan bağımsız bir biçimde operasyonel inisiyatif alma eğilimi" asker kökenli bir bakan olan Ariel Şaron'da, bu kez bakanlık görevi sırasında tezahür etmişti.

büyük ölçüde Savunma Kabinesi'nden⁴¹ ziyade Hükümet Kabinesi'de bulunduğu 1982 Savaşı'nda Şaron, kabine muhalefeti bilhassa parça parça koparma ve seçici raporlama tekniğiyle ortadan kaldırmayı hedeflemişti. Öyle ki, büyük işgalin bir parçası olan Beyrut işgali aşamasında İSK'nın Beyrut'un doğusuna girdiğinden Başbakan Begin dahil, Kabine'deki hiçbir bakan haberdar değildi (Freilich, 2012, s.41-75).

1982 Savaşı'nda Kabine muhalefeti, partizanlıktan ziyade rasyonel eleştiriler içerisinde hareket etmekteydi. Büyük işgal planını onaylamayan Kabine üyeleri, başlangıçta Begin'in sunduğu, İsrail Hava Kuvvetleri'nin Güney Lübnan'a hava operasyonu yapma önerisine dahi; FKÖ'yü İsrail'in kuzeyini bombalamaya itmek ve böylece büyük operasyona bir bahane yaratmak için tasarlanmış olabileme ihtimalini düşündüklerinden çekimser yaklaşmışlardı. Ancak, Haziran ayında Londra'daki İsrail Büyükelçisi'ne yapılan saldırı akabinde, Begin'in operasyonun duygusal savunuculuğunu yapması, kabinenin görüşlerini bütünüyle etkiledi. Öyle ki, 1982 Lübnan İşgali'ndeki partizan siyasetin karar alma sürecine etkisi bekli de en fazla Begin'de görülmüştü. Örneğin, 1981 (Haziran) seçimlerinden önce, Suriye'nin Lübnan'a yerleştirdiği SAM bataryalarını gerekirse İsrail'in kaldıracağını vaadini veren Begin, Temmuz ayındaki FKÖ roket saldırıları sırasında evlerini terk etmek zorunda kalan vatandaşlara: “*Kiryath Shimona'ya bir daha Katyuşa düşmeyecek!*” sözünde bulunmuştu (Margalit, 1997, s.111). Dolayısıyla Begin'in daha önceki kamoyu açıklamalarının 1982'deki savaş karar alma sürecine etkisi oldukça büyüktü. Nitekim, işgalin ilk dönemlerinde operasyonlar, partizan siyasete gerek duymayan geniş bir kamoyu desteğine sahipti. Ancak askerî operasyonun büyük ölçüde tamamlanması ile 1982 Lübnan İşgali, İsrail halkındaki baskın görüşü İsrail'in stratejik kültürünün dini kaynaklarından doğma bir biçimde kabul edilmeyen “seçimlik savaş”⁴² olarak

⁴¹ 2000 yılında kurulan İsrail Savunma Kabinesi, (HaKabinet HaMedini Bithoni) kriz durumlarında ve özellikle savaş zamanlarında hızlı ve etkin kararlar alabilmek amacıyla olağanüstü toplanan, Savunma Bakanı'nın daimi üyesi olduğu ve çeşitli bakanlıklar ve yargı organlarından oluşan komitedir. 1982 Savaşı sırasında İsrail'de Savunma Kabinesi bulunmadığından, diğer karar alma süreçlerinin aksine Kabine, 1982 karar alma sürecinde en etkin kabine olmuştur. Yom Kippur Savaşı'nda “Savaş Kabinesi” veya adını dönemin Başbakanı Golda Meir'den alarak “Golda'nın Mutfağı” ismiyle adlandırılan tarihsel bir arkaplana sahip olan Savunma Kabinesi, Türkiye'deki karşılığı ile Yüksek Askerî Şurâ'ya benzemektedir.

⁴² İsrail stratejik kültüründe kabul gören savaş türü daha ziyade Yahudi Ulusu için hiçbir seçenek kalmadığında yapılan ve Tevrat metinlerinde ancak Tanrı adına yapılan savunma savaşı odaklı “seçeneksiz savaş” (*milhemet ein brira*) üzerine kuruludur. Dolayısıyla halk ancak bu tarz savaşları desteklemektedir. Tevrat, “Eretz İsrail'i” Yahudiler için verili kabul ettiği için, (zaten İsrailliler için Tanrı adına kutsal bir

algılatmaya başladığı süreçten sonra, işgale yönelik kamoyu desteği de hızlı bir biçimde azalacaktı.

Savunma kuruluşlarının İsrail'in stratejik kültüründe dominant bir etkiye sahip olmasından dolayı, 1982 Lübnan işgalinin karar alma sürecindeki baskın oyuncuların arasında Savunma Bakanı Ariel Şaron ve Genelkurmay Başkanı Rafael Eitan olması beklenirdi. Ancak Şaron, Genelkurmay ve Kabine arasındaki bilgi akış tekeli elinde bulundurarak bir bariyer rolü üstlenmişti. Ayrıca Şaron karar alma sürecinde, Kabine'nin endişelerini Genelkurmay ile, Genelkurmayın olumsuz değerlendirmelerini ise Kabine ile gerektiği ölçüde paylaşmadığı gibi; İSK'nın operasyon muhalefeti by pass edebilmek amacıyla İSK kurmayları ve Askeri İstihbarat'ın eleştirilerinden sıyrılmak için savaş değerlendirmesi yapacak olan Ulusal Güvenlik Birimi adında ayrı bir birim kurmuştu. Başından beri savaş planına şüpheyile yaklaşan ve değerlendirmeleri Şaron tarafından dikkate alınmayan AMAN (Askeri İstihbarat) şefi Uri Saguy'un değerlendirmeleri ise Begin tarafından da dikkate alınmamıştı. Ayrıca Şaron, Saguy'u kabineden uzaklaştırmak ve operasyonel inisiyatifi tamamen kendi eline almak istiyordu. Saguy ise böyle bir süreçte daha fazla muhalefet yapmanın bir anlamı olmadığı kanaatiyle pasif kaldı. AMAN'dan sonra en etkili değerlendirme yapacak olan kurum ise MOSSAD idi. Askeri İstihbarat ile neredeyse aynı şüpheleri paylaşan MOSSAD direktörü Yitzhak Hofi ise gerçek düşüncelerini ifade etmekten çekinmişti. Hofi'nin bu davranışının altında yatan sebep ise; Begin'in, Hofi'nin olası eleştirilerin, objektif bir değerlendirmeden ziyade Şaron ile olan kişisel rekabeti yüzünden olduğunu zannedebilme kaygısıydı. Tüm bunların yanında Dışişleri Bakanlığı'na 1982 karar alma sürecinde, belki de işgalin doğası gereği (diplomatik) neredeyse hiç yer verilmemişti. (Schiff ve Ya'Ari, 1982, s.111).

3.2.3. CELİLE İÇİN BARIŞ OPERASYONU

Celile İçin Barış Operasyonu (*Mivtza Shalom La'galil*) ile İsrail'in Lübnan'ı işgalinin resmi amacı, FKÖ'yü kuzey sınır sınırındaki ateş menziline (yirmi beş mil

ülke sunması dolayısıyla) İsrail stratejik kültüründe fetih (ptiha) veya gaza (kibuş) kavramları yoktur. Bu sebeple 1948, 1967 ve 1973 yıllarında gerçekleşen savaşlar, İsrail stratejik kültürünün dini kaynakları açısından haklı olarak kabul edilir. Ancak 1982 Lübnan İşgali sonrasında yaşananlar, İsrail'de net bir konsensüs oluşturmamakla birlikte kamoyu nezdinde ciddi tepkilere yol açmıştır.

uzaklıktaki mesafeden) çıkarmaktı. Ancak, savaşın gerçek ve daha iddialı hedefleri ise FKÖ'yü askeri ve politik olarak etkisiz hale getirmek ve böylece İsrail'in Batı Şeria'daki elini güçlendirmekle beraber; Suriye'nin Lübnan'daki kalesini yok etmek ve Lübnan'daki etnik güç dengesini Hristiyanlar lehine değiştirerek İsrail'in hegemonik statüsünü garantileyen bir barış anlaşması yapmaktı. Bilhassa Savunma Bakanı Ariel Şaron ve Başbakan Menachem Begin, Lübnan Savaşı'nın, Lübnan'da İsrail'in kuzey bölgelerindeki güvenliğini artıracak İsrail dostu bir hükümet kurulması için çok büyük bir fırsat olduğunu düşünmekteydi. Bu sayede Begin ve Şaron; FKÖ'yü tek seferde bitirecek, Filistinlilerin 'militan-milliyetçi' ruhlarını tümüyle ortadan kaldıracak ve hükümetlerinin işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistin halkına çok sınırlı özerklik düzenlemeleri yapmaları sonrasında ise iç tehditler bertaraf edilecekti. Dolayısı ile Lübnan'da elde edilen askeri kazanımlar sonrasında Filistinli halk, İsrail'in gelecekteki siyasi durumlarına ilişkin diktelerine yumuşak tepkiler verecekti (Catignani, 2009, s.71-75). Kısacası, büyük stratejik hedeflere ulaşabilmek için askeri seçenekleri değerlendiren İsrail, böyle bir bakış açısıyla statükonun korunmasına dayalı geleneksel caydırıcılık temelli stratejik-savunmacı yaklaşımını bir kenara bırakmıştı. Bununla beraber, Lübnan'daki savaş, İsrail stratejik kültüründe makbul olan bir "seçeneksiz savaş" (ein brira-seçenek yok) değildi. İsrail bu kez, önceki savaşların aksine mecbur kaldığından dolayı değil; tam aksine stratejik hedeflerini hayata geçirmek için savaşa girmektedir (Inbar, 1990, s.435). Ayrıca, isteğe bağlı savaşın meşruiyeti ile ilgili ulusal bir fikir birliğinin oluşamaması ve bunun yanında İSK birimlerinin Lübnan'daki sivil alanlarda çalışırken karşılaştığı ahlaki ikilemler (demoralizasyon, insanlık dışı davranış örnekleri) işgali her geçen gün biraz daha çıkmaza sürükleyecekti. Nitekim 1985 yılına kadar birçok İSK subayı, Lübnan'da faaliyet gösteren yeni gruplarla karşılaşmanın zorluğunun yanında, işgalin İsrail halkı ve askerler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğundan bahsederken; İSK Planlama Şubesi Şefi Tuğgeneral Menachem Einan ise Lübnan'daki yerel halkla sürekli olarak sürtüşme yaşıyor olmanın İsrail askerleri üzerinde "aşağılayıcı bir etkisi" olduğunu ifade etmişti. (Catignani, 2009, s.72-73).

İronik olarak 1982'deki işgali izleyen aylarda, İsrail-Hristiyan ittifakı, FKÖ kalıntılarından daha ziyade yeni etnik-dini gruplarla mücadele eder hale gelmişti. Örneğin, işgalin ilk aşamalarında İSK, Chouf Dağları bölgesi'nde Müslüman ve

Dürziler'in yer aldığı çatışmada kendisini FKÖ'den ziyade bambaşka iki ateş arasında bulmuştu. İSK'nın 1983'te Awali Nehri'nin gerisine çekilmesinin ardından ise asıl zorluk olan Şii örgütü Hizbullah ortaya çıkmıştı. Bilhassa, Lübnan İç Savaşı'nda (1915-1989) FKÖ'ye karşı saf tutarak İsrail karşıtı gerilla eylemlerinin birçoğunun yoğunluğunu azaltan laik-Şii Emel Hareketi'nin aksine; Hizbullah, 1979'daki İran Devrimi'ni gerçekleştiren Ayetullah Humeyni'nin devrimci ilkeleri üzerine kurulmuştu (Lucic, 2009, s.79). İsrail'in daha önce karşılaşmadığı bu yeni silahlı gücün öncelikli hedefi ise; İsrail'i ve diğer yabancı militanları Lübnan'dan kovmak, Şii'leri etnik gruplar ve mezhepler mozaiki olan Lübnan'daki etnik-dinî saldırılara karşı korumak ve en nihayetinde Lübnan'da İslamî egemenliği sağlamaktı. 1983 yılında kurulan Hizbullah'ın askeri kanadı El-Mukawama (İslamî Direniş) ise yaklaşık 300 ana savaşçı ve 5.000⁴³ silahlı sempatizan rezervine ek olarak İran'dan önemli askeri ve ekonomik destekle, İsrail ve müttefik Hristiyan birliklerine karşı gerilla saldırılarına başlamıştı. Dolayısıyla bundan böyle yeni aktör Hizbullah vasıtasıyla, aslında İran da devam etmekte olan İsrail-Lübnan ihtilafına dahil olan başka bir büyük dış güç haline gelecek ve böylece İsrail-Lübnan stratejik denklemi daha da karmaşıklaşacaktı. Ayrıca, başlangıçta İran'ın böyle bir İslami-köktendinci örgütlenmeye destek vermesinden endişe duymasına rağmen, 1980'lerin sonunda Suriye de Hizbullah'ı İsrail'in Lübnan'daki stratejik hedeflerine engel olabilecek önemli bir vekil olarak görmeye başladı. Öyle ki Suriye, Hizbullah'ın, İsrail ve Lübnan'a karşı kendi stratejik çıkarları tehlikeye atılmadığı sürece İsrail'e yönelik saldırılarını giderek daha fazla destekler hale geldi. Böylelikle, Suriye'nin dolaylı, kendisinin ise doğrudan desteğiyle İran, Hizbullah'a gerilla taktikleri eğitiminin yanında BM-21 roket atarları, SAM-7 uçaksavar, Stinger füzeleri, AT-3 güdümlü füzeler gibi gelişmiş silahlar vermeye başladı. Dolayısı ile İran'ın desteğiyle, 1980'lerin sonunda yol kenarındaki el yapımı patlayıcılar (EYP) veya diğer ölümcül silahlar, Hizbullah gerilla tarafından

⁴³ İran Devrim Muhafızları Ordusu'nun gönderdiği 5000 silahlı milis, aslında Şaron'un (İsrail Kabine'sini aldatan) kuşatma harekâtından sonra İsrail'e karşı mücadelesinde Suriyeli müttefiklerini desteklemeye gelmişti. Fakat geldiklerinde Bekaa Vadisi'ndeki Suriye-İsrail çatışmaları çoktan sona ermişti. Suriye'de güç kaybetmekten çekinen ve silah ve insan gücü kısıtlarının farkında olan Hafez el-Esad, Tahran'ın İsrail ile Suriye topraklarında savaşmasını istemedi (Blanford,2011, s.46). Ancak, Tahran ve Şam, İran'ın örtülü olarak İsrail ile savaşması için bir Lübnan direniş hareketi oluşturmalarına izin vermesi konusunda Suriye'ye yıllık 9 milyon ton İran petrolü verme karşılığında anlaştılar. Böylelikle yavaş yavaş IDMO'nun hamiliği altında eski Emel Hareketi üyeleri, Lübnan Dava Partisi, Lübnan Müslüman Öğrenciler Birliği ve diğer küçük Şii grupların birleşimiyle, Hizbullah'ın başlangıçtaki -gevşek- koalisyonunun kurulum aşaması tamamlanmış oldu (Blanford, 2011, s.47-48).

sınırdaki güvenlik bölgesinde konuşlanan İSK ve FLA birimlerine yönelik pusu operasyonlarında giderek daha fazla kullanılacaktı. (Catignani, 2009, s.71-75)

İsrail'in FKÖ ile mücadele gerekçesiyle Lübnan'ı işgal etmesinden sonra Hizbullah gibi bambaşka bir silahlı yapılanmayla karşılaşması, güvenlik bürokratlarına göre oldukça talihsiz bir durumdu. Çünkü İsrail, işgalinin ilk aşamalarında havuç-sopa (*carrot&sticks*) yaklaşımı ile potansiyel olarak Şii topluluğunun dostluğunu kazanabilirdi. Buna karşın İsrail, 1970'lerin ortasından beri süregelen Şii-Filistin düşmanlığına ⁴⁴ rağmen Şii'lere karşı takındığı pasifliği sürdürerek, FKÖ'ye karşı potansiyel mütefikini tanımlamamış veya ödüllendirmemişti. Ayrıca Güney Lübnan'daki Şii nüfusu başlangıçta İsrail işgalini olumlu bir şekilde karşılamıştı; ancak operasyonların giderek daha baskıcı işgalci bir görünüm kazanması ile bu kez İsrail'e düşman hale gelmişlerdi. Güney Lübnan'lı Şii'lerin bu tavrı, özellikle İsrail'in işgal altındaki bölgelerde bürokrasi ve güvenlik mekanizmasını sağlamlaştırmaya çalıştığı 1985'te daha şiddetli bir boyuta evrildi. Dolayısıyla İsrail'in FKÖ'yle savaşıırken, Şiiiler'le işbirliği yapamaması akabinde Hizbullah gibi yeni bir tehdidin ortaya çıkması, İsrail'e uzun vadede çok pahalıya mal olacaktı. Şüphesiz ki, İsrail'in 2000 yılındaki çekilme kararının güçlü savunucularından Ehud Barak'ın yıllar sonra Hizbullah hakkında söylediği sözler, Hizbullah'ı ortaya çıkaran sebeplerin aydınlatılması açısından oldukça önemlidir:

"Lübnan'a girdiğimizde... Hizbullah yoktu. Güney'deki Şiiiler bizi kokulu pirinçler ve çiçeklerle karşılamıştı. Hizbullah'ı yaratan aslında bizlerdik." (Levitt, 2013, s.12).

1982 Lübnan İşgali sırasında İsrail, yeni bir aktör olarak bambaşka bir ideoloji ile karşısına çıkan Hizbullah'a karşı terörle mücadele yaklaşımını, aslında Likud (1977) öncesi FKÖ ile sürdürdüğü mücadele kapsamında; daha doğrusu, Bar Joseph'in stratejik caydırıcılık kavramıyla tanımladığı 'kümülatif caydırıcılık' ⁴⁵ (konvansiyonel artı alt konvansiyonel tehditlere büyük misilleme) mantığı çerçevesinde sürdürmüş ve Lübnan

⁴⁴ FKÖ, 1975 sonrası iç savaşta Emel Hareketi ile karşı karşıya gelmişti (DeVore, M ve Stähli, 2015, s.340).

⁴⁵ İsrail stratejik kültüründe karakteristik bir davranış kalıbı olan kümülatif caydırıcılık (cumulative deterrence), ya da Uri-Bar Joseph'in tanımıyla stratejik caydırıcılık, düşmanın çatışma yoluyla İsrail'den taviz alamayacağını, karşı tarafın "zihnine vurmak" olarak tanımlanmaktadır. Büyük misilleme ise konvansiyonel ve alt-konvansiyonel tehditlerin tümüne verilen caydırma tepkilerinin toplamıdır (Bar-Joseph ve Simhoni, 2010, s.6).

hükümeti ile kapsamlı bir barış anlaşması yapmak veya Hizbullah'ın gelişen taktik adımlarına karşı önlemler almak yerine, halihazırdaki yeni durumu 1970'ten beri FKÖ ile var olan yıpratma savaşının devamı olarak algılamıştı (Bar-Joseph ve Simhoni, 2010, s.5-11). Bu nedendir ki İsrail, 1980'lerin ortalarından itibaren Hizbullah karşısında geliştirilmesi gereken yeni gerilla mücadele taktiklerine rağmen, aslında önceki kontrgerilla caydırma stratejisi ile hareket etmiş ve statükonun korunmasından başka bir şey elde edememişti. Bununla beraber, İsrail'in, Lübnan işgali sırasındaki lojistik güzergah tesisi için yoğun yol yapım çalışmalarına başlamasıyla İbranice yol işaretleri kullanması; Lübnan'ın güneyi ile İsrail arasındaki posta sistemlerini ve İsrail sınırındaki Lübnan telefon hizmetini İsrail sistemine bağlaması; köy ve kasabalardaki süpürme operasyonlarının sayısını artırması; masum sivillerin tutuklanması; terör saldırısı faili veya sempatizanı olmalarından şüphelenilenlerin evlerinin yıkılması; uzun sokağa çıkma yasakları ve keyfi işyeri açma kapatmaların yanında, yerel halkın elektrik ve su tedarikinin kesilmesi gibi nedenler, bir süre sonra güneyli Lübnanlılar'ı İsrail işgaline karşı silahlanmaya teşvik etmişti (Mowles, 1986, s.1352-1363). Nitekim İsrail'in bu tür davranışlarına tepki olarak ortaya çıkan Hizbullah, bir süre sonra İSK ve UNIFIL'i de hedef alan intihar bombalı eylemlere başladı. Örneğin, Kasım 1982'de Hizbullah intihar bombacısı Tire'deki bir İSK merkez binasını hedef alarak 75 İSK askerini öldürdü. 23 Ekim 1983'te ise Hizbullah, Beyrut Uluslararası Havaalanı'ndaki ABD ve Fransız barışı koruma birliklerini hedef aldı. 241 Amerikan askerinin (220 deniz piyade, 18 donanma personeli ve 3 ordu askeri) ve 58 Fransız paraşütçünün öldürülmesine yol açan intihar saldırısı, ABD'nin kuvvetlerini Şubat 1984'e kadar Lübnan'dan çekmesine neden oldu (Neriah ve Shapira, 2012, s.26). 1983'te ise yine bir Şii'nin intihar bombacısı Tire'nin yakınında bulunan Shin Bet (İsrail Genel Güvenlik Servisi) merkezini vurdu ve 46 kişi öldü (Morris, 1991, s.392; DOD Commission, 1983, 33). Bu saldırı ise Kasım 1982 saldırısından sonra gerçekleşen olaylardan çok daha güçlü bir İsrail misillemesine yol açtı. İsrail Hava Kuvvetleri, (IHK) Tire merkezindeki saldırıdan birkaç saat sonra, Suriye destekli terörist unsurlara ev sahipliği yapmaktan şüphelenilen Beyrut-Şam otoyolunun yakınındaki Mansouriye ve Bhamdoun bölgelerine saldırdı. Lübnan raporlarına göre 69 kişi öldü, 120 kişi yaralandı; bunlardan 22'si (3 subay 1 er) Suriye Ordusu'nun askeri idi. Böylece, 'terörün' cezalandırılmadığı takdirde caydırılamayacağı düşüncesiyle İsrail'in

hava saldırıları, İsrail'in Lübnan operasyonlarında daha sonraları bir rutin hale gelecekti (Catignani, 2009, s.75-76).

Hizbullah, Emel ve FKÖ kalıntılarının bölgede İsrail karşıtı eylemlerinin yükselmesi, İsrail stratejik karar alıcılara bölgenin maliyetini her geçen gün daha da arttığını hatırlatıyordu. ABD'nin de İsrail'e Lübnan Hükümeti ile barışçıl bir çözüme varılması gerektiği konusundaki baskısı; 17 Mayıs 1983'te İsrail, ABD ve Lübnan arasında imzalanan bir barış antlaşması ile sonuçlandı. Bununla beraber, 17 Mayıs Barışı'nın korunma ve uygulanması, Ağustos 1983'teki Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde iki ülkenin de Falanjist lider Beşir Cemayel'i⁴⁶ desteklemesini gerektirmişti. 18 Ağustos 1983'te İsrail, askerlerinin önemli bir kısmını önceden kurgulamış olduğu güvenli/tampon bölge alanlarına çekti. Bu sırada Beşir Cemayel ise 1983 seçimlerinin galibi oldu. Ancak seçildikten üç hafta sonra, bulunduğu binaya Suriye İstihbaratı (*El Muhaberat*) tarafından düzenlenen bir saldırı neticesinde yaşamını yitirdi. Böylelikle İsrail, en başından beri 1982 İşgali'nin en önemli stratejik hedeflerinden biri olan Lübnan'da İsrail dostu bir hükümet kurma arzusuna ulaşamadı. Nihayetinde Beşir Cemayel'in yerine gelen kardeşi Amin Cemayel ise Suriye'nin baskısı altında, Lübnan hükümetinin İsrail ile yaptığı anlaşmayı feshetmeye zorlandı (Podeh, 2015, s.175). Böylelikle, İsrail'in Lübnan'la barış anlaşması yapamaması, Lübnan'da yeni bir siyasi düzen kurarak kuzey bölgesini garanti altına alması arzularını karşılıksız bırakmıştı...⁴⁷

İsrail, 1982 işgalindeki stratejik hedeflerinin büyük bir kısmına ulaşamamasının yanında, yalnızca Beyrut kuşatmasının yol açtığı insani kriz eleştirileriyle yüzleşmek zorunda kalmamış; aynı zamanda sivil altyapıya niçin zarar verildiğini sorgulamaya başlayan İSK personelleri arasında etik kaygıların da oluşmasına sebebiyet vermişti.

⁴⁶ Beşir Cemayel'den önce, Lübnan'daki Cumhurbaşkanlığı koltuğunda, 1976 yılında Suriye'nin (rakibi Raymond Eddé karşısında) iç savaşı çözüme kavuşturma gerekçesiyle Lübnan'a girerek desteklediği Ellias Sarkis vardı. ABD ve İsrail'in desteklediği Beşir Cemayel'in Sarkis'ten koltuğu devralmasıyla birlikte aslında herşey İsrail'in en başından beri ulaşmayı arzuladığı stratejik hedeflerine uygun ilerlemekteydi. Nitekim, Falanjist lider Cemayel seçildikten henüz bir hafta bile dolmadan, 30 Ağustos'ta, -18 Ağustos'taki çekilmenin de etkisiyle hem Suriye 85. Tugay'ını Beyrut anayolundan geri çekmeye başlamış, hem de FKÖ gücünün neredeyse yarısı, başta Tunus olmak üzere farklı Arap ülkelerine gitmişti (Laffin, 1985, s.107).

⁴⁷ Suriye'nin, Lübnan'ı Mart 1984'te anlaşmayı feshetmeye zorlaması dolayısıyla Lübnan ile güvenli bir barış anlaşmasının yokluğunda İsrail, Lübnan'ın güneyinde kalmaya devam etti ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) İsrail'in tanınmış uluslararası sınırlarına çekilmesini ve bölgeleri Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Geçici Kuvvetine (UNIFIL) bırakmasını talep eden 425 ve 426 sayılı kararlarını (1978) reddetti (Kaye, 2002, s.564).

Örneğin Beyrut kuşatması sırasında, 211. Zırhlı Alay Komutanı görevini icra etmekte olan Albay Eli Geva, kamusal alana ateş açma emrini reddetmiş ve üstlerine bu tür bir saldırıdan kaynaklanacak olası sivil kayıplar için endişe duyduğunu dile getirmişti. Niyahetinde tekrarlanan emirlere uymayan Geva, kıdemli komutanlarının ikna etme girişimlerine de riayet etmemesinden dolayı ordudan atılmıştı (Morris, 2000, s.104). Bununla beraber, İSK’da hiç olmadığı kadar vicdani ret davalarının ortaya çıkmasıyla birlikte savaşın sonunda yaklaşık 200 İSK personeli Lübnan’da orduya hizmet etmeyi reddettiği için yargılanmış ve hapsedilmişti. Daha da önemlisi, Lübnan’daki askerlik görevlerini tamamlayıp İsrail’e dönen birçok rezerv asker de kendi aralarında seferber olmaya ve savaşı protesto etmeye başlamıştı. Örneğin Yesh Gvul (İbranice: Bir Sınır Var) Hareketi, savaşın doğurduğu dünyaca ünlü bir sivil toplum kuruluşu haline geldi (Dekar, 1985, s.59-60). Bu tür yoğun protestolar, İsrail’in Lübnan’da asker konuşlandırmaya devam etmesini zorlaştırmaya başlamıştı. Dahası, 16 Eylül 1982’de, Beşir Cemayel’in suikastini gerekçe gösteren Falanjist militanların Beyrut’un güneyindeki Sabra ve Şatilla mülteci kamplarına girerek, 48 saat içerisinde yüzlerce⁴⁸ Filistinli sivil katledilmesinden sonra İsrail içerisindeki protestolar da hiç olmadığı kadar yoğunlaştı. İsrail’in, Sabra ve Şatilla kamplarına doğrudan bir müdahalesi olmasa da, İSK birimlerinin katliam sırasında mülteci kamplarının etrafını koruduğu ve geceleri aydınlatma fişekleri atması gerekçeleriyle İsrail, Sabra ve Şatilla’daki katliamı çevreleyen olaylardaki rolüyle ilgili uluslararası camiadan gelen ciddi bir kınama ile karşı karşıya kaldı (Shadid, 2002, s.42). Nitekim bu olay neticesinde, sorumlu olarak gösterilen Savunma Bakanı Ariel Şaron⁴⁹ ise çeşitli çevreler tarafından “Beyrut Kasabı” olarak anılmaya başlandı (Findley, 2002,s.2; Joffe, 2005, s.4).

⁴⁸ Katliam sonucunda yaşamını yitiren Filistinli mülteci sayısının tam olarak kaç olduğu ile ilgili bilimsel literatürde ihtilaflar vardır. Kimi kaynaklar Sabra ve Şatilla Katliamları sonucunda 800 Filistinli’nin öldüğünden bahsederken (Catignani, 2009, s.76), kimi kaynaklar 480 (Schiff ve Ya’Ari, 1982, s.270-290), kimi kaynaklar ise kadın ve çocuklar dahil; 3.000’in üzerinde masum sivilin hayatını kaybetmiş olduğunu bildirmektedir (www.unjppi.org, 2015)

⁴⁹ Şaron, Sabra ve Şatilla kamplarındaki rolü nedeniyle 1983’te Bağımsız İsrail Mahkemeleri’nde yargılanmış, Yitzak Kahan’ın başkanlık ettiği Kahan Komisyonu (Va’adat Kahan), Şaron’u “intikam tehlikesini görmezden gelmesi ve kan dökülmesini önleyen tedbirler almadığı için” -kişisel olarak- sorumlu tutulmuştur (Schiff ve Ya’Ari, 1982, s.270-290).

3.2.4. GÜVENLİ BÖLGE’NİN KURULMASI

Temmuz 1984’te İsrail’de genel seçimler yenilenmiş ve gerekli çoğunluğu alamayan Likud (sağ kanat) lideri Yitzak Şamir ve Şimon Peres’in Emet (orta-sol) partisi, iki yıl arayla Başbakanlık görevlerini icra edecekleri ortak bir hükümet (Ulusal Birlik Hükümeti) kurmuşlardı. Lübnan İşgali’nin artan sosyo-psikolojik maliyeti ise yeni hükümetin ilk sınavı oldu ve Kabine’de Lübnan ile ilgili iki alternatif tartışıldı. İlk alternatif, Lübnan’dan tek taraflı ve tamamen geri çekilme idi; diğeri ise Saad Haddad’ın komutasındaki Serbest Lübnan Ordusu’nu (FLA) güçlendirerek ve (katliamcı imajını silmek maksadıyla) yeniden adlandırarak, Güney Lübnan Ordusu (SLA) tarafından kontrol edilen bir “güvenlik bölgesi” (tampon) oluşturmaktı. Nitekim Kabine’den Yitzhak Shamir, Moshe Arens ve Ariel Şaron, bu türden bir girişimin Lübnan’dan İsrail’e yönelik gerilla sızmalarını önleyebileceği ve karşıdan gelen füze (menzil) tehdidini azaltabileceği fikrindelerdi (Catignani, 2009, s.76). Böylelikle, İsrail’in Hristiyan müttefiki Güney Lübnan Ordusu, FKÖ’yü ve yeni Şii gerilla faaliyetlerini stratejik derinlik açmazı olan İsrail yerine önceden durdurabilecekti. Nihayetinde 14 Ocak 1985’te İSK’nın, üç aşamada bölgeden çekilerek SLA güçlerine bırakacağını kararlaştıran kabine kararıyla birlikte Savunma Bakanı Yitzak Rabin, yeni tezkereyi⁵⁰ kamoyu ile paylaşmıştı (Barak, 2010, s.174).

“Güvenlik Bölgesi” nin kurulma kararının ardından, çoğunluğu Hristiyan subaylardan oluşan ancak aynı zamanda içlerinde birçok Şii’nin de bulunduğu 2500 kişilik SLA güçleri, müfrezelere ayrılarak İsrail sınırına paralel bir tepe hatta konuşlandırıldı ve makineli tüfekler, havan topları ve dürbün gibi ekipmanlarla donatıldı. Bununla beraber, bölgedeki SLA atkı ağı ihtiyaç duyulduğu hallerde topçu atışı veya hava desteği çağrısı yapabilecek 1000 İSK askeri ile de desteklendi. Bu sırada güvenlik bölgesini koruma görevinin SLA’ya verilmesine rağmen İSK’nın da Hizbullah’ın gerilla birimleri karşısında pusu devriyeleri gibi zorlu operasyonlara çıkması gerekliliği ortaya çıktı. Pusu görevleri sırasında ise İSK, bir taraftan Hizbullah ile askerî olarak mücadele ederken, diğer yandan da -hatalı bir biçimde- yerel nüfusu cezalandırıcı tedbirler yoluyla

⁵⁰ 1. Aşamada (A) İSK, Sidon bölgesinden çekilecek ve Litani-Nabatiye Bölgesi’nde görev yapacak, 2. aşamada (B) Hatzbaya bölgesinde konuşlanacak ve 2. aşamada (C) ise Güney Lübnan’da yerel kuvvetlerin (SLA) İSK desteği ile çalışacağı bir bölgeyi de koruyacağı sınırına çekilecekti. (www.mfa.gov.il)

Hizbullah'a destek olmaktan alıkoymaya çalıştı. Dolayısı ile stratejik kültüründe yıpratma savaşlarından kaçınma davranışı bulunan ve Bağımsızlık Savaşı öncesi militan eylemleri hariç, devlet-devlet dışı aktör kabulünde yabancı ülke topraklarında konuşlanarak hareket etmeye çalıştığı bir asimetrik savaş tecrübesi bulunmayan İsrail, ödüllendirme yoluyla yerel halkı kendisi ile birlikte hareket ettirecek bir taktik kurmak (hearth&minds) yerine tam tersine karşısına almış oldu. Böyle bir durumda İsrail'in yapması gerekeni, aslında Hizbullah yaptı ve halkın kalplerine ve zihinlerine girdi. Dolayısıyla İSK ve SLA'nın hamleleri, -caydırmaya çalıştıkları bölge halkını kalplerine ve zihinlerine etki eden Hizbullah'a destek vermekten ziyade- yerel halkın bölgelerindeki varlıklarına yönelik duydukları nefreti daha da körüklemiş oldu.⁵¹

3.3. DOLAYLI CAYDIRICILIK STRATEJİSİ (1985-2000)

1990'ların başlarında İsrail, hem aktif, hem de pasif savunma önlemlerine dayalı karmaşık bir kontrgerilla yaklaşımı geliştirmiştir. Gordon'a göre (1988, s.39) İsrail'in, Lübnan'daki gerilla stratejisi ve operasyonel doktrini; pasif savunma, aktif savunma, ofansif operasyonlar, caydırıcılık ve müzakere/diplomasi olmak üzere beş temel unsurdan oluşmuştur. Pasif savunma, İsrail'in kendi sivillerini Katyuşa ve diğer roket türleri gibi ağır saldırılardan korumak için kullandığı savunma önlemleri ifade etmektedir. Bunlar, güvenlik bölgesindeki gelişmiş istihkâmlar ve sınıra çekilmiş elektronik sensörlü yüksek teknoloji güvenlik çitlerinin yanı sıra İsrail'in hedefte bulunan kuzey bölgesindeki hastaneler, psikiyatrik bakım ve sivil hizmet kurumlarından oluşmaktadır. Aktif savunma, İsrail'e yönelik olası bir saldırıdan önce piyade veya Özel Kuvvetler (SOF) birimlerinin devriye gezmesini veya pusu operasyonlarını kapsamaktadır. Ofansif operasyonlar ise İSK birimlerinin, güvenlik bölgesinin ötesine geçerek Hizbullah'ın hakim olduğu alanlarda giriştiği sızma operasyonudur. İsrail'in kontrgerilla stratejisi bu yönüyle, Hizbullah tehlikesini bertaraf etme amacıyla İSK personeline operasyonel

⁵¹ Bu sırada, İran'ın finanse ettiği Hizbullah, İran finansmanı ile 1988 yılında Müessesetü Cihad el-Bina (Cihat Fonu Kurumu) kurarak, Lübnan merkezi hükümetinin tesis etmekte güçlük çektiği sosyal (örneğin: bakım, ilk ve orta öğretim ve kültürel faaliyetler) ve kamu hizmetlerini (örneğin: kanalizasyon hizmetleri, gaz ve elektrik) kendisi tesis ederek bölgedeki halkın sempatisini kazandı ve hatta şehit ailelerine, aylık olarak şehitlik maaşı verdi. Hizbullah'ın radyosu Al Manar TV ise Şiiler başta olmak üzere yerel halkın kalplerinin ve zihinlerinin kazanılmasında önemli bir rol oynadı.

insiyatif kazandırmayı amaçlamıştır. Nitekim, İsrail Hava Kuvvetleri'nin (İHF) İsrail stratejik kültürünün caydırıcılık kaynağını besleyen hedef operasyonları, (Şeyh Musawii, Şeyh Ragıb Harb v.b.) bu tür saldırgan operasyonların odak noktası olmuştur. Bu tür ofansif operasyonların arkasındaki temel mantığın, İsrail'in kümülatif caydırıcı duruşunu (*cumulative deterrence*) iyileştirmek olduğu belirtilse de Hizbullah'ın bilhassa caydırıcılığa karşı dahi misilleme yapan intihar bombalı (90'lardan sonra özellikle bombalı araç) saldırıları neticesinde İsrail'in caydırıcı özelliklerini giderek kaybettiği gözlemlenmiştir. Nitekim 1980'lerin ortalarından sonra, İsrailli bazı güvenlik bürokratlarının Lübnan'daki Hizbullah tehdidinin yalnızca sert güç ile durdurulamayacağını beyan etmeleri gibi, 1987 gibi erken bir tarihte Yitzak Rabin de şunları söylemiştir:

"...Bu savaş, Lübnan kaynaklı terörizme karşı verilen uzun süreli bir savaş... 1982 'de bir kez büyük bir eylemle (işgal ile) sonlandırmaya çalıştık. Başaramadık... Sınır terörizmi ile başa çıkmanın tek bir yolu yok. Lübnan topraklarını kontrol edecek herhangi bir merkezi hükümet olmadığı sürece bizler, bununla başa çıkmak için bir politika geliştirmeliyiz." (Catignani, 2009, s.80).

İsrail'in 1985-2000 yılları arasındaki Hizbullah ile mücadelesindeki, - operasyonel yönüyle- belirgin bir özellik, 1991 Körfez Harekâtı⁵² ile ABD'nin Orta Doğu'ya tanıttığı RMA (Askeri İşlerde Devrim) ve hedef operasyonlara yönelik çalışmalarında yine Amerikan askeri doktrinlerinin bir ürünü olan EBO (Etki Odaklı Operasyonlar) unsurlarından oldukça etkilenmiş olduğu gerçeğidir. Soğuk Savaş'ın sonunda başlayan Körfez Harekâtı, bilimsel/askerî literatürde dünya gelenindeki birçok ordunun gelişen yeni teknolojik ve örgütsel modellemelere uyum sağlaması gerektiğine yönelik büyük çaplı bir tartışma başlamış ve Amerikan, Sovyet ve Avrupa stratejik perspektiflerinin etkilediği birçok ordu yeni teknolojik gelişmelere ayak uydurmak maksadıyla revize olmuştur (Raska, 2011, s.22). İsrail'in ise daha 1948 Savaşı gibi erken bir tarihte, kombine savaşlardaki (Mısır, Irak, Suriye, Ürdün vs.) nüfus/asker kısıtını

⁵² ABD, Körfez Savaşı sırasında, Irak hedeflerine yönelik olarak düzenlediği beş haftalık hava bombardımanı ve füze saldırıları ardından giriştiği beş günlük bir kara operasyonu RMA'nın kilit unsurlarının çoğunu dünyaya göstermiştir. İsrail'in ise bilhassa İkinci İntifada süreci sonrasında RMA'nın temel unsurlarının çoğuna sahip olduğunun anlaşılması; komşu Arap ülkelerin kendilerini teknoloji, strateji, operasyonel kuvvet tasarımı ve kuvvet dağıtımlarının yeniden değerlendirmelerine zorlamıştır (Maoz, 2004, s.1).

dengelemek maksadıyla, “miktar karşısında kalite” stratejisini benimsediği bilinmektedir (Horowitz, 1983, s.77). Böyle bir stratejik kültür kaynağı dolayısıyla İsrail, 1980’lerin sonlarında Lübnan’daki Hizbullah’a karşı, kontrgerilla savaşında yüksek teknoloji tabanlı İHA’lar gibi ağ merkezli harbe dayalı RMA unsurları kullanmaya başlamıştır (Maoz, 2004, s.1; Raska, 2011, s.27). Bununla beraber İsrail, asker zayıyatını minimum seviyede tutmak maksadıyla kara operasyonlarını ikinci plana atarak, hassas teknolojiye ve SIGINT’e (sinyal/elektronik istihbarat) ağırlık vermiş ve EBO yaklaşımını benimsemiştir. Ayrıca, 2001 yılından sonra ise İSK, EBO ile birlikte Operasyonel Teori Araştırma Enstitüsü’nde (OTRI) doktriner çalışmalar yapan Tuğgeneral Shimon Naveh⁵³ ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu Sistemik Operasyon Tasarımı (SOD) adında, taktik hedeflerin operasyonel hedefler ile uyumlu olmasını öngören, sistem ve karmaşıklık teorisi dayanaklı yeni bir doktrin geliştirmiştir.

İsrail’in RMA ve EBO yaklaşımları ile Hizbullah karşısında yüksek teknoloji savaşı kapasitesine güvenerek, kontrgerilla (COIN:Counter-insurgency) operasyonlarının inceliğinden kayıtsız bir biçimde deyim yerinde ise “evden” çatışması veya Lübnan’da -asimetrik çatışma eğitilmiş- yaptığı ofansif operasyonlarda ağırlıklı olarak bir özel kuvvetler birimi (SOF) kullanmak yerine (hava kuvvetleri destekli) hedef operasyonlara yönelerek - Şeyh Abbas el-Mussawi⁵⁴ suikasti veya Şeyh Abdulkerim Ubeyd’in⁵⁵ kaçırılması örneğinde olduğu gibi- problemi bütünüyle dekapitasyonlar ile çözebileceğini ümit etmesi ve tüm bunlara ek olarak, sivil teminat zararları vererek kalpler ve zihinlerde (*hearth&minds*) nefrete yol açması, Hizbullah’ın eylemlerini

⁵³ Naveh’e göre İSK, operasyonel düşüncedeki bilgi eksikliği nedeniyle derin bir kriz içindeydi. Bu sebeple Naveh, SOD doktrinini hazırlarken, bilhassa 1973’teki Yom Kippur Savaşı’ndaki İSK’nın taktik açıdan mükemmellik gösterdiğini, ancak operasyonel düzeydeki hedeflerin net bir şekilde anlaşılamadığını iddia etmiş ve taktik ve operasyonel hedeflerin bütünselliğini yakalamak için çalışmıştır (Vego,2009, s.70). ..SOD, 2006 yılında İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz, tarafından da resmi doktrin olarak onaylanacaktı (Vego,2009, s.70-71).

⁵⁴ Hizbullah’ın Nasrallah’tan önceki genel sekreteri Abbas el Musawi, 16 Şubat 1992’de İsrail helikopterlerinin açtığı ateş neticesinde eşi ve çocukları ile birlikte hayatını kaybetti (Phinney, 2003, s.54). Bu tarihten sonra Hizbullah eylemlerini dışarı taşıdı. 1 Mart 1992’de Hizbullah’ın İstanbul’daki Neve Şalom Sinagogu’na düzenlediği saldırı, bu suikast ile doğrudan ilişkilidir (Byman, 2011,s.23).

⁵⁵ Hizbullah’ın önemli isimlerinden Abdulkerim Ubeyd 28 Temmuz 1989’da İsrail tarafından kaçırıldı. 2004 yılında ise İsrail’in elinde tuttuğu 436 esir ile birlikte (11’i Hizbullah gerillası, 59’u Lübnanlı gerilla), işadamı Elhanan Tannenbaum ve üç İsrailli askerin cesedi karşılığında takas edildi (Alagha, 2006, s.54).

bitirmek yerine daha da radikalleştirmiş ve İsrail'in Lübnan'daki varlığını çıkmaza sürüklemiştir. Özellikle Abbas el-Musawi suikasti sonrası Hizbullah Genel Sekreterliği görevine gelen Hasan Nasrallah ile, örgütün ideolojik çizgisi radikal-dinî'den radikal-milliyetçi-dinî bir boyuta evrilmiş ve ideolojik dönüşüm içerisindeki milliyetçilik figürü, Hizbullah'ın Lübnan'da –Hristiyanlar dahil- daha fazla sempati kazanmasına sebebiyet vermiştir (Hindi, 2017, s.59).

İsrail'in stratejik hedeflerine ulaşması yönündeki bir diğer açmaz ise Lübnan İç Savaşı'nın 1989 yılında, Suriye garantörlüğündeki Al-Taif Anlaşması'nı ile sonlanmasıydı (Krishna-Hensel, 2016, s.71). Anlaşma ile, Lübnan'daki 1989 yılı nüfus sayımına göre etno-mezhebe dayalı siyasi güç yeniden düzenlenmişti. Buna göre Lübnan'ın Cumhurbaşkanı Hristiyanlar'dan, Başbakanı Sünnilerden ve Meclis Başkanının Şiiler'den oluşması kararı yinelandığı gibi, meclisteki milletvekilleri sayısı Müslüman ve Hristiyanlar arasında iki eşit şekilde bölünecek ve bakanlıklar Müslüman Şiiler, Müslüman Suniler ve Maruni Hristiyanlar arasında üç eşit parçaya bölünecekti. Bununla beraber, Lübnanlı Hristiyanların önemli bir kısmının Avrupa ve Kanada'ya olan yoğun göçü, 1989'dan sonra Lübnan'daki Hristiyan nüfusu gerçekten de yaklaşık olarak yüzde otuz beşe indirmişti. Böylece -İsrail'in de desteklediği- Fransa destekli Hristiyanlar, artık yönetimdeki en büyük payı talep edecek yeterliliklerini kaybetmiş oldular (Hindi, 2017, s.74). Ayrıca Taif Anlaşması ile Güney Lübnan'daki Hizbullah hariç tüm silahlı güçler dağıtıldı. İsrailli güvenlik bürokratları için bu durum oldukça tehlikeliydi. Çünkü, kendi garantörlüğündeki Hizbullah'ı koruyan Suriye'nin hüküm sürdüğü bir Lübnan'da, İsrail'in 1967 (Altı Gün) Savaşı sırasında Suriye'den ele geçirdiği ve stratejik olarak iki taraf için de değerli Golan Tepeleri'ne sahip olduğu düşünüldüğünde; Suriye, Golan'ı geri istediği için İsrail'in Lübnan ile kapsamlı bir barış antlaşması yapmasına müsaade etmeyecek ve Lübnan'ı kolayca manipüle edebilecekti (Catignani, 2009, s.79). Bununla beraber direkt olarak İran'ın ve dolaylı olarak Suriye'nin destekleyerek büyüttüğü Hizbullah, 1992 yılında (Hamaney'in onayı ile) Lübnan'daki genel seçimlere katılmış ve bilhassa Nasrallah sonrası milliyetçi-dinî bir imaj kabulü ile birlikte 128 koltuktan 12'sini elde etmeyi başarmıştı (Alagha, 2016, s.163). Ayrıca Hizbullah, El Ahd Haftalık Gazetesi (1984), Mehdi İzci Derneği (1985), El Nur Radyosu (1988) ve El Manar TV (1991), İmam Humeyni Kültür Merkezi (1991)

v.b. gibi etkili bir propaganda aracı olarak kullanabileceği kamu hizmetleri ile kurumsallaşarak, Güney Lübnan halkı ile bütünüyle kucaklaşma stratejisini benimsemişti (Hindi, 2017, s.43-45). Böylelikle Hizbullah, askeri gücünün yanında, sosyal hizmete dayalı kurumsallaşma araçları ile birlikte Lübnan siyasetine de katılarak dinî-milliyetçi kimliğini daha da meşrulaştırdı. İsrail'in Hizbullah'ın arkasındaki desteği yıkmak için izleyeceği strateji ise Hesap Verilebilirlik Operasyonu (*Din veHeşbon*) ve Gazap Üzümleri Operasyonu'nda (*İnvei Zaam*) görüleceği üzere sivil altyapıyı hedef alarak Lübnan halkını, Cumhurbaşkanı Elias Hrawi'nin ve Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin Hizbullah'a ve Suriye'ye karşı baskı yapmaları yönünde asıl baskıyı yaptıracak kışkırtıcı 'iç göçlere' sevk etmesi üzerine kurulacaktı. Böylelikle İsrail'in dolaylı caydırıcılık stratejisiyle yerel halk, İsrail'i aslında Hizbullah'ın kışkırttığını düşünecek ve Hizbullah'ı desteklemekten vazgeçecekti (Bar, 2007, s.483). Bununla birlikte her iki operasyonda da ileri teknoloji ve yüksek ateş gücü kullanan İsrail'in, küçük yüzölçümü dolayısıyla stratejik kültüründeki açık bir davranış kalıbı olan –derinlik kazanımı için- “çatışmayı düşman ülke topraklarına taşıma” doktrinin yerini ise artık, “ateş gücünü düşman topraklarına aktarma” ilkesi almıştı...

3.3.1. HESAP VERİLEBİLİRLİK OPERASYONU

Hizbulah'ın 28 Haziran 1993'teki Katyuşa roketli saldırısı, İsrail'in kuzeydeki Kiryat Shmonah kasabasında yaşayan onlarca sivilin can kaybıyla sonuçlanmıştı. Temmuz ayına gelindiğinde ise Ahmed Cibril'in lideri olduğu Filistin Halk Kurtuluş Cephesi-Genel Komutanlığı (PFLP-GC) ve Hizbullah'ın Lübnan'ın güneyindeki saldırıları sonucunda toplamda dokuz İsrail askeri hayatını kaybetti. Bu türden bir tetikleme ile İsrail Başbakanı Yitzak Rabin, sınır ötesindeki gerillaların İsrail hedeflerine daha fazla saldırmasını caydırmak için büyük bir misilleme operasyonu yapılması gerektiğine karar verdi. Ancak, olası büyük bir kara kuvvetleri operasyonu yapılması halinde yaşanabilecek ciddi kayıplar verme korkusu İSK'nın operasyonu sadece hava saldırısı ve topçu atışlarıyla yürütmesine yol açtı. Operasyonun gösterilen hedefi Hizbullah'ın karargahlarına, komutanların evlerine, eğitim merkezlerine ve roket fırlatma merkezlerine saldırmaktı. Ancak stratejik hedef ise Lübnan'daki sivil hayatı bozarak

büyük bir iç mülteci krizi yaratmak ve Hizbullah karşısında dolaylı bir avantaj sağlamaktı. Dolayısıyla Hesap verebilirlik Operasyonu, İsrail'in doğrudan caydırıcılığının Hizbullah karşısında net sonuçlar vermediği anlayışının bir sonucuydu ve operasyonun arkasındaki konsept; şiddetli topçu, hava ve deniz ateşi yoluyla Lübnan'daki sivil bölgeleri hedef alarak Beyrut'a doğru kitlesel bir göç yaratma neticesinde Hizbullah'ın İsrail karşıtı saldırı eylemlerini durdurabilecek tek seçenek olduğu düşünülen ev sahibi devlet (Lübnan) üzerinden dolaylı caydırıcılığı sağlamaktı (Bar, 2007, s.49; Brennen 2009, s.33; Sharp vd. 2006, s.45).⁵⁶ Bu sayede Lübnan'ın güneyindeki Şii nüfusun, İsrail'i kışkırttığı gerekçesiyle Hizbullah'tan şikayetçi olarak baskı yapacağı Lübnan Cumhurbaşkanı Elias Harawi'nin de Şam yönetimine baskı yapmasıyla Suriye'nin Hizbullah'a verdiği destek de azalacaktı (Jones, 2009, s.94-98).

Nihayetinde yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda 25 Temmuz 1993'da başlatılan bir haftalık Hesap Verilebilirlik Operasyonu'ndaki askeri rasyonalitenin ötesine geçen topçu saldırıları sonucu 147 Lübnanlı sivil yaşamını yitirirken, en az 30 Şii köyünden bombardıman dolayısıyla 350.000'den fazla sivilin Beyrut'a kaçmasıyla büyük bir insani kriz meydana gelmiş oldu (Jones, 2009, s.94-98). Böyle bir tablo ile Hesap Verebilirlik Operasyonu'nda İsrail, arzu edilen amaçlarından hiçbirine ulaşamamakla beraber Lübnan Hükümeti'ni ve halkı da tam tersine Hizbullah çevresinde toplanmaya itti. Ayrıca Hizbullah da İsrail saldırılarına misilleme olarak Katyüşa füzeleri fırlatmaya devam etti. Bu saldırılar sonucunda İsrail'in kuzeydeki kasabalarından olan Kiryat Shmonah'ta 13 İsrailli sivil hayatını kaybetti (Catignani, 2009, s.82).

İsrail'in Hesap Verilebilirlik Operasyonu'nu kontrgerilla (COIN) yeteneklerinin inceliğini kullanmadan, daha ziyade sivillerin etkilendiği şiddet yoğun bir dolaylı tutum stratejisi belirlemiş olması, gerek Hizbullah'a sağladığı siyasi kaldıraç niteliği, gerekse Lübnanlı sivillerin 'kalp ve zihinlerinde' yarattığı nefret etkisi nedeniyle Clive Jones'un tabiri ile oldukça "kalpsiz ve akılsız"⁵⁷ bulunmuştur (Jones, 1997, s.94-98). Nitekim, Hizbullah saldırılar sonrası yılmamış ve tam tersine yaptığı misillemeler ile Rabin'in

⁵⁶ 1996 yılındaki Gazap Üzümleri Operasyonu'nu da aynı dolaylı caydırıcılık stratejisinin bir ürünü olarak gerçekleştirecektir (Brennen, 2009, s.33).

⁵⁷ Kalpler ve Zihinler (Hearth & Mins) terimi, askeri sosyoloji literatüründe ABD'nin Vietnam Savaşı'nda yerel halkın desteğini sağlama amacıyla yürüttüğü propaganda kalıplarına yapılan bir atıftır (Kodosky, 2015, s.172-180).

siyasi kariyerini zora sürüklemişti. Her şeyden öte Hesap Verilebilirlik Operasyonu ile, Hizbullah'ın İSK topçu saldırıları sonrasında İsrail'in kuzey bölgelerine doğrulttuğu Katyüşa füze saldırılarını devam ettirmesi neticesinde; ABD ve Suriye arabulucuğuyla, devlet-dışı bir silahlı oyuncu olan Hizbullah ile İsrail arasında İsrail açısından oldukça riskli bir 'sözlü' mütabakata varıldı. Buna göre İsrail, Lübnan kasabalarına, köylerine ve güvenlik bölgesindeki Lübnan sakinlerine saldırgan atışlar yapmayacak ve bunun karşılığın da Hizbullah, İsrail'in kuzey bölgelerindeki sivil yerleşim alanlarını doğrudan hedef almayacaktı. Ayrıca sözlü anlaşmaya göre Hizbullah, SLA ve İSK Lübnan'ın güneyindeki güvenli (tampon) bölgede herhangi bir risk durumunda çatışmakta özgür kalacaklardı. Dolayısıyla İsrail'in sivil altyapı yıkımının ve mülteci baskısının Lübnan Hükümeti'ni Hizbullah'ı kısıtlamaya yönlendireceği umudu temelsiz çıkmakla beraber, bundan sonra 'sivil bölgelere gizlenerek' İSK ve SLA güçlerine karşı roket atışı yapabilecek güce erişen Hizbullah karşısındaki yeni anlaşmayla beraber, artık İsrail'in tahmin edilmeyen bir şekilde sivil alanlarda bulunmaktan güç alacak olan Hizbullah'a misilleme yapması yasaklanmış ve İsrail'in caydırıcılığını bütünüyle kısıtlanmıştı. Dolayısıyla İsrail'in elinde artık operasyon yapabileceği çok az Hizbullah askeri hedefi kaldı (Bar, 2007, s.491). Jones'a (1997, s. 94-98) göre ise böyle bir anlaşmanın, her iki tarafın da kendi bölgesindeki sivilleri koruduğu şekilsiz doğası, Hizbullah'ın "Güney Lübnan'ın Koruyucusu" olduğu tezini daha da güçlendirmişti. Daha da önemlisi, Şii (veya diğer Lübnanlı) köylerine İsrail saldırılarından muafiyet sağlamanın İsrail açısından en negatif etkisi, bölgede zaten insan istihbaratı (HUMINT: Human Intelligence) kısıtı bulunan İsrail karşısında Hizbullah'ın, Güney Lübnan'ın dört bir yanındaki sivil nüfus merkezleri arasındaki operasyonel, lojistik ve istihbarat ağını genişletip derinleştirebilmesiydi. Tüm bunların sonucu olarak, Hizbullah güçlü dokunulmazlığı ile sivil bölgelerdeki nüfuz alanlarını genişletebilmesinin etkisiyle Hesap Verebilirlik Operasyonu sona erdikten üç haftadan daha kısa bir süre sonra, güvenlik bölgesindeki bölgedeki 9 İSK askerinin daha hayatını kaybettiği bir eylem düzenledi. Ayrıca Hizbullah'ın 1993'te 187 olan toplam saldırı sayısı, ertesi yıl 350'ye yükseldi (Catignani, 2009, s.82). Temmuz 1993'te Güney Lübnan'dan İSK güçlerine yapılan saldırıların, Hesap Verebilirlik Operasyonu'nu başlatmanın itici gücü olduğu düşünüldüğünde ise bu rakamlar, birçok askeri stratejiste göre oldukça ironikti...

Bilimsel literatürdeki uzmanların İsrail için başarısızlık, Hizbullah için ise büyük bir başarı olarak tanımladığı Hesap Verilebilirlik Operasyonu'nun, Hizbullah açısından en önemli getirilerinden biri de bölgedeki gücünü perçinlemesi olmuştur (Brennen, 2009, s.35). Hizbullah, 1970'lerin başından beri Güney Lübnan'da gerilla kampları kurmaya başlayan Filistin Kurtuluş Örgünü'nün başvurduğu diktatörce davranışların aksine Lübnan'daki sivil nüfusa daha duyarlı davranarak, İsrail'in Güney Lübnan'da yapmış olduğu yıkımı, beklenenin tam aksine kendi lehine kullanabilmişti. Örneğin ateşkesin ertesi günü Lübnan gazetelerine göre Hizbullah, İsrail saldırılarından etkilenen 1000'den fazla evi onarmaya başlamış; 485'ini tamamen onarmış ve sahiplerine teslim etmişti (Catigani, 2008, s.81-83). Benzer biçimde Hizbullah, İsrail bombardımanından kötü etkilenen köylerde inşaat projeleri, tıbbi yardımlar ve savaşta kayıp veren ailelere - Hristiyan aileler dahil - maddi destek dahil olmak üzere büyük ölçekli insani projeler başlatmıştı. Bununla birlikte Hizbullah, Lübnan'ın İsrail Hükümet Koordinatörü Uri Lubrani tarafından yönetilen sivil yardım programı kapsamında İsrail tarafından bağışlanan gıda ve tıbbi malzemelerin dağıtımına katılanlara suikast düzenleyerek, İsrail'in en başından beri başarısız olduğu kalpler ve zihinler programını da etkisizleştirmeye çalışmıştı. Ayrıca Hizbullah, İsrail kısıtlamaları karşısında, 1993'teki anlaşmanın sağladığı imkanlarla bölge halkının koruyuculuğunu üstlenme rolüne girişmişti. Örneğin Temmuz 1995'te İSK, Güney Lübnan kıyıları boyunca 12 mil uzaklaştırma bölgesi kararı uyguladığında, bu durum geçim kaynakları olumsuz etkilenen balıkçılar arasında büyük ekonomik zorluklar yaratmıştı. Hizbullah ise İSK'nın bu kararını sivillere –balıkçı- doğrudan bir saldırı olarak görüldüğünden, bu önlemleri 1993 anlaşmasının ihlali olarak kabul etmişti (Jones, 2009, s.94-98).

19 Ağustos 1993'te Hizbullah, İsrail ile yaptığı –sivilleri koruyucu- anlaşmanın sınırlarını test eder bir biçimde, İsrail'in ilan ettiği güvenlik bölgesinin içerisinde yer alan Shinin köyünde devriye gezen bir İSK devriyesine bombalı ve makinalı tüfekli bir eylem düzenledi. Saldırı sonucu 7 İSK askerinin ölmesiyle İsrail, misillemesini güvenlik bölgesinin dışındaki Bekaa Vaadisi'nde yer alan, şüpheli Hizbullah üslerine hava saldırısı düzenleyerek yaptı (Moffatt, 2015, s.227). Hizbullah'ın önemli bir zarar görmemesiyle birlikte, İsrail'in saldırısı Golan Tepeleri'nde hak iddia eden Suriye tarafından kınandı. İsrail ise bu dönemde daha ziyade sorunu bütünüyle askerî olarak halledebileceği

hissiyatıyla davranarak, hava saldırılarını sahip olduğu en etkili güç olarak gördü. Örneğin 1994'te, Bekaa Vadisi'ndeki Ayn Dardara eğitim kampına düzenlediği helikopter saldırısında 40 Hizbullah gerillasının ölmesiyle, İsraili stratejik karar alıcılar 1993 Anlaşması'nın olumsuz getirilerine rağmen ezici ateş gücünün halâ etkili olduğu kanaatindeydi (Byman, 2011, s.223). Hizbullah ise Suriye sınırlarına yakın bir alanda yer alan bu saldırının 1993 Anlaşması'na aykırı olduğunu iddia etti. Bununla beraber, 1993 yazından 1996 baharına kadar periyodik olarak gerçekleştirilen yoğun bombardımanlar⁵⁸, Hizbullah, SLA ve İSK arasındaki neredeyse kalıplaşmış bir rutin haline geldi. Bu dönemlerde ABD'nin Lübnan Hükümeti'ne yaptığı baskılara rağmen Hizbullah eylemlerine devam etti. 1996 yılının Mart ayına gelindiğinde ise güvenlik bölgesindeki çatışmaların boyutu daha da alevlendi. 4 ve 20 Mart tarihleri arasında 1'i subay 4 İSK askeri, Hizbullah'ın bombalı araçlı saldırıları sonucunda hayatını kaybetti (Jones, 1997, s.94-98). İSK keşif uçaklarının sıklıkla dolaştığı bu günlerde İsrail için asıl endişe verici olan ise yapılan saldırıların bir kısmının Emel Hareketi tarafından üstlenilmesiydi. İsrail, Emel Hareketi'nin de en azından gerilla eylemleri açısından Hizbullah ile birleşik bir cephe açabileceği yeni ve daha yoğun bir evreyle karşılaşmıştı. 1993'teki anlaşmayı bozma bardağını taşıran son damla ise İSK kontrolü altındaki bir topçu biriminin Yatar köyünü vurarak iki sivil öldürmesiydi. Hizbullah Yatar Köyü'ne yapılan saldırıyı 1993 Anlaşması'nın ihlali olarak değerlendirdi. İsrail Başbakanı Şimon Peres ise topçu atışının SLA'nın gevşek ateş kontrol tedbirleri dolayısıyla, 'yanlışlıkla' yapıldığını ve bunun üzücü bir hata olduğunu ifade etti. Son olarak, 8 Nisan 1996'da güvenlik bölgesinde dolaşan Lübnanlı bir çocuğun yol kenarındaki mayına basması sonucu hayatını kaybetmesi, Hizbullah'ın yeni bir Katyuşa saldırısı yapmasına yol açtı. İsrail'in mayının geçmişteki çatışmalardan kalan patlamamış bir mühimmat olduğu ifade etmesi ise Hizbullah'ın öfkesini dindirmedi (Jones, 1997, s.94-98).

⁵⁸ İsrail'in bu yıllarda Lübnan'daki operasyonları, içerde çok az siyasi destek görmeye başlamıştı. Stratejik karar alıcılar, özellikle İsrail halkının son derece hassas olduğu rezerv asker zaiyatlarını her ne pahasına olursa olsun korumak istedi. Daha az piyade rezervlerinin katılımı ile operasyonları hız kesmeden sürdürmek amacıyla İSK 1974'te dağıttığı EGOZ (anti gerilla ve-lohama zeira) komandolarını Lübnan'da kalıcı ve gönüllü olarak çalışmalarını için 1995'te yeniden düzenledi. EGOZ, bu yıllarda bilhassa Hizbullah nişangahlarını ve tedarik hatlarını bozmak için ofansif operasyonlar yürüttü (Byman, 2011,s.224).

3.3.2. GAZAP ÜZÜMLERİ OPERASYONU

1996 yılının Mart ayında, Hizbullah ve Emel gerillalarının düzenlediği eylem sonucunda 6 İsrail askeri hayatını kaybetmiş; bu olayın hemen akabinde Hizbullah gerillalarının barındığından şüphelenilen Yatar Köyü'ne düzenlenen top atışı saldırıları sonucunda ise 2 sivil hayatını kaybetmişti. Nisan ayına gelindiğinde ise güvenlik bölgesinde yürüyen Lübnanlı bir çocuğun mayına basması sonucu hayatını kaybetmesiyle Hizbullah Katyuşa roketleri ile İsrail'in kuzey bölgesine yeniden saldırmıştı. Kısasa kısas arttıkça İsrail Hükümeti, Lübnan'a Gazap Üzümleri⁵⁹ adında yeniden bir operasyon kararı onayladı. Operasyonun hedefi Hizbullah roketlerin durdurmak ve Lübnan'daki halkın Hizbullah'a verdiği desteği, tıpkı Hesap Verilebilirlik Operasyonu'nda denendiği gibi şiddet yoluyla aşındırmaktı. Operasyonel amacın ilkinde ulaşmak için Hizbullah'ın roket takımları ve komuta merkezlerini hedeflerken, ikinci hedefe ulaşmak için ise Refik Hariri Hükümeti'ni ve halkı Hizbullah'ı desteklemekten alıkoymak için Lübnan'ın sivil altyapısı vurulacaktı. Böyle bir yaklaşım ile Gazap Üzümleri Operasyonu sırasında İSK karadan, havadan ve denizden olmak üzere toplamda 20.000'den fazla mermi ateşledi, Hava Kuvvetleri ise tek başına 16.000 sorti yaptı ve 410 hedefe saldırdı. Operasyon sonucunda 154 Lübnanlı sivil hayatını kaybetti ve 351 kişi yaralandı. 16 günlük operasyon sırasında 400 milyon Yeni İsrail Şekli (NIS) kadar bir harcama karşılığında yalnızca 50 Hizbullah gerillası öldürüldü. İsrail'in Lübnan'daki hava ve topçu operasyonlarına karşılık olarak, 1985-95 yılları arasında sadece 450 Katyuşa roketi fırlatan Hizbullah caymak yerine, güvenlik bölgesine ve Celile'ye bu kez binlerce roket fırlattı (Catignani, 2009, s.84)

⁵⁹ Operasyona niçin John Steinbeck'in ünlü romanı olan "Gazap Üzümleri"'nin adının verildiği tartışmaya açık bir konu olmak ile birlikte, yabancı literatürde, Steinbeck'in Gazap Üzümleri romanında 1929 Ekonomik Buhranı sonrası ailesiyle birlikte Kaliforniya'ya göç eden Tom Joad'ın öyküsünü, Yahudilerin tarihte yaşamış olduğu türlü sıkıntıları farklı bir varyasyonuyla aktardığı konusunun tartışıldığı birçok makale bulunmaktadır. Örneğin Joad adilesini taşıyan kırmızı kamyon Nuh'un gemisidir. Ayrıca araştırmacılar Joad ailesinin sel baskını sonrasında yaşadıkları şehirden ayrılmasının Tevrat'ta aktarılan Mısır'dan Çıkış'ı sembolize (Exodus1:40) ettiği gibi gerekçeler göstermektedirler. Bkz: Slade, L. A. (1968). THE USE OF BIBLICAL ALLUSIONS IN" THE GRAPES OF WRATH". CLA Journal, 11(3), 241-247; Rombold, T. (1987). Biblical Inversion in" The Grapes of Wrath". College Literature, 14(2), 146 ...Bu tip gerekçeler, İsrail stratejik kültüründeki dini kaynakların, strateji oluşturma sürecine etki ettiği hipotezini güçlendirmektedir.

İsrail bu dönemin karakteristik bir özelliği olarak RMA ve EBO unsurlarını kullanmaya devam etmiş ve Hizbullah Kiryat Shimona'ya yoğun bir coşku ile Katyuşa roketleri fırlatırken, ABD yapımı “Ateş Bulucu” (TPQ-37) adındaki ileri teknoloji ürünü bir cihazın, Hizbullah'ın roket fırlatma merkezlerini tespit edebileceğine güvenmişti. Ateş Bulucu'nun (TPQ-37) görevi, Hizbullah'ın fırlattığı roketlerin ateşleme noktasının koordinatlarını çizerek topçu birimlerini ve uçakları otomatik veri sistemiyle yönlendirmektir (Clawson, 2000, s.6). Bununla beraber Katyuşa roketlerinden muzdarip olan İsrail, 1995 yılında ABD ile ortak proje kapsamında kendi alçak irtifa hava savunma sistemini geliştirmeye başlamıştı. ABD'nin de 139 milyon dolarlık bir destek vermesiyle geliştirilen Nautilus Taktik Yüksek Enerji Lazeri (THEL) adındaki sistem, testleri 28 Katyuşa roketini düşürerek geçmesine rağmen, tankerden sızma eğilimli ve yüksek maliyetli olması gibi gerekçelerle 1996'da gereken verimle kullanılmadan 2005'te rafa kaldırılacaktı⁶⁰ (Sharp, 2010, s.7; Katan, 2008, s.2). İsrail'in kuzey bölgeleri korumak için her biri altı otobüs büyüklüğünde olan onlarca THEL sisteminin gerekmesi ve herşeyden öte sistemin hantal ve pahalı olması gibi gerekçelerden dolayı THEL'den Gazap Üzümleri Operasyonu'nda verim alınamadı. Bununla beraber, İsrail'in Hizbullah karşısında, kontrgerilla operasyonları (COIN) yerine teknolojik üstünlüğüne güvendiği “ayrıcalık stratejisi”, tarihe “Kana Katliamı” olarak gerçekleşen –üçyüz metrelik- hedef sapma hadisesi sonrasında, büyük bir fiyaskonun mimarı olacaktı.

İSK, Gazap Üzümleri Operasyonu'na, Güney Lübnan'daki Lastik ve Sidon liman kentleri de dahil olmak üzere Beyrut'a kadar ve Beyrut da dahil olmak üzere belirlediği tüm hedefleri yerel halka hem İsrail'in uçaklarından atılan broşürlerle, hem de SLA'nın radyo istasyonu olan ‘Güney’in Sesi Radyosu’ anonslarıyla evlerini terk etmeleri için uyarı yaptıktan sonra oldukça şiddetli bir saldırıyla başlamıştı. Stratejik amaç, Lübnan Başbakanı Refik Hariri Hükümeti'ni korkutmak ve Şam'a Hizbullah'ı durdurması yönünde baskı yapması için, sivil altyapıya zarar verme yoluyla Lübnan'ın zaten kırılgan olan ekonomik yapısını tahrip ederek tehdit oluşturmaktır. Nitekim İsrail'in

⁶⁰ İsrail, THEL'in yüksek maliyetli, tankerden sızdırma eğilimli ve hantal olması sonucunda savunma doktrinini yeniden düzenleme ya da yeni bir hava savunma sistemi geliştirme ikileminde kaldı. Nihayetinde İsrail, 2006'dan sonra füze durdurma oranı %90'ı bulan ve alanının en iyilerinden olan küçük ve kullanışlı alçak-orta irtifa Iron Dome (Demir Kubbe) hava savunma sistemini geliştirdi (Katan, 2008, s.2). İlk roketini 7 Nisan 2011'de yakalayan Demir Kubbe'nin başarısı 2012 ve 2014 yıllarındaki Gazze Operasyonları'nda tüm dünya tarafından kabul edildi (www.breakingdefense.com, 2018).

kara, hava ve deniz bombardımanı sonucunda 400.000 Lübnanlı'nın kuzeye kaçmasıyla birlikte, böylesi bir göçle başa çıkabilmek için oluşturulacak olan herhangi bir yardım organizasyonunun maliyetinden çekinen Lübnan Hükümeti ise sivillerle evlerinde kalmaları için telkinlerde bulunan ve Lübnan Ordusu'na Beyrut'un girişini tutma çağrısı yapan müşkül bir durumun içerisindeydi (Finaud, 1996, s.175; Jones, 1997,s.97-101).

İsrail'in Gazap Üzümleri Operasyonu sırasındaki saldırganlığı, sivil nüfusu artık neredeyse tamamen Hizbullah'ın etrafında toplamıştı. Hizbullah, Gazap Üzümleri Operasyonu sonrasında da tıpkı Hesap Verilebilirlik Operasyonu sonrasında yaptığı gibi sivil yerleşim alanlarını onarıma başlamıştı. Nitekim bu tür girişimler Hizbullah'ın meşruiyetini daha da güçlendirdi ve bununla birlikte sivil bölgelerin zarar görmesi Hizbullah'ın roketli eylemlerinde dik bir artışa neden oldu. Aslında Hizbullah, Hesap Verilebilirlik Operasyonu sonrasında İsrail'i kendisiyle sözlü barış yapmaya kadar zorlayan roketlerine daha fazla güvenir olmuştu (Weger v.d., 2009, s.155; Kulick, 2006, s.29). Çünkü yıpratma harbi eğilimli Hizbullah, İSK'nın hava operasyonlarının, topçu saldırılarının veya teknolojik üstünlüğünün gözler önüne serildiği hassas bombardıman sistemlerine karşın, üç yıl önce edindiği tecrübeler doğrultusunda bu küçük ama etkili silahının gücünün farkındaydı. Dolayısı ile Hizbullah, İsrail saldırıları boyunca Katyuşa roketlerini düzenli olmasa da istikrarlı bir şekilde İsrail'in kuzeyine doğru ateşlemeye devam etti. Lübnan'daki iç göçle mukayese bile edilemese de Kiryat Shimona'da da 10.000 İsrailli sivil evlerini terketmek zorunda kaldı (Jones, 1997, s.97-101).

İsrail'in Gazap Üzümleri Operasyonu'nda izlediği, özellikle hava gücü ve topçu saldırıları olmak üzere teknolojiye dayalı üstünlük stratejisi, 18 Nisan 1996'da Fiji askerleri tarafından yönetilen Kana'daki Birleşmiş Milletler Kompleksi'ni de ait içine alan bir saldırıda, 102 sivilin hayatını kaybettiği büyük bir trajedi ile sonlandı. Hizbullah gerillalarının roket atışları sonrası, İsrail'e ait "Ateş Bulucu" bulucu radarların, İsrail'in denizden 12 km uzaklıktaki topçu birimlerine koordinat vermesiyle, otomatik koordinatı alan İsrail topçu taburunun M-109A2 obüsünü devreye sokması sonucunda Kana'daki Birleşmiş Milletler Kompleksi vuruldu ve İsrail-Hizbullah çatışmasından korunmak için buraya saklanan siviller hayatını kaybetti (Kappen, 1996, s.2). Niyahetinde bu elim olay sonrası İsrail büyük bir uluslararası tepki ile karşı karşıya kaldı ve İsrail'deki siyasi ve

askeri kademe arasında büyük bir muhalefet baş gösterdi. Herşeyden öte, Kana'daki hadiseden önce Hizbullah ile herhangi bir ateşkes anlaşması yapmama taraftarı olan Peres, ABD'nin yeni bir uzlaşma arayan girişimlerini kabul etmek zorunda kaldı (Catignani, 2009, s.80-85). Bununla beraber, Gazap Üzümleri Operasyonu'nun stratejik hedefleri bütünüyle çöpe atılmış oldu. Öyle ki, saldırı sonrası İsrail Hava Kuvvetleri Komutanı Herzl Budwinger şunları söyledi :

“...Kana'daki topçu saldırısından kaynaklanan trajik yanlışlık olmasa hedeflerimize [Hizbullah'ın ortadan kaldırılması] ulaşmaya yakındık...” (Jones, 1997, s.100).

Nihayetinde 107 sivilin hayatını kaybettiği ve 106 kişinin yaralandığı Kana'daki başarısızlıktan sonra, 26 Nisan 1996'da Washington'un eski Dışişleri Bakanı Warren Christopher'ın aracılık ettiği yeni ateşkes anlaşmasının şartlarıyla Hizbullah'ın Lübnan'daki 'koruyucu sembolizmi' daha da güçlendi (Finaud, 1996, s.175). 1993'teki ateşkes anlaşmasına benzeyen yeni anlaşmanın şartlarına göre: Hizbullah'ın, İSK'nın ve SLA'nın sivil yerleşim bölgelerini, endüstriyel alanları ve elektrik tesisatlarını hedef alması yasaklanırken; her iki taraf da, anlaşmayı suistimal etmeden, anlaşmanın 'kendini savunma hakkı' olarak adlandırdığı şekilde güvenlik bölgesinde askeri operasyonlar yapma hakkına sahip olacaklardı (Jones, 1997, s.101). Bununla birlikte sivillerin gelecekteki çatışmalarda hedef alınmasını önleme ve 24 saat içerisinde hakemlik yapma misyonunu yürütmeleri için, Suriye, Fransa, Amerika, İsrail ve Lübnan temsilcilerinden oluşan bir İzleme Komitesi (IMG) kuruldu. Ancak tüm bu önlemlere rağmen, İsrail güvenlik bölgesinde zayıt vermeye devam etti. Örneğin anlaşmayı takiben, 4 Şubat 1997'de güvenlik bölgesine asker taşıyan iki helikopterin çarpışması sonucunda 73 İSK askeri hayatını kaybetti ve İsrail için alışılmadık büyüklükte olan bu rakam, İşçi Partisinin (güvercin-sol kanat) yanında Likud (şahin-sağ kanat) üyelerini de çekilme hakkında düşünmeye itti (Kaye, 2002, s.566). Bununla beraber, 5 Eylül 1997'te Hizbullah'ın pusu eylemleri neticesinde İsrail'in 'Shayetet 13' Deniz Komando ekibindeki 16 askerden 13'ünün yaşamını yitirmesi, İsrail güvenlik bürokratlarında moral bozukluğu yaratmasının yanında Hizbullah'ın istihbarat kabiliyetinin arttığının göstergesiydi (Nafi, 2017, s.205). 1998'e gelindiğinde İsrail 1990'da 21'e kıyasla Lübnan'a 150 hava saldırısı başlatmıştı (Pinfold, 2017, s.86). Aynı yıl hayatını kaybeden 24 İSK askerinin 16'sının

ölüm sebebi, Hizbullah'ın yol kenarına döşediği mayınlardı ve İsrail'de kayıplar arttıkça politika yapımcılar her geçen gün daha da artan bir biçimde, İsrail'i Lübnan'dan koparmanın yollarını aramaktaydılar (Catignani, 2009, s.86).

3.4. LÜBNAN'DAN TEK TARAFLI ÇEKİLME (2000)

3.4.1. STRATEJİK BAĞLAM

1990'ların sonuna doğru gelindiğinde Lübnan'daki işgalin büyüyen faturası, İsrailli stratejik karar alıcıları İSK'nın Lübnan'daki varlığı hakkında her geçen gün biraz daha fayda-maliyet analizi yapmaya itmekteydi. Özellikle 4 Şubat 1997'de 74 İSK askerinin hayatını kaybettiği helikopter kazası ve güvenlik bölgesindeki istihbarat gücünü artıran Hizbullah'ın 5 Eylül 1997'te kurduğu pusu neticesinde 13 'Shayetet 13' Deniz Komandosu'nun hayatını kaybettiği saldırı, gerek karar alıcılarda gerekse İsrail halkının sokak tartışmalarında "Lübnan Vietnam mı?" sorularının sorulduğu bir sorgulama sürecini başlamıştı (www.dailystar.com.lb, 1999). Hizbullah'ın İSK'ya 3 yeni kayıp verdirdiği başka bir saldırısının hemen sonrasında ise 1 Mart 1998'de İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, BBC'ye vermiş olduğu bir röportajında İsrail'in Lübnan Hükümeti'nin İsrail'in kuzeydeki güvenliğini sağlaması karşılığında BM'nin 425 sayılı kararlarına uyarak çekilebileceğini belirtti (www.mfa.gov.il, 1998). İsrail siyasetinin şahin liderlerinden Netanyahu'nun böyle bir açıklama yapıyor olması, bölgedeki tüm diğer aktörler açısından, İsrail'in, kuvvetlerini Lübnan'dan kurtarmanın endişesini yaşadığının bir işaretiydi. Bununla beraber İsrailli stratejik karar alıcılardan Lübnan'daki barışın Suriye'den geçtiğini kabul eden çoğunluk bir grup ise olası bir çekilmenin Suriye ile yapılacak bir barış antlaşması sonrasında gerçekleşmesi gerektiği kanaatinde idi. Böylelikle çekilme fikri İsrail'in Suriye ile pazarlık masasındaki elini güçlendirebilirdi. Ayrıca, Suriye ile yapılacak olası bir barış, İsrail'in Mısır ve Ürdün'den sonra, hem Suriye, hem de Suriye'nin kontrol edebileceği Hizbullah'ın etkisizleştirilmesi ile, sınırlarını neredeyse bütünüyle koruyabileceği, aradığı güvenli ortama ulaşmasını sağlayabilirdi... (Kaye, 2002, s.576-578).

Suriye'nin devlet oluşum süreci incelendiğinde, ülkeden daimi olarak çeşitli liderlerinin gelip geçtiği Arap milliyetçiliği merkezindeki bir dış politika tanjantında

hareket ettiği gör÷lmektedir. Özellikle Suriye'nin 1967 savaşında Golan Tepeleri'ni İsrail'e kaptırması, Golan Tepeleri'ni dış politikada kurduğu birçok güvenlik stratejisinin odak noktasına yerleştirmesine neden olmuştu. Nitekim Lübnan'daki vekâlet savaşı da böyle bir bölge kurtarma stratesinin bir parçasıydı (Buckley ve Fawn, 2004, s.135). İsrail ise 1967'de işgal ettiği Golan Tepeleri'ni, 1981'e gelindiğinde Knesset kararıyla resmen ilhak etmişti (Kattan, 2019, s.82). Bununla beraber, aslında İsrail-Suriye sınırları, bölgedeki İngiliz ve Fransız manda yönetimlerinin çizmiş olduğu 1923 sınırlarından sonra birkaç kez değişmişti. 1923'te çizilen İsrail-Suriye sınırlarına, manda altındaki güçsüz Suriye bir tepki verememiş; 1948 Savaşı'ndan sonra oluşan 1949 sınırları ile de, 1923 İsrail-Suriye sınırlarının bir kısmı tamamen aynı kalmakla beraber, üç ayrı noktadan Suriye veya İsrail'in bölgedeki çatışmaları sonrasında gerek Suriye, gerekse İsrail lehine artmış veya azalmıştı. 1923'teki sınırlar İsrail'in Galile Denizi'ni (Teberiye Gölü) ve dolayısıyla kuzeydoğu sınırlarını korumasına izin verirken; 1967 öncesi sınırlarda ise Suriye, Galile Denizi'nin kuzeydoğu bölgesine girebiliyor ve İsrail için olası bir çatışma halinde oldukça riskli bir stratejik derinlik açmazı yaratıyordu. Herşeyden öte Golan Tepeleri, olası bir İsrail-Suriye çatışmasında karşı tarafın açması gereken doğal bir engel olması neticesinde stratejik önemi oldukça büyük bir bölge idi (Nejad, 2004, s.174).

Soğuk Savaş'ın, dolayısı ile devletlerin süper güçler arasında denge yaratma seçeneğinin sona ermesiyle birlikte, Suriye rejimi de kısmen İsrail'den gelen büyük tehdidi dengelemek için ABD'ye karşı 'bandwagon' (peşine takılma) stratejisi kurmaya başlamıştı. Ayrıca, Suriye'deki ekonomik durgunluk, dünya kapitalist pazarına açılmasını ve ancak bir barış anlaşmasından sonra gelecek olan yatırım akışını gerektiriyordu. Suriye böyle bir strateji kurulumu sonucu, ABD'nin organize ettiği Körfez Koalisyonu'na ve 1991'de Madrid Konferansları'ndaki İsrail ile ikili görüşmelere katıldı (Buckley ve Fawn, 2004, s.135). Suriye'nin katıldığı konferanslarda İsrail'in 1967 Savaşı sonrasında işgal ettiği Golan Tepeleri'ni BMGK'nın 242 sayılı kararı kapsamında geri alma konusunda ısrar etmesi, İsrail'in ise bu bölgelere yerleşim kurmasının zorlukları nedeniyle konsensüse dayalı bir kamoyu fikrine başvurmadan bölgeleri teslim edememesi Ocak 1996'da tarafların masadan anlaşamadan kalktığı görüşmelerin önünü tıkayan başlıca sebeplerdi (Ma'Oz, 2005, s.9-15).

1999 yılında Ehud Barak'ın (İşçi Partisi) iktidara gelmesiyle, Suriye ile barış görüşmeleri yeniden gündeme geldi. 8 Aralık 1999'da ABD Başkanı Clinton, Ehud Barak ve Hafız Esad'ın İsrail-Suriye barış müzakerelerinin Ocak 1996'dan bu yana durduruldukları noktadan devam edeceğini açıkladı. 15 Aralık'ta İsrail Başbakanı Barak ve Suriye Dışişleri Bakanı Farouk al-Shara, Batı Virginia'daki Shepherdstown'da bir dizi görüşme düzenlediler. Ancak beklendiği üzere Golan Tepeleri üzerindeki anlaşmazlık yüzünden bir ilerleme kaydedilemedi. Buradaki görüşmelerde, Barak aslında ülke içerisindeki tüm siyasal kariyer risklerini de göze alarak (400 metrelik bir alan dışında) Hermon Dağı'na (Jebel el-Şeyh) bir erken uyarı sistemi kurma karşılığında Golan Tepeleri'nden çekilmeyi kabul etmişti. Ancak, Barak'ı da şaşırtan bir stratejik esneklik davranışı örneği sergileyen el-Shara'nın; Suriye'nin Hermon Dağı'nda herhangi bir İsrail varlığını kabul etmeyeceğini, ancak İsrail'in çekilmesinden sonraki beş yıl boyunca o bölgede Amerikan varlığını kabul edeceklerini söylemesiyle, görüşmeler Mart 2000 tarihinde Cenevre'de düzenlenecek olan Esad-Clinton görüşmesine kadar tıkanı ve nihayetinde Cenevre Görüşmeleri'nin de Shepherdstown'da başarısızlıkla sonuçlanan görüşmelerin gölgesinde kalmasıyla bir sonuç alınamadı (Barari, 2009, s.133).

Henüz 15 Aralık 1999'da Shepherdstown'da düzenlenen barış görüşmesi veya Mart 2000 tarihinde Cenevre'de düzenlenen Esad-Clinton görüşmesi gerçekleşmeden önce, İsrail'deki 17 Mayıs 1999 gerçekleşecek olan genel seçimlere hazırlık süresinde, 1 Mart gibi erken bir tarihte Ehud Barak, rakibi Netanyahu karşısında kendisini ön plana çıkaracak bir seçim vaadinde bulunarak; seçildiği takdirde Suriye ile bir barış antlaşması imzalanmasa dahi İsrail'in Lübnan'dan gerekirse tek taraflı çekilineceğinin ve 1 yıl içerisinde Lübnan'daki sorunların tamamen çözüleceğinin sözünü vermişti (Murden, 2000,s.44). Böyle bir seçim vaadi neticesinde Barak'ın seçim anketlerindeki reyting şiddetli bir biçimde arttı ve bu durum bir süre sonra Likud liderlerinin de tek taraflı çekilme hakkında –en azından söylem olarak- düşünmesine sebebiyet verdi (Kaye, 2002, s.562). Ancak herşeyin ötesinde, Barak'ın henüz seçilmeden ve Suriye ile pazarlık şansını artırabilecek bir barış antlaşması imzalanmadan çok önce 'tek taraflı' çekilme konusu dillendirmesi, bütünüyle stratejik bir hataydı. Ayrıca, tek taraflı çekilmeye şiddetle karşı çıkan ve sınır ötesindeki stratejik noktalarda, en azından birkaç karakol bırakılmasının hayati bir önem arz edeceğini belirten İSK kurmaylarının görüşleri ise çekilme süreci

boyunca göz ardı edilecekti. Tüm bunların yanında sınırın ötesindeki güvenlik bölgesinde bulunan İSK ve SLA güçlerinin çatışma motivasyonları, çekilme tartışmalarının yaşandığı günlerde bütünüyle çökmüştü ve deyim yerinde ise hiçbir asker ‘sonu çekilme ile sonlanacak anlamsız bir çatışmada hayatını kaybeden son asker’ olmayı istemiyordu. Nihayetinde SLA lideri General Antoine Lahad, gittikçe artan demoralizasyonun etkisiyle Jezzine Dağı’nın eteklerinde konuşlanan 200 kişilik bir bölüğü Haziran 1999’da geri tek taraflı olarak geri çekmiş ve bu durum Hizbullah’ta bir başarı ve özgüven etkisi yaratırken, İsrail’in bölgedeki caydırıcılığını ise önemli ölçüde azaltmıştı (Catignani, 2009, s.85-88). Ayrıca İsrailli askeri stratejistler, tek taraflı çekilerek SLA güçlerini yalnız bırakmanın İSK adına ileride farklı yerel güç unsurları ile yapılabilecek olası ittifakları olumsuz etkileyebileceğinin de altını çizmekteydi. İsrail’deki istihbarat servislerine göre ise tek taraflı bir çekilme, Golan Tepeleri’ni geri almak isteyen Suriye’nin cesaretlenmesine yol açabilirdi (Kaye, 2002, s.568). Ancak Barak ve Kabine, çekilme sonrası olası Hizbullah eylemlerinin misilleme yolu ile caydırılabileceğine inandı. Bununla beraber Barak, ilerideki barış görüşmelerinde İsrail’den taviz almak isteyen Hafız Esad’ın, Hizbullah’ı bir araç olarak kullanmasına mücadele etmek istemiyordu. Bu sebeple, Lübnan’dan çekilmekle uluslararası camiadaki işgalci pozisyonundan sıyrılmayı hedefleyen İsrail’in karşısındaki Hizbullah ise artık Suriye’nin Golan Tepeleri’ni geri almak için kullandığı bir pazarlık unsuru olmaktan men edilecekti (Catignani, 2009, s.87).

3.4.2. KARAR ALMA SÜRECİ

Suriye ile Golan Tepeleri ihtilafı nedeniyle herhangi bir barış anlaşması yapmanın olanaksızlığına rağmen tek taraflı çekilme kararında ısrarcı olan Başbakan Ehud Barak, İsrail’in BMGK’nın 425 sayılı kararına uyarak çekilmesinin, İsrail’e uluslararası alanda destek kazandıracağına ve dolayısıyla çekilmeden sonra İsrail’e karşı şiddet kullanmak için gerekli tüm mazeretlerini yitirecek olan Hizbullah’ı siyasallaşma iteğine ve kendi deyimiyle “silahlarını paslandıracağına” inanıyordu. Bununla beraber Barak’a göre İsrail, olası bir Hizbullah eylemi karşısında ofansif bir misilleme duruşu sergileyecek ve bu tavır, uzun yıllar devam eden çatışmalardan bıkmış olması muhtemel

Hizbullah'ı daha fazla provokasyon yapmaktan alıkoyacaktı. Aynı zamanda Barak, İsraili güvenlik bürokratlarını şaşırtacak bir biçimde, İsrail'in kendi sınırlarından da topraklarını en az güvenlik bölgesinden olduğu kadar etkili bir şekilde savunabileceğini iddia etmekteydi. Dolayısıyla iyi belirlenmiş stratejik hedefler odağında davranmaktan ziyade beklentilere dayalı olan 2000 yılındaki çekilme kararından sonra, Hizbullah'ın eylemlerinin devam etmesi üzerine Barak'ın stratejisi genel anlamıyla çökse bile 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'nda gerçekten de Barak'ın tahmin ettiği gibi uluslar arası camia, İsrail'e (en azından işgal yıllarına oranla) daha fazla destek vermeye başlayacaktı (Freilich, 2012, s.48-49).

Tercihen Suriye ile yapılacak bir barış antlaşması ile, ancak gerekirse tek taraflı da gerçekleşebileceği düşünülen çekilme fikrine karşı Kabine'de; çekilme hedefleri, alternatif seçenekler veya çekilmeden sonraki olasılıklar üzerine önemli düzeyde bir tartışma veya değerlendirme yapılmamıştı. Bununla beraber, çekilme süreci ile ilgili toplanan birkaç Kabine toplantısında ise sadece tek taraflı çekilmeye odaklanılmıştı. Tek taraflı çekilmeye şiddetle karşı çıkan ve çekilme sonrası temalı simülasyon tatbikatı yapan İSK ise çekilmenin İsrail'i yetersiz askeri/stratejik derinliğe mahkum edeceğini vurgulamakta ve en azından bazı karakolları sınırın ötesinde tutmanın askeri açıdan daha uygun olacağı değerlendirmelerini yapmaktaydı. Buna paralel olarak Savunma Kabinesi (*HaKabinet HaMedini Bithoni*) de geri çekilme sonrası İSK'nın Lübnan'ın bazı bölgelerini yeniden ele geçirmek zorunda kalabileceği uyarılarında bulunurken; İSK kurmayları ise hazırladıkları değerlendirme raporlarında, tek taraflı çekilmenin Hizbullah saldırılarını sonlandırmayacağını ve bunun İsrail'in yapmış bulunacağı en kötü tercih olacağını savunmuşlardı. Ancak sınırda karakol bırakma fikri dahil, İSK'nın neredeyse tüm arzuları karar alma süreci içerisinde “küçük taktik değişiklikler” olarak algılandı ve önemsenmedi (Kaye, 2002, s.565-570).

Çekilme kararı ve uygulaması büyük ölçüde İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın karar alma sürecindeki doğaçlamaları üzerinde şekillenmişti. Her şeyden önce Barak, güvenlik bürokratlarının Suriye ile yapılmasını tercih ettiği bir ‘barış antlaşmasından sonra çekilme’ fikrini, Shepherdstown'daki ve Cenevre'deki müzakerelerin çok öncesinde söylediği ‘gerekirse tek taraflı’ söylemiyle bloklamış ve böylece Suriye ile

yapılabilecek herhangi bir barış olasılığını bypass etmişti. Ayrıca, çekilme fikrini bir seçim vaadi olarak söyleme döken Barak'ın bu doğaçlama davranışıyla, artık geri dönülemez bir sürece girilmişti. Dolayısıyla planlanan çekilmeden sadece altı hafta önce, Mart ayında gerçekleşen Cenevre Zirvesi'ndeki müzakerelerin başarısız olmasıyla, İSK da tek taraflı bir geri çekilme planlamasına başladı ve sonuç olarak İsrail, büyük bir masraf harcadığı güvenlik çitlerinin çoğunu ve sınır boyunca inşa ettiği müstahkem sığınakları, yine kendi elleriyle yıkmak zorunda kaldı. Ayrıca uluslararası camianın desteğini almak ve çekilmeye güçlü bir meşruiyet algısı kazandırmak isteyen Barak'ın bir diğer doğaçlaması da, dünyaya İsrail'in BMGK'nın 425 kararı kapsamında çekileceğini duyurması oldu (www.terrorism-info.org.il, 2016). Barak'ın bu söylemi İsrail'in BM'yi onlarca yıl namlu mesafesinde tutma politikasını tersine çevirdi ve BM'ye İsrail'in politik davranışını değerlendirmede önemli bir rol verdi. Ayrıca SLA'ya çekilme öncesi bir hazırlık yaptırılmamasının zorluklarıyla birlikte İSK kurmaylarının, SLA'yı güç durumda bırakmanın ileride başka yerel güçlerle ittifak kurma olasılığını zorlaştıracığı fikri de dikkate alınmamıştı. Tüm bunların yanında Barak, Kabine ile İSK arasında tampon görevi gördü ve çekilme tartışması için 20 Şubat 2000 tarihinde toplanan kabine görüşmelerine tek taraflı çekilmeye en başından beri karşı çıkan İSK kurmaylarını davet etmeyerek, görüşmelerin dar kalıplı askeri-teknik bir odaktan ziyade daha stratejik bir temada geçmesi gerektiğini açıkladı (Freilich, 2012, s.55-56).

Özellikle 1997 yılında gerçekleşen helikopter kazası ve Shayetet 13 Komandoları'nın uğradığı pusu, 1999 yılına doğru gelindiğinde, siyasi tabandan liderler üzerindeki karar alma davranışlarını etkileyen bir iç baskı durumu yaratmıştı. Kamoyu baskısının şiddetlenmesini tetikleyen bir diğer unsur olan medya ise, operasyonel gizlilik nedeniyle İSK askerlerinin bölgedeki askeri başarılarını yayınlamayırken, Hizbullah'ın ardışık saldırılarını ana akım medya bültenlerinde arka arkaya çevirmekteydi (Mathews, 2008, s.8). Dolayısıyla 1999 yılına gelindiğinde 850'den fazla ölü ve 3.800 üzeri yaralı bilançosuyla halk, Lübnan'da tampon bölgesi kurmanın psikolojik maliyetlerinden her geçen gün biraz daha şikayetçi olmuş ve askerdeki evlatlarının geri dönmesi için kurulan Dört Anneler Hareketi (*Arba Imahot*) gibi toplumsal hareketler, Knesset'e arka arkaya dilekçeler göndermeye başlamıştı (Luft, 2000a, s.89; Kaye, 2002, s.572). Böyle bir iç baskının da etkisiyle, 1999 yılına kadar tek taraflı çekilme fikrine karşı çıkan Barak, 1999

seçimlerinde rakibi Netanyahu karşısında baskın bir özellik oluşturarak ‘gerekirse tek taraflı’ çekilme sözü vermiş ve bu sözü bir kişisel güvenilirlik meselesi haline getirmişti (Freilich, 2012, s.61-62). Nitekim, askeri kültüründe askerlik yapmayanların damgalanması, Yahudi Ulusu’nu korumak için tüm İsraililerin bir birey olarak kendilerini kolektif ulusları için feda etmesi gerektiği ve orduyu eleştirenlerin vatansever İsraililer tarafından ‘İsrail’in güvenliğini baltalayanlar’ olarak suçlandığı gibi etmenler bulunan İsrail’de, çekilme fikri herşeyden önce kamoyunun artık çekinmeden konuştuğu bir konu haline gelmişti. Hatta, Netanyahu Hükümeti’nin (1996-1999) Dış İşleri Bakanı olarak görev yapan Ariel şaron’un da, son dönemlerde sürpriz bir biçimde çekilmeyi söylem düzeyinde tartışması, artık Likud yeleri arasında da bir çekilme söylemi yaratır olmuştu. Ancak yine de Netanyahu ve dönemin Savunma Bakanı Yitzhak Mordechai, tek taraflı çekilmenin bütünüyle karşısında ydılar. (Freilich, 2012, s.62; Kaye,2002,s.574)

Lübnan’da daha fazla devam etmenin sosyo-psikolojik baskısı arttıķça, tek taraflı çekilme konusundaki kamu desteği 1997’de yüzde 41 iken 1999’da yüzde 55’e ve 2000’de ise yüzde 62’ye yükselmişti. Ancak başta İSK kurmayları olmak üzere askeri stratejistler, kayıp tablosuna bakıldığında Lübnan’daki çatışmada yıllık ortalama 20-30 zayıat vermenin normal bir rakam olduğunu kabul etmekteLERdi. Hatta bir uzmana göre: *“İsrail gibi küçük bir alanda bile her yıl trafik kazalarında 400’den fazla insanın ölümüne tahammül eden bir ülke için, yıllık 20-30 zayıat önemli kabul edilemez...”* idi. (Luft, 2000b, s.17). Bununla beraber, Genelkurmay Başkanı Shaul Mofaz, İsrail Hava Kuvvetleri’nin Hizbullah hedeflerine karşı çok daha etkin çalıştığını ve Hizbullah altyapısının daha fazla isabet almasıyla birlikte bir önceki yıla göre İsrail’in daha az zayıat verdiğini ifade ederken; AMAN (Askeri İstihbarat) şefi Amos Malka ise tek taraflı bir geri çekilmenin kuzey bölgesini riske atabileceğini ve Hizbullah’ın İsrail’e şuan olduğundan çok daha yakın olması riskiyle karşılaşılabilineceğini vurgulamaktaydı (Kaye, 2002, s.566-568). Birçok askeri uzman ise güvenlik bölgesine rağmen İsrail’in kuzeyine halâ Katyuşa roketi isabet edebiliyor eleştrilerini getirenlere, güvenlik bölgesinin Katyuşa füzelerinin en etkili menzili olan 6 ila 8 millik menzillerden fırlatılmasının engellendiği gerekçelerini göstererek, tek taraflı çekilmeye karşı çıkıyorlardı. Aynı askerî uzmanlara göre, Hizbullah, 1985-2000 yılları arasında 4.000’den fazla Katyuşa roketi ateşlemiş, ancak güvenlik bölgesinin yarattığı askeri

derinlik avantajı sayesinde İsrail’de yalnızca yedi sivil yaşamını yitirmişti (Luft, 2000b, s.15-18). Bununla beraber tek taraflı çekilme Hizbullah tarafından bir zafer olarak algılanacak ve İsrail’in gerek Filistinliler, gerekse Golan Tepeleri’ni geri isteyen Suriye karşısındaki caydırıcılığını önemli oranda azaltacaktı. Ancak İSK kurmayları ve Savunma Bakanlığı’nın tüm itirazlarına rağmen, İsrail Dış İşleri Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik Konseyi de dahil olmak üzere tek taraflı çekilme kararının alındığı karar alma sürecinde, Kabine ve Başbakanlık dışındaki başka diğer hiçbir güç aktif bir rol almadı. 1982 Lübnan İşgali’ndeki karar alma sürecinde, Kabine kararlarının büyük ölçüde Savunma Bakanı Ariel Şaron tarafından yönlendirildiği düşünüldüğünde, tek taraflı geri çekilmenin kuzey sakinlerine zarar verebileceğini savunan Savunma Bakanı Arens, 2000 yılındaki çekilmenin karar alma sürecinde, 1982 karar alma sürecindeki Şaron’a nazaran çok daha pasif kaldı (Freilich, 2012, s.64-65). İSK kurmaylarının simülasyon oyunu raporlarına dayalı itirazları ile birlikte, Savunma Bakanlığı ve AMAN’ın tüm tepkilerine rağmen, İsrail Kabinesi, çekilme kararını oy çokluğu ile onayladı ve 24 Mayıs 2000’de İsrail, Lübnan’ın güneyinden çekilmeye başladı (Sobelman, 2004, s.30; Lea, 2003, s.25).

3.4.3. BEKLENTİ ve SONUÇLAR

Lübnan’dan çekilme kararının BMGK’nın 425 sayılı kararına esasen yapılacağını açıklaması, İsrail’in onlarca yıl boyunca namlu mesafesinde tutmaya çalıştığı BM’ye, yaptığı bir politik davranışı kontrol etme yetkisi atfetmişti. Çekilmenin ardından Haziran 2000’de, BM Genel Sekreteri Kofi Annan Beyrut’u ziyaret etti ve BMGK’ya İsrail’in çekildiğini bildiren bir rapor göndermesinin ardından ileride bölgede önemli bir aktör olabileceğini öngördüğü Hizbullah lideri Hasan Nasrallah ile görüştü. Kofi Annan, Hasan Nasrallah’a UNIFIL’in çalışmasını zora sokacak herhangi bir tehdit ortamı oluşmasına sebebiyet verilmemesi ve İsrail’e kışkırtıcı saldırılar yapılmaması uyarılarında bulundu. Ancak, Annan’ın Lübnan’dan ayrılmasından bir süre sonra Hizbullah, bu kez Lübnanlı analistleri de şaşırtacak bir içimde 1967 Savaşı sırasında İsrail’in Suriye’den ele geçirdiği Şebaa Çiftlikleri’nin aslında 1951 yılında Lübnan’a verildiğini ve bu bölgenin Lübnan’a ait olması dolayısıyla İsrail’in tamamen

çekilmediğini iddia etti⁶¹ (Norton, 2009, s.6). O güne kadar, daha önce hiç gündeme gelmeyen böyle bir konu hakkındaki açıklamayı, Ekim başlarında Suriye'nin de onaylaması neticesinde eylemlerine devam eden Hizbullah, 7 Ekim 2000'de Şebaa Çiftlikleri'nde devriye gezen üç İsrail askerini⁶² ve bir gün sonra ise MOSSAD ajanı olmasından şüphelendiği İsrailli işadamı Elhanen Tennenbaum'u kaçırdı (Kaplan, 2008,s.414;Sela ve Kumaraswamy, 2001, s.20). Bundan sonra, Hizbullah'ın 2005 yılına kadar yapmış olduğu taktik saldırı eylemlerinin birçoğu Şebaa Çiftlikleri üzerindeki hak iddiasıyla, kaçırma eylemleri ise -İntifada eylemleri sırasında hapsedilen Sünni Filistinliler dahil- esir takası taktiği odağında gerçekleşecekti. Dolayısıyla İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın ve İsrail'deki bir kısım güvenlik bürokratlarının, çekilmenin Hizbullah'ı 'siyasallaştıracağı' veya kendi deyimleriyle "Lübnanlılaştıracağı" öngörüsü temelsiz çıkmış oldu.

2000 yılındaki tek taraflı çekilme kararı verilirken, İsrailli stratejik karar alıcılarda -en azından- Lübnan Hükümeti'nin Güney Lübnan'da yeniden otorite inşa edilebileceğinin inancı bulunmaktaydı. Ancak çekilmenin ardından, 1989 yılında Suriye garantörlüğü altında imzaladığı Taif Antlaşması sonrasında neredeyse tamamen ortak namluda durduğu Suriye'nin direktifleri doğrultusunda hareket eden Lübnan Hükümeti, güneye asker göndermeyeceğini beyan ederek bölgeyi dolaylı yoldan Hizbullah ve UNIFIL'e teslim etmiş oldu (Hof, 2001, s.27). Bu sırada çekilmeden sadece dört ay sonra, Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa ziyaretiyle alevlenen İkinci İntifada, İsrail'in neredeyse bütünüyle Filistinli eylemcilere kanalize olmasına neden oldu ve kuzey bölgesindeki savunma gücünü önemli oranda emdi. İntifada eylemlerinin İsrail güvenlik güçlerinin gücünü emmesi sebebi ile, Ehud Barak'ın çekilme sonrası olası Hizbullah eylemlerine karşı 'misilleme politikası' karşılıksız kaldı. Bu durum ise 2001 seçimlerinde İşçi Parti'li (güvercin) Ehud Barak'ın, Likud'lu Ariel Şaron (şahin) karşısında mağlubiyet yaşamasına sebebiyet verdi. Nitekim İsrail, Hizbullah eylemlerine karşı önemli

⁶¹ İsrail ise Şebaa Çiftlikleri'nin bağlayıcılığının BMGK 425 sayılı karar ile örtüşmediğini, 1967 Savaşı sonrası verilen 242 sayılı kararın bağlayıcı olduğunu vurguladı (Sobelman, 2004, s.68).

⁶² 2 Kasım 2001'de Haham Tuğgeneral Yisrael Weiss, 7 Ekim'de kaçırılan üç askerin öldürüldüğünü duyurdu (Official Journal of the European Union, 2003). 2004 yılında İsrail, Hizbullah ile yaptığı anlaşma sonucunda 436 Arap tutsak ve Hizbullah gerillası cesetlerine karşılık, Elhanan Tannenbaum'u ve üç ölü askerin cesedini geri aldı (Makovsky ve White, 2006, s.11).

misillemelerini ancak Şubat 2001'den sonra, Ariel Şaron iktidara geldiğinde, dolaylı yoldan Suriye radarlarına yapmış olduğu hava saldırıları ile gerçekleştirebilmişti. Şaron'un göze göz (*eyn baeyn*) ilkesini uygulamaya koymasıyla 16 Nisan 2001 tarihinde Dar-al Daida'da ve 1 Temmuz 2000'de Riyak'ta (Lübnan sınırları) bulunan Suriye radar üsleri İsrail jetleri tarafından vuruldu (Migdalovitz, 2003, s.12; Karsh ve Kumaraswamy, 2013, s.97). Bu sırada babası Hafız Esad'ın ölümü sonrasında Suriye'de iktidara gelen Beşar Esad, 1982 Lübnan işgalinden sonra, ikinci kez tam boyutlu bir kara operasyonu yapma taraftarı olmayan Şaron'un, Hizbullah ile asimetrik bir çatışmaya girmekten ziyade, daha kolay yutabileceği Suriye'yi konvansiyonel savaşa doğru sürükleme potansiyelini fark ederek Hizbullah'a uyarılarda bulundu (Cordesman, 2006a, s.25). Benzer bir uyarı da Nisan 2002'de Beyrut'u ziyaret eden İran Dış İşleri Bakanı Kamal Kharazi'den gelmişti. Kharazi, 11 Eylül 2011 saldırıları sonrası Orta Doğu algısının bütünüyle değiştiği ve ABD Başkanı George Bush'un Irak ve Kuzey Kore'nin yanında İran'ı da “Şer Ekseni” ayağı olarak tanımladığı bir dönemde İran'ın nükleer faaliyetlerinin sabote edilebileceği endişesi ile Hizbullah'a, “*İsrail'e Filistinli radikal grupları ezme mazereti vermemek için kendinizi sınırlayın*” çağırında bulunmuştu (Lawson, 2013, s.129). Ancak yine de İran ve Suriye, Hizbullah'ın silah kapasitesini önemli oranda artırdı ve alınan hiçbir önlem İkinci İntifada'nın kuzey bölgesinin savunmasızlığını artırdığı gerçeğini değiştirmede.

2000 yılının Eylül ayında alevlenen İntifada eylemleri sırasında, Hizbullah silahlandığı HAMAS gerillalarına eğitim vermesinin yanı sıra resmi yayın organı olan ve 24 Mayıs 2000'de uydu yayınına da başlayan El-Manar TV'yi İsrail karşıtı kitle mobilizasyon aracı olarak kullanmıştı (Saouli, 2003, s.76; Byman, 2003, s.54). Öyle ki, İntifada eylemlerinin başlangıç safhalarında, El Manar TV'nin yayın müdürü kanalın ana misyonun “Filistinlileri savunmak” olduğunu beyan etti. Bir süre sonra canlı yayında ‘işgal altındaki Filistinliler’ adına bağış toplayan El Manar TV'nin 2001 ve 2002 yılları arasındaki yayın programları ağırlıklı olarak, İsrail saldırıları sırasında hayatlarını kaybeden Filistinlilerin adlarından okunması, Filistinli mücahitlerin kahramanca görüntüleri ve İsrailli potansiyel izleyiciler için hazırlanmış İbranice mesajlar üzerine kurulmuştu (Harik, 2004, s.161; Khalili, 2007, s.291). Tüm bunların yanında Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, El Manar TV'de tekrarlayan film bantlarında Filistinlilere

seslenerek “...Sizin arkanızdayız, sizi terketmeyeceğiz..” sözleri ile özgüven aşulamakta ve çatışmak gerekli silahları olmayan Filistinlilere ise “...Bıçağınız da mı yok?” telkinleri ile çatışma motivasyonu vermekteydi. (Sobelman, 2004, s.63). Ayrıca kanal, İsrail’in kuzey yerleşim yerlerinde, havaalanlarında ve otobüs istasyonlarında güvenlik zafiyeti olduğunu vurgulayarak, İsrail’de ve İsrail’in potansiyel turistlerinde korku yaratmaya çalışıyor ve ‘Siyonistleri’, ‘Yahudiler için daha güvenli olan’ Avrupa ve ABD’ye geri dönmeye çağırıyordu (Saouli,2003,s.76). Kanal, kısa bir süre sonra İsrail’de sonu ölüm ile sonlanan eylemler yapan Filistinli grupların, eylemleri üstlendiklerini duyurma merkezi olmuştu (Sobelman, 2004, s.63). Dolayısıyla Hizbullah, İsrail’in çekilmesinden sonraki dönemlerde gerilla eylemlerine ek olarak, El Manar TV⁶³ vasıtasıyla psikolojik harp üzerine kurulu başka bir yıpratma strateji daha izlemişti. Ayrıca Mart 2004’te Hizbullah ve HAMAS⁶⁴, iki örgütün İsrail’e daha fazla sayıda saldırı gerçekleştirmek için daha yakın çalışacaklarını belirten bir anlaşma imzaladılar (Cordesman, 2006a, s.20).

Hizbullah’ın İsrail’in kuzey bölgelerine yönelik eylem etkinliği Ekim 2001 ile Temmuz 2003 arasında göreceli olarak azalmıştı; ancak, bu süre zarfı içerisinde İran’ın Suriye üzerinden lojistik sağlamasıyla silah kapasitesi önemli miktarda artmıştı. İsrail istihbaratının Hizbullah’ın kablo güdümlü TOW füzeleri, topçu roketleri ve 57 mm uçaksavar silahlarına sahip olduğuna dair veriler elde etmesinin yanında; yine bazı İsrail yetkililerine göre İran, Hizbullah’a 25 mil menzili olan 240mm kalibrelik Fajr-3 füzeleri, 45 mil menzili olan 333mm kalibrelik Fajr-5 füzeleri ve AT-3 Sagger tanksavar füzeleri teslim etmişti (Cordesman, 2006a,s.26). Ayrıca İsrail, bu süre zarfı içerisinde Hizbullah’ın olası bir İran ürünü 125 km menzilli Zilzal-1 ve 210 km menzilli Zilzal-2 füze saldırısına asla hazırlıklı değildi (Wheat, 2011, s.14). Tüm bunların yanında Hizbullah, Güney Lübnan’da İsrail saldırılarından korunmak için, üç metre derinlikte beton tavanlar, yaşam odaları, banyolar, su tesisatları, tıbbi tesisler, klima ve yiyecek depolanması gibi güçlü cephanelikler ve sığınaklar inşa etmişti (Hirst, 2010, s.348-349).

⁶³ 10 milyonluk izleyici bandındaki kanal, 2004 yılında Irak’taki Şii aktivizmi’nin öncüsü Mukteda es-Sadr kontrolündeki güçlerin Irak’taki koalisyon güçlerine saldırılarından kısa bir süre sonra ABD ve Fransa’da yasaklandı (Cordesman, 2006, s.20).

⁶⁴ İlerleyen dönemlerde ise İsrail Askeri İstihbaratı’nın (AMAN) sinyal istihbaratı birimi, BİRİM 8200 (Yehida Shmoneh Matayim), Hamas lideri Halid Meşal’in Hizbullah liderleri ile yaptığı görüşme kodlarını kırarak İntifada eylemlerinin koordinasyon değerlendirmelerini takip etti (Bar Joseph, 2007, s.585-586).

Ayrıca Hizbullah'ın yapılan tahminlere göre olası bir saldırıda İsrail'e fırlatılmak üzere bekleyen 8.000-10.000 arası Katyüşa füze kapasitesi vardı (Harel, 2010, s.48). Tüm bunların yanında İran'ın desteklediği Hizbullah, İsrail'e karşı bir 'köy savunma stratejisi' geliştirerek, füze fırlatma sahası kurdu ve özellikle Şebaa çiftliklerinde yılda iki ila üç arasında değişen EYP saldırıları; asker veya vatandaş kaçırma gibi provakasyon eylemleri düzenledi. İsrail'e karşı COMINT (İletişim İstihbarat) ve SIGINT (Sinyal İstihbarat) gibi istihbarat toplama yeteneklerini de geliştiren Hizbullah, İsrail'in hava sahasında 2004 ve 2005 yıllarında, iki kez İran yapımı Mohajer ve Misrad-1 insansız hava araçları (İHA) uçurdu⁶⁵ (Schiesz, 2014, s.138-139;Cordersman, 2006,s.28). İran'ın Rusya ve Çin'den satın aldığı veya kendine uyarlayarak kullandığı Kuzey Kore yapımı silahları, İsrailli askeri uzmanların Hizbullah'ın envanterine de eklediği böyle bir süreçte, Hizbullah hiç olmadığı kadar güçlendi. Hatta 11 Eylül sonrası dünyanın El Kaide tedirginliği yaşadığı bir dönemde ABD⁶⁶ Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage, "Hizbullah'ın teröristlerin A takımı olduğunu, belki de El Kaide'nin aslında B takımı olduğunu" söylerken; benzer bir açıklamayı ise 2003 yılında ABD Kongresi'nde konuşan eski CIA direktörü George Tenet dile getirmekteydi: *"Hizbullah, yetenekli ve dünya çapında varlığı olan bir örgüt olarak, El-Kaide'nin eşitidir"* (Harb ve Leenders, 2005, s.175). Askeri güç ve istihbarat yeteneğini artırmasının yanında, Suriye'nin 2005 yılındaki Hariri suikasti sonrasında (istihbarat varlığını sürdürmesine rağmen) askerlerini Lübnan'dan çekmesinin ardından neredeyse bağımsız bir güç haline gelen Hizbullah, 2000-20006 yılları arasında deyim yerinde ise 'devlet içerisinde devlet' haline gelmişti. Nitekim, 2006 yılındaki savaşta böyle bir gücün etkisiyle Hizbullah, İsrail karşısında gerilla yeteneklerinin yanı sıra, sofistike konvansiyonel savaş tarzı maharetlerini de ortaya koyduğu bir kombinasyon (hibrit savaş) uygulayacaktı (Schiesz, 2014, s.138).

⁶⁵ İHA'lardan biri İsrail'in sahil kasabalarından Nahariya'ya, diğeri ise Akka'ya ulaştı. İHA'ların İsrail'deki uçuşları erken farkedilse de, İsrailli güvenlik bürokrasi Hizbullah'ın İHA'ları kimyasal, biyolojik silahlar veya küçük bombalar taşımak için kullanmasından çekinmekteydiler (Cordesman, 2006, s.28).

⁶⁶ 1980'lerdeki eylemleri neticesinde ABD, Hizbullah'ı terör örgütleri listesine eklemişti. 11 Eylül saldırılarından sonra ise Kanada (Aralık 2002) ve Avustralya (Haziran 2003) dahil olmak üzere bir çok ülke Hizbullah'ı terör örgütü listesine ekledi (Harb ve Leenders, 2005, s.175). 1 Mart 2001 tarihinde ise Birleşik Krallık Parlamentosu Hizbullah'ın "askeri kanadını" (ESO) terör örgütleri listesine ekledi (Jarvis, 2017,s.961;Pepin, 2008 ,s.4).

3.5. İKİNCİ LÜBNAN SAVAŞI (2006)

3.5.1. STRATEJİK BAĞLAM

2004 yılında Lübnan iç siyaseti Sünni Başbakan Refik Hariri ve Hristiyan Cumhurbaşkanı Emile Lahoud ⁶⁷ arasında geçen büyük bir siyasi muhalefetten muzdaripti. 1976 yılındaki iç savaştan o güne değin Lübnan’da asker bulunduran Suriye; Suriye hükümeti ve Suriye istihbaratıyla yakın ilişkileri olan Emile Lahoud’un, tıpkı 1995 yılında önceki Suriye yanlısı Lübnan Cumhurbaşkanı Elias Hrawi’ ya yapıldığı gibi görev süresinin 3 yıl daha uzatılması için bir anayasa değişikliği yapılmasını istiyordu. Suriye’nin Lübnan’ın iç işlerine karışmasını istemeyen ve Suriye’nin çıkarlarına aykırı bir biçimde ülkedeki telekomünikasyon hizmeti dahil birçok kamu hizmetinin özelleştirilmesi⁶⁸ taraftarı olan (ve bu yöndeki liberal tutumundan dolayı Fransa’dan takdir toplayan) Refik Hariri ise 2004 yılında Lahoud’un görev süresinin uzaması önerisinin onaylanması sonucunda istifa etmişti (Nizameddin, 2006, s.106;Norton, 2007, s.482). Bilhassa 11 Eylül sonrası ABD ve Fransa liderliğindeki ‘haydut devlet’ karşıtlığının ve ‘rejim değişikliği stratejisi’ nin hakim olduğu bir uluslar arası algının etkisiyle konu BM’ye taşındı (Meier, 2018, s520-525). Konunun BM’ye taşınmasıyla 2 Eylül 2004’te BMGK; “Lübnanlı militanların silahsızlandırılması (Hizbullah) ve yabancı (çoğunlukla Suriye) kuvvetlerinin Lübnan’dan çekilmesi” ibarelerinin bulunduğu 1559 sayılı kararı kabul etti (Bloom, 2008, s.66-67). Bu karar, başta Hizbullah, Suriye ve bir kesim Hristiyanlar’ın Refik Hariri’yi suçlamasına yol açtı (Majed, 2010, s.9). Kısa bir süre sonra ise Lübnan’daki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine hazırlanan Refik Hariri, uğradığı bir bombalı suikast sonucu hayatını kaybetti. Bu hadise ise suikastin faili olmasından şüphelenilen Suriye’ye⁶⁹ yönelik uluslararası bir tepkiye yol

⁶⁷ Suriye yanlısı devlet başkanı Emile Lahoud, Suriye askeri istihbaratıyla bağlantılarını geliştirirken, Lübnan İçişleri Bakanı Michel Murr ise Lübnan’daki Suriye muhaliflerini periyodik olarak tutuklayarak hapseden güçlü bir güvenlik ağı kurmuştu (Nizammeddin, 2006, s.100).

⁶⁸ Hariri’nin ülkedeki kamu hizmetleri problemlerinden ve yolsuzluklardan bahsetmesi Lübnan’daki Esad egemenliğini rahatsız etmekteydi. Hariri bu problemlerin özelleştirme yoluyla olacağını savunuyordu ve kamu kurumlarının özelleştirmesi, Lübnan Cumhurbaşkanlığı’nın yanında Suriye’nin de gücünü azaltacaktı. Dolayısı ile sadık bir Emil Lahoud yerine Hariri’nin olası bir zaferi, Suriye’nin Lübnan’daki çıkarları ile bütünüyle çatıştırdı... (Bosco, 2009, s.552).

⁶⁹ Hizbullah liderlerinin Hariri’nin cenazesine katılmaması ise kimi araştırmacılara göre şüpheleri doğrular nitelikteydi (Majed, 2010, s.9).

açtı. Nisan 2005'te, 29 yıl aradan sonra Suriye'nin ilk kez Lübnan'daki askeri varlığını çekmesiyle Lübnan, Hizbullah ve Emel Hareketi'nin başını çektiği "8 Mart Koalisyonu" ile, Sünniler ve Dürziler'in başını çektiği "14 Mart Koalisyonu" odaklarında yeni bir kamplaşmaya girdi (Knio, 2008, 445-451). Ayrıca Suriye'nin çekilmesiyle birlikte Lübnan'ın güneyindeki otoriteye bu kez tek başına hakim olan Hizbullah, BMGK'nın 1559 sayılı 'silahsızlanma' kararına uymadı (Bloom, 2008, s. 67).

BMGK'nın 1559 sayılı silahsızlanma kararına uymayan ve Şebaa Çiftlikleri üzerinden, İsrail'in BMGK'nın 425 sayılı kararını yerine getirmediğini iddia eden Hizbullah'ın her geçen gün silahlanarak İsrail'i tehdit etmesi, İsrailli stratejik karar alıcılarda caydırıcılığın tamamen kaybolduğunu düşündüren büyük bir hoşnutsuzluk yaratmaktaydı. Bununla beraber, İsrail istihbaratının elinde, Hizbullah'ın 2006 yılında, özellikle de yaz aylarında güçlü bir saldırı düzenleyeceğinin bilgisi vardı (Freilich, 2012, s.46). Öyle ki, İsrail Askeri İstihbaratı (AMAN) direktörü Aharon Zeevi Farkash, 18 Aralık 2005'te görev süresinin dolmasıyla birlikte Başbakanlık, Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na AMAN'nın ulusal istihbarat tahminini özetleyen bir mektup yazarak, Hizbullah'ın adam kaçırma girişimlerinin artacağı ile birlikte 2006 yılında büyük bir atağa geçeceğini ve caydırıcılık duruşunun güçlendirilmesine ek olarak kuzeydeki hazırlık seviyesinin artırılması gerektiğini ifade etmişti. AMAN'nın değerlendirmelerine göre Hizbullah'ın 10.000-16.000 adet füzesi vardı. Bununla birlikte Hizbullah lideri Nasrallah da, TV üzerinden, Hizbullah'ın 12.000 roketinin olduğunu belirttikten sonra şunları söylemişti: " ... İsrailliler caydırıcı roket gücümüzden haberdarlar... Bugün televizyona çıkıp, yerleşim bölgelerinde [kuzey İsrail] yaşayanlara barınaklara inmeleri gerektiğini söylersem, hepsi en kısa sürede Tel Aviv'de olurlar..." (Bar Joseph, 2007, s.585-586).

İsrail, 2000 yılında Lübnan'dan çekilmesinden hemen dört ay sonra başlayan İkinci İntifada eylemleri neticesinde gücünün çoğunu, 2005 yılında eylemler sonlanana kadar Filistinli gruplara harcamıştı. Bu sebepten dolayı tek taraflı çekilme kararının en güçlü savunucusu olan dönemin başbakanı Ehud Barak'ın, kuzeydeki olası Hizbullah eylemlerine karşı misilleme yapma stratejisinin sonuçsuz kalmasıyla İsrail, 2000-2006 yılları arasında kuzey bölgesindeki Hizbullah eylemlerine karşı bir duyarsızlık ve sınırlama (*havlagah*) politikası izlemişti. Hizbullah eylemlerine karşı düşük misilleme

veya kayıtsızlık odaklı olan ve ‘terör dengesi’ olarak adlandırılan böyle bir politikanın neticesinde Hizbullah ise gücünü her geçen gün artırmış ve İsrail stratejik kültürünün en temel karakteristik özelliklerinden olan caydırıcılık imajı oldukça zayıflamıştı (Rapoport, 2007, s.95-95; Ya’alon, 2008, s.204). Herşeyden öte, Ağustos 2005’te İsrail’in Gazze’den çekilmesinin ardından HAMAS ve diğer Filistinli gruplar İsrail’in sivil nüfus alanlarına 1000’den fazla roket ateşlemiş ve 2006 Haziran ayına gelindiğinde aynı gruplar iki İsrailli asker öldürmüş ve birini (Gilad Şalit) kaçırmışlardı. Bu gerçekler İsrailli karar alıcılarda, çekilmenin bile güvensizlik durumu yarattığı algısını oluşturdu ve caydırıcılık pozisyonunun tamamen çöktüğüne ikna olan güvenlik bürokratları derhal birşeyler yapma gerekliliği hissettiler (Freilich, 2012, s.46).

İkinci intifada eylemlerinin sonlarına doğru İsrail, Filistin Otoritesi ile yeni bir barış anlaşması için hazırlanırken, Hizbullah ve HAMAS’ın ise artan tehdit ve eylemleri İsrail halkı ve stratejik karar alıcılar açısından, olası bir barış antlaşmasının stratejik gerekliliklerini bütünüyle zarara uğratarak kötümser bir algı yaratmıştı. Caydırıcı imajın kaybolduğu böyle bir algı neticesinde İsrail halkı, Hizbullah veya HAMAS gibi grupların eylemlerine karşı tepkisiz kalmayı veya barış girişimleri gibi davranışları desteklemeyecekti. Ayrıca bu tür bir bakış açısının da etkisiyle, İsrail stratejik karar alıcılar, Hizbullah’ı daha geniş bir bağlamda düşünmeye başlamışlardı. Buna göre Hizbullah, İran’la yapılan çok daha büyük bir ‘soğuk savaşın’ parçasıydı ve aslında İsrail için varoluşsal bir tehdit yaratan İran’ın nükleer tesislerine yönelik olası bir İsrail saldırısında İran’ın Hizbullah’a teslim ettiği büyük roket cephaneliği, herşeyden önce İran’ın İsrail üzerindeki caydırıcılığının somut bir tezahürüydü. Böyle bir bakış açısıyla ise İsrail ilk defa Hizbullah’ı bir bakıma varoluşsal tehditler çerçevesinde değerlendirmeye başlamıştı (Shelah ve Limor, 2007, s.49).

Hizbullah’ın Eylül 2006’da 2 İsrailli askeri kaçırmayı 8 İsrailli askeri öldürmesiyle başlayan İkinci Lübnan Savaşı (ya da diğer ismiyle 34 Gün Savaşı) öncesinde de İsrail, Hizbullah karşısında caydırıcı imajını tazelemek için zorlayıcı nedenlere sahipti; ancak, zaman dilimi, saldırı biçimi veya büyüklüğü konusunda herhangi bir tartışma yapmak için bir mecburiyet ortamı oluşmamıştı. Bununla birlikte İsrailli karar alıcılar, her halükarda provokasyona bir yanıt vermenin de ötesine geçmeye

çalıştılar. Böylelikle İsrail stratejik kültüründe, olumsuz karşılanılsa dahi seçimlik (zorunlu olmayan) savaş (*milhemet habrira*), halihazırdaki güç dengesini bozacak ve Hizbullah için çöküşün başlangıcını ifade eden bir dönüm noktası yaratacaktı (Freilich, 2012, s.46). Böylelikle, Hizbullah'ın eylemiyle ani bir biçimde gelişen süreç, İsrail stratejik kültürünün temel karakteristik davranışlarından olan karar alıcıların hızlı ve ardışık kararlar verme tepkisini harekete geçirdi ve bunun neticesinde oldukça iddialı savaş hedefleri oluştu. Ancak, İsrail'in hiç zayıf vermeden savaş hedeflerine ulaşabilmesi veya sivil bölgelere teminat hasarı vermeden İsrail halkında oldukça büyük beklentiler yaratan bir savaşta zafer elde edebilmesi neredeyse imkansız olacaktı (Gabrielsen, 2013, s.435). 17 Temmuz'da Başbakan Ehud Olmert'in Knesset'e yaptığı konuşmada dile getirdiği savaş hedefleri ise şunlardı: Rehinelerin dönmesini sağlamak, (Ehud Goldwasser ve Eldad Regev) Lübnan Ordusu'nu Lübnan'ın güneyinde görev yapmaya zorlamak ve Hizbullah'ı 1559 sayılı BMGK kararını kabul etmesiyle beraber Lübnan'ın güneyinden çıkarmak... (Johnson, 2011, s.15).

3.5.2. KARAR ALMA SÜRECİ

Hizbullah'ın 12 Eylül'deki asker kaçırma provokasyonuna karşı İsrail Kabinesi aynı gün Lübnan'a sınırlı bir kara operasyonu yapılması için İSK'ya onay çıkardı. Savunma Bakanı Amir Peretz operasyonun on ila on dört gün süreceğini tahmin ederken, Dışişleri Bakanı Tzip Livni ise operasyonun ertesi gün öğleden sonra sona ereceğine inanıyordu. Bununla beraber, Başbakan Olmert ise operasyonun hedeflerini: “Güney Lübnan'daki stratejik durumun değiştirilmesi, Hizbullah'ı sınırdan çıkarmak ve asker kaçırma eylemlerini caydırmak, İsrail'in genel caydırıcılığını yeniden güçlendirmek ve uluslararası müdahaleye sebebiyet vererek 1559 sayılı BMGK kararının tam olarak uygulanmasına imkan sağlayacak olan diplomatik bir sürecin oluşturulması” olarak açıklamıştı. Savaşın başlamasından bir gün sonra ise 13 Temmuz'da bu kez İSK, Kabine'ye operasyonun “stratejik amacını” belirten bir belge sundu. İSK, Başbakan'ın kamoyu açıklamasındaki maddelere ek olarak Suriye'yi çatışmadan uzak tutmak, Filistinli örgütlerin bölgedeki olası bağlantıları azaltmak ve büyük bir kara operasyonundan kaçınmak gibi ek hedefler eklemişti (Freilich, 2012, s.49). Ayrıca 17

Temmuz'da Başbakan Ehud Olmert, Lübnan Savaşı'nın operasyonel çerçevesine "Filistin terörünü sonlandırmak" gibi tamamen yeni bir hedef ekledi ve böylece savaşın misyonunu Lübnan'daki çatışmanın da ötesine genişletti (Shelah ve Limor, 2007, s.122). Dolayısı ile İsrail stratejik kültürünün karar alma süreçlerindeki belirgin bir davranış kalıbı olan "askerî strateji oluşturmada net hedefler belirleyememe" etmeni, 2006 Savaşı'nın karar alma sürecinde yeniden tezahür etmişti. Bununla birlikte, 18 Temmuz'daki İçişleri Bakanlığı toplantısında konuşan Savunma Bakanı Peretz, niçin savaş hedeflerine altı gündür sürekli bir yenisinin eklendiği veya değiştirildiği konusuna açıklık getirmeye çalışırken, ertesi gün ise bizzat kendisi "Hizbullah ile ilgili her türlü tanımlamayı ortadan kaldırmak" ve "savaşı Suriye'ye genişletmekten ve Lübnan'ı işgal etmekten kaçınmak" gibi iki yeni misyon daha eklemişti. 19 Temmuz'da ise Savunma Bakanlığı Komitesi, 'Filistin terörünü sonlandırmak' maddesi dışında Olmert'in belirlediği hedeflere neredeyse tamamen katıldığını açıkladı. 20 Temmuz tarihine gelindiğinde, Olmert ve Peretz, savaş hedeflerinin halâ tanımlanamamasından duydukları memnuniyetsizliği dile getirirken, Genelkurmay Başkanı'ndan (Orgeneral Dan Halutz) stratejik hedeflere artık net bir açıklık getirmesini istediler (Freilich, 2012, s.49-51).

İsrail'in 2006 Savaşı sırasındaki karar alma sürecinde hedeflerin birçoğunun içerik olarak da belirsiz olması dikkat çekicidir. Örneğin "Hizbullah'a şiddetli bir darbe vurmak" veya "Güney Lübnan'da değişiklikler meydana getirmek" gibi flu stratejik hedeflerin 'nasıl yapılacağına karşı' bir taktik çerçeve kurulmamıştı. Bununla beraber, operasyonun ilk safhalarında İsrail'in beklediği diplomatik süreçten veya uluslararası camiada takınması gereken rolden bahsedilmemişti. Ayrıca karar alma sürecindeki aktörlerin açıkladığı operasyon hedeflerinin neredeyse tümünde, Savunma Kabinesi'nin imkansız olduğunu vurgulamasına rağmen "kaçırılan askerlerin geri getirilmesi" maddesi yer almaktaydı. Öyle ki ileride 2006 Savaşı'nın başarısızlık nedenlerini araştırma maksadıyla kurulan Winograd Komisyonu da, Kabine'nin 'hedef ve seçenek oluşturmadaki başarısızlığını' şiddetle eleştirirken hedeflerin çeşitli bakan ve yetkililer tarafından farklı anlaşıldığını, birçoğunun başarılamayacağını ve bu amaçlara ulaşmak için önerilen araçların asla açıklanmadığı sonucuna varmış ve İsrail'in askeri performansı ile diplomatik çıkış stratejisi arasında bağlantı kuramadığını yazmıştı (Matthews, 2009, s.21).

İsraili stratejik karar alıcılar, gerçekten de Hizbullah'ın adam kaırma eylemlerindeki kararlılığının farkındaydı. Öyke ki İSK, daha birkaç hafta öncesinde 12 Temmuz'da ortaya çıkan senaryo ile hemen hemen aynı olan bir senaryonun simölasyon uygulamasını yapmıştı. 12 Temmuz tarihinde ise Kabine'ye İSK'nın elindeki (önceki) durum değerdendirmesinden farklı birşey sunulmamıştı. Bununla birlikte Olmert ve Perez'e kabine öncesi danışma toplantılarında ek seçeneklerin de sunulmasına rağmen, Kabine, ek seçenekler konusunda bilgilendirilmemiş ve savaş kararı neredeyse bir refleks olarak kabul edilmişti (Shelah ve Limor, 2007, s.40-55). Ayrıca Kabine, Olmert'in aylar önce kısıtlama (*havlagah*) politikasını yeniden değerdendirerek daha agresif bir yaklaşımın gerekli olduğu sonucuna vardığından ve İSK'nın uzun bir süre önce Hizbullah'ın roket cephanesinin havadan yok edilemeyeceğinin ve hatta büyük bir kara operasyonunun bile Hizbullah'ın cephaneliğini tamamen ortadan kaldırmayacağı değerdendirmelerinden habersizdi. Öyle ki, İSK'ya göre Hizbullah'ın cephaneliğinin yok edilmesi oldukça büyük çaplı bir kara operasyonu ve uzun süreli bir işgal gerektiriyordu; ancak İsrail'de hiç kimse bu büyüklükte bir operasyon düşünmemişti (Freilich, 2012, s.49-51). Bu sebepten dolayı, İSK'nın soruna tamamen askeri bir çözüm bulunmadığı açıktı ve İsrail'in izleyeceği strateji, uluslararası müdahaleye yol açmak için tasarlanmış bir askeri operasyon aracılığıyla Lübnan'da "yeni bir siyasi düzenin kurulması" arzusuna dayandırılmıştı. Bununla birlikte savaş sonrası diplomasi, Kabine'de yeteri ölçüde tartışılmamıştı. Ayrıca İSK'nın operasyondaki ilk başarılarının ardından birincil karar alıcılar askeri operasyonlara olması gerkeenden daha fazla önem atfetmişler ve diplomasi stratejilerini gözden geçirmeyi ihmal etmişlerdi. Dolayısı ile 14 Temmuz'da İsrail'in hedeflerine ulaşma kabiliyetini araştırın bir askeri istihbarat (MI) analizi de neredeyse hiç dikkat çekmeden rafa kaldırılmıştı (Ya'alón, 2008, s.204-206).

12 Temmuz tarihinde Lübnan'a yapılacak operasyonun boyutları tartışılırken, Kabine, İSK'nın uluslararası müdahaleye yol açması için tasarladığı bir mekanizma olarak, Lübnan'ın sivil altyapısına saldırma onayına yönelik taleplerini reddetmiş ve operasyonu yalnızca Hizbullah hedefleriyle sınırlamıştı. Bununla birlikte ne bakanlar ne de İSK, stratejinin bu merkezi bileşeni reddedildikten sonra savaş hedeflerinin halâ

karşılınıp karşılanamayacağı sorusunu gündeme getirmediler ve savaş kaldığı yerden devam etti. 13 Temmuz'da ise Hizbullah'ın uzun menzilli roket fırlatma merkezlerine yapılan başarılı bir saldırının ardından, Kabine, saldırıları Hizbullah'ın Beyrut'taki karargâhının ve liderlerinin bulunduğu Dahia mahallesine yönelik yeni bir genişletme talebi sunuldu; ancak operasyonun olası başarısı sonrasında savaşın gidişatı hakkında herhangi bir tartışma yapılmadı. Tüm bunlara ek olarak, karar alma sürecindeki aktörlere sunulan politika girdi-çıkı kopukluğunun ve iletişimsizliğin belki de en çarpıcı örneği ise BMGK'nın ateşkes çağrılarına rağmen savaşın sonlarına doğru büyük bir kara operasyonunun onaylanmasında görülmüştü. İsrail Güvenlik Kabinesi, BMGK'nın ateşkes çağrılarına rağmen ısrarla ancak büyük bir kara operasyonu nihayetinde istenen hedeflere ulaşılabilirliğini ve başka seçeneğin olmadığını vurgulamıştı. Güvenlik Kabinesi'ne göre operasyonun doksan altı saat sürmesi ve nihayetinde Lübnan'ın güneyini işgal edilmesi gerekiyordu ve ayrıca Hizbullah'ı bölgeden tamamen çıkarmak dört ila altı hafta arasında bir zaman alacaktı (Freilich, 2012, s.53-54). Ancak 11 Ağustos 2006 tarihinde BMGK'nın ateşkes kararı resmen kabul edildi ve operasyon bitmeden sonlandırılmaya zorlandı. Dolayısı ile İsrail'in stratejik kültüründeki karakteristik bir özellik olan savunma bürokrasinin güvenlik politikalarının oluşturulmasındaki baskın konumu sonucu Kabinet'e her defasında alternatifsiz (biri adet) seçenekler sunulmuş ve iletişimsel kopukluk sonrası operasyonel hakimiyet bütünüyle ele alınmaya çalışılmıştı.

2006 Savaşı'nda, İsrail stratejik kültürünün bir diğer karakteristik özelliklerinden olan karar alma süreçlerinde "ardışık kararlar alma" ve "doğaçlama" örneklerine tekrar rastlanılmıştı. 2006 savaşı aslında en başından beri, tıpkı Ariel Şaron'un 1982 yılındaki Lübnan İşgali'nin karar alma sürecinde yaptığı gibi, "parça parça koparma" stratejisi üzerine kurulmuştu. Öyle ki, hem Olmert hem de Peretz, operasyonun önemli ölçüde genişletilme riski taşıdığını biliyorlardı; ancak bunun gerekli olmamasını ümit etmişlerdi. İSK planlaması ise operasyonların beşinci gününde durumu değerlendirmek ve devam edip etmemeye veya nasıl devam edilmesi gerektiğine karar vermek için saldırıların askıya alınmasını istemişti. Genelkurmay Başkanı Dan Halutz'a göre, savaşın uzunluğu ve kapsamı biri askeri⁷⁰, diğeri siyasi olmak üzere iki faktörle

⁷⁰ Halutz, 17 Temmuz'daki analizinde askeri amaçları daha geniş anlamda dört maddede tanımlamıştı. Halutz'a göre askeri başarı herşeyden önce Hizbullah'ın roket fırlatma kapasitesinin yok edilmesi üzerine

belirlenecek esnek değişkenlerden oluşmaktaydı. Askeri değişken özellikle 12 ve 13 Temmuz'daki karşı saldırıları olmak üzere Hizbullah'ın İSK operasyonlarına verebileceği tepki kabiliyetini baz alırken, politik değişken ise kabinenin olası diğer operasyonlara onay verme arzusunu ifade etmekteydi. Dolayısıyla, en iyi ihtimalde Hizbullah'ın zaptedilmesi ile birlikte operasyon yalnızca günler içerisinde tamamlanabilirdi; ancak her hahülakarda 12 Temmuz'da Halutz'un Kabine'ye sunduğu plan dört ila altı haftalık bir süreci kapsamaktaydı. (Freilich, 2012, s.54). Bununla birlikte Halutz, başta Olmert, Peretz ve Livni olmak üzere Kabine'nin yalnızca "Hizbullah hedeflerine" saldırı onayı vermesine rağmen, uluslararası baskıya yol açması için Lübnan'ın sivil altyapısına (elektrik, su vs.) da saldırma konusunda ısrar etmişti. Buna karşın Kabine ise en sonunda yalnızca yollar gibi hem Hizbullah'ın hem de sivillerin kullanabileceği çift taraflı unsurlar için onay verdi (Shelah ve Limor, 2007, s.55-61). Öyle ki alınan onaylar, en başından beri yapılmak isteneni gerçekleştirmek için oluşturulan "parça-parça" stratejisinin küçük tamamlayıcılarıydı.

Bilimsel literatürdeki birçok askeri uzmanın ifade ettiği gibi İsrail'in toprak asimetrisi (*strategic depth*) ve insan gücü (*man power*) kısıtı sebepleri ile stratejik karar alma sürecine yerleşen ardışık kararlar alma ve doğaçlama davranış kalıplarının 2006 Savaşı'nda da yeniden tezahür etmesiyle, İsraili stratejik karar alıcılar devamlı olarak bir "bekle-gör" politikası içerisinde hareket etmişlerdi. Öyle ki diplomatik ve askeri zaman çizelgeleri oluşturulmamış; operasyonun evrilebileceği olası yönler dikkate alınmamış; İsrail'in kuzey bölgeleri beklenen büyük Hizbullah bombardımanına yeterince hazırlanmamış ve savaş sonrası bir diplomatik çıkış stratejisi oluşturulmamıştı. Bununla beraber, Dışişleri Bakanı Livni'nin, operasyonların dördüncü günü olan 16 Temmuz'da Olmert'e sunduğu çıkış stratejisi ve diğer kuruluşların getirdiği öneriler ise Olmert tarafından askıya alınmış ve Kabine'ye bile sunulmadan İSK'ya biraz daha zaman tanınması istenilmişti. Ayrıca, 12 Temmuz'da başlayan savaşın ana stratejik merkezine oturtulan Lübnan'ın güneyine konuşlanabilecek olası bir uluslararası güç hakkındaki tartışmalar, ancak 27 Temmuz'da Genelkurmay Başkanı Dan Halutz'un Kabine'den

oturtulmuştu. İkincisi Hizbullah'ı İsrail sınırından uzaklaştırmak, üçüncüsü Hizbullah'ın başta önemli isimleri olmak üzere silahlı gücünü ortadan kaldırmak ve son olarak başta uzun menzilli füze merkezleri olmak üzere stratejik sistemlerinde kalıcı hasar bırakmaktı (Merom, 2008, s.12).

savaşın bir ay daha uzatılmasını ve Lübnan'ın sivil altyapısına saldırma onayını istemesinden sonra yapılmıştı (Freilich, 2012, s. 56-57). Winograd Komisyonu'nun da belirtildiği gibi, zayıf vermekten kaçınma niyeti ve uzun süreli gerilla savaşı tedirginliği, 2006 Savaşı'nın karar alma sürecindeki ardışık kararlar verme ve doğaçlama faktörlerinin ana sebeplerindendi. Gerçekten de, İsrail Kabinesi'nin, büyük bir kara operasyonuna onay vermeme konusundaki isteksizliği ve diplomatik çıkış stratejisi dahil, savaş planlama sürecine kayıtsız kalması, genel bir strateji oluşturmak yerine mevcut anda karar verme veya onay gerektiren acil önlemlerle ilgilenmeye odaklanıldığının bir göstergesiydi.

2006 Savaşı sırasında, İsrail stratejik kültürünün karakteristik bir özelliği olarak başta İSK olmak üzere savunma kuruluşlarının karar alma sürecinde baskın bir rolü vardı (Rapoport, 2007, s.36). Kararları etkileyebilecek ek seçenekler, büyük ölçüde Kabine'ye sunulmadan önce Başbakan, Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'ndan oluşan bir üçlü erk (*triumvirate*) tarafından tartışılmalı da İSK, hem ek seçenekleri hazırlayan tek kurum olması hem de diplomatik ve stratejik hedefleri formüle etmedeki baskın konumu sebebiyle karar alma sürecinin merkezinde yer almaktaydı. Bununla beraber, hem Başbakan Olmert'in, hem de Savunma Bakanı Peretz'in savunma konularındaki tecrübesizliklerinden dolayı Genelkurmay, Olmert'in daha ziyade 'toplantı başkanlığı' yaptığı üçlü erk içerisindeki en merkezi bileşendi. Ayrıca Genelkurmay Başkanı Halutz, gelecekte başbakanlık için ideal bir aday olduğu düşünülen, karizmatik ve popüler bir figür olarak özgüvenli tavırları ve etkili sunum kabiliyeti ile üçler erkini ve Kabine'yi hem 12 Temmuz tarihinde Hizbullah hedeflerine karşı etkili bir tepki verme, hem de BMGK çağrısı sonrası Lübnan'a büyük bir kara operasyonu çıkarma konusunda ikna etmeyi büyük ölçüde başarmıştı. Dolayısı ile savaşın boyut atlaması taraftarı olan ve askeri konulardaki bilgi iktidarını elinde bulunduran İSK, başta Kabine ve Güvenlik Kabinesi olmak üzere karar mercilerini ek seçenekler konusunda bilgilendiren bir danışmanlık görevini üstlenmekten daha ziyade, önceden kurum tarafından kararlaştırılmış olan askeri stratejilerin savunuculuğunu yapmaktaydı (Shelah ve Limor, 2007, s.57). Tüm bunlara ek olarak, İSK'nın kurumsal üstünlüğünün belki de en çarpıcı örneği ise BMGK çağrısı sonrasında yapılan kara operasyonları sırasında ortaya çıkmıştı. Başbakan Olmert, İSK'nın büyük çaplı kara operasyonu ile ilgili halihazırda Ulaştırma

Bakanı olarak görev yapan ancak 28 Mart 2006 tarihindeki genel seçimler öncesinde ise dönemin Savunma Bakanı olan Shaul Mofaz ile 8 Ağustos tarihinde fikir alışverişinde bulunmuştu ve Mofaz, İSK'nın operasyon planına şiddetle karşı çıkmıştı. Mofaz'ın ertesi gün, 9 Ağustos tarihinde ise halihazırdaki Savunma Bakanı Peretz'in operasyon planı ile ilgili bilgilendirme yapmasını istemesi ve toplantıda kara operasyonuna tekrar karşı çıkması, herşeyden önce Başbakan Olmert'i Genelkurmay Başkanı Halutz'un istifa edebileceği konusunda tedirgin etmişti. Dolayısı ile, İsrail halkının böylesi hayati bir süreçte Kabine'nin fikir ayrılığına düşmesinden rahatsız olacağını düşünen Olmert, Mofaz'ın önerisini askıya aldı ve Kabine'ye İSK'nın planının onaylanması konusunda ısrar etti. Hatta ironik olmasına rağmen Mofaz bile tek yüreklik algısının yıkılmasından kaçınmak için İSK'nın operasyon planına oy verdi (Freilich, 2012, s.66). Dolayısı ile İsrail stratejik kültüründe savunma kuruluşlarının baskın bir ağırlığa sahip olması etmeni, 2006 yılında bilhassa Genelkurmay'ın (Halutz) savaşın hedeflerini belirlemede birincil rol aldığı ve karar alma sürecinde neredeyse siyasi bir aktör gibi davrandığı böyle bir ortamda yeniden tekrerrür etmişti.

2006 Savaşı sırasında kısa zaman önce Gazze'den tek taraflı çekilmenin Filistinliler'ce anlaşılamadığı düşüncesi İsrail hakkında büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştı ve kamuoyu İsrail stratejik kültüründe seçimlik savaş olarak algılsa dahi güç gösterimi sonrası caydırıcı duruşu yeniden tazelemek maksadıyla Lübnan'daki savaşa ağırlıklı olarak destek vermekteydi. Öyke ki, kısa süre önce İSK'nın Gazze'den çekilmesi sonrası Filistinli gerillalar tarafından kaçırılan Gilad Şalit örneğinde olduğu gibi İsrail halkı ve stratejik karar alıcılar, İSK'nın 2000 yılında Lübnan'dan tek taraflı çekilme kararının da barış getirmek yerine karşı tarafı cesaretlendirdiğini düşünmekteydi. Bu sebeple, 2006 Savaşı sırasında gerek kamuoyunda gerekse stratejik karar alıcılardaki baskın görüş, sosyolog Baruch Kimmerling'in İsrail stratejik kültürüne etki eden üç yaygın tipolojisinden biri olan ve Jabotinsky'nin 'demir duvar' (*kir barzel*) stratejisi ile kavramsallaştırdığı "çatışma odaklı" stratejik yaklaşımı temsil etmekteydi. Bu sebeple stratejik karar alıcılarda da savaşın haklılığına yönelik bir fikir birliği oluşmuştu. Öyle ki Kadima (sağ) partili Başbakan Olmert ve İşçi Partili (sol) Savunma Bakanı Peretz'in partizan siyasetine girmeden fikir birliği içerisinde hareket etmesi de bunun bir göstergesiydi. Ayrıca, Dışişleri Bakanı Tzip Livni, Olmert'in bir diplomatik çıkış

stratejisi formüle edememesi karşısında sorun yaratmadan sessiz kalmış; Ulaştırma (Eski Savunma) Bakanı Mofaz ise savaş sonundaki büyük kara operasyonu konusundaki olumsuz düşüncelerini bir kenara bırakarak, Kabine'deki oylamada İSK lehine oy kullanmıştı. Dolayısı ile savaşın karar alma sürecinde, partizan siyasetten ziyade kamoyu arzusu dikkate alınmıştı. Öyle ki, savaşı başından sonuna kadar destekleyen halkın, stratejik karar alıcılara göre hükümete yöneltebileceği tek eleştiri savaşın vaktinden önce bitmesi ihtimali üzerine kuruluydu. Bununla birlikte savaşın uzaması sonucu ortaya çıkan başarısızlık hissiyle siyasi liderler kamu desteğinin 'erozyona' uğrayabileceği konusunda tedirglik hissine kapıldılar ve 'zafer ilan etmeye' olanak tanıyacak bir 'büyük başarı fotoğrafı' aramaya başladılar. Nitekim büyük çaplı kara operasyonunun son günlerde başlatılmış olması da böyle bir amaca hizmet etmekteydi (Shelah ve Limor, 2007, s.266). Öyle ki, 9 Ağustos tarihindeki büyük çaplı kara operasyonunun kabine tartışmaları sırasında Dışişleri Bakanı Livni: *"eğer Kabine büyük ölçekli kara operasyonunu onaylamazsa vatan haini ilan edileceğiz"* derken, henüz üç gün önce, 6 Ağustos'ta Hizbullah'ın Katyüşa füze saldırısı sonrasında on sivil hayatını kaybetmiş ve Şimon Peres ise Başbakan Olmert'i 'koltuğunun tehlikede olduğu' konusunda uarmıştı (Freilich, 2012, s. 63). Dolayısı ile, İsrail stratejik kültürünün baskın imajındaki "güvenlik odaklı" yaklaşım, savaş sırasında değişerek yerini "çatışma odaklı" yaklaşıma bırakmıştı.

3.5.3 OPERASYONEL SÜREÇ: BEKLENTİ ve SONUÇLAR

12 Temmuz 2006 günü sabah 9:05'te Hizbullah gerillalarının düzenlediği eylem sonucunda Lübnan sınırında devriye gezen 8 İsrailli askeri öldürdü ve 2 asker kaçırıldı. Saat 11'de ise kaçırılan askerleri aramaya çıkan bir Merkava tankının içerisindeki 4 asker, yine Hizbullah'ın yola döşediği el yapımı patlayıcıların (EYP) infilak etmesi sonucunda yaşamını yitirdi ve hemen akabinde çıkan çatışmalarda İsrail, 8 askerini daha kaybetti. Bu zayıflatlar İsrail'in İkinci İntifada sırasında, 9 Nisan 2002'deki Cenin Olayları'ndan itibaren verdiği en yüksek kayba işaret etmekteydi (Arkin, 2007, s.1-2). İsrail'de, Hizbullah ve dolayısı ile eylemden sorumlu tutulan Lübnan Hükümeti karşısında büyük bir kamuoyu oluşturan bu hadise sonrasında, İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz: *"Lübnan'da saatleri 20 yıl geriye alacağız"* sözleriyle tepkisini dile getirirken, İsrail

Başbakanı Ehud Olmert ise Knesset'e girmeden önce Winston Churchill'in hitabet yeteneğini anımsatan şiddetli bir konuşma yaparak Lübnan'a düzenlenecek operasyonun hedeflerini belirtmişti (al-Faisel, 2008, s.181). 12 Temmuz 2006 günü başlayan ve birçok stratejiste göre İsrail'in askeri stratejilerini siyasi başarıya dönüştürmede Hizbullah'ın çok daha gerisinde kaldığı İkinci Lübnan Savaşı (*Milhemet Levanon HaShniya*) veya otuz dört gün sürmesi nedeniyle bir diğer adıyla Otuz Dört Gün Savaşı, 161 İsrailli'nin ve 1.000'den fazla Lübnanlı'nın hayatına mal olacak; Lübnan'da milyarlarca dolarlık maddi zarar oluşturacak ve Hizbullah'ın İsrail'in kuzeyine Katyuşa roketleri fırlatması sonucunda İsrail'in bölge sakinleri için de gündelik hayatı felç edecekti (Harel ve Issacharoff, 2008, s.vii). Bununla beraber, İsrail stratejik kültüründe "seçimlik savaş" (*milhemet habirira*) olarak nitelendirilebilen savaşın belirlenen hedefleri, İsrail hakkında büyük beklentiler yaratmıştı.

İsrail'in öncelikli askeri stratejisi, hava gücü merkezli operasyonlarla Hizbullah'ın roket cephaneliğini yok etmek üzerine tasarlanmıştı. Bununla beraber İsrail Hava Kuvvetleri, (İHK) Hizbullah'ın uzun menzilli roketlerinin çoğunu 13 Temmuz'daki 36 dakikalık bir hava saldırısında yok ederek, aslında önemli bir taktik başarı örneği sergilemişti. Öyle ki Başbakan Olmert'in kurmayları, ilk taktik başarının sonuçlarını 1967 Savaşı'nın ilk günündeki Moked (*Odak*) Operasyonu'nda Arap hava kuvvetlerine (Mısır, Suriye ve Ürdün) yapılan saldırılar ile karşılaştırmıştı (Harel ve Issacharoff, 2008, s.91-92). Ertesi gün ise Hizbullah'ın Lübnan'daki altyapı merkezlerine ve özellikle Beyrut'un güneyindeki Dahiya banliyölerindeki karargahlarına yönelik hava saldırıları daha da artırıldı (Gabrielsen, 2013, s.436). Ancak taktik açıdan başarılı seyreden hava operasyonları, İsrail'in "Hizbullah'ın roket tehdidine son verme" gibi bir stratejik amaca ulaşması için yeterli değildi. Öyle ki, Hizbullah'ın havadan bulunması ve imha edilmesi çok zor olan en az 12.000 kısa menzilli Katyuşa roketi vardı. Ayrıca, savaştan üç ay önce yapılan bir askeri tatbikat, Hizbullah'ın Katyuşa roketlerinin, en iyi ihtimalle ancak üçte birinin imha edilebileceği sonucuna ulaşmıştı. Tüm bunlara ek olarak, İsrail istihbaratı ise hava operasyonlarının tek başına Hizbullah'ın günlük roketli saldırı eylemlerini 100'ün altına indiremeyeceği sonucuna varmıştı (Matthews, 2008,s.38-39). Dolayısı ile İsrail istihbaratının tahminleri yalnızca hava gücüne dayanan ilk askeri strateji ile, İsrail'in kuzey bölgesine roket durdurma stratejik hedefi arasında açık bir bağlantısızlık olduğunu

göstermekteydi. Ancak buna rağmen İsraili stratejik karar alıcılar hava operasyonlarını Hizbullah'ı, Clausewitz'in "zaferin doruk noktası" olarak tanımladığı, sindirici bir ateşkese sürüklemek maksadıyla bir nevi baskı aracı olarak kullanmaktaydı. Bununla beraber, İsrail'in savaş hedeflerine yalnızca hava saldırıları ile ulaşamayacağı gerçeği yavaşça belirginleşmeye başladığında İsraili stratejik karar alıcılar, askeri stratejiler hedeflerine erişmeden; ya da diğer anlamı ile "İsrail savaşı kazanmadan" varılacak siyasi bir anlaşmayı kabul etmeyerek, daha savaşın ilk safhalarında ateşkes çağırısı yapan Birleşmiş Milletler (BM) heyetine 'ateşkesi unutmalarını' söylemişlerdi (Harel ve Issacharoff, 2008, s.116).

İsrail'in askeri stratejisini büyük ölçüde İsrail Hava Kuvvetleri ve topçu birimlerine dayandırması savaşın dördüncü gününde, önceden bombalanan hedeflerin tekrar vurulması gibi bir açmaza yol açmıştı. (Gabrielsen, 2013, s.436). Nitekim böyle bir durumda uygulanması gereken stratejik çözüm, en az birkaç tabur veya alay büyüklüğündeki kara kuvveti varlığının Lübnan'ın güneyine çıkarılmasıydı. Böylelikle savaşın 6. gününde ilk büyük kara çıkarması gerçekleşmiş oldu. Ancak her halükarda, Kabine'nin büyük ölçekli bir kara operasyonundan kaçınma davranışı, bölgeye Genelkurmay'ın istediği büyüklükte karacı varlığının çıkarılmasına engel olmuştu. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 23 Temmuz'da, savaş başladıktan iki hafta sonra İSK'nın Lübnan'da hâlâ bir tabur büyüklüğünden daha az askeri vardı; 1 Ağustos'ta taburdan büyük alaydan az, 5 Ağustos'ta ise ancak en fazla birkaç alaydan müteşekkil olarak yaklaşık 10.000 kişilik varlığı bulunmaktaydı (Freilich, 2012, s.57). Bu gerçek, aslında Kabine'nin büyük bir kara operasyonunu onaylama konusundaki isteksizliğini açıkça göstermekteydi. Bu sebeple savaşın altıncı gününde Lübnan'a gönderilen personel takviyesi, aslında İsrail'in stratejik savaş hedeflerine ulaşması için yetersizdi (Bregman, 2009, s.279). Bununla beraber, ilk kara operasyonu ile hedeflenen başlıca strateji Lübnan topraklarının 10 km derinlerine inerek roket atışlarını durdurmaktı, ancak bir Katyüşa roketi menzilinın yaklaşık 20 km olduğu hesaba katıldığında böyle bir stratejinin makul bir tarafı bulunmamaktaydı. Ayrıca Hizbullah'ın ele geçirdiği iki askeri kurtarma konusuna gelindiğinde ise kaçırılan askerlerin sınırdaki köylerden birinde tutuluyor olma ihtimali çok düşüktü. Dolayısı ile sınırlı işgal stratejisi, bilhassa bölgedeki gelişmeleri takip eden yabancı savaş gözlemcilerine göre de hiç mantıklı değildi ve İSK böyle bir

durumda hiçbir savaş hedefine ulaşamamasının yanında zayıf vermek zorunda kalacaktı. Tüm belirsizliklere rağmen İsraili askeri karar alıcıların uygulamış olduğu, ‘karşılıksız risklere dayalı’ böyle bir yaklaşım, aslında bir bakıma Amerika’nın; “*düşmanına onun yenildiğini hissettir ki, gerçekten yenilsin*” gibi bir algı yaratma vecizesinin bulunduğu Etki Odaklı Operasyonlar (EBO) konseptine dayanmaktaydı (Gabrielsen, 2013, s.436). Ancak bu durum, bilhassa Hizbullah’ın kıdemli üyelerini yakalamayı veya etkisiz hale getirmeyi ümit eden İSK’nın, kısa süre sonra başarısını öldürülen Hizbullah gerillalarının sayısı üzerinden tanımladığı sembolik zaferlere yönelmesi sonucunu doğurdu. Dahası İSK, İsrail’in 2000 yılında Lübnan’dan çekilmesinden sonra Hasan Nasrallah’ın zafer konuşması yapması sebebiyle Hizbullah için sembolik bir önemi olan Bint Jibeil köyünü ele geçirmek için kara saldırısı düzenledi ve 9 ölüm ve 27 yaralı zayıf ile sonuçlanan tüm operasyonel başarısızlıklara rağmen sembolik bir zafer ilan ettiğinde ise İsrail medyası tam aksine İSK’nın yenildiğine dair güçlü bir kamoyu algısı yarattı (Matthews, 2008, s.48). Herşeyden öte, İSK’nın Bint Jibeil köyündeki dokuz günlük sembolik saldırısı başarı ile sonuçlansaydı bile saldırının esir askerlerin kurtarılması veya Hizbullah’ın Lübnan’ın güneyinden çıkarılması gibi önceden tanımlanmış stratejik amaçlarla bir bağlantısı bulunmamaktaydı. Bu sebeple Bint Jibeil’deki çatışmalar, aslında İSK’nın tüm savaş boyunca başvurduğu taktiksel mücadelelerinin karşılıksız sonuçlarının ve stratejik hedeflerine ulaşmak için ilgisiz operasyonel hedefler yaratma çabalarının genel bir göstergesi olmuştu (Johnson, 2011, s.28).

Savaşın bilhassa İsrail Hava Kuvvetleri’ne dayandırılması 30 Temmuz tarihinde Kana’ya düzenlenen bir hava saldırısında 17’si çocuk olmak üzere 28 sivilin ölümüyle sonuçlanmıştı. Kana, aynı zamanda 18 Nisan 1996 günü, Gazap Üzümleri Operasyonları sırasında BM bileşiğine sığınan 102 Lübnanlı sivilin İSK’nın topçu atışı sonrası hayatını kaybetmesi sebebiyle sembolik anlamı olan bir yerdi. Bu saldırı, İsrail içerisinde başta Jerusalem Post gazetesi’nin 52 masum sivilin ölüm haberini ‘İkinci Kana Katliamı’ imgesi ile yayınlamasıyla bir kamu krizine (*PR Crisis*) dönüşmesinin yanı sıra, uluslar arası camiadan da İsrail’in Lübnan’daki varlığına dair tepkilerin yükselmesine yol açmıştı (Harb, 2009, s.255-258). Öyle ki İsrail, askeri eylemlerine verilen destek veya tepkisizliği bölgesel güç mücadelesinde İran’ı zayıflatmanın bir yolu olarak gören ılımlı Sünni Arap rejimlerinin örtülü desteğini de kaybetmişti (Gabrielsen, 2013, s.427).

İsrail, savaştaki son askeri hamlesini, savaşın 31. gününde büyük çaplı bir kara operasyonu başlatarak yapmıştı. Ancak, 11 Ağustos'ta BM Güvenlik Konseyi'nin Lübnan ve BM kuvvetleri dışındaki silahlı personelden arındırılmış bir tampon bölge oluşturulmasını öngören 1701 sayılı savaşı bitirme kararını oybirliğiyle onaylaması sonrasında İSK'nın hedeflerine ulaşmak için artık sadece 60 saati vardı. Bununla beraber, 60 saatlik bir kara saldırısıyla İsrail'in oldukça iddialı olan savaş hedeflerine ulaşılabilceği düşüncesinin gerçekçiliği ise kuşkusuz ki zayıftı. Öyle ki, İsrail'in son kara operasyonunu başlatma sebebinin BM müzakerelerindeki konumunu güçlendirmek için mi, yoksa iddialı stratejik hedeflerinin gerçekten de askeri yollarla hayata geçirebileceği inancını taşımasından mı kaynaklandığı da halâ belirsizliğini korumaktadır (Johnson, 2011, s.28-30). Ayrıca, İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz'un ısrarcı olduğu son kara saldırısı, bilhassa düşmana odaklanmaktan ziyade araziye işgale dayalı bir görünüm sergilemişti. Litani Nehri'ne doğru hareket eden ancak nehre ulaşamayan İSK birimleri, yakın hava desteğine rağmen bölgede ciddi sorunlarla karşılaşmıştı. Örneğin 91. Tümen karışık emirler ve yetersizlik nedeniyle taktik hedeflerine ulaşamamış, 162. Tümen ise Hizbullah'ın kurduğu pusuya düşmüş ve 24 adet tankı tanksavar füzelerle vurulmuştu (Matthews, 2008, s52-55). Nitekim İkinci Lübnan Savaşı'ndaki başarısızlıkların nedenlerini soruşturan Winograd Komisyonu'nda da, İsraili siyasi ve askeri liderliğinin siyasi amaçlar ve kullanılan askeri araçlar arasında bağlantı kurmadığı ve gerçekçi hedefler tanımlamada zorluk çektiği sonucuna varılmıştı (Makovsky ve White, 2006, s.8). Bununla beraber İsrail, savaşın sonunda neredeyse hiçbir stratejik hedefine ulaşamamış ve savaş boyunca Hizbullah'ın kısa menzilli Katyuşa füzelerinin İsrail kasabalarına ve evlerine fırlatılmasını durduramamıştı.

İsrail Ordusu, İkinci Lübnan Savaşı'na bir yıldan uzun süredir önemli bir eğitim tatbikatı gerçekleştirilmeden girmişti ve yedek (rezerv) kuvvetleri altı yıldan fazla bir süre boyunca manevra eğitimi görmemişti (Johnson, 2011, s.26). Bununla beraber, savunma uzmanı Cordesman'a (2006b, s.23) göre İsrail Ordusu İkinci Lübnan Savaşı sırasında, konvansiyonel savaş deneyimine sahip olmadığını farketmiş, ancak bu zayıflığı dengeleyebilecek önemli bir ek eğitim programı uygulayamamıştı. Örneğin, tank mürettebatı gibi birimler, yıllarca düşük yoğunluklu çatışmaların yaşandığı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde önemli bir eğitim almadan gezebilmişti; ancak bir para-militer örgüt

olarak Hizbullah, kısmen dahi olsa yüksek yoğunluklu savaş araçlarına sahipti ve neredeyse devlet dışı aktör gibi davranmaktan çok düzenli bir ordu yoğunluğunda hareket ediyordu. Ayrıca, İSK kurmaylarının kara operasyonları boyunca kombine silah deneyimi ve taktik beceri zayıflığı konusunda endişeleri bulunmaktaydı. Öyle ki savunma uzmanı Matthews'e göre, (2008, s45) İSK'nın uzun yıllar boyunca, bilhassa İntifada eylemlerinde Filistinli halk ve örgütlere karşı, karşı-isyan (COIN) mücadelesinde yer alması konvansiyonel savaş becerilerinin aşınmasına yol açmıştı. Bununla beraber, askeri uzmanlara göre İSK'nın çatışmanın başlangıcında manevrayı göz ardı etmesi ve çatışmaya bilhassa Hizbullah hedeflerine karşı ön saldırılar yaparak başlaması, İSK'nın tecrübe eksikliğine, konvansiyonel savaş becerilerinin aşınmasına ve kombine silah operasyon taktiklerinin yanlış anlaşılmasına ışık tutan örneklerdi. Ayrıca İsrail Kara Kuvvetleri sınırlı işgal operasyonlarına başladığında, İSK komuta kademesi, askerleri oldukça riskli noktalara yerleştirmişti. Öyle ki aynı askerlerin yereldeki (konvansiyonel) düşmanla karşılaştırıldıklarında oldukça kötü performans gösterdikleri anlaşılmıştı. Bunun yanında Hizbullah ise riskli noktalarda bulunan İSK askerlerini hedef alırken daha planlı davranmıştı. Öyle ki Hizbullah, küçük silahlar, roketler, havan topları, taşınabilir hava savunma füzeleri (*manpads*) ve mayınlarının yanı sıra güdümlü tanksavar füzelerini de savaş boyunca etkili bir biçimde kullanmıştı. Buna karşın, Lübnan'daki çatışmalar sırasında İSK askerleri, küçük silah ateşlerinden korunmak için üstlerinin emriyle yerel halkın evlerine sığındıklarında Hizbullah'ın elindeki güdümlü sofistike tanksavar füzeleri (ATGM: Anti Tank Guided Missile) hesaba katılmamıştı. Nitekim Hizbullah gerillaları ATGM'lerini evlere doğru ateşlediğinde 9 İSK askeri hayatını kaybetmiş, 31'i ise yaralanmıştı. İsrail, ayrıca zırhlı birimlerini savunmakta da güçlük çekmeyeydi. Öyle ki İsrail, Lübnan'dan çekildiğinde kırktan fazla zırhlı aracını geride bırakmıştı. (Johnson, 2011, s.30-31).

Ordunun operasyonel düzeydeki kabiliyetini etkileyen önemli etmenlerden bir diğeri ise İSK liderliğinin savaşa dair bakış açısıydı. Orgeneral Dan Halutz başlangıçta İSK'nın Lübnan'a girişini 'savaş' olarak algılamaktan ziyade Hizbullah'ın eylemine karşı yapılması gereken şiddetli bir 'misilleme saldırısı' olarak görmüştü ve bu durumda dolaylı da olsa, İSK subay ve personellerinin de çatışmaları savaş ölçeğinde algılamasına izin vermemişti (Kober, 2008, s.9-10). Bunun yanında ordu, başta Hizbullah'ın kısa

menzilli füzelerinin yok edilmesi maddesi olmak üzere Hükümet'in siyasi hedeflerine ne denli erişilip erişilemediği ile ilgili Kabine'ye kapsamlı bir plan sunmamıştı (Makovsky ve White, 2006, s.50-51). Operasyonel seviyede ise ordu, iç kamoyu, uluslararası görüş ve kuvvet kısıtları gibi, önceden hesaba katılmayan (veya yanlış hesaplanan) karmaşık bir yapı içinde savaşıyordu. Ek olarak, ordunun operasyonel planı ve uygulama eylemleri de gerçekte neyin başarılmaya çalışıldığı konusunda belirsizlikler taşıyordu. Herşeyden önce İSK, İsrail stratejik kültürünün çatışmada inisiyatif alan cesur subay imajını kullanıyor ve etkin bir askeri stratejiye göre hareket etmekten daha ziyade üstün kaba kuvvetine güvenerek operasyon sahasında tıpkı stratejik karar alma sürecindeki aktörlerin yaptığı gibi doğaçlama⁷¹ davranışlar sergiliyordu.

İsrail, İkinci Lübnan Savaşı sırasında, Etki Odaklı Operasyon (EBO) konseptini etkili kullanmak için gerekli olan istihbaratı büyük ölçüde teknoloji ile elde etmeye çalışmıştı. Bunun bir sebebi, teknolojiye aşırı güven, diğer sebebi ise Filistinlilerle daha önceki çatışmalarda oldukça etkili olan insan istihbarat ağının (HUMINT) Lübnan'da varlık gösterememesiydi. Bu sebepten dolayı, İsrail istihbaratı çeşitli roketlerin, tanksavar silahlarının veya küçük silahların Lübnan'a akışını izlemesi neticesinde, Hizbullah'ın sahip olduğu silahlara dayalı işlevsel yeteneklerinin haritalamasını yapabilmesine rağmen, Hizbullah'ın nasıl savaşacağını veya gerillaların bu silahları nasıl kullanacaklarını tahmin edemedi (Cordersman, 2006b, s.20). Bununla birlikte, teknolojiye dayalı istihbarat, insan istihbaratı ile desteklenmediğinde bütünüyle kusursuz bir istihbarat değildi. Çünkü bir kamyon, hem insanlara yiyecek taşıyan bir araç, hem de fırlatma alanlarına roket taşıyan bir araç olabilirdi. Buna karşın, iyi bir istihbarat, etkili bir analizle birleştiğinde düşmanın nasıl savaşacağını gayet iyi bir şekilde tahmin

⁷¹ Makovsky'e (2006, s.49-52) göre İSK liderliğinin operasyon yönetiminde ciddi sorunları vardı. Bilhassa, operasyon plannıda ilk haftadan sonra ayarlama yapma; plan geliştirme yetersizliği; karar alma sürecindeki kopukluklar; Litani Nehri'ne ilerleme ve ateşi kabul etme aşaması; ve hatta operasyonel düzeyde ciddi komuta problemleri bulunmaktaydı. Bununla beraber İsrail kara gücünü dağılan Hizbullah gerillaları ile mücadele edebilmek için parçalara ayırmış ve sayı üstünlüğünü avantaja çevirememişti. Dolayısıyla bu tür bir bölünme İsrail'in büyük ateş gücü, komuta-kontrol kabiliyeti senkronizasyonu veya manevra kabiliyetini kullanmasına engel oldu. Nitekim sayı üstünlüğü İntifada eylemlerindeki düzensiz çatışmalarda daha az önemli olsa da, Hizbullah gibi hibrit savaş uygulayan düşman karşısında önem arz etmekteydi.

edilebilir ve karmaşıklık çözümündeki düğüm noktalarının tespiti ile EBO'ların kalitesini artırabilirdi. Ancak İSK, Lübnan'daki istihbarat beklentilerini Batı Şeria ve Gazze'deki deneyimlerinden yola çıkarak tasarlamıştı ve bu beklentiler, İsrail'in Lübnan'daki istihbarat altyapısı kısırlığı düşünüldüğünde gerçekçi durmamaktaydı (Johnson, 2011, s.24). Ayrıca İsrail, çatışmalar sırasında doğru istihbaratın üretilmesine veya elde edilmesine odaklanmış gibi de davranmamaktaydı. Tüm bunlara ek olarak, İSK'nın komuta kademesi ileri teknolojiye gereğinden çok daha fazla güvenmişti ve bu durum Kober'e (2008, s.19) göre, komutanların savaş alanını 'bizzat solumaları' yerine çatışmaları 'plazma ekranlarından' komuta etmelerine ve dolayısıyla operasyonel başarısızlıklara neden olmuştu.

İsrail, uzunca bir süre boyunca ordusunu yüksek yoğunluklu çatışmalardan ziyade, ağırlıklı olarak Batı Şeria ve Gazze'ye odaklanan düşük yoğunluklu çatışmalara hazırlamıştı. İsrail'in çatışma algısını en fazla değiştiren nedenlerin başında şüphesiz ki İntifada eylemleri gelmekteydi. Bununla beraber, İsrail'in savaşa dair operasyonel anlamdaki yaklaşımlarını etkileyen başka sebepler de bulunmaktaydı. 1999 yılında Kosova'daki savaş, Afganistan'daki Sonsuz Özgürlük Operasyonu ve Irak'a Özgürlük Operasyonu'nda örneklerine rastlanan, düşmanın savunma alanına girmekten ve dolayısı ile 'hedef haline gelmekten' kaçınılarak uzaktan saldırılan (*stand-off attacks*) ve bilhassa hava gücüne dayalı operasyonel konseptlere dayanmak suretiyle düşmanın iradesini kırma yöntemleri, İsrail Silahlı Kuvvetleri'ne, daha düşük zayıat, daha az teminat zararı ve bütçe tasarrufu gibi kârlı vaatlerde bulunuyor gibi görünmüştü. Bu durum ise İsrail'in, teknolojiyi merkeze almasına ve stand-off saldırılarına dayalı hassas ateş gücü unsurlarını benimsemesine yol açmıştı (Johnson, 2011, s.9). Bununla beraber, İsrail'in konvansiyonel savaşlara dair hazırlık yapmamasındaki bir diğer önemli sebep ise Irak'a Özgürlük Operasyonu (2003) sonrasında, Irak'ı işgal eden İsrail müttefiki ABD'nin bölgedeki mevcudiyetiydi. ABD'nin Orta Doğu'daki mevcudiyeti, Ürdün ve Mısır ile yapılan barış antlaşmaları ile birleştiğinde ve İSK'nın önceki konvansiyonel savaş zaferlerinin düzenli ordusu bulunan düşmanlarındaki caydırıcılık etkisi hesaba katıldığında İsrail, aslında kasıtlı olarak konvansiyonel savaş eğitim ve harcamalarını ihmal etmişti ve dolayısıyla kara kuvvetlerinin birincil rolü Filistinli örgütlerin yer aldığı düşük yoğunluklu çatışmalara odaklanmaktı. Buna karşın, Hizbullah'ın büyük bir kara

gücü olmasa da Filistinli örgütlerden çok daha farklı bir savaş zihniyetinin olduğu ve İsrail'e kombine ateş gücü ve manevra kabiliyeti gerektiren yüksek yoğunluklu savaş çağrısı içerisinde meydan okuduğu ise aşikârdı. Öyle ki Hizbullah, uyumlu küçük birimlerde faaliyet gösterebilen ve savaşın hemen ilk anında savunulabilir araziye yerleşecek kadar taktik donanımlı, ideolojik disiplinli ve iyi eğitilmiş bir güçtü. Ayrıca Hizbullah da, kısmen de olsa, güdümlü sofistike tanksavar füzeler, havan ve roketler gibi stand-off unsurlarına sahipti (Kober, 2008, s.7). Dolayısı ile böyle bir güç ile savaşmak, kombine ateş manevralarını gerektirirdi; ancak İSK, İkinci Lübnan Savaşı'nda savunulabilir arazilere yerleşen Hizbullah karşısında manevra kabiliyetini etkin bir biçimde kullanamamıştı. İSK'nın, İntifada eylemleri sırasında etkili sonuçlar alınmasını sağlayan merkezi komuta-kontrol sistemi ise Hizbullah'a karşı manevra kabiliyetini önemli ölçüde kısıtlayan etmenlerin başında gelmekteydi.

İsrail'in İkinci Lübnan Savaşı'ndaki, operasyonel ve stratejik başarı uyumsuzluğunun bir diğer sebebi ise İSK'nın savaştan hemen önce yeni bir doktrine geçiş yapmış olmasının getirdiği sorunlardan kaynaklanmaktaydı. Stratejik kültüründe çatışmaların teorik (doktriner) boyutlarına karşı ilgisizlik davranışı olan ve subayların teorik odaklı eğitimlerden daha ziyade kıtada yetişerek savaş tecrübeleri ışığında karakterize edildiği İSK, 1996-2005 yılları arasında savunma doktrinini revize etmişti. İSK'nın revize edilmiş doktrini, bilhassa hassas ateş gücüne ve enformasyon hakimiyetine dayanan, ABD'nin Etki Odaklı Operasyonlar (EBO) konseptine ve 1995 yılında İSK'ya bağlı bir kurum olarak çalışmalara başlayan Operasyonel Teori Araştırma Enstitüsü'nde (OTRI) Tuğgeneral Şimon Naveh'in, taktik başarıları stratejik hedeflerle uyumlu hale getirmek amacıyla geliştirdiği, tamamen İsrailli bir konsept olan Sistemik Operasyonel Tasarım (SOD) yaklaşımına dayanmaktaydı. (Matthews, 2008, s.23). Ancak bu iki konseptin birleşimi, zaten stratejik kültüründe savunma doktrinlerine karşı entelektüel ilgisizlik davranışı bulunan İSK tarafından iyi anlaşılamamakla beraber, yeni ve etkisiz bir doktrinin oluşmasına yol açmıştı. Bununla birlikte, İSK, SOD konseptini İkinci Lübnan Savaşı'ndan hemen önce kabul etmişti ve doktrini uygulayacak kurmayları eğitmek için yeterli zaman bulunmamaktaydı. Dolayısı ile İSK'nın yeni doktrin ile düzgün bir entegrasyon sürecinden geçmeden savaşa girmesi ve subayların yeni doktrinin karmaşık boyutlarını çözümleyememesi, doktrine bürokratik direnç veya stratejik

kültürden alınan ilhamla ilgisizlik gösterilmesi gibi hususlar operasyonel hedeflerin, stratejik hedeflerle uyumluluğu açısından başka bir kafa karışıklığı daha yaratmıştı (Johnson, 2011, s.17).

Otuzdört gün süren savaşın sonunda neredeyse hiçbir stratejik hedefine ulaşamayan İsrail'in askeri/stratejik başarısızlığı, daha sonraları İSK'nın muharebe birimlerinde örgütsel değişiklikler yapmasına ve geleneksel (konvansiyonel) savaş yeteneklerini, potansiyel hibrit⁷² tehditlere karşı dengeleme eğitimlerine odaklanmasına neden oldu. Savaşın sonunda İSK, bilhassa eğitim odağını düşük yoğunluklu çatışmalardan yüksek yoğunluklu çatışmalara ve manevra eğitimini vurgulayan yeni bir yaklaşıma kaydıldı. Bununla beraber, savaş sonundaki eleştiriler sonrasında Genelkurmay Başkanı Dan Halutz ve Savunma Bakanı Amir Peretz istifa etti. Ayrıca, İsrail stratejik kültüründeki karar alıcı aktörlerin seçimine bütünüyle etki eden bir sistem olarak, BenGurion'un tarafından kurgulanan ve literatürde paraşüt sendromu adlandırılan, askerlerin erken emekli olmaları sonucu siyasete atılma kültürüne paralel olarak isifa eden Savunma Bakanı Peretz'in yerini, 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı sırasında Sina'daki bir tank taburuna komutanlık eden öykülendirilmiş bir savaş gazisi; eski Genelkurmay Başkanı ve 2000 yılındaki çekilmenin en aktif savunucusu olarak Başbakanlık görevi yapmış bir isim olan Ehud Barak aldı... (Matthews, 2009, s.42).

⁷² Bununla birlikte İsrail, İkinci Lübnan Savaşı'ndaki roket saldırıları karşısında edindiği kötü tecrübelerin itici gücüyle, İron Dome (*Dam Barzel*) alçak irtifa hava savunma sistemini geliştirdi. 7 Nisan 2011'de ilk roketini düşüren ve 2012 ve 2014 yıllarındaki HAMAS çatışmaları sırasında tecrübe kazanan İron Dome, %90'lık başarı oranı ile kendi alanında dünya çapında bir ün kazandı (Kattan, 2018, s.2).

SONUÇ

Stratejik kültür kavramının bilimsel literatüre yerleşmesi yeni olmasına karşın, kültürün stratejik karar alma mekanizmaları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, Sun Tzu'dan V. Clousewitz'e kadar uzanmakta ve oldukça eskiye dayanmaktadır. Kavramın akademik literatüre yerleştiği 1977 tarihinden beri konu ile ilgili yapılan teorik tartışmalar ve uygulamalı araştırmalar, entelektüel ve interdisipliner bir çalışma alanı olarak; tarih, sosyoloji, antropoloji, coğrafya ve siyaset bilimi gibi sosyal bilim dalları ile etkileşime girmekte ve popüler güncelliğini korumaktadır. Devletlerin dış politika ve güvenlik stratejileri oluşturmada salt rasyonalite ile hareket ettikleri bilgisinden yola çıkılarak geliştirilen oyun teorileri gibi rasyonel tercih kuramlarının aksine stratejik kültür kavramının teorik tartışmaları ile ilgilenen yazarların ortak temas noktaları, devletlerin stratejik karar alma süreçlerinin kendi kültürel bağlamlarından ayrı ele alınmaması gerektiği fikri etrafında toplanmıştır. Buna göre devletlerin karar alıcı aktörleri, stratejik karar alma süreçlerinde tercih seçimlerini etkileyen; tarih, din, jeopolitik, hakim kamoyu görüşü v.b. kaynakların toplamıyla oluşan kültürel bir bağlam içerisinde hareket etmektedirler. Böylece devletler, karar alma süreçlerinde sahip oldukları stratejik kültürlerinden kaynaklanan görünmez bir yapı içerisinde, aslında tıpkı Q klavyenin (QWERTY) tasarım ilhamında kurgulandığı gibi hareket etmektedirler. Buna göre, karar alıcılar parmakların -salt bir rasyonalite yerine düşünebileceğimiz- her seferinde 'olumlu çağrışım yapan' sözcükler yerine, -kültürel etki olarak düşünebileceğimiz- 'sık kullanılan sözcüklerin' yazımı için kullanılacak harflere daha rahat ulaşmasını sağlamak üzere tasarlanan Q klavyenin harf diziliminde olduğu gibi hareket etmektedirler. Öyle ki karar alıcı aktörler de rasyonel düşüncenin yanında ülkelerin stratejik kültürlerinden doğma bir takım ortak inançlar, önyargılar, ataletler etkisinde, benzer durumlarda tekrarlayan davranış kalıpları/tepkileri uygulamaktadırlar.

Synder'in kavramı ilk kez ortaya atarken ifade ettiği gibi, devletlerin karar alma süreçlerindeki rasyonel tercihlerinin dışında, kendi kültürel bağlamları içerisinde de hareket ettikleri fikrinden yola çıkarak İsrail'in de, aslında tarih, din, jeo-politik/strateji, kamuoyu algısı, gelenek ve görenekler gibi kaynaklardan beslenen bir stratejik kültürünün olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada, İsrail'in stratejik kültürüne

etki eden jeostratejik kaynakların; askeri coğrafya, zaman ve nüfus (*manpower*) kısıtları açısından karar alıcı davranışlarında; sıralı, ardışık ve doğaçlama kararlar alma, stratejik savunmacılık-taktik saldırganlık, stratejik plana uyumsuzluk, askeri doktrinlere ilgisizlik, savunma kuruluşlarının baskın rolü, önleyici saldırı, hedef operasyon, kümülatif caydırıcılık, karar alma süreçlerinde net stratejik hedefler belirleyememe, miktar karşısında kalite stratejisi (teknoloji üstünlüğü, SIGINT, RMA, EBO vb.) ve erken uyarı gibi davranış karakteristikleri ürettiği saptanmıştır. Bunun yanında İsrail stratejik kültürünün dini kaynaklarının en temelinde Haklı Savaş (*Milhemet Ein Birira*) ve İsteğe Bağlı Savaş (*Milhemet Habrira*) olmak üzere iki tip savaş sunduğu ve isteğe bağlı savaşların kamoyu tarafından kabul görmediği vurgulanmıştır. Ayrıca İsrail kamoyunun çatışmaya bakış açısı ise İsrailli sosyolog Baruch Kimmerling'in güvenlik okulları sınıflandırması ile; güvenlikçi, çatışmacı ve barışçıl olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır. Son olarak İsrail'in bulunduğu Orta Doğu coğrafyasında, uzun yıllar boyunca baskın karakterize bir özelliği olan belirginleşen realpolitik bakışı, Yahudi halkının binlerce yıllık tarihsel tecrübelerinin odağında, birçok akademisyenin de vurguladığı gibi; Tevrat'ın Çölde Sayım kısmında geçen “Am Levadad Yishkon” (*ulusların arasındaki yalnız halk*) fikriyatı ile aktarılmıştır.

İsrail, FKÖ'yü çıkarmak için 1978 yılında Litani Nehri Operasyonu ile girdiği Lübnan'da, askeri derinlik kısıtının bir sonucu olarak tampon bölge kurmaya çalışırken, Hizbullah gibi bambaşka bir asimetrik gücün ortaya çıkmasıyla, var olan yeni tehdidi Kimmerling'in çatışma odaklı sınıflandırmasındaki (Jabotinsky'nin) Demir Duvar (*Kir Barzel*) stratejisinde aktardığı perspektifte olduğu gibi herhangi bir 'tanımlama' sürecine girmeden; FKÖ ile olan 'toplumlar arası' çatışmanın bir devamı olarak algılamıştır. Bununla birlikte, Hizbullah ile mücadelesindeki karar alma süreçlerinde; bilhassa 1982 yılı ve 2006 yılında savunma kuruluşları en aktif rolü almış ve İsrail, Hizbullah'a karşı yürüttüğü tüm operasyonlarda nüfus (*manpower*) kısıtının bir sonucu olan 'zayıttan kaçınma' davranışına paralel olarak RMA unsurlarına ve EBO yaklaşımlarına ve özellikle stand-off saldırılarına ağırlık vermiştir. Bu durum ise İsrail'in Lübnan'da, kara kuvvetleri varlığını ve COIN (*kontrgerilla*) yaklaşımlarını ikinci plana atmasına sebebiyet vermiş ve 2006 yılındaki başarısızlığın başlıca nedenleri arasında sayılmıştır. Ayrıca İsrail'in Hizbullah karşısındaki tüm karar alma süreçlerinde, karar alıcı aktörlerin doğaçlama

davranışlarının ve ardışık kararlar verdiği durumların bulunduğu saptanmıştır. İsrail'in askeri derinlik yoksunluğu nedeniyle stratejik kültürüne bütünüyle sirayet eden 'zaman kısırlığı', İsraili karar alıcıların, karar alma süreçlerinde anksiyete ve aciliyet hissi ile hareket etmesine ve çatışma öncesi strateji kurulumlarında 'net hedefler belirleyememesine' sebebiyet vermiştir; ki bu çalışmada, İsrail'in Hizbullah ile ilgili tüm karar alma süreçlerinde net stratejik hedefler belirleyemediği saptanmıştır. Ayrıca karar alma süreçlerindeki acelecilik davranışı neticesinde oluşturulan, İsrail'in çatışmalarda BM ve diğer uluslararası kuruluşları 'namlu mesafesinde' tutması politikası 2000 yılında istisnaya uğramış; İsrail, Lübnan'dan çekilirken, bu politikanın aksine BM'nin 425 sayılı kararı ile çekileceğini vurgulamıştır. Bununla beraber, yine 'zaman kısırlığı' sorunun çözümü olarak tasarlanması neticesiyle, İsrail'in güvenlik politikası oluştururken 'erken uyarı' sistemine verdiği önem, FKÖ ve Hizbullah gerillalarının sızmalarını önlemek amacıyla FLA ve SLA güçleri ile Lübnan'da tampon bölge ağı oluşturmasındaki itici güç olmuştur. Öyle ki bu yaklaşım Suriye ile Shepherdstown'da yapılan müzakerelerde barış olasılığına çok fazla yaklaşılan bir süreçte dahi; İsrail'in 400 metrelik bir alan ithilafı ve Hermon Dağı'nda erken uyarı sistemi mevcudiyeti ısrarı sonucu görüşmelerin başarısızlık ile sonuçlanmasına neden olmuştur. Ayrıca, İsraili strateji aktörleri Hizbullah'a operasyon düzenlemeye yönelik aldığı tüm kararlar, nüfus asimetrisinin bir sonucu olarak geliştirilen 'kümülatif caydırıcılık' stratejisi perspektifinde tasarlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak, İsrail'in stratejik/askeri derinlik yoksunluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkan 'zaman kısırlığının' ve Yişuv dönemindeki taktik komutanlardan miras alınan hızlı hareket etme davranışının, askeri kurmayları stratejik plandan bağımsız hareket etmeye ve askeri doktrinlere ilgisizliğe sevk ettiği görülmektedir. Bu durumun bir istisnası olarak Tuğgeneral Shimon Naveh ve arkadaşlarının İSK'ya bağlı bir kurum olan OTRI'de (Operasyonel Teori Araştırma Enstitüsü) geliştirdiği Systemic Operational Design (SOD) Doktrini ise 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'ndan önce dönemin Genelkurmay Başkanı Dan Halutz tarafından resmen onaylanmıştır. Ancak 'taktik başarıların stratejik hedeflerle uyumsallaştırılması' içeriğindeki SOD; gerek, zaten stratejik kültüründe askeri doktrinlere ilgisizlik bulunan İSK kurmayları tarafından net olarak anlaşılamaması ve savaşın hemen öncesinde kabul edilen doktrinin öğrenilmesi için gerekli zamanın bulunmaması, gerekse EBO ile harmanlanarak konsept

genişlemesine uğraması neticesinde bir çok askeri uzman tarafından 2006 yılındaki savaşın başarısızlık nedenleri arasında sayılmıştır.

İsrail'in kurulduğu ilk yıllarda, Yahudi halkının Orta Doğu'daki 'yığınlar arasında bir avuç' söylemi ve Yahudilik kaynaklarından alınan 'am levadad yishkon' fikriyatı ile Holokost Yahudisi'nin antitezi olarak İSK tarafından özgüven aşılama amacıyla yaratılmaya çalışılan Yahudat Shirir'im (Kaslı Yahudiler) kimliğinin inşası sonucunda subayın taktik eylemlerde insiyatif alma eğilimi, daha sonraları David Ben-Gurion'un geliştirdiği orduda erken emeklilik sistemi sonrasında siyasete atılan emekli subaylar tarafından (*parachute syndrome*) siyasi ve stratejik karar alma süreçlerine taşınmıştır. Öyle ki İsrail Savunma Bakanları'nın (DEFMIN) sekiz tanesi emekli subaylardan oluşmuş ve sivil kökenli olmayan aynı subayların üç tanesi de başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Çalışmada, İsrail'in Hizbullah eylemlerine karşı misilleme, hedef operasyon ve büyük çaplı kara operasyonları yürütmesindeki karar alma süreçlerinin aktörleri arasındaki savunma bakanlarının veya asker kökenli başbakanların ise genel olarak en baskın rolü üstlendikleri saptanmıştır. Ayrıca asker kökenli karar alıcıların çoğu zaman askeri bilgi tahakkümünü ellerinde tutarak, İsrail'deki kabineyi etki altına alma davranışlarına yöneldikleri belirlenmiştir. Bununla beraber 'subayın taktik insiyatif alma eğilimi' ve 'askeri doktrinlere ilgisizlik' davranışları, birçok asker kökenli politikacının siyasete atıldıktan sonra karar alma süreçlerinde 'stratejik plana uyumsuzluk' ve doktrinlere ilgisizlikten kaynaklanan 'doğaçlama' davranışlarını stratejik karar alma süreçlerine de taşımalarına sebebiyet vermiştir. Öyle ki, çalışmada bu durumun aslında Hizbullah karşısındaki tüm stratejik karar alma süreçlerine de yansıdığı saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abu, I., & Rouleau, E. (1981). *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*. New York Times Books.

Adamsky, D. (2011). *The Impact of the Cold War's End on the Arab-Israeli Conflict: A View from Israel*. London: Routledge.

Alagha, J. E. (2006). *The shifts in Hizbullah's ideology. Religious ideology, political ideology, and political program*. Leiden: Amsterdam University Press.

al-Faisal, S. (2008). The US-Israeli Attack on Lebanon: Imperialism, Zionism and the 'New Middle East'. Girdner, E. (Ed.). *USA and the New Middle East* içinde New Delhi: Gyan, 181-227.

Arian, A. (2005). *Politics in Israel: The second republic*. Cq Pr.

Arkin, W. M. (2007). *Divining Victory: Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*. Alabama: Air University Press.

Atasoy, F. (2013). *Yükselen İpek Yolu 3. Cilt: İpek Yolunda Kültür ve Sanat*. Türk Yurdu Yayınları

Barari, H. A., (2009). *The Middle East Peace by Piece: The Quest For a Solution to the Arab-Israeli Conflict*. Amman: Friedrich

Basil, L. H. (1967). *Strategy: The Indirect Approach*. London: Faber.

Bemporad, J. (2009). Norms of War in Judaism. V. Popovski., G. M. Reichberg., N.Tuner. (Ed.). *World Religions and Norms of War* içinde. Tokyo: UNU Press, 113-118.

Ben-Ari, E., & Lomsky-Feder, E. (1999). Introduction: Cultural constructions of war and the military in Israel. E.Lomsky-Feder (Ed.). *The Military and Militarism in Israeli Society* içinde. New York: SUNY Press, 1-34.

Benedict, R. (2005). *The chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture*. Houghton Mifflin Harcourt.

Ben-Horin, Y., & Posen, B. (1981). *Israel's Strategic Doctrine*. RAND CORP.

Berger, T. (1998). *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Black, I., & Morris, B. (1992). *Israel's secret wars: a history of Israel's intelligence services*. Grove Press.

- Blanford, N. (2011). *Warriors of God: Inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel*. Random House.
- Booth, K. (1979). *Strategy and Ethnocentrism*. NY: Holmes & Meier.
- Bregman, A. (2009). *Israel's wars: a history since 1947*. Routledge.
- Brekhus, W. H. ve Ignatow, G. (Ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Cognitive Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Brooks, M. Evan. (2002) *Military History's Most Wanted*. Washington: Brassey's, Inc.
- Buckley, M. ve Fawn, R. (Ed.). (2004). *Global responses to terrorism: 9/11, Afghanistan and beyond*. Routledge.
- Byman, D. (2011). *A high price: the triumphs and failures of Israeli counterterrorism*. Oxford University Press.
- Carter, J. (1993). *Blood of Abraham: Insights Into the Middle East*. University of Arkansas Press.
- Catignani, S. (2009). Israeli counter-insurgency strategy and the quest for security in the Israeli-Lebanese conflict arena. C.Jones, S. Catignani (Ed.). *Israel and Hizbollah: An asymmetric conflict in historical and comparative perspective* içinde. New York: Routledge, 77-99.
- Clawson, P., Eisenstadt, M., Brackman, N., Hecker, S. A., Hillen, J., Hof, F. C., & Luft, G. (2000). *The Last Arab-Israeli Battlefield?: Implications of an Israeli Withdrawal from Lebanon*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy.
- Ciment, J. (1997). *Palestine/Israel: The long conflict*. New York : Facts on File.
- Cohen, H. (2010). *Good Arabs: The Israeli Security Agencies and the Israeli Arabs, 1948-1967*. Univ of California Press.
- Cohen, S. (2010). *Israel's asymmetric wars*. Springer.
- COHN, Hain (1977). Law and Reality in Israel Today. S. Baron, G. Wise (Ed.). *Violence and Defence in Jewish Experience* içinde. Philadelphia: Jewish Publication Society, 326-350.
- Cordesman, A. H. (1999). *Iraq and the war of sanctions: Conventional threats and weapons of mass destruction*. Greenwood Publishing Group.
- Cordesman, A. H. (2006a). *Lebanese Security and the Hezbollah*. Center for Strategic and International Studies.
- Cordesman, A. H. (2006b). *Preliminary" lessons" of the Israeli-Hezbollah war*. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.

Corm, G. & Collings, D. (1994). *Peace for Lebanon? From War to Reconstruction*. Reinner

Craig, G., & Paret, P. (1986). *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*. Princeton University Press.

Creveld, M. (2008). *The sword and the olive: A critical history of the Israeli Defense Force*. PublicAffairs.

Dayan, M. (1968). Why Israel strikes back. D.Robinson (Ed.). *Under Fire: Israel's Twenty Year Struggle for Survival* içinde New York: Norton, 122-129.

Eitan, R. (1985). *Sipur shel Chayal*. Tel Aviv: Hotzet Ma'Ariv.

Finaud M. (2015). The 1996 "Grapes of Wrath" Ceasefire Agreement and the Israel-Lebanon Monitoring Group: A Model of Successful Negotiations in Conflict Management. G. Sher, A. Kurz. (Ed.). *Negotiations in Time of Conflict* içinde. Tel Aviv : INNS Publishes, 173-193.

Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. M.Balcı (çev.), Birey Yayıncılık.

Friedmann, R. R. (Ed.). (1998). *Crime and criminal justice in Israel: assessing the knowledge base toward the twenty-first century*. SUNY Press.

Gaddis, J. L. (1982). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American Security Policy*. NY: Oxford.

Gawrych, G. W. (2000). *The albatross of decisive victory: War and policy between Egypt and Israel in the 1967 and 1973 Arab-Israeli wars*. Greenwood Publishing Group.

Geertz, C. (1975) *Religion as a Cultural System*. London: Hutchinson

Giles, G. F. (2009). Continuity and change in Israel's strategic culture. L. Johnson., M. Kartchner., A. Larsen. (Ed.). *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction* içinde. New York: Palgrave Macmillan, 97-116.

Gilinsky V. (2010). Another Gap in the NPT: How Israel and Others Get Outside Nuclear Help. H. Sokolski (Ed.). *Nuclear Rules, Not Just Rights: The NPT Reexamined* içinde Washington: CRS, 2010, 154-164.

Goldberg, G. (2008). The Growing Militarization of the Israeli Political System. U. Lebel (Ed.). *Communicating Security: Civil-military Relations in Israel* içinde. New York: Routledge, 13-31.

Gordon, S. (1998). *The Vulture and the Snake: Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon*. Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

- Gorer, G. (1948). *The American people; a study in national character*. New York: W. W. Norton & Company.
- Gray, C. S. (1999). *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press.
- Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge: Polity Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.
- Halloum, R. (1989). *Belgelerle Filistin Dün Bugün Yarın*. İstanbul: Alan Yayıncılık
- Handel, M. I. (1973). *Israel's political-military doctrine*. No. 30. Center for International Affairs, Harvard University.
- Harel, A. & Issacharoff, A. (2008). *34 days: Israel, Hezbollah, and the war in lebanon*. New York: Palgrave Macmillan.
- Harik, J. P. (2004). *Hezbollah: The changing face of terrorism*. Ib Tauris.
- Hart, A. (1984). *Arafat: terrorist or peacemaker?*. Sidgwick & Jackson Ltd.
- Heller, M. A. (2002). *Continuity and change in Israeli security policy*. Oxford: Oxford UP.
- Hertsog, C., & Gazit, S. (2005). *The Arab-Israeli wars: war and peace in the Middle East from the 1948 War of Independence to the present*. Vintage.
- Heuser, B. (2010). *The evolution of strategy: thinking war from antiquity to the present*. Cambridge University Press.
- Hirst, D. (2010). *Beware of small states: Lebanon, battleground of the middle east*. NY: Nation Books.
- Holsti K., J. (1977). *Foreign policy Objectives, International Politics*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Horowitz, D. (1975). *Israel's concept of defensible borders*. Vol. 16. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Leonard Davis Institute for International Relations.
- Johnson, R. T. (2011). *Balancing the Israeli Defense Force for future warfare*. Army Command and General Staff Coll Fort Leavenworth Ks School of Advanced Military Studies.
- Johnston, A., I. (1998). *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press.
- Karsh, E., & Kumaraswamy, P. R. (2013). *Islamic attitudes to Israel*. Routledge.
- Kerr, M. H. (1971). *The Arab cold war: Gamal 'Abd al-Nasir and his rivals, 1958-1970*. Oxford University Press.

Khawaja, B. (2011). *War and Memory: The Role of Palestinian Refugees in Lebanon*. Macalester College.

Kimmerling, B. (2001). *The invention and decline of Israeliness: State, society, and the military*. Univ of California Press.

Kober, A. (2016). *Practical soldiers: Israel's military thought and its formative factors*. Brill.

Krishna-Hensel, S. F. (2016). *Religion, education and governance in the Middle East: between tradition and modernity*. Routledge.

Laffin, J. (1985). *The war of desperation: Lebanon 1982-85*. Osprey.

Lanir, Z. (1984). Political Aims and Military Objectives-Some Observations on the Israeli Experience. Zvi Lanir (Ed.). *Israeli Security Planning in the 1980s: Its Politics and Economics* içinde. New York: Praeger, 14-49.

Lawson, F. H. (2013). *Global Security Watch--Syria*. ABC-CLIO.

Lea, D. (2003). *Survey of Arab-Israeli Relations 1947-2001*. Routledge.

Levite, A. (1989). *Offense and Defense in Israeli Military Strategy*. Jerusalem: Jaffe Center for Strategic Studies

Levitt, M. (2013). *Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God*. Georgetown University Press.

Lidén, A. (1979). *Security and Recognition. A Study of Change in Israel's Official Doctrine 1967-1974*. Vol. 29. Lund: Studentlitteratur AB.

Lissak, M. (1993). Civilian components in national security doctrine. A. Yaniv (Ed.). *National security and democracy in Israel* içinde. London: Lynne Rienner, 55-80.

Littwak, E., & Horowitz, D. (1983) *The Israeli Army 1948-1973*. Cambridge: Allot Books,

Lomsky-Feder, E. (1992). Youth in the Shadow of War, War in the Light of Youth: Life-Stories of Israeli Veterans. W. Meetus (Ed.). *Adolescence, Careers, and Culture* içinde. Berlin : Walter de Gruyter, 393-408.

Luft, G. (2000a). Securing Northern Israel Following an IDF Withdrawal from Southern Lebanon. P. Clawson., M. Eisenstadt. (Ed.). *The Last Arab-Israeli Battlefield?: Implications of an Israeli Withdrawal from Lebanon* içinde. Washington : Washington Institute for Near East Policy, 89-121.

Mahler, G. S. (2004). *Politics and government in Israel: the maturation of a modern state*. Rowman & Littlefield.

- Majed, Z. (2010). *Hezbollah and the Shiite community: From political confessionalization to confessional specialization*. Aspen Institute.
- Makovsky, D., & White, J. (2006). *Lessons and Implications of the Israel-Hizballah war: A preliminary assessment*. Washington Institute for Near East policy.
- Maman, D., & Lissak, M. (1996). Military-Civilian Elite Networks in Israel: A Case Study in Boundary Structure. B.Frankel. (Ed.). *A Restless Mind: Essays in Honor of Amos Perlmutter* içinde. London: Frank, 49-79.
- Mandel, N. J. (1976). *The Arabs and Zionism before World War I*. Univ of California Press.
- Mansfield, P. (1992). *The Arabs*. London: Penguin Books.
- Ma'Oz, M. (2005). *Can Israel and Syria Reach Peace? Obstacles, Lessons, and Prospects*.
- Maoz, Z. (2009). *Defending the Holy Land. A Critical Analysis of Israeli Security and Foreign Policy*. Ann Arbor.
- Margalit, D. (1997). *Raiti Otam*. Or Yehuda: Hotzet Zamora Pavilion.
- Marshall, E. S. (2002). *Israel: current issues and historical background*. Nova Publishers.
- Matthews, M. M. (2008). *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War*. Kansas: Combat Studies Institute Press
- Matthews, M. M. (2009). Hard lessons learned. A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD. C. Farquhar (Ed.). *BACK TO BASICS: A Study of the Second Lebanon War A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD* içinde. Kansas : Combat Studies Institute Press, .5-44.
- Mommsen, K. (2011). *60 YEARS ISRAEL NAVY: Chel Ha 'Yam Ha 'Yisraeli*. BoD
- Morris, B. (2001). *Righteous victims: a history of the Zionist-Arab conflict*. 1881-1998. Vintage.
- Morris, B. (2008). *1948: a history of the first Arab-Israeli war*. Yale University Press.
- Nafi, B. M. (2017). *The Islamists: A Contextual History of Political Islam*. Afro-Middle East Centre.
- Naor, A. (1986). *Memshala baMilhama*. Tel Aviv: Hotzet Yediot Aharonot.
- Naor, A. (1988). *Ktiva al Hakir: Lean Molich HaLikud ?*. Tel Aviv: Yediot Aharonot
- NORMAN, R.(1995). *Ethics, Killing & War*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Pedahzur, A. & Weinberg L. (2009). *Political Parties and Terrorist Groups*. New York: Routledge
- Podeh, E. (2015). *Chances for peace: Missed opportunities in the Arab-Israeli conflict*. University of Texas Press.
- Posen, B. R. (1984). *The sources of military doctrine: France, Britain, and Germany between the world wars*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ramberg, B. (1985). *Nuclear power plants as weapons for the enemy: an unrecognized military peril*. Univ of California Press.
- Rapoport, A. (2007). *Esh Al Kochoteinu*. Tel Aviv: Hotzet Ma'ariv.
- Rubin, B., & Rubin, J. C. (2003). *Yasir Arafat. A Political Biography*. Oxford University Press.
- Salibi, K. (1998). *A modern history of Jordan*. IB Tauris.
- Sanders, R. (1990). *Arms industries: new suppliers and regional security*. NATIONAL DEFENSE UNIV WASHINGTON DC.
- Sayigh, Y. (1997). *Armed struggle and the search for state: The Palestinian national movement, 1949-1993*. Clarendon Press.
- Schiff, Z. E., & Ya'Ari, E. (1982). *Milhemet Sholal*. Tel Aviv: Hotzet Shoken
- Sciolino, E. (1991). *The outlaw state: Saddam Hussein's quest for power and the Gulf crisis*. New Jersey: Wiley.
- Scott, S. V., Billingsley, A. J., & Michaelsen, C. (2009). *International Law and the Use of Force: A Documentary and Reference Guide: A Documentary and Reference Guide*. ABC-CLIO.
- Sewell W. (1999). *The Concept(s) of Culture. – Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and Culture*. Berkeley: University of California Press
- Shamir, E. (2013). A very sharp eye: Moshe Dayan's counterinsurgency legacy in Israel. A. Mumford, B. Reis (Ed.). *The Theory and Practice of Irregular Warfare* içinde. Routledge, 94-114.
- Shapira, A. (1999). *Land and power: The Zionist resort to force, 1881-1948*. Stanford University Press.
- Sharon, A. (1989). *Warrior, an autobiography*. New York: Simon and Shuster.
- Sharp, J. M. (2010). *US foreign aid to Israel*. DIANE Publishing.

- Shelah, O., & Limor, Y. (2007). *Shavuyim baLevanon: Haemet al Milhemet Levanon Hashniya*. Tel Aviv: Yediot Aharonot.
- Shiffer, S. (1984). *Kadur Shegel : Sodot Milchemet Lvanon*. Tel Aviv: Hotzet Yediot Aharonot.
- Shimshoni, J. (1988). *Israel and Conventional Deterrence From 1953 to 1970*. Ithaca: Cornell University Press
- Shlaim, A. (1999). The Debate About 1948. I.Pappe (Ed.). *The Israel/Palestine Question* içinde. New York: Routledge, 148-169.
- Shlaim, A. (2007). *Lion of Jordan: The Life of King Hussein in War and Peace*. London: Penguin Books
- Singer, J. D. (1984). *Deterrence, arms control, and disarmament: toward a synthesis in national security policy: with a new epilogue*. Lanham: University Press of America
- Snyder, J. (1990). The Concept of Strategic Culture: Caveat Emptor. C.G. Jacobsen (Ed.). *Strategic Power: USA/USSR* içinde. New York: St Martin's Press, 3-9.
- Sobelman, D. (2004). *New Rules of the Game: Israel and Hizbollah after the Withdrawal from Lebanon*. Jaffee Center for Strategic Studies.
- Tamir, A. (1988). *Chayal Shocher Shalom*. Tel Aviv: Hotzet Yediot Aharonot.
- Theodorson, G. A., & Theodorson, A. (1979). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York: Barnes and Noble Books.
- Ulutaş, U., Bölme, S. M., Demir, G. N., Torlak, F., & Ziya, S. (2012). *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*. SETA.
- Van Creveld, M. (1998). *The sword and the olive: A critical history of the Israeli Defense Force*. NY: PublicAffairs.
- Van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. Cambridge University Press.
- Vego, M. N. (2009). *A Case Against Systematic Operational Design*. NATIONAL DEFENSE UNIV WASHINGTON DC INST FOR NATIONAL STRATEGIC STUDIES.
- Vertzberger, Y. Y. (1998). *Risk taking and decision making: Foreign military intervention decisions*. Stanford University Press.
- WALZER, Michael (1996). The Ethics of War and Peace in Jewish Tradition. T.Nardin (Ed.). *The Ethics of War and Peace: Religious and Secular Perspective* içinde. New Jersey: Princeton University Press, 286-298.

Weger, M., Osinga, F., & Kirkels, H. (2009). *Complex operations: studies on Lebanon (2006) and Afghanistan (2006-present)*. Breda: Netherlands Defence Academy.

West, D. *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. A. Cevizci (çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Wright, R. B., & Wright, R. (2008). *Dreams and shadows: The future of the Middle East*. Penguin.

Ya'Alon, M. (2008). *Derech Aruka Katzara*. Tel Aviv: Yediot Achronot.

Yaniv, A. (1987). *Dilemmas of Security: politics, strategy and the Israeli experience in Lebanon*. Oxford: Oxford University Press.

Sürekli Yayınlar

Aharon, Y. (1989). Strategic Depth. *The Jerusalem Quarterly*. Fall 1980. No 17, 3-12.

Akçay, E., & Anlı, İ. A. (2013). İsrail: Türkiyesiz Güvenlik. *Alanya İletme Fakültesi Dergisi*. 5.1, 155-1.

Alagöz, E. A. (2019). Stratejik Kültür Perspektifinden Kuzey Kore'nin Nükleer Programı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 16.61, 111-126.

Arian, A. (1989). A people apart: Coping with national security problems in Israel. *Journal of Conflict Resolution*. 33.4, 605-631.

Ashton, N. J. (2006). Pulling the strings: King Hussein's role during the crisis of 1970 in Jordan. *The International History Review*. 28.1, 94-118.

Balpınar, Z. (2016). İsrail'in Silahların Masumiyeti Doktrini. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9.42, 458-476.

Bar, S. (2007). Deterring nonstate terrorist groups: The case of Hizballah. *Comparative Strategy*. 26.5, 469-493.

Barak, O. (2010). Ambiguity and conflict in Israeli-Lebanese relations. *Israel Studies*. 15.3, 163-188.

Barak, O., & Sheffer, G. (2007). The study of civil-military relations in Israel: A new perspective. *Israel Studies*. 12.1, 1-27.

Bar-Joseph A. & Simhoni A., (2010) Lechima Asimetrit veTfisat haBitachon shel Israel. *Ma'arachot*. February. No. 429, 4-11.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/9/112419.pdf>

- Bar-Joseph, U. (1998). Variations on a theme: The conceptualization of deterrence in Israeli strategic thinking. *Security Studies*. 7.3, 145-181.
- Bar-Joseph, U. (2007). Israel's Military Intelligence Performance in the Second Lebanon War. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 20.4, 583–601.
- Barnett, M. (1990). High politics is low politics: The domestic and systemic sources of Israeli security policy. 1967–1977. *World Politics*. 42.4, 529-562.
- Bar-Siman-Tov, Y. (1988). Ben-Gurion and Sharett: conflict management and great power constraints in Israeli Foreign Policy. *Middle Eastern Studies*, 24.3, 330-356.
- Bar-Tal, D. (2001). Why does fear override hope in societies engulfed by intractable conflict, as it does in the Israeli society?. *Political Psychology*. 22.3, 601-627.
- Ben-David, I. (2012). Mesachtevim et HaHistoria. *Maarachot*, Oktober. 44, 28-32.
<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/6/113136.pdf>
- Ben-Eliezer, U. (2002). From Military Role-Expansion to Difficulties in Peace-Making: The Israel Defense Forces 50 Years on. *Military, State and Society in Israel: Theoretical and Comparative Perspective*. 137-172.
- BEN-SHALOM, U. & Shaul. F. (2009). “Military Psychology in The Israeli Defence Forces: A Perspective of Continuity and Change. *Armed Forces & Society*. 36.1, 103-119.
- Blechman, B. M. (1972). The impact of Israel's reprisals on behavior of the bordering Arab nations directed at Israel. *Journal of Conflict Resolution*. 16.2, 155-181.
- Bloom, C. C. (2008). The Classification of Hezbollah in Both International and Non-International Armed Conflicts. *Annual Survey of International & Comparative Law*. 14, 61-97.
- Bosco, R. M. (2009). The Assassination of Rafik Hariri: Foreign Policy Perspectives. *International Political Science Review*. 30.4, 349–361.
- Brewer, J. D. (1992). Sectarianism and racism, and their parallels and differences. *Ethnic and Racial Studies*. 15.3, 352-364.
- Brun, B. G. I. (2010). While You're Busy Making Other Plans'–The 'Other RMA. *The Journal of Strategic Studies*. 33.4, 535-565.
- Brustein, W. I., & King, R. D. (2004). Anti-semitism in Europe before the Holocaust. *International Political Science Review*. 25.1, 35-53.
- Byman, D. (2003). Should Hezbollah Be Next? *Foreign Affairs* 82.6, 54-66.

- Casey, A. J., & Goldman, E. F. (2010). Enhancing the ability to think strategically: A learning model. *Management Learning*. 41.2, 167-185.
- Chazan, M. (2009). The Dispute in Mapai over “Self-Restraint” and “Purity of Arms” During the Arab Revolt. *Jewish Social Studies: History, Culture, and Society*. 15.3, 89-113.
- Crane, S. A. (1997). Writing the individual back into collective memory. *The American Historical Review*. 102.5, 1372-1385.
- Dekar, P. R. (1985). The peace movement in Israel: Reflections on why peacemakers do not necessarily make peace. *Journal of Conflict Studies*. 5.1, 53-66.
- DeVore, M. R., & Stähli, A. B. (2015). Explaining Hezbollah’s effectiveness: Internal and external determinants of the rise of violent non-state actors. *Terrorism and political violence*. 27.2, 331-357.
- Efegil, E. (2013). İsrail’in Dış Politikasının Belirleyicileri. *Ortadoğu Analiz*. 5.49, 53-61.
- Fakhoury, T. (2014). Debating Lebanon’s Power-Sharing Model: An Opportunity or an Impasse for Democratization Studies in the Middle East?. *The Arab Studies Journal*. 22.1, 230-255.
- Foster, G. (1996). Research, Writing and the Mind of the Strategist. *Joint Force Quarterly*. Spring. No.14, 111-115.
- Freilich, C. D. (2012). Israel in Lebanon—Getting It Wrong: The 1982 Invasion, 2000 Withdrawal, and 2006 War. *Israel Journal of Foreign Affairs*. 6.3, 41-75.
- Gabrielsen, I. (2013). Military Strategy and the Conduct of the 2006 Israel–Hezbollah War. *Comparative Strategy*. 32.5, 435–442.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace , Peace Research. *Journal Of Peace Research*. 6.39, 167-192.
- Gilboa, E. (1979). Educating Israeli Officers in the Processes of Peacemaking in the Middle East Conflict. *Journal of Peace Research*. 16.2, 155-162.
- GOLDFEDER, Mark (2014). Defining and Defending Borders: Just and Legal Wars in Jewish Thought and Practice. *Touro Law Review*. No. 3, 631-653.
- Gray, C. S. (1981). National style in strategy: The American example. *International security*. 6.2, 21-47.
- Gray, C. S. (1999). Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back. *Review of international studies*. 25.1, 49-69.

- Hacohen, G. (2017). The Six-Day War Was a One-Time Event. *BESA Center Perspectives*. No. 487, 1-5.
- Haddad, S. (2002). The relevance of political trust in postwar Lebanon. *Citizenship Studies*. 6.2, 201-218.
- Harb, M., & Leenders, R. (2005). Know thy enemy: Hizbullah, “terrorism” and the politics of perception. *Third World Quarterly*. 26.1, 173–197.
- Harb, Z. (2009). The July 2006 war and the Lebanese blogosphere: towards an alternative media tool in covering wars. *Journal of Media Practice*, 10.2-3, 255-258.
- Hof, F. C. (2001). A practical line: the line of withdrawal from Lebanon and its potential applicability to the Golan Heights. *The Middle East Journal*. 55.1, 25-42.
- Hollander. (2012). Contested Zionist Masculinity and the Redemption of the Schlemiel in Levi Aryeh Arieli’s “Allah Karim!” *Israel Studies*. 17.3, 92-118.
- Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International security*. 23.1, 171-200.
- Inbar, E. (1989). The ‘no choice war’ debate in Israel. *The Journal of Strategic Studies*. 12.1, 22-37.
- Inbar, E. (1990). Attitudes toward war in the Israeli political elite. *Middle East Journal*. 44.3, 431-445.
- Inbar, E., & Lustick, I. S. (2008). Israel’s Future: The Time Factor. *Israel Studies Review*. 23.1, 3-11.
- Jarvis, L., & Legrand, T. (2017). Preaching to the Converted: Parliament and the Proscription Ritual. *Political Studies*. 65.4, 947–965.
- Johnston, A. I. (1995). Thinking about strategic culture. *International Security*. 19.4, 32-64.
- KAPLAN, D. (2008). Commemorating a suspended death: Missing soldiers and national solidarity in Israel. *American Ethnologist*. 35.3, 413–427.
- Kattan, V. (2019). U.S. Recognition of Golan Heights Annexation: Testament to Our Times. *Journal of Palestine Studies*. 48.3, 79–85.
- KAYE, D. D. (2002). The Israeli Decision to Withdraw from Southern Lebanon: Political Leadership and Security Policy. *Political Science Quarterly*. 117.4, 561–585.
- Kaye, D. D. (2002). The Israeli decision to withdraw from Southern Lebanon: Political leadership and security policy. *Political Science Quarterly*. 117.4, 561-585.

- Khalili, L. (2007). 'Standing with my brother': Hizbullah, Palestinians, and the limits of solidarity. *Comparative Studies in Society and History*. 49.2, 276-303.
- Klein, B. S. (1988). Hegemony and strategic culture: American power projection and alliance defence politics. *Review of international studies*. 14.2, 133-148.
- Knio, K. (2008). Is Political Stability Sustainable in Post-'Cedar Revolution' Lebanon?. *Mediterranean Politics*. 13.3. 445-51.
- Kober, A. (2005). From Blitzkrieg To Attrition: Israel's Attrition Strategy and Staying Power. *Small Wars & Insurgencies*. 16.2, 216-240.
- Kober, A. (2008). The Israel defense forces in the Second Lebanon War: Why the poor performance?. *Journal of strategic studies*. 31.1, 3-40.
- Kodosky, R. J. (2015). What's in a Name? Waging War to Win Hearts and Minds. *American Intelligence Journal*. 32.1, 172-180.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın barışçıl olarak sona ermesi ve uluslararası ilişkiler teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68.02, 149-179.
- Kopeć, R. (2016). The Determinants of the Israeli Strategic Culture. *Review of Nationalities*. 6.1, 135-146.
- Korey, W. (1972). The origins and development of Soviet anti-Semitism: An analysis. *Slavic Review*. 31.1, 111-135.
- Körpe, Ö. (2016). Stratejik Kültür ve Güncel Kuramsal Tartışmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 12.24, 147-182.
- Kulick, A. (2006). Hizbollah vs. the IDF: The Operational Dimension. *Strategic Assessment*. 9.3, 29-33.
- Lebel, U. (2007). Civil society versus military sovereignty: Cultural, political, and operational aspects. *Armed Forces & Society*. 34.1, 67-89.
- Lucic, A. (2009). Hezbollah: An Iranian Project?. *National security and the future*. 10.1, 77-88.
- Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and society*. 29.4, 507-548.
- Mandelbaum, M. (1998) "Israel's Security Dilemma", *Orbis*, Summer 32. 3, 355-368
- Maoz, Z. (2003) The Mixed Blessing of Israel's Nuclear Policy. *International Security*. 28.2, 44-77.
- Matthews, M. M. (2009). The Israeli Defense Forces Response to the 2006 War with Hezbollah Gaza. *Military Review*. 89.4, 9-94.

- Meier, D. (2018). Hizbullah's Shaping Lebanon Statehood. *Small Wars & Insurgencies*. 29.3, 515-536.
- Merom, G. (2008). The second Lebanon war: Democratic lessons imperfectly applied. *Democracy and Security*. 4.1, 5-33.
- Morris, B. (2000). Israeli Militarism The Sword and the Olive: A Critical History of the Israeli Defense Force Martin van Creveld The Making of Israeli Militarism Uri Ben-Eliezer. *Journal of Palestine Studies*. 29.3, 103–105.
- Mowles, C. (1986). The Israeli Occupation of South Lebanon. *Third World Quarterly*. 8.4, 1351-1366.
- Murden, S. (2000). Understanding Israel's Long Conflict in Lebanon: The Search for an Alternative Approach to Security During the Peace Process. *British Journal of Middle Eastern Studies*. 27.1, 25–47.
- Neriah, J., & Shapira, S. (2012). Hezbollah: Profile of a Terrorist Organization. *Friends of Israel Initiative Working Papers*. No 10, 1-31.
http://www.friendsofisraelinitiative.org/uploads/papers/pdf/FOI_Paper10.pdf
- Nizameddin, T. (2006). The Political Economy of Lebanon under Rafik Hariri: An Interpretation. *Middle East Journal*. 60.1, 95–114.
- Norton, A. R. (2001). America's Middle East peace crisis. *CURRENT HISTORY*. January 2001. 3-9
- Norton, A. R. (2007). The role of Hezbollah in Lebanese domestic politics. *The International Spectator*. 42.4, 475-491.
- Norton, A. R. (2007). The role of Hezbollah in Lebanese domestic politics. *The International Spectator*. 42.4, 475-491.
- Pinfold, R. G.(2017). The Israeli Withdrawals from Southern Lebanon and the Gaza Strip: A Comparative Analysis. *Strategic ASSESSMENT*. 20.3, 83-95.
- Popper, M. (1998). The Israel defense forces as a socializing agent. *Contemporary Studies in Sociology*. 17, 167-180.
- Raska, M. (2007). Beyond the 'Bomb in the Basement': Israel's Nuclear Predicament and Policy Options. *Asian Journal of Public Affairs*. 1.2, 22-33.
- Reimann, M. (1990). Nineteenth Century German Legal Science. *Boston College Law Review*. 31.4/2, 837-897.
- Reisinger, W. M. (1995). The renaissance of a rubric: Political culture as concept and theory. *International Journal of Public Opinion Research*. 7.4, 328-352.

- Rickover, İ. (2016). ben Zeat haPoel leDam haLochem: Shoreshi Hatarbut Haistrategiyah BaIsrael. *Maarchot*. November. No-468-469, 82-89.
<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/7/113957.pdf>
- Rombold, T. (1987). Biblical Inversion in "The Grapes of Wrath". *College Literature*. 14.2, 146-166.
- Roth, A. I. (2009). Reassurance: A strategic basis of US support for Israel. *International Studies Perspectives*. 10.4, 378-393.
- Saouli, A. (2003). Lebanon's Hizbullah: The quest for survival. *World Affairs*, 166.2, 71-80.
- Schudson, M. (2007). Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri. B.Kovulmaz (çev.), Cogito. Bellek: Öncesiz, Sonrasız içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Bahar. Sayı 50., 179-199.
- SELA, A., & KUMARASWAMY, P. R. (2001). The Perils of Israeli-Syrian Diplomatic Stalemate. *Security Dialogue*. 32.1, 11–25.
- Selzer, M. (1971). Nation building and state building: The Israeli example. *Phylon* (1960-). 32.1, 4-22.
- Shahid, L. (2002). The Sabra and Shatila massacres: Eye-witness reports. *Journal of Palestine Studies*. 32.1, 36-58.
- Sirriyeh, H. (2000). Jordan and the legacies of the civil war of 1970–71. *Civil Wars*. 3.3, 74-86.
- Slade, L. A. (1968). The Use of Biblical Allusions in "The Grapes of Wrath". *CLA Journal*. 11.3, 241-247.
- Slater, J. (1998). A Palestinian state and Israeli security. *Political Science Quarterly*. 106.3, 411-429.
- Snyder, J. L. (1977). The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations. RAND CORP SANTA MONICA CALIF. September. Vol. 2154, 1-48.
- Solomon, N. (2005). Judaism and the ethics of war. *International review of the Red Cross*. 87.858, 295-309.
- Sucharov, M. (2005). Security ethics and the modern military: the case of the Israel Defense Forces. *Armed Forces & Society*. 31.2, 169-199.
- Telhami, S. (1990). Israeli Foreign Policy: A static strategy in a changing World. *Middle East Journal*. 44.3, 399-416.
- Terrill, W. A. (2001). The political mythology of the Battle of Karameh. *The Middle East Journal*. 55.1, 91-111.

Vardi, G. L. (2008). 'Pounding Their Feet': Israeli Military Culture as Reflected in Early IDF Combat History. *Journal of strategic studies*. 31.2, 295-324.

Wildavsky, A. (1987). Choosing preferences by constructing institutions: A cultural theory of preference formation. *American political science review*. 81.1, 3-21.

Wilson, R. (1991). Nuclear Proliferation and the Case of Iraq. *Journal of Palestine Studies*. 20.3, 5-15.

Yorke, V. (1978). Retaliation and International peace-keeping in Lebanon. *Survival*. 20.5, 194-202.

Ze'ev S. (1999). Fifty years of Israeli security: The central role of the defense system. *The Middle East Journal*. 53.3, 434-442.

Zemlinskaya, Y. (2008). Between militarism and pacifism: Conscientious objection and draft resistance in Israel. *Central European Journal of International & Security Studies*. 2.1, 9-35.

Zerubavel, Y. (1991). The politics of interpretation: Tel Hai in Israel's collective memory. *AJS Review*, 16.1-2, 133-160.

Zerubavel, Y. (1994). The Death of Memory and the Memory of Death: Masada and the Holocaust as Historical Metaphors. *Representations*. 45, 72-100.

Diğer Kaynaklar

APPLE. (t.y.). How to use Auto-Correction and predictive text on your iPhone, iPad, or iPod touch. <https://support.apple.com/en-us/HT207525> (22 Eylül 2019).

Bahour, S. (t.y.). *The Sabra and Shatila massacre is personal*. https://www.unjppi.org/uploads/3/4/3/8/34381416/the_sabra_and_shatila_massacre_is_personal.pdf (20 Eylül 2019)

Brennen, L. M. (2009). *Hezbollah: psychological warfare against Israel*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL.

Chalk, P. (2013). *Encyclopedia of terrorism*. Vol. 1. ABC-CLIO.

Egozi, A. (2018). *Israelis Seek Lasers Vs. Hamas, Hezbollah Rocket Barrages* <https://breakingdefense.com/2018/12/israelis-seek-lasers-vs-hamas-hezbollah-rocket-barrages/> (23 Kasım 2019).

Findley, P. (2002). *Reflecting on Our Relationship with Israel*. https://ifamericansknew.org/us_ints/p-findley.html (12 Kasım 2019).

Green, D. (2011). Irgun Zvai Leumi (Irgun). *The Encyclopedia of War*. New Jersey: Blackwell Publishing

Harman, A. (2016). *A One Percent Chance: Jabotinsky, Bernadotte, and the Iron Wall Doctrine* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Chapman University.

Hindi, E., J. (2017). *The Conflict between Lebanon and Israel (1992-2006) What are the Origins, Character and Significance of Hezbollah?* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Western Sydney University

Hoffman, B. (1986). *Jewish terrorist activities and the British government in Palestine, 1939-1947* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Oxford.

İsrail Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). 36 Cabinet Communique on the Withdrawal from Lebanon -14 January 1985

<https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook7/Pages/36%20Cabinet%20Communique%20on%20the%20Withdrawal%20from%20Leban.aspx> (18 Mart 2019).

İsrail Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Interview with Prime Minister Netanyahu on the BBC-s Arabic Service- 1 March 1998

<https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook12/Pages/24%20Interview%20with%20Prime%20Minister%20Netanyahu%20on%20the.aspx> (29 Aralık 2019).

Joffe, J. (2005). *Nations We Love to Hate: Israel, America and the New Antisemitism* (No. 1). Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism. <https://sicsa.huji.ac.il/sites/default/files/sicsa/files/ppjoffe.pdf>

Kagan, R. (2002). Power and Weakness Policy Review. *Policy Review*, No. 113. <https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Robert%20Kagan,%20Power%20and%20Weakness,%20Policy%20Review,%20No.%20113.pdf>

Kappen, V.F. (1996). Letter dated 7 May 1996 from the Secretary-General to the President of the Security Council. UN <http://www.bintjbeil.com/E/un/s1996337.html> (6 Temmuz 2019)

Kattan, A. (2018). Future Challenges for Israel's Iron Dome Rocket Defenses. *University of Maryland, Center for International & Security Studies at Maryland*. <https://drum.lib.umd.edu/handle/1903/20650> (2 Şubat 2019).

Kerr, P., Nikitin, M., Woolf, A., & Medalia, J. (3 May 2010). *Non-Proliferation Treaty (NPT) Review Conference: Key Issues and Implementation*. CRS Report for Congress Washington, 1-33. <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R41216.pdf>

KUTZ, M.,R. (1995). *A Comparison of Jewish and Muslim Views of Religious War*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Regina.

Luft, G. (2000b). Israel's Security Zone in Lebanon-A Tragedy?. Middle East Quarterly 7.3:13-20. <https://dev.meforum.org/70/israels-security-zone-in-lebanon-a-tragedy>. (22 Şubat 2018).

Maoz, Z. (May 2004). The Revolution in Military Affairs and the Middle East: If this is a Revolution, then we are the Counterrevolutionists. *National Intelligence Council*. 1-22. http://www.offnews.info/downloads/2020military_affairs.pdf

MidEastWeb. (t.y.). The Allon Plan – 1976 <http://www.mideastweb.org/alonplan.htm> (13 Ocak 2019).

Migdalovitz, C. (8 September 2003). The Middle East Peace Talks. *LIBRARY OF CONGRESS WASHINGTON DC CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE*. Washington, 1-16.

MOFFATT, C. (2015). *Hizbullah's Struggle for Symbolic Power: Creating and Reproducing the Islamic Resistance in Lebanon (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Durham University.

Nejad, S., A. (2004). *The Syrian-Israeli peace process and The United States: from hope to impasse 1991-2000 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Gent University

Official Journal of the European Union. (2003). WRITTEN QUESTION P-0406/02 by Antonio Tajani (PPE-DE) to the Commission (11 February 2002). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:92002E000389&from=EL> (21 Eylül 2019).

Pepin, S. (23-25 January 2018). Proscription of Hezbollah. *House of Commons Library Debate Pack*. London, 1-13.

Petrelli, N. (2016) *Israel's Struggle Against Hamas (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Roma Tre University.

Phinney, T. R. (2003). *Airpower Versus Terrorism: Three Case Studies. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. AIR UNIV MAXWELL AFB AL SCHOOL OF ADVANCED AIRPOWER STUDIES.

Schiesz, S. (2014). *Hezbollah: Before and After the Syrian War (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Henley-Putnam University.

Sharp, J. M., Blanchard, C., Katzman, K., Migdalovitz, C., Prados, A., Gallis, P., ... & Veillette, C. (14 August 2006). *Lebanon: The Israel-Hamas-Hezbollah Conflict*. LIBRARY OF CONGRESS WASHINGTON DC CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE, 1-48. https://www.everycrsreport.com/files/20060814_RL33566_4d7aade2ec38ce13c7e37f8d737ab59cb2b9c713.pdf

The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center. (2016). *Intelligence and Decision Making: the IDF Leaving Lebanon as a Case Study* https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20961/E_018_16_848340488.pdf (26 Aralık 2019).

United States Commission (1983). *Report of the DOD Commission on Beirut International Airport Terrorist Act, October 23, 1983: 20 Dec. 1983*. New York.
<https://fas.org/irp/threat/beirut-1983.pdf>

Wheat, T. L. (2011). *The Fruits of War: Israel and the Second Lebanon War*. (Unpublished Honor Thesis Project) University of Tennessee.

